

VILNIAUS UNIVERSITETAS
LIETUVIŲ LITERATŲ RUSŲ IR TAUTOSAKOS INSTITUTAS

TAISIJA LAUKKONĖ

(PO)SOVIETINĖ RUSŲ POEZIJA LIETUVOJE:
LITERATŲ RINKINIO ELGESIO STRATEGIJOS

Daktaro disertacija
Humanitariniai mokslai, filologija (04 H)
Lietuvių literatūra (H 5903)

Vilnius, 2012

Disertacija rengta 2008–2012 metais Lietuvių literatūros ir tautosakos institute

Mokslininkas vadovas :

dr. Loreta Jakonytė-Kvedarienė (Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas,
humanitariniai mokslai, filologija – 04 H, lietuvių literatūra – H 5903)

Konsultantė :

doc. dr. Natalija Arlauskaitė (Vilniaus universitetas, humanitariniai mokslai,
filologija – 04 H, rusų kalba ir literatūra – H 5905)

TURINYS

VADAS	4
TEORINĖ UVERTIŲ RAŠŲ	24
1. Metodų derinimo principas ir raišiniai	24
2. Literatūros laukas	32
3. Tarptautinė literatūros erdvė	37
4. Literatūros lauko dalyvio strategija ir jos analizė	42
EMPIRINĖ AVANTIŲ RAŠŲ	49
I. Sovietmečio „Literatūra s junga“ ir vietinių rusų poetų strategijos	49
1. Segmento istorija ir kolektyvinės strategijos	49
1.1. Rusų literatūros Lietuvoje tirtinumas	49
1.2. Sovietmečio literatūros lauko poliai	51
1.3. <i>Literatūra Lietuva</i> : oficialaus pasienio istorija ir periodizacija ..	55
1.4. Neoficialiosios kultūros geografija ir almanachas <i>Saviesiems</i>	70
2. Individualios strategijos: pralaimėjimo siužetai	80
2.1. Jurij Dubasov: „nepopuliarus pilietis“	84
2.2. Jurij Grigorjev: „neaiškūs kelias“	96
2.3. Michail Didusenko: „nežinomesnis už Richard Zörg“	107
3. Apibendrinimas	123
II. Lietuvos rusų poetų strategijos posovietiniame literatūros lauke	126
1. Segmento struktūra ir kolektyvinės strategijos	126
1.1. Bendra posovietinio literatūros lauko charakteristika	126
1.2. Leidinys <i>Vilnius</i> : periodizacija ir strategijos	131
1.3. Interneto projektas <i>Indoeuropietiškas diktantas</i>	134
2. Individualios strategijos: skėčių scenarijai	145
2.1. Jurij Kobrin: „rusiškas Lietuvos žemės nus“	146
2.2. Georgij Jefremov: „nepageidaujamas elementas“	163
2.3. Lena Eltang: „šilkverpė“	181
3. Apibendrinimas	200
IŠVADOS	204
PRIEDAI	212
Literatūros sąrašas	220

VADAS

1. Tyrimo objektas ir objektyvuojantis subjektas

Filologui, rašaniam apie šiuolaikinį literatūrą, ne visada pavyksta išlikti išoriniu savo tyrimo objektu. Dažnai jis veikia ne tik mokslo, bet ir literatūros lauke: kuria literatūros apibrėžimus, dalyvauja steigiant literatūros hierarchijas bei pats išbando jų galas rašydamas ar versdamas. Tokiam daugiau ar mažiau sitraukusiam tyrimui visada naudinga save *objektyvuoti*, t. y. prisipažinti ir atskleisti savo žiūrėjimo tašką¹. Todėl manau, kad svarbu prisipažinti, jog disertacijai pasirinktos temos atžvilgiu esu dvigubai suinteresuotas asmuo.

Studijuodama magistrantų roje sulaukiau pasiūlymo išspausdinti keletą eilraščių Estijoje rengiamame Baltijos rusų rašytojų almanache. Po kurio laiko šio almanacho redaktorius pakvietė dalyvauti viename iš „Baltic Ring“ renginių, kuris buvo skirtas aptarti Europos mažumų literatūros problemoms. Turėjau parengti pranešimą apie šiuolaikinę rusų poeziją Lietuvoje, kurios atstove buvau laikoma. Tačiau tik rinkdama medžiagą šiam pranešimui sužinojau, kad Vilniuje leidžiamas literatūros almanachas rusų kalba, kad tarp Lietuvos rašytojų sąjungos narių yra rusų autoriai.

Ilgainiui vis dažniau tekdavo atstovauti Lietuvos rusų rašytojams, kuri nepažinojau, ir tai skatino domėtis erdve, kurioje veikia, neturėdama jokio supratimo apie tai, kur (šalia ko) iš tikrųjų esu. Viliu kilo ir *struktūrinis spragų nuojautas* – (nu)matymas to, ko šioje erdvėje nėra, bet galėtų būti: pavyzdžiui, visiškai nėra visiems prieinamų vadovų po šia teritorija. Tuo pat metu pradėti skaityti prancūzų sociologo Pierre'o Bourdieu darbai apie literatūros lauką padėjo vardyti šiuos nuojautus bei suteikė drąsos pabandyti sukonstruoti atitinkamą tyrimo objektą.

¹ Pierre Bourdieu, *The Rules of Art: Genesis and Structure of the Literary Field*, transl. Susan Emanuel, Stanford: Stanford University Press, 1996, p. 206.

Taigi disertacijos **tyrimo objektas** – sovietmečio ir posovietmečio rus poezija Lietuvoje. Ši literatūros lauko segmentą aktualizavo politiniai ir sociokultūriniai pokyčiai: suirus Soviet Sąjungai, posovietinėse nepriklausomose valstybėse pradėjo steigtis *naujoji rus mažuma*². Jos „naujum“ – tai kelios aplinkybės. Rusakalbė bendruomenė Lietuvos teritorijoje gyvena nuo seno, tačiau jos kaip tautinės mažumos egzistavimas nepriklausomoje lietuvių valstybėje, nepaisant tarpukario laikotarpio, yra naujas reiškinys, neturintis kultūrinės refleksijos istorijos. Rus kultūros išsaugojimo patosas, kuris buvo svarbus šios diasporos savivokos dalyviams už Soviet Sąjungos ribų, neteko visuotinio aktualumo, nes nebėra politiniai kliūčiai repatriuoti arba tiesiog nuotoliniu būdu dalyvauti kultūriname istoriniame tautinės gyvenime. Kitokio pobūdžio kultūrinė misija, kuri gali būti diasporos savivokos pamatas, – akcentuoti tarpkultūrinį padėtį, pabrėžiant jos reikšmę gimtajai kultūrai. Tačiau istoriniai tokios misijos precedentai rus kultūroje – tai mokymasis iš prestižinių misijų Vakarų kultūrai arba egzotiškų Rytų, Šiaurės, Pietų kraštų pažinimas. Klasikinėje rus literatūroje Baltijos etnos vaizdiniai dažnai buvo kuriami naudojant egzotinius sukeistinius³. Sovietmečiu Baltijos respublikos buvo vakarinis Sąjungos pakraštys, tad ir Vakarų prestižo tarpininkas. Tačiau posovietiniame pasaulyje „be uždang“ ši tautinė valstybių kultūra nebeatrodo nei labai egzotiška, nei labai vakarietiška. Unikalaus tarpkultūrinio dialogo kelias galėtų būti pagrindas kurti kultūrinę ir literatūrinę naujosios rus diasporos tapatybę – ir vietinį rusakalbį literatūrą tampa savotiška šio proceso laboratorija.

Posovietinė rus diaspora nauja ne tik sovietmečio rus emigracijos, bet ir kitą tradicini išėvij atžvilgiu, nes virsmas nuo kalbos ir kultūros požiūriu vyraujanios bendruomenės prie mažumos statuso vyko *nekeičiant gyvenamosios vietos*. Kitas aspektas, skiriantis rus mažumą nuo daugelio pokolonijinio pasaulio mažumų (bet suartinantis su Lietuvos lenk mažuma), –

² Jeff Chinn, Robert Kaiser, *Russians as the New Minority: Ethnicity and Nationalism in the Soviet Successor States*, Boulder, CO: Westview Press, 1996.

³ Pavyzdžiui, Pavelas Lavrinecas, „Lietuvis rus literatūroje: Su lokena ant pečių“, *Naujasis Židinys-Aidai*, 2008, Nr. 3, p. 107–112.

tai tam tikros kultūrinės ambicijos ir pretenzijos, grindžiamos istorine atmintimi. Posovietinės tautinės valstybės (Lietuva, Latvija, Estija), viena vertus, nebuvo suinteresuotos remti kultūrinio naujosios rusiškos mažumos prestižo, nes visuomenės sąmonėje „rusiškumas“ ilgai siejosi su „sovietišku“; kita vertus – Europos Sąjungos kontekste dmesys kultūrinis mažumoms pasirodęs esantis privalomas šiuolaikinės valstybės bruožas.

Tokiomis aplinkybėmis, veikiant vairioms jėgoms ir jū kuriamoms tarpoms, formavosi naujosios rusiškos mažumos savivoka. Šis procesas buvo reflektuojamas ir literatūroje, tačiau vietini rusakalbiškai kalbanti turinti ne tik socialinės reikšmės. Pastarojo dešimtmečio literatūriniai vykyiai – pavyzdžiui, „Rusiškosios premijos“ (2005), skiriamos užsienyje gyvenantiems rusiškos autoriams, steigimas bei naujos premijos „NOS“ (2009) teikimas rusiškos rašytojai iš Lietuvos Lenai Eltang – rodo, kad iš užsienio rusakalbiškai rašytojų tikimasi ir naujos literatūros, ypatingai kalbini ir egzistencini atradimų, kuriems slygas tarsi sudaro tarpkultūrinis padėtis.

Disertacijos objektą apibrėžiančio žodžio „rus“ turinys gali atrodyti akivaizdus, tačiau iš tiesų jis problemiškas. Šiame tyrime tautybės klausimas nebus svarstomas, bet verta paminėti, kad Lietuvos rusakalbiškai gyventojų tapatybės tyrimai⁴ rodo, jog rusiškos mažumai save priskiria toli gražu ne tik „etniniai“ rusai; kita vertus, nemaža dalis tų, kurie laiko save kitą mažumą (žydai, lenkai, baltarusiai) atstovais, rusiškai kalbanti ir rusiškai kultūrai laiko „gimtiną“⁵. Kalbant apie (po)sovietmetį, perskyra tarp rusakalbiškai rašytojų ir rusakalbiškai žydų, baltarusių ir kitokios kilmės rašytojų nėra tokia reikšminga,

⁴ Viename iš tokių tyrimų teko dalyvauti. 2011 m. kovo–birželio mėnesiais, bendradarbiaujant Kaliningrado universitetui ir Lietuvos socialinių tyrimų institutui, buvo vykdomas projektas, siekiantis iširti rusiškai tapatybės pokyčius Lietuvoje ir Kaliningrado srityje. Savo svarstymuose remiuosi šiame projekte kartu su kitais tyrėjais parengta ekspertinių interviu ataskaita.

⁵ Pavyzdžiui, rašytojas Vitalijus Asovskis gimė Kaliningrade, tačiau vaikystę praleido Rygoje, mokyklą ir universitetą baigė Vilniuje, jo gimtoji ir kalbos kalba – rusiška, bet anketoje pažymėdamas tautybę jis renkasi baltarusi (iš pagarbos tams, kurie yra baltarusių kilmės). Padėtis jis pats reflektuoja šitaip: „Kaip žmogus, kuris visada buvo gana skeptiškai nusiteikęs tarybinės valdžios atžvilgiu, turiu pripažinti, kad aš ištiesiausiai mano tautybės vardijimo yra žodis ‘sovietinis’“. (Iš pokalbio, rašytojui vykdamas projektą, – žr. ankstesnį išnašą.)

kokia ji gal jo b ti XX a. pradžioje. Taigi „rus poezija“ disertacijoje vadinama „rusakalb poezija“.

2. Tyrimo problema ir nagrin jimo rakursas

Pagrindin tyrimo **problema** – kaip steig si bei formavosi sovietme io ir posovietme io rus literat ra Lietuvoje, kokios j gos (politin s, ekonomin s, tarpkult rin s) strukt ravo š literat ros lauko segment , kaip keit si dalyvi strategijos, j santykiai su šiuolaikiniu lietuvi , rus bei tarptautiniu literat ros lauku.

Pasirinktas problemos **nagrin jimo rakursas** – sociologizuotas poži ris literat r , kuris atrodo produktyvus, nes: suvokia literat ros pasaul kaip neatsiejam socialin s erdv s dal , kur susiduria vair s interesai; leidžia prad ti tyrim nekeliant estetin s vert s klausimo arba atidedant j atei iai ir tyrin ti vairi literat ros apibr žim konkurencij ; sistemiškai susieti literat rin s kasdienyb s faktus su autoriaus pad timi literat ros lauke bei jo k rybos bruožais.

Literat ros lauke veikian ios j gos atpaž stamos iš kuo vairiausi socialini institut (s jung , grupi , leidini , premij ir t. t.), kuriuos skiria turimo kapitalo formos ir dydis. Rašytoj strategij ir trajektorij literat ros lauke tyrimas leidžia pamatyti, kaip šios j gos veikia, nes jos daro tak dalyvi pasirinkimams.

Dalyje literat rolog darb „literat rin strategija“ suvokiama tik kaip *tekstin* strategija. Tod l disertacijos pavadinime aiškumo d lei šis terminas patikslintas – *literat rinio elgesio strategijos*, nes nagrin jamos ne tik tekstin s, bet ir užtekstin s literat ros lauko dalyvi taktikos. Sinonimiškai disertacijoje vartojami visi trys variantai: „literat rin strategija“, „rašytojo strategija“, „literat rinio elgesio strategija“.

3. Tikslai ir uždaviniai

Pagrindiniai disertacijos **tikslai**: a) ištirti skirtingą kartų ir literatūrinio likimo poetų strategijas bei nustatyti, kokios jų gaus dar tikslų pasirinkimams, kaip jų literatūros lauke užimta padėtis siejasi su reiškiamą k rybos samprata; b) nagrinėjant individualias ir kolektyvines dalyvių strategijas, atskleisti Lietuvos rusų literatūros kaip literatūros lauko segmento struktūrą, galimybių erdvės specifiką bei pokyčių dinamiką sovietmečiu ir posovietmečiu. Papildomas **uždavinys** – išbandyti metodologinį priėmimą, kuri padėtis: a) apibrėžti poetinio teksto skaitymo vietą analizuojant rašytojo strategiją ir padėtį literatūros lauke; b) sukurti universalų modelį tarpkultūrinio pobūdžio literatūros reiškiniams tirti.

4. Tyrimo imtis

Disertacijoje nagrinėjamos literatūrinės Lietuvoje gyvenusių (gyvenančių) rusų poetų strategijos. Ši apibrėžimui atitinkami autoriai gana daug, tačiau juos galima padalyti dvi grupes: a) dvikalbiai autoriai, kuriems pagrindinė k rybos kalba dažniausiai yra lietuviška, o rusiška – savotiškas „bandomasis poligonas“ (pavyzdžiui, Rolandas Rastauskas, Erika Drungytė); b) autoriai, kuriems pagrindinė (ir paprastai vienintelė) k rybos kalba yra rusiška. Didesnio centre yra bent antroji rašytojų grupė, nes pirmosios atveju išsamaus svarstymo reikalauti literatūrinės ir kalbinės dvikalbystės problema, liekanti šio tyrimo periferijoje.

Vis dėlto taip atskyrus lieka klausimas: ką reiškia „rašytojai, gyvenantys Lietuvoje“? Kiek laiko jie turėtų išgyventi, kad juos būtų galima priskirti Lietuvos rusų literatūrai? Kaip pastebi Pavelas Lavrinecas, skirtingos tyrimų strategijos ir teorinės nuostatos brėžia nesutampanias vokas „Lietuvos rusų literatūra“ perspektyvas⁶. Jis skiria faktografinę, sociologinę,

⁶ „Lietuvos rusų literatūra“ (1918–1940):
Didžiojo universitetas, 2001, p. 62–77.

1918–1940 m.:
, red. Asija Kovtun, Kaunas: Vytauto

istorin požiūriu ši problema: faktografiniuose darbuose stengiamasi kuo išsamiau aprašyti įvairias vietinio literatūros gyvenimo formas; sociologinis požiūris Lietuvos rusų literatūros dažniausiai laiko tam tikra socialiniais grupėmis (rusų mažumos) veikla; literatūros istorijai paprastai labiausiai priskiriami atskiri autoriai, iš esmės susijusi su Lietuva, likimai, rusų literatūros Lietuvoje raida ir tendencijos. Pierre'o Bourdieu literatūros lauko sociologija, pasirinkta teoriniu šios disertacijos pamatu, leidžia (ir net pareigoja) visas šias perspektyvas sujungti, tyrimo akirat traukti įvairius literatūros lauko dalyvius, kurių padėtyje reflektuojant Lietuva svarbi kaip geografinė, politinė ar kultūrinė erdvė. Jei buvimas Lietuvoje dar tik rašytojo padėtyje literatūros lauke, vadinasi, jį galima priskirti prie Lietuvos rusų literatūros, nesvarbu, ar čia gyvenama nuo gimimo, ar kelerius metus.

Iš visų literatūros rūšių bandoma poezija disertacijoje analizuojama dėl kelių priežasčių. Pirma, poezija tradiciškai yra arčiau autonominio literatūros lauko poliaus, todėl daroma prielaida, jog bandoma stipriau reiškiams įvairių literatūros apibrėžimų konfliktai ir konkurencija. Antra, didžioji dauguma Lietuvos rusų rašytojų yra poetai – tik poetai arba poetai ir vertėjai, poetai ir prozininkai (kodėl taip yra, svarstoma išvados). Kitokios literatūrinės praktikos (proza, vertimai, kritika ir kt.) lieka tyrimo pakraštyje, jos aptariamos tik konkrečių autorių literatūrinėse strategijose kontekste.

5. Tyrimo medžiaga ir šaltiniai

Tyrimo medžiaga tampa visi prieinami šaltiniai, galintys suteikti informacijos apie dalyvių veiklą literatūros lauke bei šios veiklos keliamus efektus, – nuo dokumentų, knygų, publikacijų periodikoje iki asmeninių pokalbių. Jokio šaltinio faktais nepasitikima beatodairiškai, kiekvieną kartą stengiamasi atsižvelgti konkrečios komunikacinės situacijos aplinkybes: vienokias sovietmečio publikacijų ir dokumentacijos atveju, kitokias – posovietmečiu, dar kitokias – bendraujant asmeniškai. įvairios interpretacijos laikomos lygiavertėmis (rašytojų literatūrinė trajektorij pateikimas žodynuose ir

kritikoje, anoniminiai „literatūriniai gandai“, paėmę autorių autorefleksiją), nes kiekviena yra iškalbinga aiškinantis literatūros lauko būklę ir padidinti santykius.

6. Disertacijos struktūra

Disertaciją sudaro penkios dalys: „vadas“, „Teorinis uvertiŕra“, „Empirinis avantiŕra“, „Išvados“, „Priedai“. „vade“ pristatomas tyrimo objektas, problema, teorinis nagrinėjimo rakursas, tikslai, imtis, medžiaga ir šaltiniai; aprašoma disertacijos struktūra; pateikiama literatūros apžvalga, ginamieji teiginiai, konferencijų ir publikacijų, kuriose buvo pateiktos disertacijos prieigos ir išvados, sąrašas. „Teorinije uvertiŕroje“, kuri yra tam tikras vadovtintis, aptariamos metodologinės prieigos ir analizės rankynas. Pagrindinė disertacijos dalis „Empirinis avantiŕra“ susideda iš dviejų skyrių: „Sovietmeio ‘Literatūras junga’ ir vietiniai rusų poetų strategijos“ bei „Lietuvos rusų poetų strategijos posovietiniame literatūros lauke“. Pirmajame skyriuje glaustai apžvelgiama rusų literatūros Lietuvoje istorija bei detaliau aptariamas sovietmetis, kuris dar nebuvo tyrinėtasis rusų rašytojų literatūrinis strategijos aspektas. Antrajame pagrindinės dalies skyriuje nagrinėjamos rusakalbi Lietuvos dalyvių strategijos posovietiniame literatūros lauke. „Išvadose“ išryškunami pagrindiniai tyrimo atradimai bei nubrėžiamos tolesni tyrimų perspektyvos. „Prieduose“ pateikiami disertacijoje analizuojami ar minimi svarbesni didesni apimties tekstai, kurie nėra laisvai prieinami (savilaida, retos knygos, internetas).

7. Literatūros apžvalga ir temos ištirtumo laipsnis

Iki šiol tyrinėjami dvidešimto sovietmeio ir posovietmeio Lietuvos rusų literatūra nesulaukė. Viena iš spūstintų priežasčių – nedidelis laiko nuotolis. Apie šiuolaikinius reiškinius paprastai rašoma daugiau kritikos nei akademinis darbas. Tačiau tokio laikotarpio pasirinkimas nuodugnesniam tyrimui turi ir

privalum : galima kalbėtis su literatūros lauko dalyviais, o tai itin praveria, kai tyrimo medžiaga būna ne tik grožiniai tekstai, bet ir literatūrinė kasdienybė.

Antroji, ir daug svarbesnė, priežastis: periferinis šio literatūros lauko segmento padėtis lemia, kad jo nemato nei Rusijos literatūros centrai, nei dabartinė Lietuvos literatūra. Pavyzdžiui, 2001 m. Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto išleistoje *Lietuvių literatūros enciklopedijoje* Lietuvos rusų literatūrai yra skirtas apžvalginis straipsnis, tačiau iš visų jame minimų rašytojų atskirai pristatomas tik poetas Jurijus Kobrinas. Galima numanyti, kodėl nepristatyti sovietinės Lietuvos rusų literatūros korifėjai (Konstantinas Vorobjovas, Pavelas Gelbachas, Georgijus Metelskis), bet stebina, kad ne rašytojas, ne mažiau už Kobriną vertinamas poetas (Michailo Didusenko, Viktoro Iubarovo) ir vertėjas (Georgijaus Jefremovo, Dalijos Epšteinaitės-Kyjev). Visa tai skatina susimąstyti apie minėtų rašytojų strategijas, gyvenimo trajektorijas ir literatūrinę reputaciją. Pavyzdžiui, sovietmečiu Lietuvoje Kobrinas gan ilgai buvo vienintelis oficialus jaunos rusakalbės literatūros atstovas – taigi vienintelis, traukiamas to meto žinybų⁷. Jo vienatvė 2001 m. enciklopedijoje galima vertinti kaip naują hierarchijų dionizaciją: viena vertus, ne traukti sovietinės Lietuvos rusų literatūros klasiką, kita vertus – naują autorių, kurių simbolinis kapitalas kaupiasi neoficialiai, irgi neatsirado.

Baigiantis paskutiniajam XX a. dešimtmėčiui Lietuvoje pastebimai išaugo dėmesys mažumų kultūroms – tarp jų ir rusų: pavyzdžiui, skiriamas finansavimas Lietuvos rusų literatūros vadoveliui ir chrestomatijai⁸. Tačiau, kaip rodo minėtoji LLTI išleista enciklopedija, Lietuvos literatūros istorijai mažumų literatūros traukiamos nenuosekliai (užsakytas apžvalginis straipsnis

⁷ Žr., pavyzdžiui, bibliografinį žinybų sąrašą, red. V. Konovalov, Vilnius: Vaga, 1978. Be Kobriną (g. 1943), žinybų traukti sovietiniai Lietuvos rusų rašytojai „karo kartos“ atstovai, gimę 1911–1919 m. (Pavelas Gelbachas, Konstantinas Vorobjovas, Igoris Kašnickis, Georgijus Metelskis, Anatolijus Rybockas), išimtis – dvikalbis rašytojas Grigorijus Kanovičius (g. 1929) bei vertėja Dalija Epšteinaitė-Kyjev (g. 1937).

⁸ : XIV–XX . . . , c . . . , . . . , Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 1998; . . . , . . . (XIX – XX). . . , Vilnius: Vilniaus universitetas, 1999.

apie Lietuvos rus literat r , bet jai atstovaujan i rašytoj , sulaukusi atskir straipsni , vardai atspindi pasenusias hierarchijas).

Rusijoje dom jimas literat rin mis užsienyje gyvenan i rus rašytoj praktikomis pastebimas po 2000 m. Atsiranda projekt , bandan i konceptualizuoti posovietin s rus literat ros reiškini ir steigti hierarchijas: pavyzdžiui, antologija *Išlaisvintas Ulisas. Šiuolaikin rus poezija už Rusijos rib*⁹; tarptautinis poezijos festivalis „Kijevo laurai“; leidinys *Interpoezija*, kuris rašo rus poezij tarpkult rin kontekst¹⁰; 2005 m. steigiamas „Rusiškoji premija“¹¹, skiriama užsienyje gyvenantiems rus autoriams ir t. t. Didžiausi post m rus literat r Rusijoje ir už jos rib suvokti kaip *vientis* reiškini suteik internetas, elektronini ir laisvai prieinam leidini , svetaini galimyb . Pradedamas vairiai br žti ir strukt ruoti užsienio rus literat ros žem lapis. Vienas ambicingesni internetini užmoj – *Naujasis Rusijos literat rinis žem lapis* (www.litkarta.ru), siekiantis „atkurti literat rin s rus erdv s vientisum “ ir padaryti visuotinai prieinam „informacij apie maksimaliai manom regionini literat ros centr , autori , leidini , rengini kiek “¹².

Simptomiška, kad Lietuva šiame žem lapyje pristatyta itin kukliai: jai atstovauja 3 rašytojai (Lena Eltang, Georgijus Jefremovas, Michailas Didusenko), tuo tarpu Estijai – 11, Latvijai – 17¹³. Gali pasirodyti, kad autori skai ius proporcingas rusakalbi gyventoj šiose šalyse kiekiui, ta iau taip n ra: Suomijoje rus mažuma apie 4 kartus mažesn nei Lietuvoje, bet žem lapyje jai atstovauja 4 rašytojai. Žem lapis neperteikia išsamaus ir objektyvaus segmento vaizdo, ta iau leidžia suvokti, kaip Lietuvos rus

⁹ „*Interpoezija*“, c .

¹⁰ „*Interpoezija*“, 2004.

¹⁰ „*Interpoezija*“, (prieiga internetu: <http://magazines.russ.ru/interpoezia/>; ži r ta 2012 09 17).

¹¹ (prieiga internetu: <http://www.russpremia.ru/>; ži r ta 2012 09 17). domu, kad premijos final po du kartus buvo patek rašytojai iš Estijos (Jelena Skulskaja, Andrej Ivanov) ir Latvijos (Sergej Morejno, Sergej Timofejev), bet nei vieno iš Lietuvos.

¹² „*Interpoezija*“, (prieiga internetu: <http://www.litkarta.ru/about/>; ži r ta 2012 09 17).

¹³ „*Interpoezija*“, (prieiga internetu: <http://www.litkarta.ru/world/lithuania/>; ži r ta 2012 09 17).

literatūra atrodo žiurint iš tam tikro literatūros lauko taško. Antai kitas rusų literatūros lauko dalyvis žurnalas (Tautų draugystė), ateinantis iš sovietmečio ir tęsiantis savo tradicijas¹⁴, kaip Lietuvos rusų poezijos lyderius pristato kiek kitus autorius: Jurij Kobrin, Vitalij Asovsk ir Georgij Jefremov (šiuo atveju svarbu, kad jie visi yra ir vertinami iš lietuvių kalbos, debiutavę sovietmečiu). Visai kitoks poetas bityšis segmentas reprezentuoja rusakalbiuose kaimyninių valstybių leidiniuose, renginiuose bei internete (Clandestinus, Vladimiras Tableris, Marina Umurzakova, Irina Masterman, Sergejus Smirnovas, Ilana Esse ir kt.). Dar kitaip ši tarpliteratūrinė erdvė atrodo Lietuvos rašytojų sąjungai (jos nereguliariai ir nekryptingai atnaujinamos interneto svetainės duomenimis) turėjusį gyvas poetas Viktoras Čubarovas¹⁵, emigravęs po Nepriklausomybės atkūrimo). Tokie pavyzdžiai, kurių sekimas galimas tiesiogiai, rodo, kokia daugiasluoksni yra šiuolaikinė literatūros erdvė: norint apžvelgti visumą, būtina atsižvelgti ne tik kuo daugiau konkuruojančių žiurint taškų.

Nors sovietmečio bei šiuolaikinė Lietuvos rusų literatūra dar netyrinama, ji visgi turi istoriją, kurios neaplenkia mokslininkų dėmesys. Ikisovietinė rusų literatūra ir kultūra Lietuvoje bei jos ryšiai su lietuviškuoju, lenkiškuoju ir kitais segmentais jau kelis dešimtmečius tyrinėjami Pavelo Ivinskio, Pavelo Lavrineco, Giedriaus Viliūno ir kitų darbuose. Nemaža mokslininkų nagrinėjo literatūrinį lietuvių–rusų ryšius bei su jais susijusią tarpkultūrinę komunikacijos problematiką: Vida Kovarskienė¹⁶, Asija Kovtun¹⁷, Vytautas

¹⁴ „Vienintelis Rusijoje grožinis literatūros ir visuomeninis politinis kas mėnesį leidžiamas žurnalas, apžvelgiantis ir palaikantis vietinį kultūrinę erdvę, per daugelį dešimtmečių sukurti vairių šalių, kurios buvo Sovietų Sąjungos narys, meno ir kultūros veikėjų pastangomis“ (prieiga internetu: <http://magazines.russ.ru/druzhba/>; žiurinta 2012 09 17).

¹⁵ Lietuvos rašytojų sąjunga (prieiga internetu: <http://www.rasytojai.lt/lt/rasytojai/51-rasytojai/esami-nariai/ch/103-cubarovas-viktoras>; žiurinta 2012 09 17).

¹⁶ Pavyzdžiui, „Literatūra, 1991, Nr. 33(2), p. 12–27.“

¹⁷ Pavyzdžiui, „Rusų literatūra“, 2003 (prieiga internetu: http://www.russianresources.lt/archive/Banevich/Ban_7.html, žiurinta 2012 09 17); Idem, „

„in: „VII - 2004“, t. 2, a. 17-18, p. 222–227.“

Kubilius, Birut Masionien¹⁸, Natalija Melnikova¹⁹, Birut Meržvinskyt²⁰, Galina Michailova²¹, Kristina Sakalavičiūtė²², Rimantas Sideravičius²³, Marina Romanenkova²⁴, Ingrida Vasilevičiūtė²⁵, Inga Vidugirytė²⁶ ir kt. Šiuose darbuose daugiausia svarstomi paskiri kontaktai, dažnai tiesiant sovietmečio „literatūriniai ryšiai“²⁷ tyrimo tradiciją, besiremiančią istoriografiniu metodu ir neprobleminančią metodologinius dalykus. Vertimai bei kiti tarpkultūrinės komunikacijos aspektai nagrinėjami konkrečių autorių bendradarbiavimo kontekste, jį sistemiškai nesiejant su lietuvių–rusų literatūrinio pasienio bei jo istorija. Išimtis – Pavelo Lavrineco darbai, kuriuose nuosekliai ir produktyviai analizuojama Lietuvos rusų literatūra. Pagrindinis Lavrineco tyrimų kryptys: Vilniaus rusų literatūrinis gyvenimas²⁸, tarpkultūrinės rašytojų strategijos²⁹,

¹⁸ Pavyzdžiui, XX „*Literatūra*, 1992, Nr. 33(2), p. 22–29.

¹⁹ Pavyzdžiui, „*Literatūra*, 1992, Nr. 33(2), p. 41–50.

²⁰ Pavyzdžiui, „*Literatūra*, 1990, Nr. 32(2), p. 19–28; Idem, „*Literatūra*, 1991, Nr. 33(2), p. 3–11; Idem, „*Literatūra*, 1992, Nr. 33(2), p. 30–40.

²¹ Pavyzdžiui, „*Literatūra*, 1992, Nr. 33(2), p. 61–72.

²² Pavyzdžiui, Kristina Sakalavičiūtė, „Konstantino Balmonto ir Vinco Krivicko literatūriniai ryšiai“, *Žmogus ir žodis*, 2006, Nr. 2(8), p. 41–48; Idem, *Konstantinas Balmontas ir Lietuva. Poezijos vertimų studijos*, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2011.

²³ Pavyzdžiui, „*Literatūra*, Vilnius: Petro ofsetas, 1999; Idem, „*Literatūra*, Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 1999.

²⁴ Pavyzdžiui, „*Literatūra*, 2004, Nr. 46(2), p. 1–14; Idem, „*Žmogus ir žodis*, 2005, Nr. 2(7), p. 45–50.

²⁵ Pavyzdžiui, Ingrida Vasilevičiūtė, „Skaitytojo vaizdinys Jurgio Baltrušaičio poezijoje“ [lyginami rusiški ir lietuviški Baltrušaičio rinkiniai – TL], *Žmogus ir žodis*, 2005, Nr. 2(7), p. 51–55; Idem, „Jurgio Baltrušaičio poezija kaip (ne)galimas literatūros daugiatautiškumo tyrimo objektas“, *Respectus Philologicus*, 2007, Nr. 11(16), p. 91–96.

²⁶ Pavyzdžiui, „*Literatūra*, 1994, Nr. 36(2), p. 46–57; Idem, *Balmonto Lietuva: kultūrinio dialogo interpretacija*, Kaunas: Santara, 2005.

²⁷ Žr., pavyzdžiui, *Literatūra ir kalba 18: Literatūriniai ryšiai*, red. K. Korsakas, Vilnius: Vaga, 1985.

²⁸ „*Literatūra*, 2010, Nr. 52(2), p. 102–112; Idem, „*Literatūra*, 2008, Nr. 50(1), p. 63–76.

Vilniaus tekstas ir Lietuvos topas rus literat roje³⁰. Interpretuodamas rašytoj biografijos ir k rybos faktus pla iame sociokult riniame kontekste, mokslininkas pasitelkia tiek semiotikos, tiek literat ros sociologijos rankius, ta iau šias teorijas daugiausia pritraukia medžiagai strukt ruoti, nereflektuodamas galimybi pagal nauj medžiag atnaujinti pa ias teorijas. Lavrineco darbai svarb s disertacijai, nes juose aptariamos aktualios metodologin s problemos (pavyzdžiui, „Lietuvos rus literat ros“ s voka) bei tyrin jamos rašytoj strategijos literat ros lauk pasienyje, akcentuojant simbolinio kapitalo konvertacijas, susijusias su tarpininko pad timi (vertimai, „kitos“ literat ros apžvalgos, geografiniai motyvai ir pan.).

vairiakalbi Lietuvos literat r bendrab vis nagrin tas ne tik susitelkiant vien konkret literat rin pasien (šiuo atveju – lietuvi –rus), bet apimant ir daugiau segment . Iš naujesni tokio pob džio tyrim reikšminga Mindaugo Kvietkausko monografija *Vilniaus literat r kontrapunktai. Ankstyvasis modernizmas*³¹, kurioje ne tik surinkta ir sisteminta nauja medžiaga³², bet ir aptartos „daugiakult riškumo“ tyrin jimo metodologin s prielaidos bei problemos. Priimdamas „ir tradicines komparatyvistikos, ir postkolonijini studij pozicijas kaip svarbias, ta iau dalines“, pamatin mis mokslininkas laiko „hermeneutines lyginimo nuostatas“: „Vilniaus tekstai atliepia vienas kit (be abejo, nesutapdami) d l to, kad yra

²⁹ „...“
 „...“ in: ... 17: ... XX ...
 : Tartu Ülikooli Kirjastus, 2006, p. 175–194; Idem, ... :
 ... , Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2008; Idem, „...“
 : ... „...“ in: ... 18:
 XX : ... : Tartu Ülikooli Kirjastus, 2010, p. 137–151.

³⁰ „...“
Literat ra, 1997, Nr. 37(2), p. 103–112; Idem, „Rusiškas Vilniaus tekstas“, in: *Naujasis Vilniaus perskaitymas: didieji Lietuvos pasakojimai ir daugiakult rinis miesto paveldas*, sud. A. Bumblauskas, Š. Liekis, G. Potašenko, Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2009, p. 258–277.

³¹ Mindaugas Kvietkauskas, *Vilniaus literat r kontrapunktai. Ankstyvasis modernizmas / 1904–1915*, Vilnius: Lietuvos rašytoj s jungos leidykla, 2007.

³² B tent šitais tikslais apsiriboja dauguma tyrim , besiorientuojan i daugiakult riškum , pavyzdžiui: Giedrius Vili nas, *Literat rinis gyvenimas nepriklausomoje Lietuvoje (1918–1940)*, Vilnius: Alma littera, 1998.

dalij si gyvenimo tame pa iame mieste ir laike patirtimi“³³. Taigi Kvietkausko monografijoje tyrimo objektas apibr žiamas geografiškai – toks metodologinis apsisprendimas paprastai siejamas su *genius loci* arba *Zeitgeist* sampratomis ir, Bourdieu poži riu, yra rizikingas:

Nusprendus preparuoti ir konstruoti dalyk geografinis (Bazelis, Berlynas, Paryžius ar Viena) arba politinis vienov s pagrindu, kyla pavojus sugr žti prie vienov s apibr žimo per *Zeitgeist*. D l to be žodži numanoma, kad vienos „intelektinis bendruomen s“ nariai turi tam tikr bendr problem , susijusi su bendra situacija (pavyzdžiui, regimyb s ir tikrov s santyki kvestionavimas), ir kad nariai „daro tak vienas kitam“. [...] Pagrindinis klausimas tad yra sužinoti, ar chronologinio vienalaikiškumo socialiniai efektai, arba net erdvin vienov , [...] yra pakankamai stipr s, kad virš ir už vairi lauk autonomijos nulemt bendr problematik , suvokiam ne kaip *Zeitgeist* arba dvasinio ar gyvenimo b do bendruomen , bet grei iau kaip galimybi erdv , užimam pad i sistema, kurios atžvilgiu kiekviena turi b ti apibr žta.³⁴

Vis d lto tarpkult rinio pob džio tyrimuose, kai nebelieka kalbin s vienov s ir jos nubr žiam (bei paprastai nekvestionuojam) rib , objekto konstravimas geografiniu pagrindu atrodo neišvengiamas. Kvietkauskas siekia rasti s sajas ir paraleles literat rose, kurios iki tol tyrin tos pagal atskiras tautines tradicijas, tod l geografija jo tyrime yra ne tik objekto apibr žimo pagrindas, bet ir konstravimo motyvacija (pasitvirtina prielaida, kad tarp vairiakalbi Vilniaus literat r esama paraleli – arba kontrapunkt).

Šioje disertacijoje Lietuvos rus literat ra taip pat yra geografiškai apibr žtas lauko segmentas, ta iau nekeliama tikslo rodyti, kad šiuo pagrindu gretinami autoriai b tinai turi likimo ir k rybos paraleli , – atvirkš iai, siekiama atskleisti galimybi erdv s vairov , analizuojant kuo labiau vienas nuo kito nutolusius taškus literat ros lauke. Kvietkauskas randa vairi

³³ Mindaugas Kvietkauskas, *op. cit.*, p. 28.

³⁴ Pierre Bourdieu, *op. cit.*, p. 199–200.

literatūrinė tradicija sąsaja, nulemta bendros miesto erdvės, tuo tarpu šiuolaikinės Lietuvos rusų literatūros atžvilgiu korektiškiau būtų sakyti, kad tarp vienos literatūrinės (kalbos prasme) tradicijos t sąsaja pasirinkim esama daugiau skirtum nei panašum: nors geografiškai (dažnai ir politiškai) jie priklauso vienai erdvei, socialinė sąsaja trajektorijos, kultūrinės patirtys ir padarytos literatūros lauke labai skiriasi. Tiriant strategijas siekiama išsiaiškinti, ar jiems atsiverianti galimybė erdvę turi bendrą bruožą.

Šiuolaikiniai Lietuvos mokslininkų tyrimai daugiausia dėmesio skiria daugiakultūriškumo problematikai Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje³⁵ bei tarpukario Lietuvoje. Tuo tarpu analizuojant Rusijos imperiją ir sovietmetę vyrauja ne tarpkultūrinis, bet nacionalinis naratyvas. Turint omenyje, kad Rusijoje gan populiarūs tarptautinės Sovietų Sąjungos politikos tyrimai³⁶, peršasi „pokolonijinis“ išvada, kad ir daugiakultūriškumo naratyvai visada konstruojami iš dominuojančių perspektyvų.

Tarpkultūriniai reiškiniai Vakaruose variapusiškai teorizuojami bei išsamiai nagrinėjami³⁷, o posovietinėse valstybėse dar primena specifinį sovietinį retoriką. Sovietmečiu daug kalbama ir rašyta apie „tautų draugystę“, tarp jų ir literatūrinę, kuri buvo instituciškai visokeriopai skatinama, mezgama dirbtinai. Šiandienos skaitytojui gana komišškai skamba tokie pasažai:

³⁵ Pavyzdžiui, Grigorijus Potašenko, „Istorijos kultūra šiuolaikinėje Lietuvoje: daugiakultūriškumo samprata visuomenėje ir LDK tyrimuose“, in: *Lietuvos Didžiosios Kunigaikštijos tradicija ir tautiniai naratyvai*, Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2009, p. 275–299.

³⁶ Pavyzdžiui, žurnalas *Ab Imperio* kaip „naujos imperinės istorijos ir posovietinės erdvės nacionalizmo tyrinėjimų“ projektas (prieiga internetu: <http://abimperio.net/index.html>; žiūrėti 2012 09 17).

³⁷ Pavyzdžiui, Gayatri Chakravorty Spivak, Sneja Gunew, „Questions of multiculturalism“, in: *The Cultural Studies Reader*, New York: Routledge, 1994, p. 193–202; Farah Jasmine Griffin, „Thirty Years of Black American Literature and Literary Studies: a review“, *Journal of Black Studies*, 2004, Nr. 2(35), p. 165–174; A. Robert Lee, *Multicultural American literature: comparative Black, Native, Latino/a and Asian American fictions*, Edinburgh: University Press of Mississippi, 2003; Steven Tötösy de Zepetnek; Asma Sayed; Domenic A. Beneventi, „Selected Bibliography of Work on Canadian Ethnic Minority Writing“, CLCWeb: Comparative Literature and Culture (Library), 2011 (prieiga internetu: <http://docs.lib.purdue.edu/clcweblibrary/canadianethnicbibliography>; žiūrėti 2012 09 17).

Prieš kelerius metus už tolimojo Šiaurės rato buvo kurtas Petro Cvirkos vardo literatūros festivalis. Festivalio nariai – pradedantieji rašytojai – iukiai – rodo didelį susidomimą lietuvių prozininkų kūryba, mokosi iš jo literatūrinio meistriškumo. Skaitytų konferencijoje, skirtoje aptarti romaną *Žemė maitintoja*, elni veisėjai ir medžiotojai – tautos, iki revoliucijos neturėjusios savojo rašto, atstovai – susijaudinami ir dkingi kalbėti apie menininką, kuris savo talentingomis knygomis padėjo jiems pažinti ir pamilti Nemano krašto žmones, atskleidė lietuvių darbininkų paiešką ir siekį dosnumą.³⁸

Neabejotinai būta asmeninio palankumo ir literatūriniai mainai iš pareigos, o nuoširdžiai domintis, – ir vis dėlto dauguma tokių kontaktų siekia ideologinio pelno. Sovietmetis sukūrė reiškinį, turintį pasekmių šiandienai, bet beveik neparpino pavyzdžių, kaip šiuos reiškinius objektyvuoti ir neideologizuotai (sovietine prasme) mokslininkams reflektuoti: jų interpretavimo rankynas kuriamas tik dabar. Užsienio mokslininkų patirtis iš karto siūlo gana platų vairo požiūrį pasirinkimui – nuo komparatyvistikos iki pokolonializmo ir totalinio vertimo teorijos. Kalbėdami apie etninės mažumos literatūrą daugelis mokslininkų sutinka, kad parankiausias yra sisteminis ir empirinis požiūris³⁹. Tokia prieiga, kurios būtinumas akivaizdus, vis dėlto gana dažnai neleidžia gretinti išvadų, formuluojamų labai skirtinguose sociokultūriniuose kontekstuose: kiek prasminga analizuojant Lietuvos mažumų literatūrą reiškinį orientuoti, pavyzdžiui, Kanados tarpkultūrinio tyrimo patirtį?

Bourdieu literatūros sociologijai, kuria remiasi disertacijos tyrimas, taip pat būdingas sisteminis ir empirinis užmojis, tačiau ji siekia rasti bendrą socialinį pagrindą, tvirtinamą empiriniams tyrimams. Literatūros lauko teorija neatmeta kitokių metodų bei perspektyvų (pokolonializmo, komparatyvistikos,

³⁸ „...“, 1967, p. 3.

³⁹ Steven T. T. Zyde Zepetnek, „Literary Theory, Ethnic Minority Writing, and the Systemic and Empirical Approach“, *Canadian Ethnic Studies 28: Literary Theory and Ethnic Minority Writing*, 1996, Nr. 3, p. 100–106; Tina Campt, „The Crowded Space of Diaspora: Intercultural Address and the Tensions of Diasporic Relation“, *Radical History Review*, 2002, Nr. 83, p. 94–113.

literatūros kūrinių analizės metodais ir t. t.), nors ir kvestionuoja jų pakankamumą sau. Manau, kad literatūros lauko sociologija yra neišvengiama lyginamųjų ir pokolonijinių literatūros tyrimų dalis, nes be jos vargiai manoma korektiškai argumentuoti literatūros gretinimais. Bourdieu teorija padeda sociokultūriniu aspektu interpretuoti ir imanentinio teksto skaitymo rezultatus.

8. Darbo naujumas, aktualumas ir reikšmė

Darbo **naujumas** suslygoja trys dalykai: a) renkama, analizuojama ir sisteminama medžiaga, su kuria dar nebuvo dirbta; b) nei Lietuvos, nei Rusijos, nei kitų užsienio šalių mokslininkų darbuose dar nebuvo sistemiškai tirta sovietmečio ir posovietmečio Lietuvos rusų literatūra, t. y. nebuvo konstruotas toks tyrimo objektas; c) Lietuvos literatūrologijoje nauju gali būti laikomas ir metodo-objekto derinys – Bourdieu literatūros lauko teorijos taikymas tiriant XX a. antrosios pusės literatūros lauko pasienio reiškinius bei sociokritiškai skaitant poeziją.

Darbo **aktualumas** ir **reikšmė** sietini su tarpdalykiniu ir tarpkultūriniu jo pobūdžiu. Metodologinė disertacijos orientacija – siekis suderinti tekstų analizę ir platesnę sociokultūrinių interpretaciją – numano ir jos skaitymą sovietmečio literatūros ir kultūros istorijos bei šiuolaikinės Lietuvos mažumų kultūrinio gyvenimo formų tyrimų kontekste. Lietuvos literatūrologai, ypač senosios literatūros tyrinėtojai, dažnai pabrėžia, kad norint geriau suvokti lietuvių literatūros istoriją, reikėtų po ranka turėti Lietuvos literatūros istoriją. Tarpkultūrinis ir tarpliteratūrinis reiškinis tyrimas, juolab istoriškai motyvuotas, išplečia savivokos galimybes. Tad ir ši disertacija prisideda plėtojant savivokos galimybių erdvę ir rašant Lietuvos literatūros istoriją.

Rusijos ir pasaulio rusistikos bei sovietologijos kontekste darbo aktualumą lemia tai, kad, viena vertus, sibrigų literatūrinis SSRS politikos tyrimas tarpkultūriškumo aspektu, ši disertacija suteikia pamatą gretinti sovietmečio Lietuvai su kitomis tautinėmis respublikomis (tai išryškint ir

lietuvi literatūros lauko struktūros istorinį specifiką). Kita vertus, disertaciją aktualizuoja ir ypatingas šiuolaikinio Vakarų pasaulio dmesys tarpkultūriniais reiškiniais, skatinantis posovietinį užsienio rus literatūros tyrimus.

9. *Ginamieji teiginiai*

1. Lietuvos rus literatūra yra literatūros lauko segmentas, kurio struktūros bei galimybių erdvės ypatumus lygoja trejopo jo statuso paradoksai: a) rus literatūros lauke tai geografiškai ir istoriškai periferinis segmentas; b) lietuvi literatūros laukui tai geografiškai ir istoriškai artimas kitakalbis segmentas; c) šis periferinis segmentas išskyrus geografiniu pagrindu paaiškina, kad jis gyja svaresnį reikšmę abiem nacionaliniams laukams, kai aktualizuojamas dalyvių strategijose kaip tarpkultūrinis literatūros erdvės dalis.
2. Apibrėžtesnį šio segmento struktūrą susiformavo sovietmečiu, kai jam darėtakos pačios išcentrinės jėgos, kurios veikė ir kitą tautinį SSRS respublikų sakalbius segmentus (veikėjų galimybių erdvė buvo susiaurinta iki veikimo konkrečiame literatūriname pasienyje); literatūrinė strategijavairov tuo metu atitiko sovietmečio rus literatūros lauko poliarizaciją, tačiau periodizacijos ypatumai atskleidžia šio segmento specifiką, sietiną su lietuvi literatūros lauko funkcionavimu.
3. Sovietmečiu segmentui oficialiai priskirtas literatūrinio tarpininko vaidmuo numan vienakryptiškum: vietiniai rus rašytojai atstovavo lietuvi literatūrai rus literatūros lauke (vertimai, kritika), tačiau Lietuvoje nebuvo suvokiami kaip „didžiosios“ rus literatūros atstovai, nes kontaktas su metropolija buvo mezgamas tiesiogiai ir tik centras turėjo legitimavimo teisę; posovietmečiu sociokultūrinis segmento vaidmuo nėra griežtai

apibrėžtas, priklausomai nuo dalyvių padėties formuojasi skirtingos, dažnai tarpusavyje konfliktuojančios savivokos.

4. Segmentą veikia į ją posovietinė konfigracija daugiasluoksnė: tebeveikia dalis sovietmečiu susiformavusių dalyvių, kuri išsidėstymas išsaugo buvusį pagrindinį priešprieš tarp oficialiojo ir neoficialiojo polių, bet atsiranda ir nauji veiksniai: ekonominiai (rinkos dėsniai), technologiniai (internetas), politiniai (mažumų politika), kurie skatina naujų dalyvių ir strategijų radimąsi bei modifikuoja istoriškai susiklosčiusią padėties santykius.
5. Segmento dalyvių kolektyvinės strategijos bemaž neišvengiamai turi mažumos ar diasporos tapatybės požymį: viena vertus, tai lemia finansavimo šaltiniai ar kitokia grupėms bei leidiniams reikalinga materialinė bazė; kita vertus, Lietuvos, kitaip nei Latvijos ar Estijos, rusų literatūra ne tvirtina kolektyvinės tapatybės, kuri būtų galėjusi konkuruoti su dominuojančia provincine savivoka. Individualūs segmento dalyviai sukuria ir kitoki, dažnai unikali, lokali tapatybę.
6. Sovietmečio ir posovietmečio Lietuvos rusų poetų strategijų ir padėties repertuaras labai platus: poetas-karys Jurijus Dubasovas, prarastasis poetas Jurijus Grigorjevas, „prakeiktasis“ poetas Michailas Didusenko, „nuoširdusis“ poetas Jurijus Kobrinas, kuklusis poetas Georgijus Jefremovas, poetas ir profesionali rašytoja Lena Eltang. Konfliktai tarp skirtingų padėčių šiam lauko segmentui suteikia dinamikos ir leidžia rašyti savarankišką istoriją, turinčią vidinę logiką, nors Lietuvos rusų literatūra neegzistuoja nei kaip literatūrinė tradicija, nei kaip polaukis, nepriklausomas nuo išorinio legitimavimo mechanizmo.
7. Skirtingai kart Lietuvos rusų poetų strategijų analizė parodė, kad kiek rybinei rašytojo koncepcijai ir literatūrinei strategijai didžiausi reikšmę turi

padidėjusi konfigracija jo debiuto (t. y. s moningo žengimo lauk) metu, jei tik jo padties lauke neištinka radikalios pokyčiai, prie kuri priskirtini: a) neeilinys km (paskelbimas gyvuoju klasiku, tautos šaukliu, žvaigžde ir pan.); b) išskirtinys km (viešas pasmerkimas ar tylus lauko ignoravimas, tremtis ir pan.); c) dideli struktūriniai lauko pokyčiai, kurie paskatina visiškai persvarstyti literatūrinės hierarchijas.

10. Tyrimo rezultatų apibūdinimas

Svarbiausios disertacijos tyrimo problemos, prieigos, išvados pristatytos Lietuvos ir tarptautinėse konferencijose bei straipsniuose, kurie publikuoti recenzuojamuose mokslo leidiniuose.

Moksliniai straipsniai:

1. „Lenos Eltang eilrašio ‘Vasarotoja’ semiotinis analizė“, *Literatūra*, 2009, Nr. 51(2), p. 107–113.
2. „...“: ‘...’,
...“, *Literatūra*, 2010, Nr. 52(2), p. 80–93.
3. „Kitakalbiai eilrašio slenkstai: Lenos Eltang literatūrinės strategijos link“, *Colloquia*, 2011, Nr. 26, p. 99–117.
4. „Tarp Glavlito Scil’o ir užmaršties Haribdos: poeto Jurijaus Dubasovo karinė strategija“, *Colloquia*, 2011, Nr. 27, p. 97–110.
5. „Baltic Russian literature: writing from nowhere?“, *Baltic Worlds*, 2012, Nr. 2, p. 24–26.

Pranešimai tarptautinėse konferencijose:

1. „Russian Authors in Post-Communist Lithuania: the strategies of literary behavior“, 2009 12 10–11, *East-West (Re)Negotiations: Popular Culture as a Means of Collective Memory*, Tampere, Suomija.
2. „...“: ‘...’,
...“, 2010 05 24, ...:

Jagiello ski, Vilnius.

3. „Poetic Strategies on the Borderland of Literary Fields: the case of Russian authors in Lithuania“, 2011 05 19–20, *Dislocating Literature: Transnational Literature and the Directions of Literary Studies in the Baltic Sea Region*, Stokholmas, Švedija.
4. „Literature as Everyday Life of Soviet Intelligentsia“, 2011 12 1–2, *Soviet Individuals and Personalities*, Tarptautini santyki ir politikos moksl institutas / Lietuvos istorijos institutas, Vilnius.
5. „() :
“, 2012 02 16–18, *XIII*
, Talinas, Estija.

Pranešimai Lietuvos konferencijose ir viešos paskaitos:

1. „Literat ros lauko ribos“, 2009 09 24, *Doktorant agora: metodologiniai mainai*, Lietuvi literat ros ir tautosakos institutas.
2. „Kitakalbiai eil raš i slenkis iai Lenos Eltang poezijoje“, 2010 03 18–19, *Moter rašymas*, Lietuvi literat ros ir tautosakos institutas.
3. „Literat ros lauko koncepcija kaip rankis konstruoti tyrimo objekt“, 2010 10 28–29, Lietuvos doktorant konferencija *Šiaur s Europos ir balt kalb tyrim metodikos*, Vilnius.
4. „*Tryntravizmas* ir neoficialioji literat rin buitis v lyvojo sovietme io Lietuvoje“, 2011 09 26, *Sovietme io seminaras*, Lietuvi literat ros ir tautosakos institutas.
5. „*Tryntravizmas* ir neoficialioji v lyvojo sovietme io kult ra Lietuvoje“, 2011 10 11, *Rusijos studij seminaras*, Vilniaus universiteto Tarptautini santyki ir politikos moksl institutas.
6. „*Indoeuropietiškas diktantas* kaip kolektyvin strategija ir hipertekstinio skaitymo labirintas“, 2012 05 18, *Doktorant agora: teksto analiz s labirintai*, Lietuvi literat ros ir tautosakos institutas.

TEORIN UVERTI RA:

literat ros laukas, tarpkult rin erdv ir rašytojo strategija

1. Metod derinimo principas ir r mai

Pierre'o Bourdieu literat ros lauko sociologija yra pagrindin teorin disertacijos tyrimo atrama. Visuotinis jos užmojis (nors praktiškai sunkiai gyvendinamas individualiame tyrime) patraukia tuo, jog leidžia jungti vairiausius metodus:

Lauko teorija iš tikr j skatina atsisakyti tiek glaudži individualios biografijos ir k rinio (arba socialin s klas s, kuriai priklauso autorius, ir jo k rinio) s saj , tiek vidin s paskir k rini analiz s, ir net intertekstin s analiz s, t. y. s saj k rini visyb je, nustatymo. Nes visa tai reikia daryti sykiu.¹

Bandymai pagr sti b tinyb analizuoti literat ros k rin iš socialin s perspektyvos ir tokios analiz s ranki paieškos Bourdieu literat ros sociologij suartino su pranc z sociokritika, kuri siek atskleisti, „kas šioje keistoje konfiguracijoje [t. y. grožiniame k rinyje – TL] yra istoriška, socialu, ideologiška, kult riška“². Besiformuojan iai sociokritikai XX a. 7-uoju dešimtmie iu r p jo atsiskirti nuo tradicin s pranc z literat ros sociologijos, siejamos su Robert'o Escarpit vardu³, tad buvo teigiama, kad „greta literat ros sociologijos, kuriai r pi *ištakos* (rašytinio teksto k rimo s lygos), ir recepcijos bei vartojimo sociologijos, kuriai r pi *pasekm s* (kokie tekstai skaitomi, kaip jie paplinta, kaip jie aiškinami, kaip jie prigyja – kult roje, mokykloje ar kitur), sociokritika [...] pat tekst traktuoja kaip viet , kurioje reiškiasi ir išsipildo

¹ „...“, in:

: Socio-Logos, 1994, p. 218.

² Pierre Barbéris, „Sociokritika“, in: Daniel Bergez, Pierre Barbéris, Pierre-Marc de Biasi, Marcelle Marini, Gisèle Valency, *Literat ros analiz s kritini metod pagrindai*, vert J rat Skersyt ir kt., Vilnius: Baltos lankos, 1998, p. 133.

³ Robert Escarpit, *Sociologie de la littérature*, Paris: Presses Universitaires de France, 1958.

tam tikras socialumas“⁴. Nors sociokritika laikoma literatūros mokslo, o Bourdieu literatūros lauko teorija – sociologijos atšaka, abi prieigos perženg savo disciplinos ribas ir skirtingomis priemonėmis bandė spręsti panašias problemas: kaip suderinti imanentinę kritinį analizę su interpretacija platesniame sociokultūriniame kontekste, kaip kritinio struktūros koreliuoja su socialinėmis erdvių struktūromis ir pan. Chrestomatiniai literatūros kritinio sociologijos darbai (György Lukács, Lucien Goldmann) ir pats Bourdieu neišvengiamai patenkė sociokritikos bibliografijas, o tvirtas pozicijas – gretai kitas metodas – už mus sociokritika⁵ nebepasitenkina grožinio teksto analize ir pretenduoja tapti socialinio diskurso skaitymo metodu⁶ bei vis dažniau susilieja su tradicine literatūros sociologija, nagrinėjančia literatūros institutų, autorių reputaciją ar kritinio vartojimo problemas. Nors disertacija daugiau remiasi Bourdieu nei sociokritikais darbais, pagal sprendžiamą problemą ji galėtų būti priskirta tiek literatūros sociologijai, tiek sociokritikai.

Nors pagrindiniai Bourdieu veikalai lietuvių kalba vis dar neišversti⁷, jo darbai apie socialinius laukus jau jo mokslininkų apyvartą. 2005 m. pasirodė net dvi monografijos Bourdieu idėjomis atnaujinančios lietuvių literatūros ir

⁴ Pierre Barbéris, *op. cit.*, p. 133.

⁵ Žr. sociokritinės patirties refleksijas: Edmond Cros, *Theory and Practice of Sociocriticism*, trans. Jerome Schwartz, Minneapolis: University of Minnesota Press, 1988; Michel Biron, „Sociocriticism“, in: *Encyclopedia of Contemporary Literary Theory: approaches, scholars, terms*, ed. Irena R. Makaryk, Toronto / Buffalo / London: University of Toronto Press, 1993, p. 189–193; *„1995“*, „1995“, 1995, Nr. 13, p. 130–132.

⁶ Marc Angenot, „What can Literature Do? From Literary Sociocriticism to a Critique of Social Discourse“, trans. Robert F. Barsky, *The Yale Journal of Criticism*, 2004, Nr. 2(17), p. 217–231.

⁷ Lietuvių kalba prieinami Bourdieu tekstai: Pierre Bourdieu, „O kas gi sukūrė jus?“, vert. Karolina Jakaitė, *Šiaurės Atėnai*, 1999 08 07, Nr. 30(471), p. 1, 10; Idem, „Kas gi sukūrė menininkus?“, vert. Odeta Žukauskienė, *Metai*, 2000, Nr. 7, p. 123–129; Pierre Bourdieu, Loïc J. D. Wacquant, *vadas refleksyvi j sociologij*, vert. Vilija Povilionienė, Vilnius: Baltos lankos, 2003; Idem, „Apie meno sociologiją“, vert. Žilvin Gaižutytis, in: *Estetikos ir meno filosofijos teritorijos kaita*, Vilnius: Kultūros, filosofijos ir meno institutas, 2006, p. 544–554; Idem, „Kultūros produkcijos laukas“, vert. Loreta Jakonytė, in: *XX amžiaus literatūros teorijos: chrestomatija aukštųjų mokyklų studentams*, I, sud. Aušra Jurgutienė, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2011, p. 273–327.

meno sociologijos tradicijas: Loretos Jakonyt s *Rašytojo socialumas*⁸ ir Žilvin s Gaižutyt s-Filipavi en s *Pierre'as Bourdieu ir socialiniai meno žaidimai*⁹. Pastaroji knyga svarbi tuo, kad Bourdieu darbus panardina biografini ir pranc z meno sociologijos kontekst , o tai leidžia pasteb ti vidini s vok raidos logik bei sivaizduojamus oponentus. Jakonyt Bourdieu mokslin projekt išsamiai pristat filologams aktualiu aspektu, aptar santyk su lietuvi ir pasaulio literat ros sociologijos tradicijomis bei pritaik naujai empirinei medžiagai – pirmojo posovietin s nepriklausomyb s dešimtme io rašytoj savivokai. Abi monografijos tiesiogiai ir netiesiogiai kelia svarb klausim – ar Bourdieu meninio lauko teorija, kuri jis pl tojo nagrin damas XIX–XX a. pradžios Paryži , taikytina (po)sovietinei socialinei tikrovei, – ir teigiamai j atsako. Bourdieu teoriniai rankiai s kmingai taikomi posovietinio literat ros lauko analizei ir kitose šalyse¹⁰.

Kadangi teoriniai ir praktiniai pranc z sociologo tyrim aspektai jau dešimtmet reflektuojami Lietuvos sociolog , politolog , menotyrinink , filolog darbuose¹¹, šioje disertacijoje neaptariama Bourdieu darb visuma ir teorini jo min i pl tot s logika. Detaliau nagrin jamos tik disertacijos tyrimui svarbios s vokos – literat ros laukas, simbolinis kapitalas, dalyvis, strategija, galimybi erdv .

⁸ Loreta Jakonyt , *Rašytojo socialumas. Lietuvi rašytoj savivoka XX amžiaus 10-ajame dešimtmetyje*, Vilnius: Lietuvi literat ros ir tautosakos institutas, 2005; taip pat žr. recenzij : Marijus Šidlauskas, „Rašytojo socialumo briaunos“, *Knyg aidai*, 2006, Nr. 4, p. 11–15.

⁹ Žilvin Gaižutyt -Filipavi en , *Pierre'as Bourdieu ir socialiniai meno žaidimai*, Vilnius: Kult ros, filosofijos ir meno institutas, 2005.

¹⁰ Pavyzdžiui,

2000.

¹¹ Pavyzdžiui: Odeta Žukauskien , „Modernios pranc z meno sociologijos metodologin s metamorfoz s (P. Francastelis ir P. Bourdieu)“, *Humanistica*, 2000, Nr. 2(8), p. 73–78; Skaidra Trilupaityt , „Menin produkcija ir socialin erdv Pierre'o Bourdieu meninio lauko teorijoje“, *Menotyra*, 2000, Nr. 1(18), p. 26–29; Ingrida Ge ien , „The notion of power in the theories of Bourdieu, Foucault ir Baudrillard“, *Sociologija. Mintis ir veiksmai*, 2002, Nr. 2, p. 116–124; Irmina Matonyt , „Socialinis kapitalas: nuo mokslini tyrimo perspektyv prie empirini pasteb jim . Gero valdymo klausimas“, *Sociologija. Mintis ir veiksmai*, 2004, Nr. 1, p. 22–37; Loreta Jakonyt , „Pierre'o Bourdieu literat ros sociologija“, *Literat ra*, 2005, Nr. 47(1), p. 57–72; Vida esnuityt , „Matrimonialin s elgsenos strategijos šiandienin je Lietuvoje: atspindys žiniasklaidoje“, *Socialinis darbas*, 2008, Nr. 7(2), p. 35–43.

Posovietinėje humanitarikoje Bourdieu koncepcija turi ir šalininkų, ir priešininkų. Pavyzdžiui, tarp rusų mokslininkų esama aktyvi jo darbų propaguotojų: tai buvo profesionaliai parengta ir nuolat atnaujinama interneto svetainė „Sociologinis Pierre'o Bourdieu erdvė“¹², kurioje prieinami daugumos prancūzų sociologo veikalų vertimai rusų kalba, užsienio bei rusų tyrėjų straipsniai aktualiomis temomis. Literaturologijos atnaujinimu besirūpinantys intelektualai taip pat nurašė Bourdieu žvalgoms: rusų literatūros mokslo priešakyje esantis žurnalas „Naujoji literatūra“ (apžvalga) publikavo prancūzų mokslininkui skirtus straipsnių ciklus „Kultūros lauko sociologija“ (2000, Nr. 45) bei „Po Bourdieu: teorijos politika ir refleksijos praktika“ (2003, Nr. 60), kuriuose pristatė ir aiškino lauko sampratą.

Kaip rodo Aleksandras Bikbovas, kultūros lauko teorija dažniausiai kaltinama redukuotumu, nes Bourdieu darbai skaitomi redukuotai: filologai paprastai nepažįsta specifini sociologini tyrimų procedūrų, kurios nesiriboja tekstų studijomis, bet atlieka ir kitų nematomų paruošiamųjų darbų; o tariai Bourdieu žiūrintys sociologai nelinkę kvestionuoti nusistovėjusios mokslininkų tvarkos ir pan.¹³ Nuodugni Bourdieu kritika niekada neabejoja jo darbų reikšme. Pavyzdžiui, Michelis de Certeau pagrįstai teigia, kad Bourdieu tekstai žavingi analizei ir agresyvi teorija¹⁴. Nepaisant prancūzų sociologo deklaruoto pasipriešinimo „didžiosios teorijos“ kėlimui¹⁵, kaip tik toki, pretenduojanti apimti visą socialinį pasaulį, lauko teoriją jis ir sukūrė, o mokslininko refleksijos laipsnis neduoda pagrindo manyti, kad pats to nežinojo. Taigi Bourdieu atitrūkimą spindis, anot de Certeau, tarsi *sugrąžimo*, patvirtinančio profesinį racionalumą, prielaida, tarsi tekstinė strategija¹⁶. Tačiau tai

¹² (prieiga internetu: <http://bourdieu.name/>; žiūrėti 2012 09 17).

¹³ „...“, 2003, Nr. 60, p. 38–53.

¹⁴ Michel de Certeau, *The Practice of Everyday Life*, Berkley, Los Angeles: University of California Press, 1984, p. 59.

¹⁵ Pierre Bourdieu, *The Rules of Art*, p. 177.

¹⁶ Michel de Certeau, *op. cit.*, p. 60.

nesumenkina tokio metodologinio judesio ir juolab j lydin ios analiz s teorin s bei praktin s vert s.

Pradiniai bandymai pasitelkti literat ros lauko teorij disertacijos objektui – Lietuvos rus poezijai – išryškino kelias problemas, nepakankamai ar visai neapartas Bourdieu darbuose. Pirmoji susijusi su poetinio k rinio statusu tiriant literat ros lauk ir rašytojo strategij , o antroji – su tarpkult riniu literat ros lauko funkcionavimu. Šios problemos paskatino prapl sti disertacijai svarbi teorini atram rat .

Atrodyt , sociokritika, deklaravusi d mes grožiniam tekstui, tur t teoriškai ir praktiškai pad ti traukti poetin tekst literat ros lauko tyrim . Ta iau konceptualiuosius savo rankius ji tobulino analizuodama roman ¹⁷, ir nors kiek v liau dalis sociokritik susidom jo poezijos socialumu, j darbuose vis d lto labiausiai akcentuotos socialin s poezijos funkcijos¹⁸, o paties poetinio k rinio skaitymo vieta tokiame tyrime liko teoriškai neapibr žta. Beje, sovietin kritika taip pat deklaravo d mes poezijos socialumo problemoms¹⁹, ta iau, net ir suformulavusi domius klausimus („literat ros ir visuomeninio gyvenimo, meno ir politikos santykiai“²⁰), teoriniu poži riu ji ne kv p tolesniems tokio pob džio tyrimams. Kita vertus, sociologizuojan iai sovietinei kritikai oponav rus formalistai ir v liau strukt ralistai, žengdami nuo k rinio kontekst , atv r žymiai daugiau perspektyv sociokult riniams literat ros tyrimams. Tokios formalist vestos s vokos kaip „literat ros faktas“²¹ ir „literat rin buitis“²² padeda teoriškai už iuopti paslanki rib tarp

¹⁷ Pavyzdžiui, Pierre Barbéris, *René, un nouveau roman*, Paris: Larousse, 1972; Jacques Leenhard, *Lecture politique du roman „La Jalousie“ d’Alain Robbe-Grillet*, Paris: Éditions de Minuit, 1973; Geneviève Mouillaud, *Stendhal „Le Rouge et le noir“, le roman possible*, Paris: Larousse, 1973 ir kt.

¹⁸ Pavyzdžiui, Pierre Popovic, *La Contradiction du poème. Poésie et discours social au Québec de 1948 à 1953*, Candiac: Les Éditions Balzac, 1992; François Dumont, *Usages de la poésie. Le discours des poètes québécois sur la fonction de la poésie*, Québec: Les Presses de l’Université Laval, 1993; taip pat žr. Jacques’o Pelletier recenzij „La fonction sociale de la poésie“, *Voix et Images*, 1993, Nr. 1(55), p. 188–197.

¹⁹ Pavyzdžiui, Juozas Stepšys, *Poezijos socialumas*, Vilnius: Vaga, 1986.

²⁰ *Ibid.*, p. 5.

²¹

„ , „ , in: , , , 1977, p. 255–270.

viešojo gyvenimo nušviest ir privaiojo gyvenimo šeš lyje likusi literatros proceso ir literatros istorijos vyki. Boriso Eichenbaumo „literatros buities“ idėjį Sergejus Zenkinas net pavadino vienu iš pačių Bourdieu nepažįstamų jo teorijos precedentų²³.

Atlikęs Gustave'o Flaubert'o romano *Jausmų ugdymas* analizę, Bourdieu tikino, jog literatros lauko teorija gali būti grožinio kūrinių analizės rankis, bet kaip ją efektyviai pasinaudoti nagrinėjant poeziją? Savo darbuose Bourdieu tiesiogiai šį klausimą neatsako, o netiesiogiai jį parašytas „paslaptingas“ komentaras Guillaume'o Apollinaire'o eilėraščiui²⁴ tarsi byloja, kad poezija nepasiduoda Bourdieu praktikuojamam sociologiniam skaitymui. Kita vertus, galima manyti, kad Bourdieu tiesiog nekėlė sau tokios užduoties. Tuomet, atskleidus jo literatros kūrinių analizės logiką, galima būtų svarstyti ir manomus būdus taikyti ją poezijai.

Socialinė erdvė, kurioje Flaubert'as veikia kaip rašytojas, Bourdieu gretina su romane perveiktą santykius atsiskleidžiančia socialine terpe, siningai ar nesiningai pavaizduota rašytojo. Begalinės šios dvi socialinės erdvės – „objektyvios“ ir „sivaizduojamos“ – paraleliškai leidžia kalbėti apie jų simetriją kaip svarbų Flaubert'o kūrybos principą; o skirtumai tarp jų liudija rašytojo socialinės išmonės kryptį, kuri gali būti interpretuoti įvairiai: psichoanalitine, egzistencine, ideologine ar kokia kita prasme. Tokia logika besiremianti analizę grindžia prielaida, kad rašytojo padėtis socialinėje erdvėje veikia kūryboje ir palieka pats kūryboje. Rašytojo padėtis literatros lauke, kuri daugeliu atžvilgių suslygoja su kūrybos samprata ir savivokomis, irgi reiškiasi pačiuose kūrybos riniuose.

Analogiškai galime teigti, kad bet kokio poeto kūryboje esama jo padėtis literatros lauke apraiška. Šias apraiškas nelengva atpažinti pavieniame atsitiktinai paimtame eilėraštyje, tačiau tai manoma atsižvelgus

²² „...“, in: ... , 2001, p. 49–59.

²³ „...“, ... , 2003, Nr. 60, p. 31.

²⁴ Jérôme David, „On an Enigmatic Text by Pierre Bourdieu“, *Paragraph*, 2012, Nr. 35, p. 115–130.

eil rašio viet rašytojo k rybos visumoje (atitinkamai b t sud tinga rasti homologij tarp keli romano sakini ir socialin s tikrov s fragmento, bet tik tarp visum , kuri dalys jie yra).

Neatsitiktinai b tent k rybos visumoje išryšk jantis *pasaulio modelis* tapo teoriniu tilteliu, kuriuo garsus rus poezijos tyrin tojas Aleksandras Žolkovskis sujung imanentin k rinio analiz ir sociokult rin jo interpretacij . „Poetiniu pasauliu“ Žolkovskis vadina „invariantini motyv sistem , charakterizuojan i vieno autoriaus tekstus“²⁵. Prad j s nuo semiotini poetinio pasaulio modeli tyrim , Žolkovskis galiausiai pri jo prie *strategijos* sampratos, kuri, jo poži riu, yra „apibendrinantis invariantas“, bendra kuriamo gyvenimo siužeto [] ir intertekstinio diskurso tema²⁶.

Taip skirtingais keliais einantys tyrin tojai prieina prie panaši sprendim , siekdami teoriškai ir praktiškai suderinti literat ros k rinio kaip savarankiško pasaulio analiz ir sociokult rin jo interpretacij , o tai leidžia derinti teorinius j instrumentus viename tyrime. Disertacijoje nagrin jant poetinius tekstus, remiamasi formalist , Bourdieu bei Žolkovskio tyrim logika ir analiz s rankiais. Konkret s analiz s žingsniai detaliau aptariami skyriuje „Dalyvio strategija“.

Antroji problema, neteoretizuota Bourdieu, bet aktuali disertacijos tyrimui, – tai literat ros pasaulio tarpkult riškumas. Teoriškai ir praktiškai ši problema gvildenama pranc z tyrin tojos Pascale Casanovos studijoje *Pasaulio literat ros respublika*²⁷. Tarp savo teorini kv p j Casanova mini Bourdieu ir Fernand Braudel .

Tyrin toja teigia, kad žmogaus „literat rin pas mon “ didžiaja dalimi yra nacionalin – kaip ir jo naudojami literat ros analiz s bei vertinimo

²⁵ „...“, 11: , 1979, p. 3.

²⁶ Idem, : , 2005, p. 8.

²⁷ Pascale Casanova, *The World Republic of Letters*, trans. M. B. DeBevoise, Cambridge, London: Harvard University Press, 2007.

rankiai; beveik visur pasaulyje literatūros tyrimai organizuoti ir klasifikuoti nacionaliniu principu. Štai kodėl, anot Casanovos, „mes esame akli tam tikriems transnacionaliniams fenomenams, kurie leido per pastaruosius keturis šimtmečius palaipsniui atsirasti specifiniam literatūros pasauliui“²⁸. Tyrin tojos tikslas – iš naujo atrasti tarptautinį literatūros lygmenį, tarpkultūrinį literatūros erdvę, kuri ji metaforiškai pavadina „Pasaulio literatūros respublika“. Ši „valstybė“, kuri galbūt yra ne tiek respublika, kiek imperija, „turi savo sostines, provincijas ir pasienius, o kalbos joje tampa galios rankiais [*instruments of power*]“²⁹.

Casanova aprašo, kaip steigiasi tarptautinį Vakarų pasaulio literatūros erdvę, besiremianti bendru antikiniu literatūros kanonu. Skirtingos kalbos, o vėliau jomis kuriamos nacionalinės literatūros, konkuravo dėl teisės būti tikraisiais antikos pasiekimų paveldotojais, naujosios pasaulinio masto klasikos kūrėjais. Ilgainiui „Pasaulio literatūros respublikos“ sostine tapo Paryžius, kur kuris ne tik prancūzų rašytojų reputacijos.

Casanovos studijoje analizuojama medžiaga bei pritraukiami pavyzdžiai iš skirtingų laikų ir kultūrų, tačiau tarptautinis tarybinis literatūros projektas, kuriam pagal analogiją galėtų būti pritaikyta „Literatūros jungos“ metafora, neaptariamas. Taip pat atskirai nekalbama nei apie rusų, nei apie lietuvių literatūros lauką padėtį pasaulinio literatūros sistemoje. Galima numanyti, kad šis padėtis yra periferinė, jei nesulaukia atskiro aptarimo, nors tam lemiamos reikšmės gal jo turėti ir pačios tyros padėtis: jos žvilgsnis natūraliai krypta geriausiai pažįstamas teritorijas. Šiuo atveju svarbiausia, kad Casanovos sielomas metodas pretenduoja universalumui ir pasaulinio literatūros lauko istoriją leidžia traukti naujus segmentus. Tyrėja net prisipažįsta pageidaujanti, jog jos darbas taptų kritiniu rankiu, tarnaujančiu nematomoms literatūros pasaulio periferijoms³⁰. Pasitelkus Casanovos sielomą požiūrį, tarybinę literatūros jungą taip pat galėtų būti aptarta kaip konkuruojanti nacionalini

²⁸ *Ibid.*, p. xi.

²⁹ *Ibid.*, p. 4.

³⁰ *Ibid.*, p. 355.

tradicij , kalb ir literat r erdv , kuri savo ruožtu su tarptautine literat ros erdve siejo galios santykiai (pavyzdžiui, per Nobelio premij). Jei tokia sovietme io literat ros lauko istorija b t parašyta, b t galima tiksliau apibr žti ir lietuvi –rus literat rinio dialogo specifika sovietme iu ir posovietme iu. Kol tai nepadaryta, ši dviej literat ros lauk santykius tenka žvelgti kaip atskir fenomen , bandant apibr žti jo viet tarptautin je literat ros erdv je per netiesiogines nuorodas užimam pad t (pavyzdžiui, savojo provincialumo, marginalumo refleksijos byloja apie užimam simboliškai pavaldži pad t). Casanovos aprašyta tarptautin s literat ros erdv s strukt ra ir jos santykis su tiriamu literat ros lauko segmentu detaliau nagrin jami atskirame disertacijos skyriuje „Tarptautin literat ros erdv “, nes prieš tai b tina aptarti pamatin teorin konstrukt – *literat ros lauk* .

2. Literat ros laukas

Literat ros laukas Bourdieu teorijoje yra vienas iš socialini mikrokosm , atskir ir bent iš dalies savarankišk erdvi , kuriose pasirodo tam tikros veiklos produktai³¹, šiuo atveju – literat ros k riniai ir rašytojai. Kaip parodo Bourdieu, rašytojais ne gimstama, o tampama, ir šis tapsmas vyksta ne tik tekstin je, bet ir socialin je plotm je. Literat ros lauko samprata pareigoja net ir susitelkiant vieno rašytojo ar k rinio analiz iš aki nepamesti socialini santyki sistemas, kuri padeda korektiškai prasminti autoriaus pad t lauke, jos santyk su lauko istorija ir dabartimi.

Lauk b na pa i vairiausi (pavyzdžiui, mokslo, politikos, sporto), ta iau visi jie susij homologijos santykiu: anot Bourdieu, manoma sukurti tok abstrakt konceptual model , kuris b t pagrindas vairiems laukams lyginti ir gretinti. Šiuo tikslu teorin Bourdieu kuriama metakalba remiasi ekonomin mis s vokomis – *kapitalas, gamintojas, interesas* ir kt., kurios dažniausia prasminamos iš naujo ar vartojamos metaforiškai. Pavyzdžiui, „kapitalo“ s vok Bourdieu išple ia ir teigia, kad jis gali funkcionuoti trimis

³¹ Pierre Bourdieu, *op. cit.*, p. 181.

pagrindiniais pavidalais: *ekonominis kapitalas*, tiesiogiai konvertuojamas pinigais ir institucionalizuojamas nuosavybės teisėmis; *kultūrinis kapitalas*, kuris tam tikromis sąlygomis gali būti paverstas ekonominiu ir institucionalizuotas išsilavinimo kvalifikacijos forma; *socialinis kapitalas*, t. y. socialiniai ryšiai, kurie irgi gali būti konvertuoti į kitas kapitalo formas ir institucionalizuoti, pavyzdžiui, aristokrato titulu³². Kai turimas kapitalas gauna simbolinį pavidalą, jis vadinamas *simboliniu*. Simbolinis kapitalas taip pat gali būti konvertuojamas ir institucionalizuotas, pavyzdžiui, kaip prekinis ženklas: dizainerio ar menininko vardas, gavęs savarankišką svorį ir autoritetą, „prisegtas“ prie bet kokio daikto, padaro jį brangesnį. Kalbant apie literatūros lauką dar vartotina ir *literatūrinio kapitalo* sąvoka – tai specifinis simbolinis kapitalas, sukauptas literatūros lauke. Jį verta atskirti nuo simbolinio kapitalo, kaupiamo kituose laukuose, nes skirtingai prigimtis dažnai tampa pagrindine ams. Pavyzdžiui, popkultūros ar politikos garsenybė gali žengti literatūros lauką, turėdama tam tikrą simbolinį kapitalą, bet tas kapitalas nebūtinai leidžiasi konvertuojamas į literatūrinį simbolinį kapitalą. Specifinio simbolinio kapitalo cirkuliacija pašaliniam stebėtojui atskleidžia pamatinio lauko *illusio*, t. y. jo grindžiančio ir apibrėžiančio tikėjimo, prigimtį. Pamatinis literatūros lauko sitikėjimas: literatūra yra tai, ką verta investuoti (pinigus, laiką ir t. t.); jis jungia tokius skirtingus lauko dalyvius kaip rašytojai, leidėjai, filologai. Atsakymą klausimui „Kas yra literatūra ir kodėl verta ją investuoti?“ vairovė suteikia laukui sinchroninę ir diachroninę dinamiką.

Kaip aiškina Loïc Wacquant'as, laukas yra objektyvi istorinė santykių tarp tam tikromis galios (kapitalo) formomis besiremiančių padėčių sistema³³. Pagrindinė literatūros lauko istorijos „kryptis“, anot Bourdieu, yra kova dėl nepriklausomybės nuo galios lauko, kuris yra savotiškas „metalaukas“: „[g]alios laukas – tai jėgos santykių tarp dalyvių arba institucijų,

³² „...“, ... , 2005, Nr. 3, p. 60.

³³ Pierre Bourdieu, Loïc J. D. Wacquant, *vadas refleksyvi j sociologij*, p. 37.

turin ir kapitalo, kuris yra būtinas norint užimti dominuojanias padėtis
vairiuose laukuose (ypač ekonominiame arba kultūriniame), erdvė“³⁴.

Tai, kad literatūros laukas yra sykiu savarankiškas ir pavaldus, matyti iš
dviejų jame veikiančių hierarchizavimo principų. Pirmas yra *heteronominis* –
kai derinamasi prieš tuos, kurie valdo ekonomiškai ir politiškai; kitas –
autonominis: jo gynėjai link „laikinoje nesukompromituojamoje žvelgti išrinktumo ženklų,
o sukompromituojamoje – kompromisu su laikmečiu“³⁵. Šiėdu hierarchizavimo principai
atitinkamai kuria du literatūros lauko poliųs, kurių santykiai tempti: ribotos
produkcijos polaukis (elitin literatūra), kuriame vartotojai yra kiti gamintojai,
t. y. konkurentai, ir plačios skalės produkcijos polaukis (populiarioji literatūra),
kuris yra simboliškai diskriminuojamas ir diskredituojamas³⁶.

Kadangi literatūros laukas mažai kodifikuotas, karjeros etapai jame nėra
tokie aiškūs ir apibrėžti kaip, pavyzdžiui, mokslo lauke. Tačiau jam, kaip ir
kitiems laukams, būdinga konkurencinė tempa: užimantys valdančias padėtis
siekia jas išsaugoti, kiti stengiasi paveikti lauką (sukelti jame struktūrinius
pokyčius), kad atsirastų nauji padėčiai arba atsilaivint senos. Konkurs
rašytojų pozicijai užimti neskelbiami, tačiau kūrėjai visada susiduria su
būtinybe rodyti, kad jis atlieka tokį darbą, kurio niekas kitas atlikti negeba.
Konkurencinė kova literatūros lauke vyksta dėl monopolijos teisėtų kultūrinės
gamybos būdų ir pasireiškia konfliktais dėl apibrėžimų. Taigi norint iširti
literatūros lauke konkuruojančių literatūros apibrėžimų bei juos remiančių
padėčių santykius, kuriančius lauko dinamiką ir „apnuoginančius“ jo struktūrą,
ypatingą dėmesį reikėtų skirti viešiesiems ginčams dėl „tikrosios literatūros“ ir
„tikrojo rašytojo“ bei individualioms kovoms su literatūriniais autoritetais
(klasika ar pripažintais amžininkais).

Ieškodamas „trečiojo kelio“ tarp strukturalistinio subjekto, kuris yra
struktūros kaitas, ir genialaus kūrėjo, egzistuojančio tarsi anapus visuomenės,
sampratą, Bourdieu veda *dalyvio* (pranc. *acteur*) sąvoką. Dalyvio padėtis nėra

³⁴ Pierre Bourdieu, *The Rules of Art*, p. 215.

³⁵ *Ibid.*, p. 216.

³⁶ *Ibid.*, p. 216–217.

nei visiškai determinuota socialinis erdvės struktūra, nei nepriklausoma nuo lauke veikiančių jėgų. Žaisdamas pagal atskleistas bei slaptas lauko taisykles, jas valdys, jis gali keisti patalauke ir net, susidarius palankioms aplinkyboms, skatinti pokyčius lauko struktūroje. Dalyvis priklauso nuo lauko jėgų ir taisykli, bet sykiu išradingai kuria savo strategijas. Pavyzdžiui, spausdinami sovietinio rašytojai turėjo paklusti cenzurai, bet „išrado“ ezopiną kalbą.

Terminas *dalyvis* lietuvių kalboje gali būti vertiamas kaip „veikjas“, „agentas“ (kaip anglų ir rusų vertimuose), „aktorius“, tačiau šioje disertacijoje pasirenkamas neutraliausias variantas. Žodis „veikjas“ (romano veikjas-personažas, istorinis veikjas) numano *asmenį*, tuo tarpu literatūros lauko dalyviai – tai ir staigos, leidiniai, autorių grupės. Žodžiai „agentas“ ir „aktorius“ lietuvių kalboje taip pat turi stiprią ir precizišką vartoseną apskundinanti konotaciją.

Bourdieu literatūros lauko teorija, jau tapusi bendrąja daugelio filologų darbavietą, dabar atrodo tokia sava ir savaime aiški, kad jos alternatyvos pasimeta; atitrūkdama nuo oponentų, ji praranda apibrėžtumą ir konkretumą. Todėl svarbu akcentuoti, kad socialiniai mokslų apyvartai „lauko“ savaime vesti ne tik Bourdieu: reikšmingi yra Kurto Lewino darbai, be abejo, pažįstami Bourdieu (neatsitiktinai pastarojo knygos skyriaus „Metodo klausimai“ epigrafas iš Lewino: „Tyrimas yra menas atlikti kitą žingsnį“³⁷). Lauko savaime Lewinas plėtojė pirmiausia taikydama ją psichologijoje – tačiau, jo pasekėjai požiūriu, „[g]alima kalbėti apie lauką, kuriame egzistuoja grupė ar institucija, visiškai taip pat apie individualų gyvenimo erdvę individualiojoje psichologijoje“³⁸.

Kurdamas lauko teoriją, Bourdieu pasitelkia „nuostabiai blaivinančią“ ekonomikos terminiją, o Lewinas buvo sitikinęs, kad „susijusi faktų grupė galima tinkamai traktuoti konceptualiai tik remiantis matematine erdvės savaime voka

³⁷ „Forschung ist die Kunst, den nächsten Schritt zu tun“ (*ibid.*, p. 177).

³⁸ Kurt Lewin, *Lauko teorija socialiniuose moksluose: rinktiniai teoriniai straipsniai*, vert. U. Lembutytė, Vilnius: Vilniaus universiteto Specialiosios psichologijos laboratorija, 2007, p. 11.

ir dinamin mis tampos bei j gos s vokomis“. Nors Bourdieu nebuvo užsibr ž s tikslo „matematizuoti“, kaip Lewinas, savo metod , visgi ir jam nepavyksta išvengti *erdv s, j gos, trajektorijos s vok* . Tai iau gretinti Bourdieu ir Lewino teorijas leidžia ne tik (ir ne tiek) tai. Labiausia jas suartina „s ryšinis m stymas“. Kai kurie Lewino suformuluoti psichologinio lauko d sniai skatina panašia linkme svarstyti ir apie literat ros lauk . Pavyzdžiui, Lewinas aprašo marginalin žmog kaip asmen , „kuris yra dviej grupi A ir B sand roje. Jis nepriklauso n vienai iš j , arba bent n ra sitikin s savo priklausomybe“³⁹. Taip gal t b ti apib dintas ir literat rinio pasienio rašytojas. Kitas pavyzdys b t Lewino aprašytas „elgesio nepastovumas“ nestrukt ruotoje srityje, b dingas daugumos literat ros lauko naujok elgesiui:

Psichologiškai nepaž stam situacij galima pateikti kaip kognityviai nestrukt ruot srit . Ši lauko aiškumo stoka yra viena svarbiausi priežas i , d l ko nepaž stamoje aplinkoje pasireiškia „elgesio nepastovumas“.⁴⁰

Buvimas nestrukt ruotoje aplinkoje skatina nepastov elges , nes neaišku, ar tam tikras veiksmas priartins, ar nutolins tiksl .⁴¹

Lewinas tyr vaik elges , nes jie menkai reflektuoja savo veiksmus ir leidžia lengviau atpažinti juos veikian ias j gas. Kaip psichologiškai naiv s paprastai b na vaikai, taip dažnai socialiai naiv s b na literat ros lauko naujokai – juos veikian ios j gos neretai akivaizdžios. Konsekuojantis literat ros mokslas naivius k r jus dažniausiai ignoroja, ta iau be j vargu ar manoma išsamiai aprašyti lauko strukt r . Kaip teigia Bourdieu, vienas iš lauko kaip santyki sistemos tyrimo tiksl – „surinkti vienas kitam priešinamus apibr žimus, kartu su j socialin s vartosenos miglotumu, bei atrasti b dus j socialiniam pamatui aprašyti“⁴².

³⁹ *Ibid.*, p. 157.

⁴⁰ *Ibid.*, p. 151.

⁴¹ *Ibid.*, p. 267.

⁴² Pierre Bourdieu, *op. cit.*, p. 225.

Svarbu pabrėžti, kad disertacijai rėpi ne tiek „socialiniai pamatai“, grindžiantys tam tikras padėtis literatūros lauke, kiek ši padėtis santykis su skirtingai manifestuojamais literatūros apibrėžimais, t. y. rašytojo vietos literatūros lauke santykis su diskursiniais jo praktikomis. Dmesio centre yra literatūros lauko struktūros, tyrinėjamos per rašytojų strategijas, o ne strategijų santykis su rašytojų *habitus* ir socialiniais erdvių struktūromis, nors, be abejo, visi šitie dalykai susiję.

Lewino ir Bourdieu lauko teorijas reikšmingai skiria tyrimo objekto apibrėžimo bėdas. Lewinui laukas yra socialinis erdvė *aplink* individ arba grupę, t. y. šis laukas turi aiškų centrą, kurio atžvilgiu tyrinėjama vis kitų *santyki* visuma. Bourdieu teorijoje laukas yra „objektyvi santyki visuma“, kur vyksta kova dėl centro pozicijos, nes ši paslanki. Tačiau kai Bourdieu besiremiančio mokslininko tyrimo objektu tampa vienas autorius, savavališkai pasirenkamas lauko taškas, iš kurio tyrimas pradeda skintis keliu po socialinį erdvę, – ir priartėja prie *lauko aplink* požiūrio. Šioje disertacijoje literatūros lauk siekiama tirti kaip „objektyvi santyki visum“, todėl strategijų analizei renkamosi maksimaliai vienas nuo kito nutolusius dalyvius.

3. Tarptautinis literatūros erdvė

Literatūros laukas yra socialinis erdvė, kurios ribos nesutampa su geografine: braižant literatūros žemėlapius, kalbinis kriterijus svarbesnis už geopolitinį. Tačiau, kaip pastebi Bourdieu, socialinis ir fizinis erdvių santykis sudėtingas: jos veikia viena kitą – socialinis erdvių kategorijos tampa geografinės stratifikacijos pagrindu, o geografija savo ruožtu primeta tam tikras klasifikacijas⁴³. Pavyzdžiui, sunku vienareikšmiškai nuspręsti, ar objektyvus Lietuvos rusų literatūros egzistavimas skatina jos tyrimus, ar tyrimo sėmone egzistuojanti kategorija padidina Lietuvos rusų literatūros radimosi tikimybę.

⁴³

„...“ , in: , : Socio-Logos, 1993, p. 35–52.

Galbūt tiksliau sakyti, kad geopolitinės, literatūrinės ir kalbinės aplinkybės skatina Lietuvos rusų literatūros buvimą galimybių erdvėje, o tai jau leidžia tirti objektyvios socialinės tikrovės santykį su šia kategorija.

Taigi skirtingas literatūros laukų susitikimas ir persiklojimas vyksta ne tiek geografiniame pasienyje, kiek savotiškoje zonoje, kuri kartais vadinama „tarpkultūrine erdve“⁴⁴. Tarpkultūrinė erdvė Aileen Pearson-Evans ir Angela Leahy apibrėžia kaip „vietą, kur konvencinės normos ir vertybės nebelaikomos savaime suprantamu dalyku, kur esama galimybių, ir dažnai būtinybės, mesti iššūkį nenagrinėtoms prielaidoms ir egzistuojantiems struktūroms“⁴⁵. Pateikdamos iš esmės turiningą apibrėžimą, tyriniosios šiek tiek mitologizuoja tarpkultūrinę erdvę, laikydamos ją *duotybe*, o ne *galimybe*:

„Tarpkultūrinė erdvė“ prigimtis – leisti susitikti skirtingiems interpretavimo ir buvimo pasaulyje būdams. Tokiose vietose skirtumas tampa norma, mažumos ir autsaideriai atsiranda dmesio centre ir kvestionuoja *status quo*, daugumos vertes bei sitikimus.⁴⁶

Toliau disertacijoje *tarpkultūrine erdve* vadinamas konkrečiai nacionaliniai laukų pasienis, į susitikimo zona. Pažymėtina, kad tarpkultūrinis lietuvių–rusų erdvės egzistavimas institucionalizuotas: pavyzdžiui, 2006 m. steigta Jurgio Baltrušaičio premija, kurios pirmuoju laureatu tapo Georgijus Jefremovas.

Sistemišką požiūrį tarpkultūrinius literatūros reiškinius pasiūlo Casanova min toje knygoje *Pasaulio literatūros respublika*. Prancūz tyrinioja rodo, kad pasaulinė literatūra terpi sudaro nelygiaverčius nacionalinius literatūros laukus. Istoriskai nacionalinės literatūros formavosi neatskiriamai nuo nacionalinių valstybių, ir jau tame etape jos sykiu buvo ir tarpnacionalinės, nes „nacionalinis vientisumas neegzistuoja savyje ir iš

⁴⁴ Aileen Pearson-Evans; Angela Leahy, „Introduction“, in: *Intercultural spaces: Language, Culture, Identity*, ed. Aileen Pearson-Evans, Angela Leahy, New York: Peter Lang, 2007, p. xv–xvi.

⁴⁵ *Ibid.*, p. xv–xvi.

⁴⁶ *Ibid.*, p. xv–xvi.

sav s⁴⁷. Nacionalin valstyb iš prigimties yra tarptautin , mat jos tapatyb kuriasi vien per santyk su kitomis valstyb mis. Atitinkamai ir nacionalin literat ra steigiasi kovodama su kitomis literat romis bei sekdam j pavyzdžiu. Nacionalin s literat ros vientisum pirmiausia garantuoja bendras kanonas.

Laikui b gant kai kurioms literat roms pavyko išsilaisvinti iš politinio bei nacionalinio patronažo, jose sisteig nepriklausomas literat ros poliūs. B tent nuo to istorinio momento Bourdieu kalba apie literat ros lauk , atmesdamas klausim apie istorines šio socialinio darinio ištakas. Tuo tarpu Casanovai atrodo svarbu nustatyti, iš kur kyla nacionalini literat ros tradicij nelygiavertiškumas. Atlikusi lyginam j pagrindini Europos literat ros istorij analiz , ji vardija pagrindinius kriterijus, pagal kuriuos gal t b ti nustatyta simbolinio nacionalin s literat ros tradicijos kapitalo apimtis:

- kalbos ir literat ros tradicijos senumas;
- literat ros tradicijos reikšm pasauliui (kiek k rini eina visuotin kanon);
- profesionalios literat rin s aplinkos mastas (iš literat ros gyvenan i rašytoj ir leidykl kiekis ir t. t.);
- kalbos prestižas – t. y. j mokan i kitakalbi kiekis;
- vertim kiekis ir pan.

Pagal šiuos kriterijus akivaizdu, kad ir lietuvi , ir rus literat ros laukai pasaulio literat ros respublikoje užima periferines pad tis. Rus literat ros pad tis geresn d l pasaulin kanon traukt k rini , didesn s literat rin s rinkos ir pan. Taip pat akivaizdu, kad periferinis ši dviej literat ros pasaulio periferij segmentas – Lietuvos rus literat ra – turi mažai galimybi b ti sureikšmintas. Jei toks sureikšminimas vykt iš vidaus (t. y. neb t paskatintas pasaulio literat ros centr – kaip, pavyzdžiui, Josifo Brodskio ir Tomo Venclovos draugyst s atveju), jis liudyt reikšming savivokos pokyt .

⁴⁷ Pascale Casanova, *op. cit.*, p. 36.

Pavyzdžiui, toks savivokos pokytis rus literat ros lauke vyko sovietme iu: sovietin s literat ros projektas buvo nukreiptas naujojo tarptautin s literat ros centro – Maskvos – radim si. Šiuo atveju nesvarbu, kad tarptautinio literat ros centro sik rimas tam tikroje valstyb je pirmiausia didina simbolin nacionalin s literat ros kapital (d mes tai atkreipia ir Casanova, svarstydamas apie Paryži): kur kas svarbiau, kad tai daroma pagal t pat model , pagal kur k r si ir kiti pasaulin s literat ros centrai – be min tojo Paryžiaus, pavyzdžiui, Niujorkas ir Londonas, literat rines duris atv r dalyviams iš buvusi kolonij .

Kalbant apie pokolonijin pasaul , svarbi Casanovos pastaba, jog tarpnacionalin s literat ros kovos negali b ti tapatinamos su politine ir ekonomine globalizacija, numanant ia vieno modelio tapsm visuotiniu. Anot tyr jos, literat ros pasaulyje pati tarptautin konkurencija apibr žia ir vienija visum , tuo pat metu žym dama jos ribas⁴⁸.

Pasaulin literat ros erdv Casanova suvokia kaip literat ros (meta)lauk , kuriam, kaip ir Bourdieu aprašytam nacionaliniam literat ros laukui b dinga dvej poli – autonominio ir heteronominio – priešprieša:

Pasaulio literat ros erdv dabar organizuojama opozicijos principu tarp, viena vertus, autonomiško poliaus, sudaryto iš literat ros ištekliais labiausiai apdovanot erdvi , kuris tampa pavyzdžiu ir šaltiniu rašytojams, pretenduojantiems nepriklausom pozicij naujai susiformavusiose erdv se (Paryžius galiausiai iškilo kaip „denacionalizuota“ visuotin sostin ir buvo nustatytas specifinis literat ros laiko matas), ir, kita vertus, heteronomiško poliaus, sudaryto iš palyginti skurdži literat ros erdvi ankstyvosiose raidos stadijose, kurios yra priklausomos nuo politin s – paprastai nacionalin s – valdžios.⁴⁹

Casanova rodo, kad literat ros autonomijos id ja glaudžiai susijusi su tarptautiniu literat ros matmeniu. Nacionaliniams laukams b dinga tampa tarp

⁴⁸ *Ibid.*, p. 40.

⁴⁹ *Ibid.*, p. 108.

nacionalinio ir tarptautinio pripažinimo dažnai reiškiasi skirtingais literatūros ir rašytojo vaidmens apibrėžimais: vieni dažnai vainikuojami kaip „tautos dainiai“, kiti kaip „estetai“. Kartais tarptautinis pripažinimas sutampa su nacionaliniu, kartais jam prieštarauja ir tada rašytojus ignoruoja nacionalinės literatūros laukas, tačiau paprastai anksčiau ar vėliau jie traukiami nacionaliniam kanonui, nes tarptautinis pripažinimas didina simbolinį paties nacionalinės tradicijos kapitalą.

Pagrindinis metodologinis Casanovos pasiūlymas: keisti požiūrio tašką ir kiekvienam rašytojui matyti ne nacionaliniame literatūros lauke, o tarptautinėje literatūros erdvėje. Pagal šią perspektyvą, tokios praktikos kaip vertimas (ar kitokio pobūdžio tarpkultūrinis tarpininkavimas), kurios nacionalinio literatūros lauko požiūriu yra periferinės, įgyja svaresnį reikšmę kaip tarpkultūrinio simbolinio kapitalo kirmo ir konvertavimo bei pasaulinės literatūros erdvės vienijimo priemone⁵⁰. Neatsitiktinai tarpkultūrinė erdvė, kaip rodo, pavyzdžiui, Lavrinecas, itin palanki literatūrinėms mistifikacijoms, kurios dažnai naudojami tarpkultūrinio simbolinio kapitalo konvertacijos galimybe⁵¹.

Kaip jau minėta, „Lietuvos rusų literatūra“ – tai literatūros lauko segmentas, išskirtas geografiniu pagrindu. Tačiau pastarojo pagrindo nepakanka, kad ji taptų savarankišku literatūros polaukiu, – tam turėtų egzistuoti ši erdvė aprašanti ir sau pakankama literatūros infrastruktūra, kuri leistų iš vidaus formuoti legitimias hierarchijas. Praktinė disertacijos dalyje rodoma, kad tokia struktūra nesusikuria, tačiau kultūrinėje srityje Lietuvos rusų literatūra potencialiai egzistuoja ne tik kaip geografinis vienovė: labai skirtingas padėtis užimantys lauko dalyviai anksčiau ar vėliau susiduria su bitybe apibrėžti savo santykį su šia kategorija. Numanomas jos turinys – specifinis rusų literatūros egzistavimas, kurios ypatumus išlygoja geopolitinės jos padėtis.

⁵⁰ *Ibid.*, p. 100, 154.

⁵¹ Pavyzdžiui, „...“, p. 137–151.

Lietuvos rus literatūra kaip geografiniu pagrindu išskirtas lauko segmentas tik iš dalies sutampa su lietuvi –rus literatūros lauko pasieniu. Pavyzdžiui, teoriškai rus rašytojas, niekada negyvenęs Lietuvoje, gali išmokti lietuvi kalbą, versti lietuvi literatūrą ir tokiu būdu veikti tarpkultūrinėje lietuvi –rus teritorijoje, tačiau jis nepriklausyt Lietuvos rus literatūrai. Kita vertus, Lietuvoje gyvenantis rus rašytojas teoriškai gali nemokėti lietuvi kalbos, bet laikyti save (ar būti laikomas) būtent vietiniais rus literatūros atstovu – tokiu atveju jis priklausyt Lietuvos rus literatūrai, bet ne kultūriniam pasieniui. Be abejojimo, geopolitinio ir kalbinio segmento apibrėžimo konfliktas sudaro palankias sąlygas gyti tam tikrą kompetenciją (pavyzdžiui, išmokti kitą kalbą, gilintis kitą kultūrą), kurios savo ruožtu reikalingos, kad rašytojas galėtų veikti tarpkultūrinėje arenoje. Todėl šiam segmentui tarpkultūrinio dialogo erdvė egzistuoja kaip gana ryški galimybė. Ir vis dėlto gyvenimas geografiškai palankioje vietoje savaime negarantuoja tarpkultūrinės padėties, nes, visų pirma, dalyvio požiūriu taškas gali neleisti jam šios galimybės pamatyti arba gali nepakakti kompetencijų ją pasinaudoti.

Lietuvos rus literatūros padėtis tarptautinėje literatūros erdvėje atžvilgiu kiek anksčiau jau buvo apibrėžta kaip dviguba periferija, tačiau tarpkultūrinės padėties galimybė, kuri aktualizuoja kitus pripažinimo kriterijus, atveria kitokius pasaulio literatūros respublikų – aplenkiant nacionalinę literatūros legitimacinę centrą. Analizuojant skirtingą segmento dalyvių strategijas ir padėtis atsiskleidžia galimybių erdvės vaizdai bei specifinės jos, veikiančios tarpkultūrinėje erdvėje.

4. Literatūros lauko dalyvio strategija ir jos analizė

Bourdieu teorijoje dalyvio strategija nėra apgalvotų veiksmų seka, sėmingai nukreipta aiškiais tikslais. Pagrindinė bendriausia prasme dalyvio strategija – tai vairiausių jo veiksmų, orientuotų lauk. Šioje strategijoje susitinka lauko struktūros prievarta ir improvizacinis dalyvio laisvumas:

Strategijos samprata – tai b das atitrkti nuo objektyvistinio požiurio ir veiklos be veikjo, kuriuos numano strukturalizmas (pasitelkdamas, pavyzdžiui, pasmonsisvok). Tai iau galima nepritarti strategijos kaip nesmoningos programos produkto suvokimui, sykiu nepaveriant jos smoningo ir racionalaus išskaiiavimo rezultatu. Ji yra praktinio jausmo, žaidimo jausmo produktas, ypatingo socialinio žaidimo, istoriškai slygto, kuris sisavinamas nuo vaikyst s dalyvaujant socialin je veikloje [...]. Tai numano nuolatin išradingum , b tin adaptacijai prie begals vairsituacij , niekad netapa i . Šito negali parpinti mechaniškas paklusnumas eksplikuotai, kodifikuotai taisyklei (kai tokios esama). [...] Nra nieko laisvesnio ir sykiu labiau priverstinio nei gero žaidjo veiksmi. Jis visiškai natraliai atsiranda toje vietoje, kur nukris kamuolys, tarsi kamuolys j valdyt – ta iau taip jis valdo kamuol . [...] Žaidimo prievarta ir reikalavimai, nors ir nekodifikuoti taisykli pavidalu, primetami tiems (ir tik tiems), kurie, turdami žaidimo poj t , t. y. žaidimui imanentišk b tinyb s poj t , pasiruoš jas suvokti ir gyvendinti.⁵²

Dalyvio strategija priklauso nuo to, kaip sivaizduojamas laukas ir paties dalyvio pad t is jame, bei nuo patiriamos lauko socialin s tikrov s, kuri sudaro objektyvi galios santyki visuma.

Michailas Bergas konkretizuoja, kad „strategij sudaro situacijos vertinimas, jos strukt rinimas ir (s moningas ar nes moningas) kit žingsni eiliškumo pasirinkimas“⁵³. Dalyvio strategijos tikslas, anot Bergo, – pasisavinti ir perdalyti socialines vertybes, teisinti konkre i praktik , padidinti jos simbolin kapital ir visuomenin status⁵⁴. Tai iau toks tikslas veikiau b dingas kolektyvin ms strategijoms, o pavienio autoriaus pagrindinis tikslas ir j orientuota strategija – tai sav s kaip rašytojo suk rimas. Bet kurio literat ros lauko dalyvio veikla visada remiasi tam tikru literat ros apibr žimu (ir taip j palaiko) bei rašytojo (kritiko, redaktoriaus, leid jo) vaidmens vizija – tai, kad šitie apibr žimai yra skirtingi, kaip tik ir tampa pagrindu definicij

⁵²

⁵³ ,” , *op. cit.*, p. 7.

⁵⁴ *Ibid.*, p. 7–9.

“, in: , , p. 99–100.

konfliktams. K rinio poetika tokiam tyrimo suvokiama kaip sudedamoji rašytojo strategijos dalis. Visgi tai nereiškia, kad grožin k rin imama žvelgti kaip bet kok kit tekst , manifestuojant rašytojo pozicij (pavyzdžiui, interviu ar autobiografij). Grožinio teksto specifika literat ros lauko tyrimo kontekste ta, jog net visai išsisukin damas nuo tiesioginio formulavimo, kas yra literat ra (poezija), nepateikdamas jos formul s, jis vis tiek, t siant matematin metafor , pagal ši formul atlieka skai iavimus. Investuodamas tam tikr literat ros apibr žim , autorius jau kažkaip pozicionuojasi literat ros lauke, nes egzistuoja tradicija, lauko istorija, kurioje tam tikra poetika bei poetin „poza“ siejamos su tam tikra pad timi.

Pagal lauke atliekamas funkcijas skiriami du pagrindiniai dalyvi tipai: individai ir institutai. Nors kalbant apie rašytojus, j grupes bei leidinius, vartojamas tas pat žodis „strategija“, vis d lto skirtingo tipo dalyvi strategijos reikalauja skirting analiz s proced r .

Institutams dažniausiai b dingos kolektyvin s strategijos, o individams – individualios, ta iau neb tinai: pavyzdžiui, galima sivaizduoti leidin , kur rengia vienas žmogus, naudodamasis skirtingais slapyvardžiais. Taip pat b na ir vadinam j autori -projekt , kai už vieno vardo – keli biologiniai individai. Formalusis kriterijus, kurio pagrindu kolektyviniai dalyviai atskiriami nuo individuali , – tai pavadinimas ar vardas. Tiriant kolektyvin strategij pirmiausia nagrin jamas b tent formalusis lygmuo (deklaracijos, dokumentai, leidinio atveju – paratekstuose pateikiama informacija).

Kalbant apie rašytoj grupes, formaliajame lygmenyje skiriami keli j tipai: a) profesin organizacija (pavyzdžiui, Rašytoj s junga): tokia organizacija turi tam tikr autoritet , paskelbimo profesionaliu k r ju galiojimus; b) literat rin grup (tie, kurie turi aiški estetin program , pavyzdžiui, rus futuristai, akmeistai); c) literat rinis samb ris (kur renkasi vairi estetini paži r , amžiaus, meninio lygio žmon s, tur dami kitoki tiksl nei aukš iau min tieji).

Kolektyviniai dalyviai savo tikslus paprastai formuluoja aiškiau nei individual s, ta iau už suvokiam ir deklaruojam tiksl dažnai slypi

sud tingesnis strategij ir taktik raizginys. Pavyzdžiui, literat rinis žurnalas ar almanachas gali tur ti aiškiai nusakyt program , tuo tarpu ne visi jame publikuojami autoriai b tinai šiai programai pritaria. Kartais leidiniuose b na prieraš – „redakcija neatsako už straipsnio autoriaus nuomon ar paži ras“, bet dar neteko matyti prierašo „straipsnio autorius neb tinai pritaria redakcijos politikai“ – o juk tai daugelio sovietme iu (gal ir ne tik sovietme iu) publikuot autori jausena. Leidinio strategija deklaracij lygmenyje gali skirtis nuo netiesiogiai manifestuojamos (per spausdinam medžiag , ignoruojamus rašytojus ir t. t.). Taigi antrasis kolektyvin s strategijos tyrimo lygmuo – netiesiogin s pad ties manifestacijos.

Kolektyvin s strategijos veikia kaip savotiška literat ros lauko prizm , kurioje „l žta“ individualios strategijos, neatsisakydamos sav tiksl , bet rasdamos s lyt su kit dalyvi tikslais. Tai tre iasis kolektyvini strategij tyrimo lygmuo: kokius individualius dalyvius jos jungia ir kaip derinami individual s ir kolektyviniai tikslai.

Kolektyvin s strategijos dažniausiai leidžia aiškiau nustatyti atstum tarp pad i , tod l empirin je disertacijos dalyje jomis pradedama segmento tam tikru laikotarpiu analiz .

Rašytojo strategijos tyrime taip pat galima išskirti kelis etapus. Pirmiausia rekonstruojama literat rin trajektorija (kartai bendri bei individual s veiksniai, iš vairi interpretacij iškylantys kaip svarb s rašytojo karjerai ar likimui). Trajektorija, susidedanti iš laiko ties je tiksliai lokalizuojam tašk , leidžia suvokti, kokie etapai buvo svarb s rašytojo karjeroje, ar jis tapo klasiku, ar liko nežinomas ir pan. Greta tyrin jama rašytojo autoreprezentacija, savivoka, k rybos samprata, asmenin s hierarchijos ir pretenzijos tam tikr viet literat ros panteone ar istorijoje. Toliau nagrin jama k ryba, paratekstin s taktikos, metatekstai, konceptualiosios k rybos metaforos, stengiamasi suvokti, koks pasaulio modelis iškyla k ryboje, kokia jame rašytojo vieta, kokio pob džio autorefleksija. Paratekstin s taktikos leidžia spr sti apie k rybos pateikimo b dus, bendravimo su skaitytojais stili . Dar tolesnis žingsnis, išanalizavus

literatrinė trajektorija, autoreprezentacija, knyga, jos paratekstus: pasirinkim ir užimt padėi sekoje žvelgti tam tikrą logiką, orientyrus, literatros lauko suvokimo specifika, vengiant šios logikos suvesti išskaičiavimus, vienareikšmiškus priežastinius ryšius arba nuoseklų judėjimą iš vieno trajektorijos taško kitą (galutinis taškas niekada nežinomas, nes jis yra sivaizduojamoje kultūros ateityje), t. y. stengiantis iš akiraio nepamesti galimybių erdvių, kuri atsiveria dalyviui konkrečiu laiko momentu (nes tik tokiu atveju manoma adekvačiai suvokti jo pasirinkimus ir jo padėties pokyčius. Kadangi disertacijai svarbus ir literatros segmento santykis su tarpkultūriniu pasieniu bei jo tapatybė, tyčia kreipiamas dėmesys geografinius pozicionavimo literatrinėje erdvėje aspektus bei kultūrinio tarpininkavimo praktinių dalyvio strategijoje.

Analizuojant poeziją, disertacijoje remiamasi prielaida, kad ne visi teksto elementai bei sluoksniai vienodai reikšmingi autoriaus strategijai: ypatingas vaidmuo tenka paratekstiniams ir metatekstiniams elementams.

Paratekstais Gérard'as Genette'as pavadino tokius tekstų lydinčius elementus kaip autoriaus vardas, pavadinimas, vadas, iliustracijos, dedikacijos ir kt. Dėl parateksto tekstas tampa knyga, gauna pavidalą, kur pirmiausia pamato publika. Paratekstas, pasak Genette'o, yra veikiau *slenkstis* nei riba ar siena; tai neapibrėžta zona tarp vidaus ir išorės, heterogeniška vairi praktinių ir diskursinių erdvių⁵⁵. Vienas pagrindinių sociokritikos teoretikų Claude'as Duchet irgi akcentavo parateksto svarbą: „aplink tekstą – netvirta tarpinė zona, kurioje sprendžiamas jo likimas, nusakomos jo komunikacijos sąlygos ir kur susipina dviejų rūšių kodai: *socialiniai kodai* reklamos pavidalu ir produktyviai reguliatyvūs paties teksto kodai“⁵⁶.

Poezijos rinkinyje vieni paratekstai svarbūs knygos mastu ir sietini su visais eilrašiais (pavyzdžiui, autoriaus vardas) arba jų dalimi (pavyzdžiui,

⁵⁵ Gérard Genette, *Paratexts: Thresholds of Interpretation*, trans. Jane E. Lewin, Cambridge: Cambridge University Press, 2001, p. 1–15.

⁵⁶ „...“, 1995, Nr. 13, p. 120–129. (Originalus straipsnis išspausdintas *Littérature*, 1971, Nr. 1.)

knygos dali pavadinimai), kiti skirti atskiram eilrašii rinkinio visum jungti (pavyzdžiui, eilrašii pavadinim rodykl). Tai yra ir toki , kurie tampa neatsiejama teksto dalimi, – epigrafai, dedikacijos, parašymo data, vieta ir pan. Dauguma eilrašii paratekst fakultatyv s, o žym tas j buvimas laikomas itin reikšmingu autoriaus literat rinei strategijai.

Be paratekst , analizuojant grožinius tekstus, susitelkiama metaeilrašius, kurianius poeto figuras, reflektuojanius jo santyk su tradicija, tarpkult rin pad t ar su ja susijusias praktikas (vertimas); d mesys taip pat kreipiamas vairias tekstines anomalijas – demonstratyv ir slapt citavim , kitakalbius intarpus, vardus. Teksto analiz remiasi formalistine-(post)strukt ralistine tradicija, t. y., viena vertus, visi teksto elementai suvokiami kaip neatskiriamos imanentiškos teksto strukt ros dalys, kurioje jiems atitenka konkreti funkcija; kita vertus, pripaž stama, kad teksto imanentiškumas – tai tik skaitymo, interpretavimo prielaida, o ne teksto ypatyb , kuri gali b ti rodyta. Tod l analiz vadovaujasi ir kitokia prielaida – kad paratekstas dažniausiai yra socialiai s moningesnio autoriaus nei teksto autorius veiklos zona. Poezijoje paratekst galima atsisakyti, tai yra „minimalizuoti“ socialinio veik jo sibrovim : tai irgi tam tikra strategija, nes siekis „minimalizuoti paratekst “ tai jau „priemon su minuso ženklu“.

Galiausia rašytojo strategijos analiz ne mažiau, o gal ir daugiau kalba ne apie pat autori kaip individual k r j , kiek apie lauko b kl bei jo dinamik tam tikru laikotarpiu. Kiekviena strategija gali b ti rašyta panaši strategij sek , kurioje b t šiuolaikiniai analogai ir istoriniai precedentai, bet sykiu bet kuri strategija (ar ji b t klasiko, ar grafomano) yra tokia pat unikali kaip ir dalyvio *habitus* – jo biologini , socialini , geografini ir kitoki dispozicij visuma.

Konkre ios strategijos analiz s siužetas priklauso nuo to, kokio pob džio medžiaga prieinama tyr jui. Vienais atvejais rašytoj savivoka ir savik ra užfiksuota daugeliu b d (autobiografijose, interviu, asmeniniame tinklalapyje), kitais – tik k ryboje ir kit atsiminimuose. Analizuojant tiek individualias, tiek kolektyvines strategijas svarbi literat rin butis, kuri ne

visada prieinama tyrėjui, – todėl analizės nepretenduoja išsamumui, bet siekia užčiuopti svarbiausias strategijų bruožus.

Disertacijoje nagrinėjamos kolektyvinės ir individualios strategijos laikomos reprezentatyviausiomis ir geriausiai atskleidžiančiomis Lietuvos rusų literatūros kaip literatūros lauko segmento struktūrą bei dinamiką sovietmečiu ir posovietmečiu. Pirmiausia aptariamos kolektyvinės (svarbiausi leidiniai ir grupės), nes jos ryškiausiai žymi konfliktuojančius lauko polių bei dažnai teikia pagrindinį segmento periodizacijai. Vėliau aptariamos individualios strategijos, kurios atskleidžia literatūros lauke veikiančias jėgas bei leidžia kalbėti ne tik apie institucionalizuotą lauko struktūrą, bet ir apie galimybių erdvę – potencialiai egzistuojančias padėtis.

EMPIRIN AVANTI RA

I. Sovietme io „Literat r s junga“ ir vietini rus poet strategijos

1. Segmento istorija ir kolektyvin s strategijos

1.1. Rus literat ros Lietuvoje t stinumas

1998 m. išleista chrestomatija *Rus literat ra Lietuvoje: XIV–XX a.*¹ bei iš karto po jos pasirod s vadov lis *Lietuvos rus literat ra: XIX a.–XX a. pirmoji pus*² yra bene pirmieji bandymai rusakalb raštij Lietuvoje pažvelgti kaip t stin reiškini . Chrestomatijos kuriamas istorinis naratyvas prasideda nuo Lietuvos Didžiosios Kunigaikštyst s laik , kai sen j rus n (gud) kalb vartojo valstyb s kanceliarija. Chrestomatijoje pateikiamos Lietuvos rus literat ros periodizacijos pagrindu tampa politinis aspektas – skiriami penki laikotarpiai: LDK; Lietuva Rusijos imperijos sud tyje; 1918–1940 m. Lietuvos Respublika; 1940–1990 m. Lietuvos TSR; nuo 1990 m. – Lietuvos Respublika. Vadov lis nagrin ja laikotarp , apimant rus literat ros „aukso“ ir „sidabro“ amžius, tarsi iškelia j kaip savotišk rus literat ros Lietuvoje virš n .

Žvelgiant iš istorin s perspektyvos, problemiški visi trys chrestomatijos pavadinimo žodžiai: rus n kalba laikytina ir Lietuvos baltarusi literat ros pradžia; žodis „literat ra“ reiškia labai skirtingus dalykus kalbant apie viduramžius ir XIX amži ; per šimtme ius keit si Lietuvos teritorija bei valstybinis statusas. Neapibr žus ši trij kategorij galima nukeliauti ir iki indoeuropie i prokalb s (geografiškai Lietuva egzistavo ir tada, literat ros samprat galima išpl sti iki bet koki žodini naratyv , rusus – iki vis slav prot vi), ta iau toks išpl timas b t akivaizdus istorijos mitologinimas.

1

2

Vietinis rusakalbiškas literatūros ir kultūros istorijos rašymas³, pabrėžiant jos senumą, garbingumą praeitį ir reikšmę lietuvių kultūrai, vyksta lygiagrečiai su kitais „naujosios rusų mažumos“ savivokos kūrimosi procesais. Dėl istorinio naratyvo rusų literatūros Lietuvoje tęstinumas tarsi tampa duotybe, tačiau disertacijoje nagrinėjama problema skatina kelti klausimą: kiek šis tęstinumas, grindžiamas geokalbinio pagrindu, gali būti laikomas literatūrine tradicija – tiek tekstų, tiek institucijų prasme?

Pasak Lavrineco, rusų literatūrinio gyvenimo formos ir periodiniai leidiniai, steigti XX a. pradžioje, senuoju pavidalu egzistuoti Vilniuje nebegalėjo prasidėjus Antrajam pasauliniam karui, Kaune – žengus Raudonajai Armijai (1940 m. birželis). Ankstesni autoriai kūrė dvi ideologines priežasčių, nepatikimumo ar represijų dingimo iš Lietuvos rusų periodikos puslapius⁴. Be to, „vietinis literatūrinis produkcijų išstūmimas perspaudimais iš Maskvos, Leningrado, Raudonosios armijos laikraščiai – tuo reiškiasi sovietinei santvarkai būdingi vienodinimas ir centralizacija“⁵. Karo pabaigoje Lietuviai iš metropolijos buvo siunčiami žurnalistai, turėjusi steigti rusakalbius leidinius redakcijas, burti karo metais Lietuvoje atsidariusius rusų rašytojus⁶. Sovietinis literatūros infrastruktūrą kūrėsi „tušioje vietoje“, kuri iš dalies sulygojo karas, iš dalies – pati sovietinė valdžia, išstremdama, priversdama emigruoti arba tylėti kultūros veikėjus. Lietuvių rašytojų negalima staiga pakeisti naujais *sovietiniais lietuvių rašytojais*, nes nebuvo iš kur jiems atsirasti. Kitaip su vietine rusakalbe literatūra: iš metropolijos buvo tiesiog atsiųsta daugiau ar mažiau patikimi žmoniai (taip Lietuviai atvyko rašytojai Pavelas Gelbachas, Georgijus Metelskis).

³ Pavyzdžiui: [autorius], [redakcija], [leidinys], [metai], [pavadinimas], XVII – XIX a., Vilnius: Aidai, 2006;

⁴ [autorius], [redakcija], Vilnius: Vaga, 2008. [autorius], *op. cit.*, p. 159. Vienintelis išimtis, Lavrineco duomenimis, yra P. Kacnelsonas. Vilniaus laikraštyje [redakcija] (nuo 1941 m. vasario – [metai]) buvo spausdinami jo ideologiškai korektiški eilraščiai.

⁵ Idem, „[redakcija]“, p. 75–76.

⁶ Apie tai pasakojama Pavlo Gelbacho knygoje: [autorius], [redakcija], Vilnius: Mintis, 1984.

Taigi vietin rus literat ra, gyvavusi Rusijos imperijos laikotarpiu ir tarpukariu, sovietmeiu pradjo steigtis iš naujo, tad apie jos t stinum galima kalb ti tik posovietme io, bet ne „priešsovietme io“, poži riu. Iš sovietme io literat ros lauko infrastrukt ros paveld ta nemaža institut kartu su nariais – vis pirma tai Rašytoj s junga ir periodiniai jos leidiniai (pavyzdžiui, disertacijai labai svarbus žurnalas almanachas /

). Tiriant šiuolaikin literat ros lauk b tina išsamiai aprašyti sovietme io lauko strukt r . Kitaip b t sud tinga suvokti kai kuriuos dabartinius konfliktus ir pasteb ti rašytoj strategij bei literat ros lauko poky ius iširus Soviet S jungai.

1.2. Sovietme io literat ros lauko poliai

Sovietme io rus literat ros lauko strukt ra paprastai aprašoma pagal trikamp : oficialioji (cenz ruota) literat ra, savilaida (pogrindžio, neoficialioji, necenz ruota literat rin produkcija), emigracijos literat ra. Kiekvienas iš ši trij sovietme io rus literat ros polauki tur jo savo institutus, estetinius prioritetus, santyki su kitais polaukais ir kitomis tautin mis literat romis politik , tad, susklaudus vidinius konfliktus, paradoksus ir prieštaravimus, gali b ti aprašytas kaip tam tikras kult rinis projektas. Pirmiausia šitaip aprašyta oficialioji literat ra, susiaurinta iki *socrealizmo*⁷, kuris buvo tam palankus: suplanuotas ir gyvendintas, jis visaip skelb savo teorij ir tikslus.

Kaip raš Andrejus Siniavskis, nepaisant stiliaus ir turinio vairov s, kiekviename socrealizmo k rinyje yra „[t]ikslo tiesiogine ar perkeltine prasme suvokimas“: „[t]ai arba panegirika komunizmui ir viskam, kas su juo susij , arba jo gausi prieš satyrinis vaizdavimas arba, pagaliau, visokie gyvenimo

⁷ Žr., pavyzdžiui: [], „ ?“, in: (prieiga internetu: <http://antology.igrunov.ru/authors/synyavsky/1059651903.html>; ži r ta 2012 09 17);

, München: Verlag Otto Sagner, 1993; Katerina Clark, *The Soviet Novel: history as ritual*, Chicago, London: The University of Chicago Press, 1981; , 2007 (apie socrealizmo architekt r).

‘jo revoliucinė raidoje’, t.y. v lgi komunizmo link, aprašymai“⁸. Socrealizmas siek atnaujinti ir savaip prasminti literat ros tradicij . Bent jau pradiniu etapu jis tur jo aiški program , žanr hierarchij ir privalom bruož katalog ir d l to laikomas klasicistiniu savo esme, „didžiuoju stiliumi“. V lyvuoju sovietme iu socrealizmo turin bandyta atnaujinti, kad jam b t galima priskirti ir rašytoj novatori k rinius.

Emigracijos bei pogrindžio literat ras sud tinga apibr žti pagal tai, kokios jos yra: j repertuarus sudaro plati laikysen ir poetik palet . Veikiau jos yra tai, kas n ra oficialioji literat ra: b tent priešinimasis oficialiajai literat ros politikai ir socrealizmo estetinei monopolijai suk l labai skirtingiems rašytojams bendrumo jausm . Kita vertus, socrealizmas kaip kult rinis projektas neapr p visos oficialiosios (spausdinamos ir cenz ruojamos) literat ros, net ir ankstyvuoju sovietme iu: rašytojas gal jo iš pradži b ti išspausdintas, o paskui pasmerktas kaip netinkamas. Tad riba tarp oficialiojo ir neoficialiojo literat ros diskurs tur t b ti br žiama ne per autorius, bet per institutus bei k rinius: tie patys rašytojai kartais spausdinosi tiek oficialiai, tiek savilaidoje ir / arba užsienyje, pavyzdžiui: Glebas Gorbovskis, Aleksandras Kušneris, Viktoras Sosnora, Andrejus Bitovas.

Neoficialiosios literat ros kaip kult rinio projekto⁹ vektorius nukreiptas ne ateit (kaip socrealizmo), bet praeit . Tik po keli dešimtme i praktikos, susiformavus j centralizuojantiems institutams, neoficialioji literat ra gal jo save objektyvuoti, bandyti apr pti ir prasminti savo vairov , reikšm kult rai ir viet istorijoje. Simptomiškas Jelenos Ignatovos straipsnis „Kas mes?“¹⁰, pasirod s savilaida 1983 m., kuriame ji samprotauja apie kult rin savo literat rin s kartos misij , socialin ir etin (ne tik estetin) atsakomyb , kuri, anot jos, b dinga brandžiam menininkui. Ignatova priekaištavo pogrindžio

⁸ [], *op. cit.*

⁹ Apie neoficiali j literat r žr., pavyzdžiui:

, 2002; Ann Komaromi, „The Unofficial Field of Late Soviet Culture“, *Slavic Review*, 2007, Nr. 4(66), p. 605–629.

¹⁰ „?“, 2010, Nr. 3 (prieiga internetu <http://magazines.russ.ru/interpoezia/2010/3/ig11.html>; ži r ta 2012 09 17).

rašytojams, kurie, sulauk trisdešimties, tebebuvo „maištaujantys genijai“, ir nuvainikavo kadaise savo pačios ir daugelio kitų rašytojų padarytą nonkonformistinį pasirinkimą: ji teigė, kad 7 dešimtmėse buvo pasirinkti oficialaus literato karjerai reikėjo didesnis drąsos ir socialinio brandumo, nors daugumai gabi rašytojai ir buvo pražtingas pasirinkimas. Greičiausiai Ignatova turėjo omenyje tai, jog oficialaus rašytojo statusas numanė nuolatini literatūrinis darbas – nors ir apmokamas, bet sykiu susijęs su rizika ir atsakomybe. Neoficialaus rašytojo veikla taip pat buvo rizikinga, be to, ir ekonomiškai nepelninga, bet vis dėlto simboliškai apdovanojama. Ignatova konstatavo, kad pagrindžio literatūrinis, neturėdamas galimybių (o gal vengdama) kritiškai pažvelgti save iš šalies, degraduojama.

Išsivijęs bei neoficialiosios literatūros polaukiai prisiminti ir saugoti socrealizmo nutrauktas rus literatūros tradicijas, tačiau dėl skirtingų lygmenų, kuriomis egzistavo šios dvi literatūros, reikšmingai skyrėsi ir jų savivoka. Emigravęs rašytojas gana greit susiduria su būtinybe naujomis aplinkybėmis prasminti savo literatūrinę būklę. Pirmajai ir antrajai rus emigracijos bangoms buvo priimtinesnės kolektyvinės strategijos ir kultūros išsaugojimo patosas. Trečiajai (vėlyvojo sovietmečio) emigracijai būdingos individualios strategijos, tačiau bendrąjį vardiklį manoma rasti: užsienis jiems buvo galimybė apie sovietininkų rašyti neberizikuojant laisvę bei spausdinti kūrinius, kurie dėl savo raiškos ar idėjų niekada nebūt galėję pasirodyti metropolijoje. Nepaisant kontaktų tarp išsivijęs ir savilaidos, perspausdinimo ir simbolinio palaikymo, tarp šių dviejų kultūrinių projektų būta reikšmingos tampos. Emigracija neretai būdavo suvokiama kaip išdavystė, o emigrantai, kuriems atsiverdavo galimybė gimtąjį literatūrą pažvelgti iš šalies, t. y. iš kito kultūrinio konteksto, pretendavo atstovauti objektyviam požiūriui taškui; be to, jie apeliavo ir specifinai, pasilikusiems nepažįstamam tautos praradimo patirtį.

Aptarus tris sovietmečio literatūras kaip kultūrinius projektus, svarbu grįžti prie fakto, kad kiekviena iš jų viduje turėjo savo konfliktą, paradoksą ir prieštaravimą, tad teorinis jų aiškumas praktiškai tampa retrospektyvi iliuzija.

Konkre i dalyvi trajektorij analiz rodo, kad jie buvo veikiami vairi j g (poli), o j strategijos visada yra unikalaus socialinio laviravimo ir retorini manevr pavyzdžiai, kurie netelpa kurio nors vieno kult rinio projekto r mus.

Lietuvos rus literat ra sovietme iu buvo itin prieštaringas lauko segmentas, nes jam dar tak ne tik trisluoksn s sovietme io rus literat ros lauko strukt ros tampos, bet ir persiklojan i tautini lauk paradoksai. Sovietme io lietuvi literat ros lauke instituciškai išsiskyr du poliai: oficialusis ir emigracijos. Lietuvos savilaida, siejama su disident jud jimu, krikš ioni leidiniais, nesuk r alternatyvios literat ros erdv s: apie modern jimo procesus pa ioje sovietin je lietuvi literat roje kritika dažniausiai kalba kaip apie alternatyv so realizmui¹¹. Nors oficialiosios sovietme io literat ros centralizacija ir numan nacionalini lauk pavaldum rus literat ros laukui, ta iau kitos kalbos nulemta dalin j autonomija veik kaip prizm , kurioje savaip l žo centro nurodymai. Vietin rusakalb literat ra centro programoje irgi tur jo savo misij – b ti tarpininke, versti lietuvi autorius rus kalb . ia iš dalies sutapo centro ir lietuvi literat ros interesai, tod l šio literat ros lauko segmento dalyviams buvo sud tinga užimti kitas – ne tarpines – pad tis. Kita vertus, tarpininko pad tis tur jo ir privalum . Dauguma nespausdinam rus autori buvo „išstumti“ vaik literat r , vertim , scenarij rašym , o neužsakytus k rinius gal jo publikuoti tik savilaida. Lietuvos rusakalbiai rašytojai vis d lto tur jo galimyb greta vertim spausdinti ir savo k ryb .

Siekiant išsiaiškinti, kaip Lietuvos rusakalb literat ra funkcionavo sovietme iu, disertacijoje pasitelkiamos trys perspektyvos: leidinio

(Literat rin Lietuva) istorijos ir strategij analiz leidžia spr sti apie oficiali j literat rin politik šio segmento atžvilgiu; neoficiali j Vilniaus rašytoj kolektyvini strategij bei j ryši su metropolijos pagrindine literat ra nagrin jimas tampa pagrindu kalb ti apie literat ros lauko poli kuriamas tampus ir j tak nagrin jamam segmentui; galiausia, trij

¹¹ Pavyzdžiui: Rimantas Kmita, *Ištr kimas iš fabriko. Modern janti lietuvi poezija XX amžiaus 7–9 dešimtmeiais*, Vilnius: Lietuvi literat ris ir tautosakos institutas, 2009.

skirting kart poet trajektorij , interpretuojam kaip „pralaim jimo siužetai“, tyrimas atskleidžia konkreias dalyvi patiriamas institucines sankcijas ir rodo j išradingum kuriant literat rines strategijas.

1.3. Literat rin Lietuva: oficialaus pasienio istorija ir periodizacija

Pasibaigus Antrajam pasauliniui karui, pradeda formuotis oficial s literat rinio lietuvi –rus pasienio institutai. 1947 m. kovo 20 d. prie LSSR rašytoj s jungos buvo steigta „pradedan i j rus rašytoj sekcija“¹². Ji tur jo 11 nari , kuri dauguma dirbo rusakalbi leidini redakcijose. Sekretoriumi išrinktas Igoris Kašnickis, pavaduotoju – Vladimiras Ustinovas (abu dirbo dienraštyje).

1949 m. *Literat roje ir mene* pasirod kito sekcijos nario, dienraš io redaktoriaus Pavelo Gelbacho straipsnis „Keletas pastab apie rus pradedan i j rašytoj sekcij “:

Ne pirmuosius metus prie Lietuvos Tarybini Rašytoj S jungos gyvuoja rus pradedan i rašytoj sekcija. Toje sekcijoje susib r rus literatai, kurie gyvena ir dirba m s respublikoje. Tai vairaus amžiaus, gyvenimo patirties, tarnybin s pad ties, literat rinio meistriškumo žmon s. Bet visus juos jungia vienas bendras bruožas – noras savo k riniuose apdainuoti pasiaukojant lietuvi tautos darb Socialistin s T vyn s labui. [...]

Sekcijoje vyrauja poetai. [...]

Pastaruoju metu pagyv jo rus rašytoj ryšiai su skaitytojais. Su pasisekimu vyko sekcijos nari surengti vakarai Vilniaus karinink namuose ir PSCT klube. T sekcijos nari aktyvum nul m Lietuvos Tarybini Rašytoj S jungos Valdybos nutarimas išleisti literat ros almanach rus kalba.

Almanacho paruošimas išk l reikalavim rus skaitytoj supažindinti su geriausiais lietuvi autori k riniais. Ir ia atsid r me tokioje pad tyje, kad

¹² *Literat ra 1940–1960: Dokument rinkinys*, sud. Jonas Vosylius, Vilnius: Academia, 1992, p. 121.

sekcijos nariai beveik neveria lietuvių rašytojų kūrinių rusų kalba. Tiesa, nemažai aktyvumą parodę poetai Kašnickis, Metelskis, Ustinovas: pluoštą lietuvių poetų eilraščių jau išvertė rusų kalba. Bet prozininkai iki šiol ne stengėsi išversti nė vieno lietuvių rašytojo apsakymo, nė vienos apysakos.¹³

Šis straipsnis rodo, kad pagrindinis rusakalbiams Lietuvos rašytojams keliamas uždutis buvo versti lietuvių rašytojų kūrybą. Leidinys turėjo tapti ne tiek vietini rusų, kiek lietuvių rašytojų tribuna. Verta atkreipti dėmesį, kad sekcijoje vyrauja bent poetai ir kad jie pirmieji mums siūvė vertimo (apimtųjų veiksnių turėtų būti lemiama). Nors, kaip matyti iš Gelbacho straipsnio, leidinys planuotas anksčiau, vis dėlto jis pasirodė tik po Stalino mirties – 1954 m., tipišku pavadinimu „Literatūra ir menas“.

Per visą sovietmetį šis LSSR Rašytojų sąjungos leistas almanachas, vėliau žurnalas, buvo vienas svarbiausių literatūrinio lietuvių–rusų pasienio periodinių leidinių. Ilgainiui keitėsi jo pavadinimas, periodiškumas, redaktorių kolegija, tačiau pagrindinis uždutis išliko ta pati – pristatyti lietuvių literatūrą rusų kalba. Kitose Sovietų Sąjungos respublikose buvo leista analogiški leidiniai (pavyzdžiui, „Literatūra ir menas“ Latvijoje). Žemiau pateikiama lentelė rodo pagrindinius leidinio istorijos etapus:

Pavadinimas	Leidinio tipas, periodiškumas	Metai	Vyr. redaktorius
	kasmetinis almanachas	1954–1956	Pavelas Gelbakas
		1957–1965	Igoris Kašnickis
		1966–1978	
	dvi mėnesiniai žurnalas	1978–1986	Vytautas Radaitis
		1987	
	mėnesinis žurnalas	1988–1989	Evaldas Matviekas
		1989–1994	
		1995–1999	
	kasmetinis almanachas	2000	Eugenijus Ališanka
		2003–2004	

¹³ Povilas Gelbakas, „Keletas pastabų apie rusų pradėdantį lietuvių rašytojų sekciją“, *Literatūra ir menas*, 1949 01 09, Nr. 2(120), p. 3.

	kaspusmetinis almanachas	2005–2011	
--	-----------------------------	-----------	--

1 lentel . Leidinio

istorijos etapai

Šiame skyriuje aptariamas laikotarpis iki 1987 m., kai prasidėjo reikšmingi žurnalo strategijos pokyčiai (tolesnė žurnalo istorija nagrinėjama posovietmei skirtame skyriuje). Svarbiausi leidinio strategijos poslinkiai, lydimi pavadinimo, periodiškumo, redaktorių kaitos, visada buvo susiję su bendrąja laikotarpio atmosfera, su lygota politinėmis vykiomis ir konkrečiais sprendimais kultūros srityje. Todėl almanacho-žurnalo istorijos „l žio“ taškus galima pagrįstai laikyti sovietmečio Lietuvos rusų literatūros bei literatūrinio pasienio periodizacijos pagrindu.

Pirmajame almanacho numeryje išryškėja skirtumas tarp pasienio literatūros politikos ir praktikos: kiekybiškai vyrauja originali rusakalbių autorių kūryba. Spausdinami Teofilio Tilvyčio, Eduardo Mieželaičio, Algimanto Baltakio poezijos vertimai, atlikti Levo Ozerovo, A. Klenovo, Aleksandro Didusenko; Aleksandro Gudaičio-Guzevičiaus (vert. L. Levinienė, N. Panšina) bei Jono Šimkaus (J. Medvedev) proza. Skaitytojais taip pat galėjo susipažinti su Pavelo Gelbako, Georgijaus Metelskio, Jurijaus Overko, Sergejaus Dumanskio, Konstantino Vorobjovo proza; Igorio Kašnickio komedija; Vladimiro Ustinovo, Aleksandro Didusenko, Grigorijaus Kanovičiaus, Marijos Sadovskajos, Anatolijaus Jugovo poezija; I. [Josifo] Kotliaro eilėmis vaikams, A. Istiakovo pasakojimais. Be grožinių kūrinių, pirmojo numerio rubrikoje „Knygų apžvalga“ spausdinamos lietuvių rašytojų kūrybos recenzijos, parašytos rusakalbių leidinio autorių: Gelbakas apie Petrą Cvirką, Kanovičius apie Vytautą Montvilį, Ustinovas apie Valerijų Valsinienę, Overko apie Joną Avyžį.

vadiniame redakcijos žodyje pagrindinis almanacho tikslas formuluojamas panašiai kaip ir Gelbako straipsnyje, o fakto, kad spausdinama daugiau originalios rusų autorių kūrybos nei vertimų, nereflektuojama:

Leisdama literat rin menin almanach rus kalba „Sovietin Lietuva“, Lietuvos SSR Tarybini rašytoj s junga tur jo tiksl pad ti rus skaitytojams susipažinti su naujais lietuvi rašytoj k riniais ir suteikti galimyb rus kalba rašantiems autoriams savo k rinius pateikti visuomen s teismui. Ne visi eil raš iai, apsakymai, publikuojami pirmajame almanacho tome, priklauso profesionali rašytoj plunksnai. Daugumai rus autori , traukt dalyvauti almanache, tai – spaudos debiutas. Literat rin veikl jie derina su darbu Lietuvos gamyklose ir staigose.¹⁴

Pirm j almanacho numer recenzuodamas laikraš io puslapiuose, Vladimiras Šmerlingas (slapyvardžiu V. Šmeliov) primena, kad „broliškose respublikose tokie almanachai jau seniai leidžiami“¹⁵. Kritikas pritaria leidinio koncepcijai ir teigia, kad esama pagrindo (geri ar perspektyv s rašytojai ir vert jai) periodiškai leisti almanach rus kalba, bet priekaištuoja d l silpnesni tekst , ypa poetini , redagavimo tr kum bei kuklaus lietuvi poezijos vertimo skai iaus.

Palyginti su v lesniais, debiutinio almanacho numerio tiražas labai didelis – galb t d l to, kad skaitytojas dar nebuvo labai aiškus:

1 schema. Leidinio

tiražas 1954–1965 m.

¹⁴ [Redakcijos žodis], , 1954, Nr. 1, p. 3.

¹⁵ . [, „ , 1954 08 31 (prieiga internetu: <http://vlshmerling.narod.ru/ar/0096.htm>; ži r ta 2012 09 17).

Iš schemos taip pat matyti, kad 1961 m. pakito almanacho strategija. Ne tik padidėjo tiražas, bet ir pasikeitė formatas. Leidinys, iki tol atrodęs kaip knyga, gyja daugiau periodinio leidinio bruožus: platesni puslapiai, žurnalinė rubrikacija (kolonėlės), daug nuotraukų per visą puslapį, atsiranda nuotrauka ir viršelyje. Iki 1961 m. didžioji publikacijų dalis sudarė rusų rašytojų kūrinius, bet ši tendencija ima keistis. Žemiau pateikiama lentelė, rodanti rusų autorių ir vertimų iš lietuvių kalbos santykio dinamiką (skaičiuoti tik grožiniai kūrinių autoriai):

Metai												
	1954	1955	1956	1957	1958	1959–1960	1961	1962	1963	1964	1965	
Autorių kiekis	ru	13	10	12	8	11	11	5	4	4	(2)6 ¹⁶	1
	lt	5	6	6	8	6	7	6	5	7	8	>10

2 lentelė. Rusų ir lietuvių autorių santykis almanache

Atlydžio pradži Lietuvos rusakalbė literatūros segmente, be almanacho, ženklino ir kiti literatūriniai vykyiai. Apie 1956 m. žmonėms lietuvių–rusų grožinio vertimo kursui Maskvos literatūros institute rinkti Lietuviai atvyko Levas Ozerovas¹⁷. Pasak Jurijaus Grigorjevo, konkurso būdu atrinkti šeši žmonės: Leonidas Milis¹⁸, Feliksas Dektoras¹⁹, Dalija Epšteinaitė,

¹⁶ Du vietiniai rusų autoriai ir keturi Leningrado „svečiai“.

¹⁷ [] (1914, Kijevas – 1996, Maskva). Pseudonimai – , . Poetas, vertė jas iš ukrainiečių, lietuvių, žydų, armėnų ir kt. kalbų. Vertė K. Borutos, A. Venclovos, E. Mieželaičio, K. Korsako, V. Montvilos, Butkų Juzs, V. Reimerio, T. Tilvyčio ir kitų kūrėjų. Lietuvių kalba Ozerovo poezija pasirodė 1975 m: *Dar ne vakaras. Lyrika*, Vilnius: Vaga. Sovietmečiu buvo lietuvių literatūros „kuratorius“.

¹⁸ (1938, Kaunas – 1992, Izraelis?). 1961 m. baigė Maskvos literatūrinį institutą, vertė P. Širvio, A. Venclovos, E. Mieželaičio kūrėjų. Viliu – legendiniam armėnų autoriui Grigorijui Narekacui.

¹⁹ (1930, Minskas). Vilniuje mokėsi mokykloje ir universitete. Viliu stoji literatūrinis institutas. Vertė A. Bieliausko, J. Marcinkevičiaus, J. Požros kūrėjų. Išgarsėjo jo išvertęs M. Sluckio ir I. Mero kūrinius. Nuo 1976 m. gyvena Izraelyje.

M. Grybauskaitė, Juozas Epaitis ir pats Grigorjevas²⁰. Greičiausiai suvokta, kad vien raginimo versti nepakaks – būtina imtis profesionali vertėjų rengimo priemonių. Dalija Epšteinaitė-Kyjev 1985 m. rašė: „Dėsningas ir norimas buvo stojimas Maskvos M. Gorkio literatūros institutui, naujai steigto meninio vertimo skyriaus, kur baigusieji grupė tapo pirmąją diplomuotą grožinės literatūros vertėjų laidą pasaulyje, suteikusieji amatui literatūrinis knybos teises“²¹. Taigi 1961 m. almanacho strategijos pokyčiai tapo manomi dar ir dėl to, kad studijas baigę pirmoji profesionali grožinės knybos vertėjų iš lietuvių kalbos laida.

Nors 7-ojo dešimtmčio vidurio ir pabaigos vykyiai sovietmečio rus literatūros periodizacijoje žymi atlydžio pabaigė (1964 – Brodskio teismas, 1965–1966 – Andrejaus Siniavskio ir Julijaus Danielio procesas, 1968 – vykyiai Prahoje), vis dėlto Lietuvos rus literatūros segmente būtų 1966–1968 m. pažymėti gana netikėti (vertinant retrospektyviai) literatūriniai vykyiai: pirmąsias knygas išleidžia net trys poetai: Jurijus Kobrinas (1966)²², Jurijus Dubasovas (1966)²³ ir Jurijus Grigorjevas (1968)²⁴, o almanachas

1966 m. keičia pavadinimą. Šis faktas, patvirtinantis tyrinėtojų išvadą (padarytas remiantis kitokia medžiaga), kad „ideologinė kontrolė Lietuvoje ypač sustiprėjo ne 1968 m., o 1972 m., kai Kaune susidegino Romas Kalanta“²⁵, leidžia tvirtinti, jog didesni pasiekimai Lietuvos rus literatūrai kartais turėjo ne tie vykyiai, kurie buvo laikomi reikšmingais Maskvoje ir Peterburge, bet svarbūs respublikos mastu. Bronius Genzelis irgi sitykinis, jog „sovietmečio periodizacija, išreiškianti Rusijoje

²⁰ Pasakojo Jurijus Grigorjevas. Jo literatūrinės strategijos analizei skirtas vienas iš tolesnių disertacijos poskyrių.

²¹ *Tarybini lietuvių rašytojų autobiografijos 2*, sud. Aldona Mickienė, Vilnius: Vaga, 1989, p. 346.

²² , Vilnius: Vaga, 1966.

²³ , 1966; Idem, , 1966.

²⁴ , Vilnius: Vaga, 1968.

²⁵ *Baltic Memory: Processes of Modernisation in Lithuanian, Latvian and Estonian Literature of the Soviet Period*, ed. Elena Baliutytė, Donata Mitaitė, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2011, p. 232; taip pat žr. Rimantas Kmita, *op. cit.*, p. 61.

vykusius procesus, nevisiškai sutampa su Lietuvos padtimi. Rusijoje pagrindiniu laisvėjimo laikotarpiu reikėtų laikyti 'chruščiovmet', o Lietuvoje su panašiomis liberalizacijos apraiškomis buvo nuosekliai kovojama²⁶.

Pasikeitus almanacho pavadinimui, nesikeitė nei leidinio formatas, nei periodiškumas, nei redaktorius. Tačiau prasminė slinktis nuo „sovietinis“ prie „literatūrinis“ savaiame reikšminga kaip atlydžio ženklas (verta paminėti, kad iki tol almanacho pavadinimas dubliavosi su kasdien leidžiamu laikraščiu (). Dėl pavadinime esančios inversijos () almanachas išsiskiria iš kitose respublikose leidžiam analogiškų leidinių, plg.: ,

, ir t. t.

Nors almanacho pasirodymas nauju pavadinimu pačiame leidinyje niekaip nereflektuotas, apie oficialią prognozę vis dėlto galima spręsti iš žanginio Juozo Macevičiaus straipsnio „Pasididžiavimas ir atsakomybė“²⁷. Tai od Komunist partijai, kuri per 25 metus „neatpažįstamai pakeitė“ Lietuvą: pasak autoriaus, ši tapo pramonine žemės ūkio vystančia respublika, o jos kultūra ir mokslas suklestėjo. Po ekskurso grandiozinius kito penkmečio darbus ir jų rezultatus pereinama prie kultūrinio uždavimo: gludinti meistrystę, nuolat rėpintis idėjiniu ir meniniu kūrinio lygmeniu, tenkinti augančius sovietini žmonių poreikius, prisiimti atsakomybę už jaunosios kartos auklėjimą komunizmo idealais, apsaugoti jaunimą nuo priešingai socialistinei ideologijai ir visuomenei tokių. Kaip proletarinio poeto etalonas minimas Julius Janonis. Paskutiniame straipsnio sakinyje autorius žada, kad „Tarybinės Lietuvos rašytojai ir menininkai garbingai atliks savo pareigas – sukurs kūrinį, kurie taps geriausias revoliucines tradicijas, šlovins nemirtingus sovietinės tautos žygdarbius“. Taigi sovietinė retorika nesikeičia, bet pavadinimui epitetą „sovietinis“ nebeatrodė būtinas – ir tai žymi viešai nereflektuojamas permainas.

²⁶ „Man marksizmas rėpjo kaip istorinis fenomenas“, Bronis Genzel kalbina Aurimas Švedas, *Naujasis Židinys-Aidai*, 2009, Nr. 3–4, p. 108–113.

²⁷ „...“, „...“, 1966, p. 3–6.

1966 m. numeryje publikuoti Salomjos Nries (skelbtas jos eilrašis vertimo konkursas), Eduardo Miezėlio (vert. Bella Zalesskaja, Jurij Levitanskij), Alfonso Maldonio (vert. Jurij Grigorjev, Arkadij Rolnik), Giršas Ošeroviaus (iš žydų kalbos vert. Jelena Blaginina, Arsenij Tarkovskij, Grigorij Kanovi), Albino Bernoto (vert. Jurij Grigorjev, Georgij Gerasimov), Juditos Vaišnaitės (vert. Aleksandr Revi), Nikolajaus Artiomovo, Anatolijaus Rybo kino, Galinos Novickajos eilrašiai; Konstantino Vorobjovo, Alfonso Bieliausko, Igorio Kašnickio, Jono Mikelinsko, Eugenijaus Ignataviaus, L. Kolesnikovo, Albino Morkaus proza. Iš tvarkos, kuria rašytojai pasirodo almanacho puslapiuose, aiškiai savitą hierarchiją: pradžioje lietuvių rašytojai, tada vietiniai rusai (vėliau jie bus publikuojami ir kitokia tvarka). Reikšminga, kad pasirodo to laikotarpio lietuvių literatūros atnaujintojai, oponavusi oficialiai linijai, kuri (Vaišnaitė, Mikelinsko), kuriuos vertė daugiausia jauni vertėjai, dar neturintys simbolinio kapitalo.

1967 m. numeris taip pat turi žanginį straipsnį – „Vieninga, daugiatautė“²⁸, kur skaitytojui primenami esminiai socialistinio realizmo principai, naujojo tipo menininkui būdingi (privalomi) bruožai ir laikysena, deklaruojama „amžina lietuvių literatūros giminystė su visa didžiąja socialistine valstybe literatūra“. Tolesni almanacho numeriai (išskyrus 1976 m.²⁹) tokie žanginiai straipsniai neturi ir prasideda eilrašiais, daugelis kurių visgi panašūs į socrealizmo šokių iliustracijas. Pažymėtina, kad aistringi žanginiai manifestai, kuriuose prisiekiami socrealizmo principams, pasirodė bent 1966–1967 m. tomuose, kuriuose spausdinama ir mažiau ideologiškai angažuotą autorių krybą. Galbūt taip, ryškinant ideologinį gaidį, buvo bandoma užgožti dalies autorių pabrėžtinai lyrinius, asmeniškumus – taigi žanginiai manifestai periodikoje atliko analogišką politinio perkusario funkciją kaip ir vadiniai tekstai kai kurių rašytojų knygose.

²⁸ „...“, 1967, p. 3–

7.

²⁹ „...“, 1977 (už 1976 metus), p. 3–5.

Žemiau pateikiamas grafikas rodo, kad didžiausias almanacho

tiražas buvo 1970, 1974 ir 1975 m., šveniant didelius sovietinius jubiliejus: 1970 – Lenino metai, 1974 – Lietuvos išlaisvinimo iš hitlerinės okupacijos 30-metis, 1975 – pergalės prieš fašistiną Vokietiją 30-metis.

2 schema. Almanacho

tiražas 1966–1977 m.

Almanache publikuota labai daug nuotrauk (apie 50 kiekviename numeryje); žymiai mažiau – bet pasitaiko – gravi r ir paveiksl . Nuotraukose daugiausia rašytoj , meninink ar kitoki sovietini žymybi portretai, gamtos vaizdai, Vilniaus architekt ra, nauj rajon bei pramonini kompleks statyba, švent s ir renginiai; kiek mažiau nuotrauk , kuri ideologinis pranešimas ne toks akivaizdus. Nuolatin s rubrikos: „Proza“, „Poezija“, „Publicistika“, „Kronika“. Kartais atsirasdavo pažintini skyri apie Lietuv : „Mano kraštas“, „Lietuva šiandien“, „Iš Lietuvos kult ros istorijos“. Akcentuojami rus ir lietuvi literat r ryšiai: „K. Balmontas ir Lietuva“, „Maksimas Gorkis ir lietuvi literat ra“ ir pan. Bendrasis almanacho skaitytojui adresuojamas pranešimas gal t b ti suformuluotas taip: tarp SSRS

respublik yra Lietuva, ji turi savo sovietinį literatūrą ir istoriją, su ja nuo senos baltą literatūrą rėmė.

Rubrika „Literatūros mokslas ir kritika“ atsirado 1971 m., nors ir ankstesniuose numeriuose galima aptikti kritinius straipsnius ir apžvalgas³⁰. Pagrindiniai kritikos žanrai: rašytojų (krybos) portretai, atskirų kūrinių analizės, apžvalgos. Pirmieji du žanrai dažniausiai susilieja. Vienos apžvalgos skirtos aptarti literatūrinei situacijai (dažniausiai prozoje ar dramaturgijoje), kitos – vertimams. Atskirai nagrinėti Juozo Grušo, Jono Avyžiaus, Eduardo Mieželaičio, Juozo Paukštelio, Vytauto Bubnio, Antano Venclovos, Mykolo Sluckio kūryba – taip šiems autoriams suteikiama ypatinga vieta sovietinėse lietuvių literatūros olimpe. Kritikoje socializmo nuostatų nuosekliausiai laikomasi Alfonso Bieliausko straipsniuose „Rožė ant postamento“ (1973) ir „Literatūra ir darbo žmogus“ (1974).

Naujas etapas leidinio istorijoje prasidėjo 1978 m., kai almanachas tapo žurnalu, leidžiamu 6 kartus per metus. Ta proga leidinio puslapiuose pasirodė pirmoji tiesioginė autorrefleksija³¹. Alfonsas Maldonis pažada, kad „[n]uo šiol mūsų rašytojai turės nuolatinę tribūną – literatūrinį žurnalą rusų kalba.“ Žodis „mūsų“ šiame tekste numano lietuvių, ne Lietuvos, rašytojus. „Tik sovietinės realybės sąlygomis, – rašo Maldonis, – vadovaudamasi socialistinio realizmo metodu, partiškumo ir liaudiškumo principais, lietuvių literatūra sugebėjo išleisti tokį vaisingą ir daug žadantį kūrybos kelią“. Teigiama, kad socializmo sąlygomis literatūra peržengia nacionalinį ribotumą, o lemiamas tokios išvados turėtų būti rusų kalba, nes būtent iš jos daugelį kitų kalbų verčiami lietuvių rašytojų kūriniai. Toliau straipsnio autorius apžvelgia lietuvių literatūros kūrinių vertimų rusų kalbomis istoriją, skaitytojų dėmesiui siūlo trumpą ekskursą lietuvių literatūros ir rašytojų istoriją, mini klasikus ir sovietinės lietuvių literatūros „kanoninius“ autorius. Paskelbiama, kad žurnalas siekia tapti ne tik vizitine lietuvių literatūros kortele,

³⁰ Pavyzdžiui: „...“, 1970, p. 104–107.

³¹ „...“, 1978, Nr. 1, p. 3–8.

bet ir jos metrašiu. Tai reiškia, kad žurnalo tikslas nuo šiol – ne tik informuoti apie sovietinės lietuvių literatūros pasiekimus, bet leisti skaitytojui stebėti kaip ji plėtojasi bei pati save suvokia. Stengiamasi kuo arčiau priartinti prie lietuvių literatūros proceso, pristatyti tai, kas vyksta čia ir dabar, o sykiu tikimasi kritinės reakcijos iš rusų skaitytojo.

Kitoks leidinio formatas leidžia rasti naujoms rubrikoms: „Lituanistikos laukuose“, „Knygos“ (prie minėtų kritinių žanrų prisideda recenzija), išleisti knygų bibliografijos. Žurnalas tampa kokybiškesnis – tiek vertimo, tiek redagavimo požiūriu: šalia kritinių straipsnių jau figūruoja vertimų vardai, šaltiniai; plečiamas vertimų ratas ir rėpinamasi jų kompetencija.

Padažnį su žurnalo leidimas suaktyvino ir vietinę rusų literatūrą. Pradėta spausdinti daugiau pradedančių rašytojų kūrinių (nors nusistovėjus originalios knygos ir vertimų santykis nepakito), taip pat tarp recenzuojamų leidinių atsirado rusų rašytojų knygos; tiesa, dažniausiai jie recenzuodavo vieni kitus, apie lietuvių literatūrą tak vietinei rusų literatūrai nebuvo kalbama – nors tokios būta. Pavyzdžiui, Vasilijus Pachomovas, publikavęs eilrašius periodikoje, almanacho puslapiuose debiutavo originaliais verlibrais³², kurie tuometinėje cenzūrojamoje rusų literatūroje nebuvo prasti. Pachomovas greičiausiai baigė lietuvių mokyklą ir nuo studijų laikų buvo pažįstamas su Sigitu Geda, kuriam, pasak pastarojo, buvo perdavęs savo eilrašius knygos rankraštis:

Žmon s. Vasilijus Pachomovas

Užrašiau kelis žodžius todėl, kad šį ryt (ar vakar) iš suverstos knygos kupetos išniro jo rankraštis rusų k. „Srezy“ (nuopjovos, nuokarpos). Sykiu studijavom, gyvenom bendrabuty. Buvo kilęs iš Sart apylinkių rusų sentikių. Šviesbruvis, mlynakis. Studijavo rusų kalbą ir literatūrą, rašė trumpus,

³²

, [],

, 1972, p. 136.

suglaustus ar suspaustus eilrašius. Spausdinosi „Taryb. studente“³³ (daugelis ten pradėjo).

Jo tėvai ir seneliai gyveno tose giriose, kur kitados bėta ir A. Drazdausko, ir A. Vienažindžio. Po sukilimų aukštaičiai buvo tremiami Samaros kraštą, o čia – sentikiai iš Rusijos šiaurės...

Po daugelio metų vienuolyno koridoriuje (kur prieš karą patyrė regėjimo vienuolė Faustina) išniro prieš mane džinsinis vyriškis:

– Nepažįsti?

– Ne...

– Aš Vasilijus, Pachomovas... Noriu, kad perskaitytum rankraštą.

Teik man segtuvą ir – vėlini. Kaži ar begyvas?

(Aš visuomet žinojau, kad siekti tobulybės – pražtingas protis; J. I.)³⁴

Šis epizodas iškalbingai parodo, kad, nepaisant bendrų kultūrinių erdvių (universiteto laikraščio, almanacho), dauguma literatūrinių kontaktų tarp lietuvių ir vietinių rusų rašytojų sovietmečiu priklausė literatūrinis buities, o ne reflektuojamam literatūros faktams.

Tais pačiais žurnalo (iki tol tai buvo almanachas) gimimo metais rusų kalba pasirodė bibliografinis žodynas³⁵, kuriame fiksuojami profesionalaus literato statusą pelnusių rusakalbių autorių vardai: Konstantinas Vorobjovas (g. 1919), Pavelas Gelbakas (g. 1914), Grigorijus Kanovičius (g. 1929), Igoris Kašnickis (g. 1919), Jurijus Kobrinas (g. 1943), Georgijus Metelskis (g. 1911), Anatolijus Rybokinas (g. 1916), Dalija Epšteinaitė-Kyjv (g. 1937). Dauguma jų – prozininkai (Epšteinaitė-Kyjv – prozos vertėja), karo poezijai atstovauja Rybokinas, atlydžio poezijai – Kobrinas.

³³ Žr.: „...“, *Tarybinis studentas*, 1964 11 19, Nr. 35–36(504–505), p. 4; „...“, *Tarybinis studentas*, 1964 12 31, Nr. 41(510), p. 6. Pažymėtina, kad laikraštis *Tarybinis studentas* tuomet buvo dvikalbis leidinys, spausdinęs ir lietuvių, ir rusų kalba rašančių studentų kūrinius.

³⁴ Sigitas Geda, „Dainos, kuri išmok motina“ [2007], *Šiaurės Atėnai*, 2010 02 26, Nr. 8(978), p. 5.

³⁵ ... , Vilnius: Vaga, 1978.

Taip pat 1978 m. startuoja serija „Pirmoji knyga“ rus kalba, kurioje ne dažniau nei kart per metus debiutuodavo (pradžioje po vien , o nuo 1989 iki 1991 – po du) vietiniai rusakalbiai autoriai. Šioje serijoje pasirod Vasilijaus Baranovskio, Grigorijaus Ozerovo, Michailo Dvinskio, Viktoro iubarovo, Ivano Gažimono, Ernesto Stefanovi iaus, Aleksandro Sokolovskio, Vitalijaus Asovskio, Michailo Didusenko, Rinos Zilberman, Viktoro Timonino, Tamaros Jablonskajos, Aleksandro Veleckio (Pavelo Lavrinco ir Vladimiro Korobovo pseudonimas), Sergejaus Lavrovo knygos³⁶. Iš ši debiutini knyg tik dvi parašytos proza. Viena vertus, tai galima aiškinti pradedan i rašytoj polinkiu rašyti poezij (matyt, tam turi takos iš tradicijos ateinantis poeto – tautos dainiaus, šauklio, dvasinio vedlio, pranašo ir t. t. – prestižas). Kita vertus, kadangi šie poetai, kitaip nei pirmoji Lietuvos sovietini rus rašytoj karta, netapo prozininkais, galima sp ti, kad jie tur jo kitus prioritetus ir orientyrus (atlydis, kuris v l aktualizavo poezij , sutapo su daugumos j vaikyste).

Ilgainiui pradeda ryšk ti skirtumas tarp bendros žurnalo politikos ir atskir žurnalo autori pozicij : nors socrealistinis patosas žangini straipsni ir neišnyksta, jis neb ra b tinas kritini straipsni autoriams.

Kitas esminis žurnalo strategijos pokytis vyko 1987 m. Prasid jus Atgimimui, imta leisti kas m nes . Šia proga vyriausiasis redaktorius Vytautas Radaitis aptar žurnalo istorij ir pasiekimus:

Peržvelgiant per aštuonerius metus iš jusius 50 „L. L.“ numeri , galima sitikinti, kad žurnalas pirmasis kitakalbi skaitytoj d mesiu pasi l virtin nauj šiuolaikini k rini [...]. Skamb jo ia ir jaun rašytoj balsai. Dažnai

³⁶ , Vilnius: Vaga, 1978; , Vilnius: Vaga, 1979; , Vilnius: Vaga, 1980; , Vilnius: Vaga, 1981; , Vilnius: Vaga, 1982; , Vilnius: Vaga, 1983; , Vilnius: Vaga, 1986; , Vilnius: Vaga, 1987; , Vilnius: Vaga, 1988; , Vilnius: Vaga, 1989; , Vilnius: Vaga, 1990; , Vilnius: Vaga, 1991.

kalneliai (vert. Dalija Kyjv), Roberto Keturakio eilrašiai (vert. Marina Kudimova) ir Grigorijaus Ozerovo apsakymas „Pamoka“ (vietinio autoriaus originalūs tekstai). Rusų autoriai kūrini nuolat pasirodo žurnalo puslapiuose, tačiau jie nėra recenzuojami ir reflektuojami iš šalies.

1987 m. prasidedantis naujas etapas žurnalo istorijoje tęsis iki 1994 m., todėl bus aptariamas kitame disertacijos skyriuje. Atlikta žurnalo istorijos apžvalga šiuo metu sovietmečio Lietuvos rusų literatūros ir literatūrinio pasienio periodizacijai:

- I. 1947–1953. Sovietinės Lietuvos rusų literatūros sistėgimas ir literatūrinio pasienio politikos formavimasis.
- II. 1954–1965. Literatūrinio pasienio politikos institucionalizavimas (almanachas, grožinio vertimo specialybė), esamos padėties vertinimas: trūksta vertėjų, profesionalių rašytojų ir t. t. Vietinei rusų literatūrai atstovauja ne Lietuvoje gimę ir ne Lietuvos kultūrinėje erdvėje simbolinį kapitalą kaupę rašytojai.
- III. 1966–1977. Debiutuoja nauja rašytojų (daugiausia poetų) ir vertėjų karta, didžioji dauguma gimę Lietuvoje arba laiko Lietuvą savo tėvyne. Profesionaliai vietinei rusų literatūrai daugiausia atstovauja karo kartos prozininkai.
- IV. 1978–1986. Formuojasi profesionali sovietmečio Lietuvos rusų poezija. Plečiasi galimybės erdvė: almanachas
tampa žurnalu, kasmet serijoje „Pirmoji knyga“
debiutuoja po vieną rusų autorių.

Oficiali literatūrinė politika Lietuvos rusų literatūros atžvilgiu per sovietmet nepatyrė reikšmingų pokyčių. Nei centro valdžios, nei Lietuvos kultūros veikėjų aktyse šis segmentas neįgijo savarankiško svorio ir viešai atliko vienakrypį tarpininkavimo vaidmenį: jo dalyviai vertė lietuvių rašytojus rusų kalba, reflektavo vertimo klausimus, recenzavo lietuvių rašytojų ir vietinių rusų rašytojų knygas, bet neatstovavo rusų literatūrai.

Lietuvoje. Vis dėlto atskiri dalyvi interesai nevisiškai sutapo su oficiali ja segmento politika ir ji veikla turėjo savo logik ir pasekmes: sovietmeio pabaigoje susikūrė profesionali vietinė rusų poezija, kuri buvo bepradedanti reflektuoti savo padėtį ir kurti lokalinę tapatybę, tačiau Pertvarkos ir Atgimimo metu vykliai nukreipė visuomenės ir literatūros lauko dalyvi dėmesį kita vaga. Pavyzdžiui, 1989 m. žurnalo „Kultūra“ numerio, prieš pat jam pakeičiant pavadinimą, buvo anonisuotas Lazario Šereševskio straipsnis „Šiuolaikinė rusų poezija Lietuvoje“, kuris taip ir nepasirodė. Kad šis straipsnis (kaip ir jo nepasirodymas) yra neatsitiktinis ir laikytinas nevykusios Lietuvos rusų poezijos savivokos simptomu, patvirtina kitas, matyt, kiek anksčiau parengtas, bet irgi neišspausdintas poeto Valerijaus Izegovo straipsnis „Sąžiningas žmogus stagnacijos laikais. [Pastabos]“⁴⁰ apie jaunąją rusų poeziją Lietuvoje“, išlikęs Vitalijaus Asovskio asmeniniame archyve⁴¹.

Lietuvoje, kiek žinoma, nebuvo savilaidinės literatūrinės periodikos rusų kalba, tačiau būta kolektyvinių strategijų, oponuojančių oficialiai literatūros politikai.

1.4. Neoficialiosios kultūros geografija ir almanachas *Saviesiems*

Neoficialiosios, kaip ir oficialiosios, rusų literatūros veikėjai būrėsi aplink du istoriškai labai skirtingus kultūros centrus – Maskvą ir Leningradą-Peterburgą. Nuolatini jie tapo savaip reiškiniai sovietmečiu:

Vietinė partinė valdžia Leningrade buvo itin stropi ir konservatyvi, tad laisvumo „šiaurės sostinėje“ visada buvo žymiai mažiau nei Maskvoje. Neatsitiktinai dešimties trukio kultūros veikėjų migracija iš Leningrado Maskvą, kur kūrėjai galėjo tikėtis skmingesnio likimo kultūroje. [...] Prieštaravimas tarp Peterburgo kaip istorinio imperijos sostinės vaizdžio,

⁴⁰ Pirmojo rankraščio puslapio kraštas nuplėštas.

⁴¹ „...“ . []
“ (mašininis) [nedatuotas, 16 numeruotas p.; Vitalijaus Asovskio asmeninis archyvas].

kuris egzistavo išsilavinusi gyventoj s mon je, ir provincialaus sovietinio Leningrado tapo papildomu impulsu laisvosios kult ros pl trai ir užtikrino jos savitum .⁴²

B tent literat ros centr gyvenimas paprastai domina neoficialiosios literat ros tyrin tojus, o apie periferinius segmentus žinoma nedaug, nors pripaž stama, kad neoficialiosios erdv s geografija yra žymiai platesn⁴³. Anot Tomo Venclovos, „Soviet s jungoje Vilnius, kaip Talinas ir iš dalies Tbilisis, atliko decentralizuojan io miesto vaidmen . Jis, ypa po 1956 m., buvo Vakar bei Lenkijos liberalizuojan ios takos kanalas“⁴⁴. B tent ia buvo grojamas geriausias S jungos džiazas – Via eslavo Ganelino, Vladimiro Tarasovo ir Vladimiro ekasino trio⁴⁵. Iš vis sovietme io kontakt tarp neoficiali j Rusijos ir Lietuvos rašytoj bei j vizit kult ros pavirši d l gana akivaizdži priežas i (tarptautinis pripažinimas, abipusis poetinis dialogas) iškilo Tomo Venclovos ir Josifo Brodskio draugyst . Brodskio vizitai Lietuv , „turistiniai“ jo maršrutai detaliai aprašyti ir jau sulauk atskiros knygos⁴⁶.

Literat rinis Brodskio ir Venclovos dialogas savotiškai monopolizavo neoficialaus kult rinio lietuvi –rus pasienio vaizd . Vilniaus miesto istorijos ir architekt ros svarba Venclovai bei vilnietiški Brodskio sp džiai, užfiksuoti „Lietuviškajame divertismente“, retrospektyviai Vilni tarsi padaro tam tikru kult rinio turizmo centru, patraukliu rus rašytojams nonkonformistams. Ta iau daugeliui neoficiali j rus poet Lietuva buvo ne tiek miest šalis,

⁴² , , 1953–1991, -

⁴³ Žr., pavyzdžiui: , 2003, p. 5.

⁴⁴ „ , „ „ 1 (prieiga internetu: <http://kkk-bluelagoon.nm.ru/tom1/prev.htm#1>; ži r ta 2012 09 17).

⁴⁴ Tomas Venclova, „Vilnius/Wilno/Vilna: the Myth of Division and the Myth of Connection“, *History of the Literary Cultures of East-Central Europe: junctures and disjunctures in the 19th and 20th centuries 2*, John Benjamins Publishing Company: Amsterdam, Philadelphia, 2006, p. 26.

⁴⁵ , Vilnius: Baltos lankos, 1998; , , 2004.

⁴⁶ : , - : Perlov Design Center, 2010.

kiek nuo neramaus centro palaimingai nutolęs pastoralinis peizažas kraštas. Natalija Trauberg, beveik dešimtmet gyvenusi Vilniuje, kiek kitaip nei Venclova aiškino simbolinį Lietuvos padėtį:

Lietuva tuomet buvo ne tiek kvaziužsienis (tokia veikiausiai buvo Lenkija, kur dar sugebėk patekti), kiek šiaurės Tauridė [...] šventosios salos, kur medus, vynas ir pienas ir t. t. [...] Lietuviai tuomet migo rodiniai, kad kaip tik jie ir yra graikai [...], ir tai buvo panašūs ties, jei graikus suvoktume mandelštamiškai, o ne cvetajevišškai. [...]

Laiškuose Tomui Venclovai, už nepereinamos sienos, lyginau ją su Kitežu ir Laputa. Iš tikrųjų slaptas mažos užgrobtos šalies gyvenimas, kuri, kaip ir daugelis šalių, save vadina Marijos žeme, buvo panašus ir nuskenduojantis, ir nemaloni skraidanti salė.⁴⁷

Kai kurios sovietinės imperijos provincijos, tokios kaip Baltijos respublikos, Kaukazas, Krymas, tapdavo atostogų bei malonios, savavališkos tremties vieta rusų kultūros veikėjams. Garsi Brodskio eilutė „, / „⁴⁸ (Jei jau teko imperijoje gimti, / geriau gyventi gilioje provincijoje prie jūros) pabrėžia žemės ir vandens ribos svarbą. Sovietmečiu ne mažiau svarbi atrodo ir galimybė patirti kultūrinį kalbinį paribą. Abu šitie aspektai „gilioje provincijoje“ atveria simbolines erdves.

Ne visiems Lietuvoje atostogaujantiems rūpėjo pajūris ir Vilniaus architektūra. Pavyzdžiui, poetas Aleksandras Soproviskis (1953–1990) 1978 m. laiške kitam poetui Sergejui Gandlevskiui, kuris tąmet lapkritį ir gruodį praleido lietuvių vienkiemyje Liškiavoje prie Druskininkų pas senyvą kaimietį Antoną Veikieną, rašė:

Padori Liškiava jau, ko gero, tave pertvarkę, o aš vis apie degtiną ir vyną!

⁴⁷ „, , - : , 2008, p. 221.

⁴⁸ „, „, in: 1972–1976, . . , . , Ann Arbor: Ardis, 1977, p. 12.

Taigi laiškas mano vadinasi „Ruduo“. Atsisveikindamas sveikinu tave su pastaraisiais broliškos Rumunijos pasisekimais bei siuniu karštus link jimus kovojančioms Lietuvos gentims. Ir nepamiršk, kad Rusija nuo Lietuvos atsitvert užtvaramis, kad nei viena siela nepereit pas mus iš Lenkijos; kad kiškis neatskrist iš Krokuvos! Eikš⁴⁹

Komentuodamas šį laišką, Gandlevskis pabrėžia, kad prieš jį šiame vienkiemyje jau spėjo apsilankyti jo ir Soprovskio bendri pažįstami – poetai iš Leningrado Vladimiras Hananas, Jelena Ignatova ir Vitalijus Dmitrijevas. Ši poetų karyboje vizitai Lietuvai taip pat paliko pėdsaką.

Jelenos Ignatovos poezijoje kuriamas Lietuvos kaip „gimtosios svetimos šalies“ () vaizdis. Keliuose jos ciklo „Gimtinai“ eilėraščiuose minima Lietuva ir pasitelkiama istorinė analogija: savo padėtį lyrinis subjektas lygina su kunigaikščio Andrejaus Kurbskio padėtimi. Kurbskis pagarsėjo konfliktu su Ivanu Rusioju. Istorinis Kurbskio vaidmuo vertinamas nevienareikšmiškai: vieni jį laiko savanaudžiu ir bailiu, kiti – išsilavinusiu, savarankiškai mąstančiu, kone pirmuoju disidentu. Būtent pastarąja linkme Kurbskio istoriją interpretuoja Tomas Venclova:

Kunigaikštis Kurbskis, vis rusų ir ne vien rusų disidentas bei emigrantas, protas vis, neturintis jokių laimėjimų, ir nieko jam nepadarysi. Jo laišakai Ivanui buvo bergždžios pastangos. Jie nieko nepakeitė ir nieko negalėjo pakeisti Ivano Rusijoje. [...] Jis priešinosi visuotinai priimtoms savo metu nuomonoms, o jai ir yra rašymo prasmė.⁵⁰

⁴⁹ „()“, 2009-04-09 (prieiga internetu: http://www.grazhdane.ru/friends/sergejj_gandlevskijj/1239/; žiūrėti 2012-09-17).

⁵⁰ Tomas Venclova, „Bergždžios pastangos: kunigaikščio Andrejaus Kurbskio istorija“, *Vilties formos: eseistika ir publicistika*, Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 1991, p. 393.

Venclovai Kurbskis pirmiausia svarbus kaip pirmasis rašytojas-disidentas, tuo tarpu Ignatovos eilrašiuose pabrėžiamas pasirinkimo, už kurio slypi išdavystės laisvės ambivalentiškumas, momentas.

Vladimiro Hanano poezijoje itin daug lietuviškos realijos (pavyzdžiui, eilrašiuose „Be skausmo“, „M nulis su namu nėra pažįstamas...“, „Buvo uždrausta šalis Lietuva...“, „Jeruzalės kaime...“, „Bronzos amžius“ ir kt.⁵¹). Lietuvai, kaip Lenkijai ir čekijai, anot Hanano, būdingas „jautrus slaviškumas“ (), svetingumas, Lietuvoje atrandamas „laimingas sugebėjimas iš lapo skaityti mišką tyliai“, „pamirštama, kas yra tuštuma“ ir naujai „brėžiami žodžiai“.

Atsiminimų fragmentuose Hananas užsimena, kad Vilniuje lankėsi ir poetas Vladimiras Erlis – svarbi avangardinio Leningrado figūra, kuri dar pasirodys šioje disertacijoje⁵²:

Kai su Erliu buvom Vilniuje, Vitalijus Asovskis nuvedė mus kažkokio mokslo tiriamąjį institutą, kur tyliai funkcionavo mažai kam mieste žinomas „Akademknygos“ filialas. Ant staliuko krėvelė misgulo reikiusi Leningrade „litpaminklai“. Prie išėjimo, susilenkė nuo nupirktų knygų svorio Erlis pasakė: „Maždaug taip sivaizdavau rojų“.⁵³

domu, kad neoficialieji Maskvos ir Leningrado rašytojai Lietuvai būgdavo „kvėpti oro“, tuo tarpu neoficialieji Vilniaus rašytojai to paties oro dažnai būgdavo Maskvoje ar Leningrade. Vietos erdvėje pakeitimas, ko gero, visais laikais svarbus rašytojams (ir ne tik jiems) kaip psichologinis ir

⁵¹

, 2001, p. 13, 14, 29, 30, 42–43.

⁵² Vladimiras Erlis – poetas, prozininkas, neoficialiosios Leningrado literatūros atstovas, neoavangardistinis literatūrinis grupės *Helenuktai* (1964–1970) lyderis, tekstologas: parengė spaudai daugelio neoficialiosios literatūros rašytojų kūrinius, archyvines medžiagas, bibliografijas; kritikos bei atsiminimų straipsnių autorius.

⁵³

, 2006, p. 215.

socialin s deautonomizacijos galimyb⁵⁴. Sovietme iu toks žingsnis tur jo ir papildom implikacij , nes leido kuriam laikui atsikratyti KGB d mesio.

Neoficiali j rus kult ros veik j (daugiausia poet) vaizduot je Lietuva dažniausiai iškyla kaip savotiška utopin erdv – utopin pagal abi šio žodžio etimologijos versijas: tai palaiminga šalis ir sykiu erdv , kuri neegzistuoja. Tod l net nekeista, kad ši erdv n ra tyrin ta ir apie nuolatinius utopijos gyventojus nedaug kas težinoma. Prie toki ne(be)žinom reiškiniai galima priskirti sovietinio Vilniaus rusakalbius literatus nonkonformistus.

1999 m. iš jo knyga *Lietuvos jaunimo pasipriešinimas sovietiniam režimui ir jo slopinimas*, kurioje, remiantis KGB archyvo dokumentais, pateikta informacija apie varias neformalias grupes ir organizacijas. Greta toki samb ri kaip Nepriklausomos Lietuvos atk r jai, Lietuvos pozityvist solidarumas, Lietuvos išvadavimo komitetas ir kt., fig ravo paslaptiinga Tryntravist grup⁵⁵, kuri , KGB duomenimis, jo keturi asmenys: Jevgenijus Andriuškevi ius, Arkadijus Rolnikas, Sergejus Rapoportas, Leonidas Dobrovolskis. 1964 m. KGB dokumente apie tryntravistus pasakyta:

Ši met geguž s m nes atskleista vadinamoji „tryntravist “ grup . [...] Susirink priva iuose butuose ir kavin se Vilniaus mieste, jie aptarin jo pa i parašytus abstrak iai siurrealistinius prozinius ir poetinius k rinius, kurie savo turiniu buvo akivaizdžiai ideologiškai ydingi.⁵⁶

Posakis - (pažodžiui ver iamas *dzin-žol*) nurodo tok santyk , kai reiškinys laikomas nereikšmingu, menku, nesvarbiu, nevertu d mesio, kai „viskas vis vien“. Tokia prasme š posak vartojo dar rus literat ros klasikai. Sovietme io kinematografe buvo bent du filmai, kurie

⁵⁴ Už formuluot ir mint , kuriai visiškai pritariu, d koju Daliai Satkauskytei.

⁵⁵ Juozapas Romualdas Bagušauskas, *Lietuvos jaunimo pasipriešinimas sovietiniam režimui ir jo slopinimas*, Vilnius: Lietuvos gyventoj genocido ir rezistencijos tyrimo centras, 1999, p. 382.

⁵⁶ “ ” 11 , Nr. 2/2-3619, 1964 12 31. LYA, f. K-1, ap. 3, b. 627, l. 337. (Už dokumento kopij d koju Sergejui Rapoportui.)

gal jo j aktualizuoti – tai meil s tragikomedija „ - “ ir komedija „ (Briliantin ranka), kur Nikulino personažas dainuoja v liau tapusi labai populiaria dainel „apie kiškius“: „a - “ (o mums vis vien, pjaunam *dzin-žol*). Abu filmai iš jo v liau, nei „tryntravistai“ užfiksuoti KGB dokumente, taigi grei iausiai tai buvo tiesiog pakankamai populiarius posakis.

Pasivadindami „tryntravistais“, grup s nariai išreišk ironišk abejingum – ta iau kam: literat rai, santvarkai, savo pa i likimui? Tai nebuvo literat rinis samb ris su konkre ia estetine programa ar s moninga kult rine misija. Nors b tent taip j pristato dokumentas, vardydamas ir tryntravist k rybos pob d : abstrak iai siurrealistin . Iš tikr j šis dokumentas puikiai iliustruoja, kaip pokštas tampa istorija. 2001 m. išspausdintame savilaidos almanache (Saviesiems), kur sudar Sergejus Rapoportas, publikuotas „Tryntravizmo manifestas“, iš kurio galima susidaryti sp d apie literat rin s samb rio programos rimum :

§1. J g n ra...

§2. O gyventi tai reikia

§3. Nužudyti laik (pistoletu) gyvenimu

Aiškinimai:

Prie §2: o blak s tai kandžioja

Aiškinimas prie §2 aiškinimo:

O vis d lto mes genial s!!!⁵⁷

Rapoporto parengtas almanachas tur jo funkcionuoti b tent kaip savilaidos leidinys. Išspausdintas spausdintuvu 49 egzempliori tiražu (visi skirti konkre tiems žmon ms), jis buvo adresuotas siauram skaitytoj ratui. Ta iau beveik iš karto nuostata „tik saviems“ buvo pažeista, nes Lietuvos rus

⁵⁷ Plg. su parodiniu, bet visgi turin iu daugiau literat rini ambicij , Vladimiro Erlio parašytu Helenukt manifestu (1966): „ , in: „ -15“, 1993. Psl. numeracijos n ra, žr. priedus knygos gale: „ .“

periodikoje pasirod Felikso Fichmano, vieno iš almanacho autori , atsiliepiamas apie leidinį su pažadu artimiausiu metu k nors perspausdinti laikraštyje. Tiesa, almanacho sudarytojas šiai min iai nepritar , todėl spaudoje taip niekas ir nepasirod .

Almanach sudaro 211 4 formato puslapi su piešiniais (Dmitrijaus Kazarinskio, Valentinos Pazilovos-Fominos) ir nuotraukomis (žmoni portretai ir Vilniaus vaizdai). 28 almanacho autoriai išd styti ab c l s tvarka, beveik visi „pasl pti“ po vardais, inicialais ir pravard mis: (Alikas Šulmanas), (Anri Ketegatas), (Arkadijus Rolnikas), (Aronas Berzonas), (Slavomiras Andriuškevi ius), . . (Valentina Pavlovna Fomina), (Vladimiras Goldbergas), (Galina Bal i nien), (?), (Dmitrijus Gladovi ius), (Leonidas Kazimirovi ius Dobrovolskis), (Georgijus Bogdanovi ius), (Izia Neigauzas), (Ilja Gordonas), (Kopelevas), . (Vladimiras Ležninas), (Jelena Rybina), (Leonidas Milis), (Borisas Maksimovas), (Michailas Landmanas), (Dmitrijus Kazarinskis), (Nadežda Bursina), (Nina Pranckus), (Sergejus Rapoportas), . . (Roza Vladimirovna Glinterš ik), (Aleksandras Freidbergas), (Svetlana Dombrovskaja), (Tatjana Maceinien), (Feliksas Fichmanas), . . (Jurijus Grigorjevas). Didžioji dauguma k rini rus kalba, bet yra keletas lenkišk tekst . Žanrinio poži riu tai poezija, trumpoji proza, ištraukos iš dienoraš i , laišk , memuariniai tekstai, kai kurie parašyti specialiai šiam almanachui. Pasak sudarytojo, dauguma tekst sukurti 7–8 dešimtmeiais, bet yra ir v lesni , perteikian i tuometin atmosfer .

Nors pratarm je Rapoportas visaip pabr žia siaur , labai konkret almanacho adresat , vis d lto pats tekstas, jo sakymo b das leidžia tarti, kad omenyje turimas ir pašalinis skaitytojas; pavyzdžiui, vadiniame sakinyje samb ris pristatomas lyg ir iš šalies: „Šešiasdešimtaisiais Vilniuje s bravo tokia apsvaigusi jauna gaujel , ir šis svaigulys buvo tarsi kil s iš ateities, bet – paaišk jo – jokios ateities ir nereik jo, tai buvo jaunyst kart ir visam laikui“. Vietomis pratarm je aiškinami dalykai, kurie sav j ratui tur t b ti paž stami:

„Mūsų brys buvo sulipdytas iš skirtingų žmonių, visus juos jungė stilius – aišku, bohemiškas“. Rapoportas, bdamas kultūros sociologas⁵⁸, pateikia savąjį „tryntravist“ literatūrinio elgesio interpretaciją:

Šie tekstai buvo rašomi kaip tuometinio mūsų buities stiliaus dalis – sau, saviesiems, tariamai literatūrai, neturėjusiai nieko bendra su oficialia ja; jokio poreikio turėti anoniminius adresatus, kaip nepretenduoja juos ir šis rinkinys; o saviems nereikia jokių paaiškinimų ar pasiteisinimų. Pasirodo, visiems mūsų tekstams ir kitiems meniniams poelgiams ir nestigę kokybės mato, nes jie buvo tiesiog gyvenimo dokumentai-faktai, ir nėra šiandien prasmę vertinti vilyvomis akimis ir, tarkime, „gerinti“.⁵⁹

Almanacho vade, o iš dalies ir kitose sociokultūrinėse Rapoporto esėse, manifestuojama karybos samprata – gyvos literatūrinės buities bei kasdienio gyvenimo pranašumas prieš kanonizuotus literatūros faktus ir siekis išsikovoti vardą kultūroje. Toks požiūris susiformavo 7 dešimtmėiu, kai daugeliui kultūros veikėjų atrodė, jog vienintelė manoma sąžininga žmogiškoji pozicija – likti nepriklausomam nuo sovietinio simbolinio legitimavimo institutų, o tai savaime užkirsdavo kelią bet kokiam bandymui padaryti karjerą. Tryntravistams atstovaujantio Rapoporto padėtis literatūros lauke ir požiūrio taškas reikšmingai skyrėsi tiek nuo disidentų požiūrio, tiek nuo „grynosios literatūros“ interesus atstovaujanti dalyvių padėtis.

Posovietmėiu pirmiausia btent disidentai sulaukė visuomenės pripažinimo ir pagarbos. Ilgainiui rus literatūros lauke pradėjo ryškėti priešprieša tarp disidentų, kuri veikla turėjo pasaulinį atgarsį, ir nesuinteresuotą jokia politine veikla (nei sovietine, nei antisovietine) karyjais, kurie galėjo pretenduoti tik siauro skaitytojų rato (ekspertų ir kitų karyjų)

⁵⁸ Kelis dešimtmėjus Sergejus Rapoportas dirbo Filosofijos, sociologijos ir teisės institute. Jo moksliniuose straipsniuose, kuriems būdinga kultūrinė autorefleksija ir autoironija, dažnai analizuojama vietinė medžiaga. Bene stambiausias iš publikuotų Rapoporto darbų yra knyga *Vilniaus snobai (VII–VIII dešimtmetis)*, išleista 1994 m. (iš rusų kalbos vertė Rita Kubilienė). Rusų kalba atskira knyga nepasirodė, bet originalo tekstas pavadinimu „Intelligent pozos“ išėjo žurnalo *Vilnius* 1997 m. pirmuosiuose numeriuose.

⁵⁹ Visų pratarmų žr. „Prieduose“.

pripažinim . Rašytoj disident simbolin kapital buvo bandoma diskvalifikuoti tuo pagrindu, kad jo prigimtis ne literat rin , o politin ⁶⁰. Ta iau už viso to slyp jo pamatinis literat ros lauko dinamik s lygojantis mechanizmas: jau pripažint ir dar nepripažint dalyvi varžybos. Geriausiai tai iliustruoja literat rinis Brodskio likimas – nepripažinti ar mažiau žinomi, bet turintys literat rini ambicij k r jai skirtingai kvestionuoja Brodskio simbolin kapital ir užimt post ⁶¹.

Rapoporto interpretacijose išryšk janti kolektyvin tryntravist strategija parodo, kad esama tarp ne tik tarp j ir disident pad i , bet kad nuosekliems nonkonformistams nepriimtinos ir specifiškai literat rin s ambicijos, nes tai yra ta pati kova d l vardo kult roje – tik kitomis priemon mis. žanginiame almanacho žodyje Rapoportas tryntravistams pranašauja nuskendim kasdienyb s chaose, užmaršt ir neb t kult roje. Ta iau pats almanacho pasirodymo faktas atskleidžia tam tikr strategijos paradoks : bandoma likti tobulo nesuinteresuotumo pad tyje ir sykiu ši pad t skelbti. Kadangi skelbti k nors manoma tik toje pa ioje kult ros arenoje, kur vyksta simbolin s kovos tarp kit pad i , tryntravistai, oponuodami kitiems, ir patys jas sivelia.

Lietuvos rus literat ros segmento poži riu tryntravistai atstovavo kult ros pogrindžiui, jos rezervui. Atsisakymas dalyvauti tiek politin se, tiek literat rin se kovose nul m tryntravist užmaršt – rusakalbis bohemiškas Vilnius lieka *terra incognita* neoficialiosios sovietme io rus literat ros specialistams, nors ia nuolat lank si neoficial s metropolijos rašytojai, posovietme iu tap pakankamai takingais literat rinio proceso dalyviais.

⁶⁰ Panaš priekaišt Aidas Mar nas adresavo Tomui Venclovai: „Man labiau patikt , kad literat rmenis išspausdint kok vien kit nauj T. Venclovos eil rašt (jei toki atsirast), nors ir Cz. Miloszas, ir Brodskis vien už eil raš ius vargu ar b t tap laureatais“ (Aidas Mar nas, *B tieji kartiniai: apžvalgos, žvalgos, peržvalgos*, Vilnius: Apostrofa, 2008, p. 26).

⁶¹ Keli pavyzdžiai: „REFLECT...“, 2004, Nr. 17(24) (prieiga internetu: <http://polutona.ru/?show=reflect&id=106>; ži r ta 2012 09 17); „REFLECT...“, 2002 (prieiga internetu: http://kkk-bluelagoon.ru/Litovskij-Divertiment_web_version.pdf; ži r ta 2012 09 17). Šiame disertacijos skyriuje analizuojama poeto Michailo Didusenko strategija taip pat polemizuoja su Brodskio pad timi literat ros lauke.

Tai, kas retrospektyviai dalyvi prasminama kaip savo valia užimta padėtis (pavyzdžiui, Rapoportto išsakytas kultūrinis užmarštis siekis), po sinchroninės trajektorijos analizės dažnai atskleidžia lauko struktūrą prievartai, kuriai tirti skirti tolesni poskyriai.

2. Individualios strategijos: pralaimėjimo siužetai

„Pralaimėjimo siužeto“ sampratą disertacija skolinasi iš to paties pavadinimo Boriso Dubino straipsnio, kuriame nagrinėjama skaudžia visuomenėje ir literatūroje. Jis teigia, kad sociologui skaudžia kategorija fiksuoja ypatingą pasiekimą svarbioje visuomenės gyvenimo sferoje. Šis pasiekimas turi būti pakankamai akivaizdus ir pripažintas autoritetinę visuomenės instancijų, grupių, figūrų, sankcionuotas ir simboliškai apdovanotas, t. y. paskelbtas kaip visuotinio dėmesio bei mągdžiojimo vertas pavyzdys⁶².

Mažiau akivaizdus, anot Dubino, yra kitas šios problemos dėmuo: pats pripažinimo siekis irgi turi būti legituotas visuomenės. Literatūros lauke skaudžia kategorija ambivalentiška: *siekti* pripažinimo „tikram“ menininkui nepadoru, o *pasiekti* jį, norint tapti profesionalu, būtina. Pasak Bourdieu, gyvendinti ši „charizmatišką ekonomiką“ dažnai padeda laiko nuotolis, kuris atskiria „pastangas“ nuo „atlygio“. Pavyzdžiui, skurdžiai gyvenusio menininko palikuonys gali pasipelnėti iš jo po mirties išgarsėjusio vardo. Kitas pavyzdys: jei rašytojas per metus parašo ir išleidžia du romanus, iš skaitytojų ir kritikų gali sulaukti priekaištų, jog siekia ne meninio tobulumo, o pinigų. Užtat kai priekarinio dirbama kelerius metus, skaitytojui paprastai lengviau patikėti, kad kritikas aukoja savo gerovę menui, net jei viliuokriniai gerai perkami.

Gana dažnai laikui atitenka ir objektyviausio estetinio arbitro vaidmuo. Michailas Gasparovas atkreipė dėmesį tai, kad mažiau nei prieš du šimtus metų baroko literatūra buvo užmarštyje, o dabar Europa ją didžiuojasi; dar

⁶² „...“, : – – : , 2001, p. 262.

daugiau – bet kokiam antikvinės literatūros fragmentui kultūra yra dkinga vien už tai, kad jis išliko, ir niekam neateina galvoti: ar tai geras eilėraščių?⁶³

Kitas šiuo metu ambivalentiškumo literatūros lauke aspektas, irgi susijęs su laiko kategorija, – tai, kad savo visuomeninį fiasko rašytojas visada gali interpretuoti kaip išrinktumo ženklą ir dirbti vardan pomirtinės šlovės. Tikimybė „būti prikeltam“, atrodo, neleidžia jokios strategijos laikyti visiškai nesminga, t. y. tokia ji gali būti laikoma tik konkrečiu laikotarpiu. Tad „pralaimėjimo siužetai“ disertacijoje vadinamos tokios rašytojų trajektorijos, kai žmogus arba miršta, nesulaukęs pripažinimo bei interpretuodamas savo padėtį kaip marginali, arba nusišalina nuo dalyvavimo literatūros lauke, patyris nesėkmę.

Dubinas akcentuoja norminant šiuo metu vaidmenį visuomenėje: vienkartinio pripažinimo aktas visada yra *visos* sistemos darbas – taip ji reprodukuojasi, net jei patys dalyviai šito „nemato“. Sistema pasiekia juos konkrečiu patiriamu sankcijų forma: nuo skatinimo iki ostrakizmo⁶⁴. Rašytojo sociologija dažniausiai užsiima būtent šiuo metu scenarijų analize⁶⁵, tačiau „pralaimėjimo siužetai“ taip pat yra iškalbingi literatūros lauko įgyvendinimo pavyzdžiai.

Oficialus pripažinimas sovietmečiu numanant standartizuotą literatūrinę trajektoriją: literatūriniai mokymai, debiutas respublikinėje spaudoje, debiutinė knyga, narys Rašytojų sąjungoje, jei gyvenama kitoje respublikoje – vertimai ir t. t. Tuo tarpu nesėkmės siužetai būdavo vairesni ir savitesni, nes dalyviai, norėdami išlikti lauke, buvo priversti ieškoti aplinkkelių. Susiformavus neoficialiajai erdvei, pradėjo kauptis alternatyvus literatūrinis kapitalas. Rašytojo, orientuoto neoficialiai pripažinimui, pasirinkimo galimybes apribojo tam tikro elgesio kodeksas. Pagrindinis užduotis – išlaikyti atstumą nuo sovietinės ideologijos bei gebėti tai parodyti bendraminčiams. Priemonės

⁶³ „...“, 1998, Nr. 34, p. 110.

⁶⁴ „...“, *op. cit.*, p. 263.

⁶⁵ Žr. pavyzdžiui, straipsnių ciklą „Literatūrinės šiuo metu sociologija“: „...“, 1998, Nr. 34, p. 109–124.

gal jo b ti kuo vairiausias – nuo atviro disidentavimo iki ezopin s kalbos ar bohemiško valkatavimo.

Literat ros lauko strukt r sudaro ne tik atvirai konfliktuojantys poliai, kurie pritraukia daugiausia dalyvi , bet ir mažiau apibr žta rašytoj mas , kuri d l vien ar kit priežas i ignoroja abu poliai ir / arba ji pati juos ignoroja. Kadangi kova d l vyraujan ios pad ties literat ros lauke matoma kaip nuolatinis konfliktas d l tikrosios literat ros ir tikrojo k r jo apibr žimo, galima sakyti, kad pravard *grafomanas* yra pagrindinis kovinis ginklas, kur naudoja suinteresuotieji apsaugoti dramblio kaulo, ar kitokios medžiagos⁶⁶, bokšt .

Apžvelgdama grafomanijos sampratos kilm bei žodžio vartojimo istorij rus literat roje, Svetlana Boim pastebi, kad „pati grafomanijos s voka ir jos kritika turi reikšm s tik toje visuomen je, kur literat ra yra ne privatus, o visuomeninis kultinis reikalas“⁶⁷. Anot tyr jos, „aukso amžiaus“ rus literat ra ir grafomanijos fenomenas turi tas pa ias šaknis – neatsitiktinai XIX–XX a. klasik k ryboje, nuo Fiodoro Dostojevskio iki Iljos Ilfo ir Jevgenijaus Petrovo, yra tiek daug grafoman portret . Porevoliucin je Rusijoje m g jiška k ryba gavo iki tol nereg t mast : „jei vir ja, pasak Lenino, gali vadovauti valstybei, tuomet, be abejo, bet kuris sovietinis žmogus gali b ti rašytoju“⁶⁸. Literat rocentrin sovietsme io visuomen buvo palanki visiems, norintiems jaustis rašytojais, nes „jei tave išspausdins, tu pateksi oficiali genij kategorij , jei ne, tai cenz ros d ka gal si vis gyvenim laikyti save nepripažintu genijumi ir reikštis siaurame rate“⁶⁹. Iš toki sistemas nepripažint genij ir j „siaur rat “ formavosi savarankiškas neoficialiosios sovietme io kult ros fenomenas, kuris iškl savus literat rin s vert s kriterijus. Nonkonformistin literat ra, iš viešosios erdv s išstumta

⁶⁶ Turiu omenyje Johno Fowleso apsakym „Juodmedžio bokštas“ (*The Ebony Tower*).

⁶⁷ , , 2002, p. 221 (III dalis: Grafomanija: bendr viet literat ra, p. 217–264).

⁶⁸ *Ibid.*, p. 237.

⁶⁹ [, „ , in: , Paris, New York: Interlanguage Literary Associates, 1967.

kasdienyb s teritorij , itin dom josi grafomanu kaip literat ros ir literat ros istorijos personažu bei naudojosi juo kaip k rybine kauke⁷⁰, ta iau riba tarp grafomano nonkonformisto ir m g jo, siekian io oficialaus pripažinimo, buvo aiškiai suvokiama.

Tolesniuose poskyriuose analizuojamos trij poet – Jurijaus Dubasovo, Jurijaus Grigorjevo ir Michailo Didusenko – trajektorijos, skirtos parodyti, kaip veik sovietme io literat ros lauko „vart saugojimo“ (*gatekeeping*) mechanizmai, kokias strategijas k r rašytojai, band realizuotis per oficialiuosius bei neoficialiuosius institutus. Poetai atstovauja skirtingoms kartoms, tad leidžia apr pti kone vis sovietmet , o ir matyti nesekm s scenarij skirtumus pagal laikotarp . Neatsitiktinai tarp analizuojam sovietme io autori n ra nei vienos moters. Per sovietmet (iki Atlydžio met) atskira knyga nedebiutuoja nei viena rašytoja, nors periodikoje retkart mis pasirodydavo moter tekst . Tik 1989 m. serijoje „Pirmoji knyga“ išleistas Rinos Zilberman eil raš i rinkinys⁷¹, o kitais metais toje pa ioje serijoje iš jo Tamaros Jablonskajos poezija⁷².

Nors, kaip jau min ta, literat rin (ne)sekm yra nepastovi kategorija, vis d lto ši sovietme iu debiutavusi ir susiformavusi autori trajektorijos jiems esant gyviems j pa i buvo interpretuojamos kaip nepripažinimas (poskyri paantrašt ms pasirinktos citatos su dalelyte „ne“ š aspekt pabr žia). Šie poetai dingsta iš Lietuvos rusakalb s literat ros arenos atk rus Lietuvos Nepriklausomyb , tod l aptariami šiame, o ne kitame disertacijos skyriuje.

⁷⁰ Žr., pavyzdžiui, ()“, in: , 1994, p. 54–68.

⁷¹ , : , Vilnius: Vaga, 1989.

⁷² , : ; , : , Vilnius: Vaga, 1990.

2.1 Jurij Dubasov: „nepopuliarus pilietis“⁷³

Jurijaus Dubasovo (1910–2000) literatrinė strategija, netilpusi nei socrealizmo, nei pagrindinio kultūrinio projekto rėmuis, sovietmečiu literatūros laukui leidžia pažvelgti iš kitokios nei prasta perspektyvos. Pagrindine šio lauko tampa paprastai laikoma opozicija tarp oficialiojo ir neoficialiojo poli, tačiau Dubasovo atvejis skatina aktualizuoti priešprieš tarp profesionalaus rašytojo ir kūrėjo mąstymą.

1966 m. Vilniaus garnizono Sovietų armijos Karininkų namai išleido Dubasovo eilraščių rinkinius (Vakarų frontas) ir (nuo Volgos iki Elbės)⁷⁴. Išspausdinti autoriaus lėšomis nedideliu 500 egzempliorių tiražu, jie išsilenkė Glavlito, t. y. per jo tikrinamą cenzūrą⁷⁵. Tokiu būdu spaudai prasprado kūrini, išsiskirianči bendrame sovietinės literatūros produkcijos sraute. Nors tiražai liko pas autorių ir knygos buvo dovanojamos asmeniškai, rinkinys sulaukė recenzijos centrinėje spaudoje: satyriniame laikraštyje 1967 m. pasirodė Boriso Jegorovo straipsnis apie Dubasovo poeziją pavadinimu „Mažas, tai yra Klein...“⁷⁶. „Poetė šal“ aprašė kaip kovos dėl pirmojo poeto titulo vietą, Dubasovui Jegorovas pašaipiai suteikia nugalėtojų laurus:

Kartkartėmis poetė šalyje kyla siaubingos peštynės. Pasigirsta šaltųjų ginklų džeržgimas, suskamba bauginantys karingi balsai. Priežastis sukryžiuoti kardus bėgna vienas aštriai konfliktiškas, neišsprendžiamas klausimas: „Kas pas mus poetas numeris vienas?“

⁷³ Eilutė iš Dubasovo eilraščių „...“, in: „...“, 28. I. 1986“ („...“, / „...“), in: „...“, 1989, p. 39.

⁷⁴ Idem, „...“, 1966; Idem, „...“, 1966.

⁷⁵ Knygos spausdinimo aplinkybės Dubasovas aprašo vėlesnėje knygoje bei laiškuose Vladimirui Erliui.

⁷⁶ „...“, „...“, 1967, Nr. 13, p. 8.

Aprinkite, arš s gin ininkai. [...] Klausimas išspr stas. Numeris vienas suteikiamas Jurijui Dubasovui.

Straipsnyje cituojami recenzento poži riu komiški Dubasovo eil raš i fragmentai, o j autorius ne be pagrindo palyginamas su garsiais Ilfo ir Petrovo grafomanais Vasisualijumi Lochankinu iš romano (Aukso veršis) bei Nikiforu Liapisu-Trubeckojumi iš romano (Dvylika k dži). Metamas akmen lis ir knygos leid jo daržel : nuog staujama, kad „staiga sonet ir madrigal leidimu gali užsiimti apskri i farmacijos valdybos, socialin r pyba bei rajonin s areštins“. Galiausia Dubasovo literat rin strategija interpretuojama kaip pretenzija klasiko post . kal iai: Ivan Turgenev eil raštyje kreipiamasi „tu“; knygos pratarm je poetas lyginamas su Levu Tolstojumi, nes irgi „m gsta ties “; knyga išleista išskirtin s kokyb s – „puikus lederinas, aukštos r šies popierius, rašytojo portretas per vis puslap “.

Siekdamas rodyti, kad Dubasovas yra nevyk s poetas su didel mis pretenzijomis, Jegorovas atkreipia d mes rašytojo portret , bet nepastebi kai kuri kit paratekstini rinkinio ypatum – pavyzdžiui, to, kad abiej 1966 m. išleist knyg viršeliuose yra tik pavadinimas, ta iau n ra nei autoriaus vardo, nei informacijos apie j , o iš min tos pratarm s nesužinotume net Dubasovo gimimo datos, jau nekalbant apie sovietme io matais „juoking “ tiraž . domu, kad pratarm s autorius – tituluotas sovietinis poetas Aleksandras Prokofjevas, kuris 1946 m. gavo Stalino premij už poem karo tema, o 6–7 dešimtmeiais dirbo RSFSR Rašytoj s jungos Leningrado skyriaus atsakinguoju sekretoriumi. Prokofjevo pavard nefig ruoja recenzijoje, nors cituojama iš jo pratarm s – matyt, iš jo negalima buvo viešai šaipytis.

Panaši paratekstin taktika gyvendinama ir 1989 m. knygos viršelyje: n ra autoriaus vardo, duomen apie j , o nuasmenintas pavadinimas primena daugelio kit tekst karo tema antraštes. Taigi Dubasovo literat rin strategija prašosi kitokios, nei pateikia Jegorovas, interpretacijos.

Istorija išsaugojo ne tik oficialiosios, bet ir neoficialiosios rus literatūros atstovų anuometinės recepcijos pėdsakus. Vladimiras Erlis, laikraštyje perskaitęs pajuokiamą recenziją, parašė Dubasovui laišką, prašydamas atsiųsti knygą⁷⁷. Šis faktas skatina susimąstyti apie paradoksalų sovietinės antireklamos vaidmenį – jį padavė neoficialiosios kultūros veikėjams sužinoti apie poziciškai jiems artimus kūrėjus. Tačiau dviejų poetų susirašinėjimas išryškina ir padidina skirtumus. Dubasovo kūrybai asmeninis Erlis žiūri ironiškai, o Dubasovas laiškuose yra rimtas ir nuoširdus. Ironija, kaip ir satyrinio laikraščio recenzijos atveju, byloja apie prisiimtą valdančiojo padėtį – skirtumas tik toks, kad pašaipy satyriniame laikraštyje skelbiamos recenzijos potekstai akivaizdūs, o apie Erlio „pokštą“ Dubasovas taip ir nesužinojo.

Savo laiškus Erlis pradėjo pasirašinėti *Vladimiras Ivanovičius Gorbunovas* (tai tikrasis jo vardas, Erlis – kūrybinis pseudonimas) ir vėliau paprašė atsiųsti dar vieną knygos egzempliorių išgalvotam *Dmitrijui Borisoviui Makrinovui*⁷⁸. Tačiau iš Dubasovo atsakymo paaiškėjo, kad jis laukė paties Dmitrijaus Borisovičiaus laiško, kad galėtų išsiųsti šiam knygą. Galiausiai Erlis parašė Dubasovui, kad Gorbunovas, jo „fronto draugas“, „mir“ ir, pasirašydamas *Dmitrijaus Borisovičiaus Makrinovo* vardu, paprašė atsiųsti knygą, kuri „primins jam brangų draugą“. Laiške Dmitrijui Borisoviui Dubasovas aprašo, kokio atsako sulaukė jo rinkinys:

Kažkoks rašė, perskaitęs *Krokodil*, šitaip sužinojo, kad išreiškė savo neapykantos žmonėms kupiną norą, užsiminė apie savižudybę kaip atpildą už rinkinio išleidimą [...]. Šitaip jį užkabino šis leidinys! Aišku, jam vadovavo pavydas, kad štai aš sugebėjau išsispausdinti, o jis – ne. Greičiausiai tai

⁷⁷ Jų susirašinėjimas publikuotas: „...“, 1985, Nr. 3 (prieiga internetu: <http://kolonna.mitin.com/archive.php?address=http://kolonna.mitin.com/archive/mj03/dubasov.shtml>; žiūrėti 2012 09 17).

⁷⁸ Makrinovas kaip Erlio pseudonimas ir jo *alter ego* figūruoja ne tik susirašinėjime su Dubasovu, bet ir, pavyzdžiui, absurdistinėje Leonido Aronzono miniatiuroje: „Apie savo pseudonimo mirtį Gorbunovas sužinojo iš litfondo skelbimo. Atsisveikinti atėjo visas poetinis elitai. Kas tris minutes nusišaudavo Dm. Makrinovas. [...]“ (..., 2006, p. 103).

nenormalus žmogus ir iš anksto nusistatęs prieš viską, kas rusiška, nes jis siutino net mano rusiški vardas ir pavardė. Ar ne dėl to taip sudėtinga, net ne manoma spausdintis! O juk mano knygutė (jėdvi) iš jo visuomeniniais pagrindais, komunistiniais, t. y. be honoraro. O už rinkinį „Nuo Volgos iki Elbės“ aš net pats, iš savo kišenės, apmokėjau tipografijos skaitė, tuo tarpu šio rinkinio „kritikos“ autorius manodėka uždirbo 200 rublių. Be kitako, kiekvieno rinkinio tiražas menkas – 500 egzempliorių. Kiekviena knygelė, nors ir paženklinta tam tikra kaina, mitine, simboline, buvo neparduodama, o dovanojama pažstamiems, draugams; beje, kažkas stengėsi nusiųstij ir nedraugams, kad suniekintų knygelę, ir jos autorių. Tai jau yra „skaitytojais“ ir skaitytojai. Daugelis atsilieptaip šiltai, kad siela švieša ir džiaugiasi. Tarp tokių brangių skaitytojų – ir garsūs maršalai G. K. Žukovas, K. K. Rokosovskis, S. M. Budionas, N. N. Voronovas, ir paprasti, nežinomi, bet gerie žmonės: leningradietė Aleksandra Ivanovna Kostromitina, aspirantė iš Minsko Suchover, kanikova ir Michailova ir kiti. Ir labai gaila, kad Jūsų draugas taip ir neparašė savo minie apie knygą. Ateit laikas, jegeranoriški žodžiai eit vis atsiliepim rinkinį; tarp kitų – ir velionio Vladimiro Ivanovičiaus žodžiai. Todėl reikia skubėti padaryti gerą darbą ir pasakyti gerą žodį. Dėl knygos Jums – dabar Jūs patys suprantate, kokia tai bibliografinė retenybė. [...] Dėl Jūsų pasistengsiu jį rasti. Bet Jūs pasirpinkite antruoju rinkinio leidimu, jei, Jūs akimis, jis to vertas. Jau paruošiau tam knygą (sutrumpinau ir papildžiau). Jeigu Jūs disponuojate draugyste su Leningrado Karininkam viršininku bei su Karinisk mokslinisk draugijos viršininku arba kitais takingais žmonisk, tai gyvendinkite šie mintie padedamas. Juk tai nieko jiems nekainuos, nes ir šiekart aš pasiruošęs pats apmokėti tipografines išlaidas. Galbūt Jūs pažstate Prokofjevą arba Dudincevą? Nors pirmasis ir pateikė atsiliepim-pratarmą „Vakar frontui“, bet apie jam išsiųstus egzempliorių neparašėn žodžio, bent iš mandagumo. O Dudincevas neatrašo jau antrą laišką. Štai kokia pas mus „literatrinė tradicija“.

Nors Dubasovo kėriniai ir buvo išspausdinti (ir taip prisišliejo prie oficialiosios literatūros korpuso), jie vis dėlto išvengė literatūrinis cenzūros (tai leidžia juos priskirti necenzūrotai literatūrinei produkcijai). Su

neoficiali ja kultūra Dubasov suartina dar ir tai, kad jo knygos nepateko knygynus ir cirkuliavo daugiausia kaip savilaidos leidiniai – iš rankų į rankas. Kita vertus: privalomuosius knygų egzempliorius gavo centrinė Lietuvos biblioteka, teoriškai jos buvo visiems prieinamos. Turint omenyje, kad neoficialiosios kultūros simbolinis kapitalas kaupiasi ignoruojant oficialiuosius pripažinimo institutus, nepaisant visų Dubasovo patirtų sankcijų, jo padėtis suartina su kultūrine opozicija, bet pati savų „nonkonformistinis“ kultūros veiklų aktyvumas jį negalioja, nes jo literatūrinis elgesys neatitiko neoficialaus rašytojo elgesio kodekso.

Susirašinėjo su Dubasovu ir keli jo eilraščių publikacijos preambulėje Erlis rašė: „Galbūt, mielas skaitytojau, pacituotos atkarpos ir žemiau publikuojami eilraščiai pasirodys tau kiek vienodi ir užsitęsę, bet – siskaityk atidžiau, ir pasistenk pajusti jų *charme discret*“. Apibūdinimas „kuklus žavesys“ nurodo garsų Luiso Buñuelio filmą „Kuklus buržuazijos žavesys“ (*Le Charme discret de la bourgeoisie*, 1972) ir primena Erlio domėjimąsi avangardiniu menu bei eksperimentinio kino ryšius. Jo dėmesys Dubasovo eilraščių veiklams sužadino bent asmeninį literatūrinį paiešką. Nuoroda Buñuelio filmą provokuoja Erlio aliuzijoje ieškoti ir socialinį potekstą. Dubasovas Erliui turėjo atrodyti kaip eilinis sovietinis inteligentas, literatūros kulto, susiaurinto iki valdžios legitimuotų klasikų, tarnas⁷⁹. Kaip buržuazijos atstovai Buñuelio filme rituališkai ruošiasi ištaigingai pavakarieniauti, bet niekaip negali, nes jiems nuolat trukdo siurrealistinis aplinkybės, taip ir Dubasovas, ištikimas literatūros kulto tarnautojas, negali tapti rašytoju dėl ne visai jam aiški priežasčių. Jei Buñuelio personažai būtų galėję save objektyvuoti, jie būtų supratusi, kad pavalginti jiems trukdo ne kas kita kaip filmo kūrėjas, nesislepiantis už jokių kitų žanrų, išskyrus technines kino kūrėjų priemones. Analogiškai ir Dubasovas negali tapti rašytoju, be kita ko, ir dėl to, kad pats Erlis neleidžia

⁷⁹ Plačiau apie inteligentijos ir jos kaip pagrindinį „literatūrinės ideologijos“ skeidimo vaidmenį žr.: [neaiškios autorės pavardės], [neaiškios autorės pavardės], [neaiškios autorės pavardės], 2009.

jam to padaryti: Dubasovas jam, kaip grafomanas „tikrajai literat rai“, reikalingas tik kaip objektas, bet ne subjektas. Tod l jis perspausdino kelet Dubasovo eil raš i (apsupdamas savo paratekstais, turiniais padidinti istorin ir kult rin publikacijos vert), bet nesir pino retos knygos perleidimu.

Taigi oficialiosios literat rin s instancijos Dubasovo nepripažino rimtu rašytoju, o pakankamai žymus neoficialiosios kult ros atstovas Vladimiras Erlis juo dom josi labai savotiškai. Sprendžiant iš paties Dubasovo išsaugot atsiliepiam , jo k rybos gerb jai daugiausia buvo karininkai ir „paprasti skaitytojai“. Tre iasis, ir paskutinis, Dubasovo eil raš i rinkinys –

(Maskva–Berlynas) iš jo tik Atgimimo laikais paties Dubasovo l šomis, nors jis ir buvo pareng s dvi knygas (Metai b ga) ir

(Volgos upe), kurios taip ir nepasirod , nepaisant to, kad jau buvo surinktos bei paruoštos spausdinti. Pasak autoriaus, jas sustabd sakymas „iš viršaus“⁸⁰. Dubasovo eil raš i ilgai nespausdino grei iausia ne d l ideologinio nepatikimumo ar „rusiškos pavard s“ (žr. laiš k Erliui), kaip jis pats buvo link s aiškinti, o d l akivaizdaus neprofesionalumo.

Dubasovo k rybos koncepcija formavosi karo metais, kai buvo aktualizuoti specifiniai taikomieji literat ros aspektai: palaikyti karius, optimistiškai juos nuteikti, amžinti žygdarbius ir pan. Karo met literat ra neatskiriamas nuo kasdienyb s, poezija itin priart ja prie buities. Siekiant kuo didesnio tikslumo, tikroviškumo, joje atsiranda atsitiktini žmoni vard , toponim ir kitoki „nemotyvuot “ detali . Karo metais buvo naudojamasi literat ra (ne visada s moningai) ir kaip specifine medija, kuri gali išsaugoti ir perteikti individualaus gyvenimo ženklus: laiškas, dienoraštis gali pasimesti, o eil raš io forma galina j tiražuoti – spausdinti, perrašyti, siminti, t. y. jis turi daugiau galimybi išlikti ir pasiekti adresat ⁸¹. Daug kas, tarp j ir, pavyzdžiui, Borisas Pasternakas, raš , kad karo laikotarpis (nepaisant vis sunkum ir

⁸⁰ Žr. apie tai eil rašt „ (, – , p. 23), kuris yra savotiška pad ka pirm sias knygas leidusiam kariniam cenzoriui Pranui Mišu iui. Glavlitai, pasak poeto, „rod špygas“.

⁸¹ Apie komunikacines karo poezijos ypatybes bei jos vingiuot kult rin likim jau teko rašyti straipsnyje: „ , „ : „, *Literat ra*, 2010, Nr. 52(2), p. 80–93.

netek i) daugeliui gr žino prarast laisv s ir bendruomeniškumo poj t . Ir nors pokaris šias nuotaikas iš karto siek užgniaužti (literat ros lauke, pavyzdžiui, simptomiškas 1946 m. nutarimas d l žurnal ir), karo metai tapo ne tik pagrindiniu gyvenimo vykiu tiems, kas išgyveno, bet ir „laisvo oro“ šaltiniu v lesniais kult ros periodais.

Išvardyti karo met poezijos ypatumai svarb s Dubasovo literat rinei strategijai suvokti. Eil raš iuose jis „stato paminklus“ tiems, kurie žuvo (pavyzdžiui, eil raštis „Aldonos šarfai“⁸²), ir tiems, kurie gyvena. Vienas iš toki paminkl gyviems yra eil raštis „Pidantai“, išreiškiantis ir Dubasovo k rybos samprat (greta originalo pateikiamas pažodinis vertimas⁸³):

PIDANTAI

, Nevalia mums užkasti žem talent ,
 , Kol neišvardysime kit žmoni ,
 , Sutuoktini pavarde Pidantai,
 . Kur dviese yra nuotraukoje.
 , Jie man padovanojo ši nuotrauk ,
 . Kai sve iavosi Zaver je pas gimines.

 , Atsimenu Pidant geranoriškum ,
 - . Ir esu d kingas už duon ir drusk .
 : , J adresas: Vroclavo vaivadija,
 (, ?), Pavietas Jelenia Gura (Hiršbergas, regis),
 , , Hojnasty kaimas, Agneškos gatv ,
 49. Namas 49.
 Tai ne paty ios

Eil mis pasakyti tiksliai kaip vaistin je

⁸² , *op. cit.*, p. 221.

⁸³ ia ir toliau eil raš i vertimai mano ir Rimos Bertašavi i t s; kitais atvejais vert jas nurodomas – TL.

, , Detales, kurios reikalingos
, Galb t bus šiame amžiuje
, . Visos senov s rink jams.
, J s žinote, kad šis rink jas
, , . Ne kas kita kaip autorius, m s svajotojas.

, , Kai ateis minut , arba „hvilia“,
, , Kai užeis, kaip sakoma, eil s,
, , Aš parašysiu Zygmuntui ir Cecilei,
, . Ir lauksiu iš j atsakymo.
, , Jei ne pasienio barjerai,
, . Im iausi keleivini priemoni .

1958 .,

1958 m., Vilnius

Atrodyt , Dubasovas vadovaujasi pagrindin mis socrealizmo nuostatomis: stengiasi tikroviškai vaizduoti gyvenim , paprastus žmones, garbina karo herojus, nepasisako prieš komunistin valdži , mini tik chrestomatinius literat ros klasikus. Ta iau daro visa tai pernelyg tiesmukai. Nuoseklus jo realizmas, kuris n ra naivus (žr. sakin „Tai ne paty ios“), naikina socrealizmo reikalauto tipiškumo bei idealo vaizdavimo galimyb . K rinio visumos nemotyvuotos perteklin s buitini s detal s, kurios b t prastos tikrov s efekto siekian iame romane, eil raš io skaitytojui kelia nuostab , kurios prasminimas ir vertinimas priklauso nuo paties skaitytojo ži ros taško: Jegorovas, taikydamas visuomen je sitvirtinusių menin s vert s kriterijus, viešai ty iojasi iš Dubasovo nesugeb jimo rašyti „gerus“ eil raš ius; Erlis slapta juokiasi iš jo naivumo, bet, kadangi pats yra k r jas novatorius, ieškantis b d atnaujinti literat ros tradicij , žavisi nes moningu Dubasovo eil raš i absurdiškumu.

Taigi Dubasovo santykis su sovietine literat ros sistema paradoksalus. „Tikr j meninink “ ši sistema žaloja, nes siekia ideologiškai išnaudoti jo talent ir g džius, – o Dubasovas netilpo sivaizduoto literat riškumo r mus,

tod l ir išnaudoti j buvo sunku. Dar daugiau – atsižvelgiant jo tur t labai aiški k rybos koncepcij , galima netgi sakyti, kad tai jis band išnaudoti sistem , ieškojo joje sprag ir aplinkkeli savo tikslui pasiekti.

Rašytoj cecho sankcijos b t gal jusios palaužti k r j , siekiant literat rinio profesionalumo, tuo tarpu literat rin Dubasovo strategij grind tokia k rybos samprata, pagal kuri grožinio teksto kokyb n ra vienintel aplinkyb , pateisinti kult rin k rinio perdavim kitoms kartoms. Jo eil raš iai prašosi b ti vertinami kaip literat riniai epochos dokumentai. Beveik visi pirm j rinkini eil raš iai susij su karo vykiais, per tuos metus aplankytomis vietomis, sutiktais žmon mis. Šalia eil raš i kartais spausdinamos žmoni , apie kuriuos rašoma, nuotraukos – pavyzdžiui, poet žavin i moter . Šis faktas irgi buvo ironiškai pamin tas Jegorovo, ir už to slypi tam tikra kult rin norma: istorijai gali r p ti tik pripažinto genijaus privatus gyvenimas ir m zos.

V lesni eil raš iai, parašyti po 1966 m., yra Dubasovui svarbi visuomenini ir asmenini vyki metraštis: atsiliepimai apie sovietiniam pilie iui aktualias pasaulio naujienas (pavyzdžiui, skrydžiai kosmos , turisto iš Soviet S jungos išgelb ta japon); perskaitytas knygas (pavyzdžiui, maršalo Georgijaus Žukovo, aktor s Liudmilos Gur enko memuarai); sutikt graži žmoni , dažniausia moter , amžinimas; karvedži , meninink portretai; global s filosofiniai pam stymai.

Aiškliai sivaizduodamas savo poetin misij , Dubasovas nereflektuoja formali eil raš i ypatybi , neproblemina poeto vaidmens. Tai tarsi tur t padaryti j prastu epigonu. Ta iau Dubasovo eil raš iai skiriasi nuo daugelio literat ros lauko naujok tekst . Tik dami poezijos ir kv pimo galia, jie dažniausiai atsiduria literat rini šablon sp stuose ir prisiima kok nors kult ros sankcionuot (pavyzdžiui, poeto-pranašo) vaidmen . J ne sis moninti literat riniai „filtra“ dažnai neleidžia jokiems tikrov s p dsakams praspr sti

kuris⁸⁴. Tuo tarpu Dubasovas nes moningai veikia literatūrinis banalumas, eilraščių subuitindamas iki absurdo.

Išvlesni eilraščių vienas absurdiškiausi skirtas Jadvygai Antonovnai Sadovskai⁸⁵. Jame autorius aprašo, kaip sutiko troleibuse moterį, panašią Puškin, ir nusprendė jai apie tai pasakyti, kad ji pati bei jos giminaičiai galėtų tuo pasidžiaugti. Išorinio moters panašumo Puškin konstatavimui komplimentu gali laikyti tik tas, kam literatūros klasika yra nekvestionuojama vertybė, o pats Puškinas – beveik šventybė, nes kiekviena jo išvaizdos, buities, kurybos dalelė apdovanota jo simbolinio kapitalo visuma. Eilraščių išnašoje nurodomas moters adresas ir telefonas – matyt, kad skaitytojas galėtų asmeniškai sitikinti panašumui. Kuo daugiau detali pateikia Dubasovas, siekdamas būti ištikimas tikrovei, tuo labiau panašumą rašytojo parodij.

Rus literatūros klasikams, kiti žymūs kūrėjai, gan dažnai figūruojantys Dubasovo eilraščiuose, yra ne savojo talento matavimo vienetai, bet absoliuti nekvestionuojama vertybė. Kita vertus, tarp bet kurių dviejų žmonių Dubasovo pasaulio modelyje gali būti padėtas „dvasinis“ lygybės ženklas. Pavyzdžiui, du paskutiniai posmai iš eilraščių „

“ (Kosmonauto Neilo Armstrongo portretui):

„	“	„	“	Tu „pobieda“, jis „dodžu“
			;	Buvo nugabentas kosmodrom ;
–		,		Bet žmogus – tas pats,
		,		Ir svarbiausias reikalas tas,
		,		Kad dvi šalys ir dvi sistemos,
		,		O džiaugsmas vienodas,
		,		Kad iš esmės visi mes panašūs,
		.		Kaip Armstrongas Gagarin .

⁸⁴ Plačiau žr., pavyzdžiui,

, *op. cit.*, p. 239.

⁸⁵ „

“, in:

,

–

, p. 233.

Dubasovo lyrinis subjektas dažniausiai lygina save su personažais (Don Kichotu, nuskurdusiu aristokratu iš *Vyšni sodo*), o tai labai svarbu, turint omenyje, jog naiviam k r jui neleidžiama b ti kult ros subjektu – tik objektu. Dubasovo savivoka ir paratekstin taktika byloja apie susitaikym su simboliškai pavaldžia pad timi: jis nesijau ia gal s tiesiogiai išreikšti pretenzij *atpaž stam vard* (tad ir viršeliuose jo n ra), sutinka spausdinti knygas „kareivio teis mis“, nuolat kartoja, kad nesavanaudiškai siekia amžinti kitus; priekaištai sovietin s literat ros klasikams pasirodo tik jo laiškuose, bet ne poezijoje.

Literat rin tradicija galina poet kalb ti apie k ryb kaip *paminkl sau* (Horacijus, Aleksandras Puškinas, Josifas Brodskis ir kt.). Tokia ži ra b dinga meno autonomijos šalininkams. Poezijos kaip paminklo *kitam* suvokimas irgi turi precedent kult ros istorijoje – pavyzdžiui, klasicist od s, šlovinan ios monarchus, arba sovietini poet eil raš iai apie komunizmo herojus. Tuo tarpu atsitiktini žmoni amžinimas poezijoje n ra prastas dalykas. XIX–XX a. pradžios rus literat roje toki eil raš i b ta, bet jie likdavo literat rin je buityje. Karo met poezija sankcionavo poetini paminkl kitiems (tad ir sau) suk rim . Jos raginimas imtis k rybos kaip ginklo buvo adresuotas visiems – ir Dubasovas buvo vienas atsišaukusi , kuris ir pasibaigus karui vadovavosi tais pa iais k rybos principais.

Lietuvos rus literat ros segmente Dubasovas nebuvo vienintelis, pateik s save kaip karo poet . Po karo Lietuvoje apsigyveno ir eil raš ius karo tema spausdino, pavyzdžiui, Anatolijus Rybo kinas⁸⁶ (1916, Petrogradas – 1974, Vilnius) ir Nikolajus Artiomovas. Pažym tina, kad Dubasovas nepateko ir tarp visuomenei pristatyt karo poet m g j : 1969 met almanacho

rubrikoje „Karo met eil s“ publikuoti gydytojo Michailo Zako ir vyriausiojo leitenanto inžinieriaus Rostislavo Poberežskio eil raš iai. žangin žod Zako publikacijai paraš Justinas Marcinkevi ius: „Kaip niekad

⁸⁶ Anatolijus Rybo kinas k ryb spausdino nuo 1945 m., dauguma eil raš i karo tema. Vilniuje gyveno nuo 1964 m. Išleido mažiausiai 7 eil raš i rinkinius (1952, 1956, 1961, 1963, 1964, 1958, 1963).

neišblunkan i fotografij , noriu šiandien pristatyti skaitytojui Michailo Zako jaunyst s eil raš ius“. Tokios publikacijos netiesiogiai par m Dubasovo k rybos koncepcij , leido jam tik tis, kad jo eil raš iai gali b ti išspausdinti – jei ne kaip poeto, tai kaip kario.

Prisiimtas poeto metraštiniuko vaidmuo Dubasovui leido (k ryboje ir laikysenoje) sovietiniam inteligentui b ding literat ros kult suderinti su šiuolaikiškai atrodan ia, nors ir sišaknijusia karo met literat roje, „kasdienio žmogaus“ istorin s vert s filosofija.

Grafomano titulas paprastai suteikiamas už literat rin naivum ne tik tekstin je bet ir elgesio plotm je. Anot Svetlanos Boim, grafomanas kvestionuoja aukštosios literat ros prestiž , pažeisdamas ne tik estetines normas, bet ir elgesio etiket ⁸⁷. (Grei iausiai ne tiek kvestionuoja grafomanas, kiek jau iasi kviestionuojama pati aukštoji literat ra.) Dubasovas buvo pažeid s tiek oficialiosios (spausdino grožines knygas *karin je* leidykloje), tiek neoficialiosios (siek visuomen s pripažinimo) literat ros normas. Kita vertus, galima sakyti, kad jo literat rinis elgesys nebuvo apribotas ši dviej lauko poli legitimuot strategij – tod l jam pavyko išnaudoti kitokias lauko si lomas galimybes.

Jei iš tikr j , kaip raš Gasparovas, pagrindinis ir svarbiausias literat rin s s km s kriterijus yra „išlikti amžiams“⁸⁸, – kas gal t laikyti Dubasovo nepripažinim galutiniu? Išleid s knygas savo l šomis, jis pasir pino, kad jo poetiniai liudijimai tur t kuo daugiau galimybi pasiekti b sim sias kartas, – ir šia prasme jo literat rin strategija gali b ti laikoma s kminga. Joks literat rinis nepripažinimas ant Dubasovo kapo, esan io Vilniaus Šv. Jefrosinijos kapin se, nesutrukd užrašyti: „Poetas Ignatijus Dubasovas“⁸⁹, o ant šalia esan io jo motinos kapo – „s naus poezijos heroj “.

⁸⁷ , *op. cit.*, p. 222.

⁸⁸ „ , 1998, Nr. 34, p. 110–111.

⁸⁹ Kaip pilietis *Ignatijus* Dubasovas tapo poetu *Jurijumi* Dubasovu, taip ir nepavyko išsiaiškinti.

2.2 Jurij Grigorjev: „neaiškus kelias“⁹⁰

Poetas Jurijaus Grigorjevas (g. 1937), kaip ir Dubasovas, pirmą poezijos rinkinį išleido atlydžio pabaigoje, tačiau, būdamas kitos kartos atstovas (pats rašytojas save vadina „šestidesiatniku“⁹¹), jis rėmėsi kitokia koncepcija ir poeto vaidmens samprata. Kitokio pobūdžio ir Grigorjevo pralaimėjimo siužetas: nepaisant oficialių publikacij bei neoficialaus pripažinimo rašytojas profesionalas nustoja būti aktyvus literatūros lauko dalyvis.

Grigorjevas buvo vienas iš šešių kandidatų, atrinktų studijuoti grožinį vertimą Maskvos literatūriname institute. Baigęs studijas 1962 m. (su metu pertraukė dėl sveikatos problemų) ir grįžęs į Lietuvą, jis vertė lietuvių poeziją rusų kalba. Nuo 1965 m. jo vertimai buvo spausdinami almanache

„Lietuvių poezija“ / „Lithuanian Poetry“. Jis yra vertęs J. Kękštą (1965), A. Jonyno (1970, 1973), A. Maldonio (1966, 1968, 1974), J. Degutytę (1968, 1975), A. Bernotą (1969), J. Macevičiaus (1971), J. Vaišnaitį (1974), V. Giedros (1975), P. Širvio (1976), K. Korsako (1979/5), O. Loikos (iš baltarusių k., 1979/4) ir kitą poeziją. Tarp šių vertimų – tiek tendencingi, smarkiai ideologizuoti, tiek labiau modernistiniai eilrašiai, tad greičiausiai Grigorjevas vertė tai, ką jam siūlė redakcija, nesureikšmindamas tarpininko vaidmens kaip galimybes manifestuoti literatūrinę strategiją, kuriai, kaip matysime toliau, būdingas kritiškas santykis su sovietine literatūros politika.

1966 m. žurnale „Lietuvių poezija“ rubrikoje „Jaunųjų poetų eilrašiai“ pasirodė viena pirmųjų Grigorjevo publikacijų – eilraštis „Kelio meistro namai“⁹². Kitais metais jo eilrašiai pirmą kartą publikuoti almanache „Lietuvių poezija“⁹³, o 1968 m., jau pačioje atlydžio pabaigoje, pasirodė debiutinis eilraščių rinkinys „Rugpjūtis“. Paklaustas, kodėl

⁹⁰ Eilutė iš Grigorjevo eilraščių „Kelio meistro namai“ („Lietuvių poezija“, 1966, Nr. 6, p. 159): „Kelio meistro namai“, Vilnius: Vaga, 1968, p. 80.

⁹¹ Apeliuoju asmeninius pokalbius su Grigorjevu; kitais atvejais šaltiniai nurodomi.

⁹² Idem, „Kelio meistro namai“, „Lietuvių poezija“, 1966, Nr. 6, p. 159.

⁹³ Idem, „Lietuvių poezija“, 1967, p. 66–67.

rinkiniui buvo suteiktas b tent toks pavadinimas, rašytojas atsak , jog grei iausiai d l to, kad knyga pasirod rugpj t , m g stamiausi autoriaus m nes . Ta iau knygoje žymima, kad pasirašyta spaudai ji buvo 1968 09 10, taigi iš jo rugs j , o rugpj t , kaip atsimena Jurijus Kobrinas, pasirod jos signalinis egzempliorius. Šios paratekstin s detal s tampa svarbios, nes šiandieniniai skaitytojai rinkinio pavadinim retrospektyviai dažnai sieja su 1968 m. Prahos vykiais. Papildom argument asociacijos teis tumui pagr sti galima rasti tiek pa iuose eil raš iuose (j paratekstin s s sajos su politin mis aktualijomis aptariamos toliau), tiek autoriaus biografijoje – jis viešai piktinosi Prahos vykiais ir buvo suimtas.

Nors pats Grigorjevas yra sak s, kad knygos pavadinimo nuoroda Prahos vykius atsitiktin , vis d lto ši galimyb pavadinim tiesiogiai sieti su svarbiais politiniais vykiais tampa šiandienin s knygos recepcijos horizontu. Laiko distancija leido prasminti ir kitokias paratekstines, medžiagines knygos savybes: „eil raš i ir poligrafijos kokyb tokia, kad kur kas nat raliau tituliniam lape atrodyt miestas už Soviet S jungos rib , o tai, be abejo, ver ia atidžiau siži r ti tai, kas d josi poetiniame Vilniuje 7 dešimtmie io pabaigoje“, prieš kelerius metus raš tyrin tojas Aleksandras Sobolevas⁹⁴.

Grigorjevas ir v liau vietin je periodikoje publikavo vertimus, eil raš ius⁹⁵, reng spaudai antr j knyg , kuriai nebuvo lemta pasirodyti – iš jo tik jo eil raš i knyga vaikams⁹⁶. Literat rin Grigorjevo biografija gana tipiška jo kartos poetui nonkonformistui: viešas debiutas spaudoje (arba skaitymuose) atlydžio metais, kritiškas nusiteikimas sovietin s valdžios atžvilgiu ir galiausia užkirstas kelias spaud .

Nors iš apklaust Grigorjevo koleg ne kart teko gird ti, kad Grigorjevas „pasitrauk iš literat ros“ (vieni teigia, kad d l religini motyv ,

⁹⁴ Lucas_v_leiden [Aleksandro Sobolevo tinklaraštinis pseudonimas], „ (prieiga internetu: <http://lucas-v-leyden.livejournal.com/136711.html>; ži r ta 2012 09 17).

⁹⁵ Pavyzdžiui, „ , „ „ , „ „ , 1971, p. 93; Idem, „ -1848“, „ „ , 1974, p. 57–58.

⁹⁶ Idem, „ , : , 1976.

kiti – kad jis laik s poezij jaunyst s užsi mimu), vis d lto pats autorius pasakojo kiek kitoki poetinio kelio pabaigos versij . Pasak jo, kai jam sukako 37, poezija nat raliai išseko.

Vis d lto žinoma keletas v lesni Grigorjevo k rini . Vieno iš j – poemos „ „ (Nuostabioji eina – šitaip, kaip aiškina autorius pratarms je, ver iamas Nefertit s vardas) – (ne)publikavimo istorija gana domi.

Poema (grei iausiai parašyta 8 dešimtmė iu) buvo aptariama Grigorijaus Kanovi iaus literat riniame ratelyje. Anot Grigorjevo, Isaakas Fridbergas pavadino j „špyga kišen je“, tokiomis laik ir kitus Grigorjevo eil raš ius (vadinasi, taik jiems „ezopin“ skaitym). Grigorjevas „gyn si“, kad tai poema apie Senov s Egipt (taigi sl p si už „tiesiogini“ reikšmi). V liau, jau Pertvarkos-Atgimimo metais, ši poem Grigorjevas si l žurnalui , ta iau, pasak autoriaus, redakcija j atmet argumentuodama, kad ji per daug erotiškai atvira. Grigorjevo manymu, „gimdanti moteris – tai ne pornografija“. Galiausia poema publikuota 2001 m. savilaidos almanache ir tur jo tur ti autoriaus preambul , nupasakojan i poemos likim , ta iau poem Rapoportas išspausdino be šios žangos, adresuotos platesniam skaitytoj ratui, nei numat savilaidos almanacho sumanymas. Ši preambul pabr ž literat rini interes susid rim , kuris nesiderino su Rapoporto skelbiamu nesuinteresuotumu.

Šiandienin tyrin toj d mes Grigorjevo k rybai ir asmenybei iš dalies paskatino memuarin Sergejaus Maksudovo (Aleksandro Babionyševo) apybraiža „Komandiruot Norenskaj“, publikuota žurnale 2000 m. (Nr. 45, skirtas Brodskiui):

Aš nerašiau eil raš i . Bet buvau paž stamas su keletu neoficiali Maskvos poet – s lyginai juos vadinsiu „Landmano rateliu“. Michailas Landmanas, gim s 1932 m., žydas iš Vilniaus, atvažiavo Maskv 1955 m. stoti Literat rin institut . Jo nepri m , jis dirbo statybose, uždarbavo vertimais ir recenzijomis, lank Svetlovo poetin seminar ir, svarbiausia, myl jo, mok jo

atmintinai ir su malonumu skait daugyb eil raš i . Jo balsu atsiminiau pusantros dešimties man patikusi eil raš i . Tarp j nedidel poem „Gulbi lizdas“ ir du [kažkokio] Grigorjevo eil raš ius. Šio žmogaus niekad nema iau, nieko apie j nežinau ir nema iau jo publikuot eil raš i . Ta iau jau beveik keturiasdešimt met esu savanoris jo k rybos propaguotojas. Perskai iau jo eil raš ius Brodskiui ir apie tai pasakaju, nes vieno iš j siužetas, tik tina, susij s su kai kuriais v lesniosios jo lyrikos motyvais. Eil raštis vadinasi „Ovidijaus laiškas Cezariui“.

Prieš kelerius metus leid jas Viktoras Kudriavcevas neminimo žmogaus asmeniniame archyve aptiko Grigorjevo savilaidos rinkin ⁹⁷, kur sudar 7 tekstai, tarp j – „Ovidijaus laiškas Augustui“. Šit ir kelet kit rinkinio eil raš i savo tinklaraštyje publikavo tyrin tojas Aleksandras Sobolevas. Tekstai sulauk nemažo atgarsio. Grigorjevo eil raš iuose šiandieniniai skaitytojai noriai randa paraleli su anuomete Brodskio poetika ir v lesn s, brandžiosios jo poezijos temomis. Pagrindinis klausimas, kur k l diskusijos iniciatorius Sobolevas – tai klausimas apie literat rin s (ne)s km s paslaptis: „labai gali b ti, kad netolimoje praeityje literat rin je aplinkoje buvo poetas su tokiu galingu talentu (ir dar didesniais pažadais), o mes apie j ni -nie-ko nežinome! Šimtai gyv liudytoj , samizdato kult ra, jau pakankamai susiformavusi ir t. t. Kaip taip gali b ti?“

Grigorjevas š klausim suformulavo savo atsakym . Paklaustas, k man s apie jo 7 dešimtme io poetikos lyginim su ankstyvuuju Brodskiu, Grigorjevas – nors toks palyginimas jam ir buvo malonus – atsak : „skirtingas talento mastas“. Be to, labai svarbu (aplinkyb s svarb pabr ž jis pats) „poezijoje reikia eiti iki galo“. Veikiausiai turima omenyje nusekli ir dr si Brodskio poetin laikysena, neieškanti, bet ir nevengianti tiesiogini konflikt su valdžia. Grigorjevas prisipažino, kad „eiti iki galo“ nebuvo pasiruoš s, o Brodskis ryžosi, „gavo per galv “, bet „nu jo“. „Nors tur jau savo pretenzij sovietinei santvarkai, vis d lto rinkausi per daug neišsišokti“, – sak

⁹⁷ Grigorjevas tvirtina, kad pats tokio rinkinio nesudar .

Grigorjevas, akcentuodamas literatrinio elgesio aspektą, kuris literatrinei karjerai yra ne mažiau svarbus, o gal net svarbesnis už talento duotybę.

Grigorjevo paratekstai ir kontekstai. Svarbus rinkinio motyvas – metafora, ryškinamas paratekstinis priemonis (pavadinimas, žanginiai eilrašiai), – „pj ties“ (). Sovietmečiu meniniame diskurse šis vaizdizd turėjo didelį ideologinį krivumą. Pavyzdžiui, toks buvo vienas iš kultinios sovietmečiu krivinių, 1951 m. gavusio Stalino premijos, pavadinimas. Galinos Nikolajevos romano *Pj ties* pagrindu po metų pasirodė filmas „Vasilijaus Bortnikovo sugrįžimas“.

Grigorjevo rinkinyje šis motyvas daugiaprasmiškas. Eilrašiuose akcentuojama tiek meta laiko (rugpjūtis), t. y. derliaus, gyvenimo pilnatvės, sunkaus darbo reikšmė, slypinti už šio vaizdžio, tiek biblinis motyvo konotacijos – pj ties kaip atpildo, paskutiniojo teismo metafora. Pavyzdžiui, vadinio rinkinio eilrašio „Iš kito kranto“ pabaiga:

	Nuo tolimos pirkios sroveno
	Per atsitiktines mūsų akis
, , , –	Didysis Pj ties metas,
, , , –	Art jantis kombainas sibgijimas.
, , , –	Ne tai kad, es, per trumpą laiką, –
, , , –	Ir šitai bus, bet viliu,
, , , –	O tai, kad gyvena kiekviename, –
, , , –	Giliausia nerimastis,
, , , –	At jusio laiko jaudulys,
, , , –	Kai noksta sugrįžimas –
, , , –	nuosavą, gerą –
, , , –	Palikt tolimą krantą!
, , , –	Ir mūsų
, , , –	art jau pj ties!

! Ir amžius
dienovid perženg !

- ,
.⁹⁸ Taip kadaise galvojome,
Šituo šiandien alsuoju.

Pj tis taip pat minima antrajame rinkinio eil raštyje „Daina apie virži med“, adresuotame Lietuvai („Nemeluoju, jei nešu dain / Tu, Lietuva, man ir namai, ir krantas...“) bei eil raštyje „Leningradui“, kurio ištrauk irgi verta pacituoti, nes ia, kitaip nei „Dainos...“ atveju, pj tis v l gauna metafizin dimensij :

[...] [..]
Su nuostabiu troškuli einame. O praeisi

,
– Už šimto jauduli , trisdešimties lapkri i
–
, ! Girdi, alsuoja nokstan io sodo išmintis!
– . visame kitame – atsp ji mel .

–
– Benamiai juokdariai dar rengia
Savo nevaisingum lemtimi ir
– neišvengiamybe –
– . Lai plepa. Bet Slapt j Laisv
– . Rugsj t mums prišnibžda sodas.
[...] [..]

... ..Už viso g rio ir blogio žyd jimo
– Teliko: nulenkti galv prieš pj t
Ir užpl sti ledus, metus, akis
, , Taip, kaip ateiname pasaul – su

⁹⁸ , , p. 8.

Pj tis prašosi b ti interpretuojama kaip vaizdis, k nijantis autoriaus nuojautas, susijusias su bendra laikotarpio atmosfera: „Ir m s art ja pj tis! Ir amžius dienovid perženg!“ Bet vis d lto knygos pavadinim iškeliamas ne „pj tis“, o „rugpj tis“ – m nuo. Šitaip pavadinime susijungia vidin (temin eil raš i rinkinio dominant) ir išorin (rinkinio atidavimo spausdinti, arba m gstamas autoriaus m nuo) funkcijos. Kaip jau min ta, retrospektyviai šis pavadinimas gauna istorini konotacij – perskaitomas kaip nuoroda Prahos vykius. Formaliai pavadinimas yra neutralus – tik vienas žodis, nurodantis met laik , m nes . Kai yra skaitomas greta kit 1966–1968 m. Vilniuje išleist vietini rus poet rinkini , poetinis pavadinimo kuklumas ir emocinis neišraiškingumas prašosi b ti prasmintas kaip priemone su minuso ženklu: Kobrino (pavadinimas pabr žtinai poetiškas), Dubasovo (aiški nuoroda karo met geografij). Ta iau ši iš pirmo žvilgsnio neišraiškinga pavadinimo forma suteikia jam daugiaprasmiškumo potencial .

Rinkinio strukt ra – keturios dalys: I. Eil raš iai apie bur ; II. Praeities p dsakai; III. Kryžkel je; IV. Po visko (poema). Pasak autoriaus, šioje knygoje tur jo b ti dar vienas skyrius, tur j s vadintis „1905 met romansai“, bet jo nepraleido cenz ra.

Rinkinyje yra tik viena dedikacija, kuri sudaro asmeninio kreipinio sp d : „ (skiriama Andrejui). Tai tre iojo rinkinio eil raš io „Bur“¹⁰⁰ paantrašt . Šis tekstas atkreipia save d mes ne tik dedikacija, bet ir tuo, kad skyriaus pavadinime bur akivaizdžiai iškeliamas kaip pirmosios knygos dalies vaizdis-dominant , tuo tarpu pasirodo ji tik viename eil raštyje – ir tai skatina atidžiau j siži r ti.

⁹⁹ *Ibid.*, p. 24–25.

¹⁰⁰ *Ibid.*, p. 11–12.

„Bur je“ piešiamas gana abstraktus ir nelabai aiškus paveikslas. Retorinis adresatas yra „T vyn s žem“, „dirvos ir miškai“, virš kuri staiga pasimato bur, nors laukuose nėra „nei up s, nei v jo“. Ši bur siejama su „kažkuo baltai apsirengusiu“, važiuojančiu vežimu; v liau lyriniam subjektui atrodo, kad bur pririšta prie stulpo, iškylanio virš lauk. O už jos „neaiškus sniego žuv dros p dsakas“. Subjektas pats tapatinasi su mišku ir lauku, „rugiais prieš darbymet“ ir prisipažsta, kad jam „iki skausmo“ brangi T vyn s bur. Tuomet retorinis adresatas pasikeičia, „tu“ kreipiamasi jau nebe T vyn, bet bur, ir baigiasi eil raštis taip: „V jo keiktas, v tros plautas, / Purvinas nuo lietaus, / Lyg vinim prie dangaus prikaltas, / Slyski, plauki! // Šiurkšiai brezentu sutrauktas / Su burstiebiu, / Šviesa mano dr si, bur balta / M lynam danguje.“¹⁰¹

Paklaustas, kam adresuotas šis eil raštis, Grigorjevas atsak – Andrejui Siniavskiu. Garsi Siniavskio ir Julijaus Danielio byla 1965–1966 m. buvo rus inteligentijos d mesio centre, o j nuteisimas trem iai ir darbams bei draudimas viešai min ti j vardus daug kam kartu su Prahos vykiais žym jo atlydžio pabaig. Taigi dedikacijos išskleidimas galima skaitytoj „ezopiškai“ skaityti iš pirmo žvilgsnio abstrakt ir tradicin (plg. Michailo Lermontovo „Baltuoja bur vienišoji...“) eil rašt. Pažym tina, kad šiandieniniam skaitytojui, net gerai paž stan iam kult rin kontekst, šis eil raštis vis d lto pateikia per maža nuorod konkret vyk, kad šis b t atpažintas be autoriaus komentaro. Matyt, d l tos pa ios priežasties ši „špyga kišen je“ (jei autori laikysime patikimu šaltiniu) gal jo aplenkti cenz r.

Kadangi Grigorjevo paratekstuose asmenini nežinom veik j vard pasitaiko gana retai, verta pamin ti ir kit išimtin atvej. Tai eil raštis „Olga“ taip pat iš pirmosios knygos dalies (kiti pavadinimuose minimi vardai iš karto atpaž stami kaip istoriniai-mitiniai, o ne „nuosavi“ personažai: Galil jus, Seneka, Euridik). Eil raštis turi paantrašt „Vilniaus dailininkai“, kuri leidžia tarti, kad b ta ciklo, bet kitoki ciklo p dsak n ra. Grigorjevas pasakojo, kad

¹⁰¹ *Ibid.*, p. 11.

. - , , , , ! ¹⁰²	Nuo planetos nemalonum . Juk kažkas šildo, alsuoja, Maudosi ugnyje, Žengia per l žtan i Dien ledukus, Taip laisvai pereina pavasar , liep ošim , J šeš lius, švies ir šalt – bet koki žem s medžiag !
--	---

Neskaitant pradžios, kuri tropais „užkoduoja“ dailinink ištikusi nelaim , eil raštis t siamas ir pasibaigia optimistine gaida. Šiam per jimui vykti leidžia mastelio pokytis – iš individualaus likimo lygmens persijungiama planetin , o beprotyst pasirodo esanti palanki k rybai. Ir v lgi: konkre i aplinkybi nežinojimas bei netiesioginis j nupasakojimas eil raštyje leidžia ir kitaip j interpretuoti, pavyzdžiui, aulinius batus laikyti metafora, o ne metonimija – t. y. abstrak iu gr sm s ženkle, o ne nuoroda saugumo pro ius. Kita vertus, viena prasm nepanaikina kitos, ir b tent ši dviprasmyb Grigorjevo atveju svarbi.

Daugiau asmenini vard ir dedikacij rinkinio paratekstuose n ra. Antrojo knygos skyriaus „Praeties p dsakai“ eil raš iai turi epigrafus (cituojama iš Aleksandro Puškino, Gilgamešo epo, Gajaus Svetonijaus Trankvilo) bei intertekstines paantraštes (Uverti ra „Viliui Teliui“). Kaip ir pirmosios dalies dedikacijos, epigrafai gali b ti laikomi ezopin skaitym aktualizuojan iomis žym mis. Cituojamos seniai parašyt tekst atkarpos tarsi tur t tapti papildomais rodymais, jog eil raš iuose kalbama apie praeit , ta iau pa i eil raš i s sąjios su sovietin mis aktualijomis (leksika, situacijos,

¹⁰² *Ibid.*, p. 27–28.

problemos) akivaizdžios: pavyzdžiui, eilrašiai „Viduramžiai“¹⁰³, „Gaisras“¹⁰⁴, „Meno esmė“ (žr. Pried Nr. 2).

Tad galima teigti, kad Grigorjevo paratekstai byloja apie tok atrankos principą, kurio metu, viena vertus, siekiama, duoti ženklią ezopinį skaitymą taikaniam skaitytojui, kad jis eina teisingu keliu, kita vertus – ženkliai išlaiko daugiaprasmiškumą, tad, esant bitybei, autorius gali apeliuoti tekstines, o ne kontekstines žodžių reikšmes.

Grigorjevo literatūrinė strategija. Grigorjevo tekstinei ir paratekstei taktikai būdinga ezopinė kalba, kuri sovietmečiu dažniausiai naudojo rašytojai, linkę ieškoti „vidurio kelio“ – tarp kraštutinių sovietinių ir nonkonformistinių krypčių. Šis vidurio kelias ambivalentiškas tuo požiūriu, kad, viena vertus, numano tiek oficialaus, tiek neoficialaus simbolinio kapitalo kaupimąsi, bet kita vertus (kaip rodo Grigorjevo užmarštis) – kai rašytojas nustoja nuolat reikštis lauke kurybinėmis ir kitokiomis (elgesio) priemonėmis, jo vardas nekaupia simbolinio kapitalo, o kuryba lieka palaidota praeityje kaip vienkartinis literatūros faktas, kurį gali atrasti arba ne literatūros istorikai. Tik tada, kad ir pats rašytojo vardas gali būti daugiau ar mažiau palankus simbolinio kapitalo kaupimuisi. Retas ar egzotiškas vardas dažnai kelia didesnį atpažinimo efektą, o Grigorjevo literatūriniam likimui šia prasme yra itin išraiškingas epizodas: ant archyve rasto savilaidos rinkinio buvo užrašyta tik pavardė *Grigorjevas*, ir autoriaus paieškos užtruko, nes literatūrinis Grigorjev buvo nemažai.

Ankstyvojoje Grigorjevo poezijoje ryški polemika su socialine santvarka, kuri išradingai koduojama meninėmis priemonėmis, – taigi kritinis refleksijos, galėjusios tvirtinti autoriaus reputaciją, pirmoji ir vienintelioji knyga nesulaukė. Giliai susivienijęs nerašytą profesionalaus rašytojo elgesio kodeksą, Grigorjevas negalėjo, kaip Dubasovas, imtis savo knygų platinimo.

¹⁰³ „... !“... „... !“ (Jei kiekvienas artojas būtų viršininkas!... Be lazdos ir kviečių neaugt!) (eilrašis „...“, *ibid.*, p. 48).

¹⁰⁴ „...“ – „...?“ (Vadinasi, religija – opiumas, o jos šventykla – pati sau?) (eilrašis „...“, *ibid.*, p. 56).

Literatrinis jo elgesys, pasibaigus atlydžiui (matyt, po to, kai jis susilauk saugumo d mesio), nebebuvo labai išraiškingas. Almanacho *Saviesiems* rengimo istorija, papasakota Rapoporto, atskleid dar vien Grigorjevo literatrinės strategijos aspekt: save jis suvok kaip profesional literatros lauko dalyvą, ir tai trukd jam tapatintis su dažnai m g jiška neoficialia literatrine erdve. Nors Grigorjevas daug vert ir buvo link s kurti lokalin tapatyb („tu, Lietuva, man ir namai, ir krantas), jo kaip vert jo savivoka arba nebuvo labai stipri, arba tiesiog liko neišreikšta (kitaip nei, pavyzdžiui, Georgijaus Jefremovo atveju, kurio literatrinė strategija analizuojama kitame disertacijos skyriuje). Visi šitie veiksniai tur jo takos dabartinei Grigorjevo pad iai literatros lauke, kuri galima b t pavadinti „istoriniu rezervu“.

2.3 Michail Didusenko: „nežinomesnis už Richard Zörg“¹⁰⁵

Michailas Didusenko (1951–2003) priklauso kartai, kuri debiutavo ir formavosi vadinamaisiais stagnacijos metais. J savivokos, k rybos sampratos ir strategijos ašis nebebuvo nei karo met , nei atlydžio atmosfera. Didusenko gim ir užaugo Vilniuje, tad jam, kaip ir daugeliui kit jo kartos rus inteligentijos atstov , Lietuva jau buvo ne vien likimo skirti namai, bet ir gimtin . Literatrinės strategijos atžvilgiu tai dažniausia reiškia, kad: a) lyginant su atvykusiais iš didži j Rusijos miest , debutantas neturi socialinio (ryši), o dažnai ir kult rinio bei simbolinio „sostini “ gyventojų kapitalo; b) lyginant su atvykusiais iš Rusijos provincijos miest , kalbin bei tautin regiono specifika debutantui yra artimesn ir geriau paž stama, tad turi didesn s takos tapatybei.

Didusenko kur laik studijavo Vilniaus pedagoginiame institute, bet, kaip ir daugelis jo kartos poet , moksl nebaig . Dirbo elektriku, sargu, žurnalistu rajoniniuose ir respublikiniuose laikraš iuose (*Komjaunimo tiesos*

¹⁰⁵ „ , „ – eilut iš Didusenko eil raš io „ , „ , „, kuris bus cituojamas v liau.

redakcijoje¹⁰⁶). Kaip poetas debiutavo 1973 m. Lietuvos respublikinėje spaudoje. Ergali Geras¹⁰⁷, su Didusenko susipažinęs ir susidraugavęs 9 dešimtmėčio pradžioje, rašė:

Jaunystėje jis buvo aukštas, lieknas, trapus, nuostabiai grojo gitara ir labai patiko moterims. Užsūdijimo ir budo aristokratiškumui pravedė ugdymą: „Mišenkė – grafas Višenkė [Vyšniukas]“. Kur laik „grafas“ dainavo Vilniaus Rusijos dramos teatre savo dainas ir buvo laikomas žvaigžde, tačiau iš teatro išvarytas už besaikio net teatro mastais girtuokliavimą, išvažiavo Maskvą, po to Peterburgą.¹⁰⁸

Didusenko romansai buvo labai populiarūs, daug kas juos mokėjo atmintinai (pavyzdžiui, Grigorjevas, Asovskis bei Lietuvos rusijos dramos teatro aktorius, režisierius, rašytojas Jurijus Šuckis). Verta paminėti vieną epizodą, susijusį tiek su Didusenko kūrybos populiarumu, tiek su *samizdato* kultūros funkcionavimo ypatumais. Kur laik Vilniuje gyveno žurnalistas Nikolajus Koponovas (g. apie 1954 m.), rašė eiles, publikavo laikraščiuose *Komjaunimo tiesa*, *Draugystė*, pažįstamas su kitais Vilniaus rusakalbiais poetais (taip pat ir poetu Sergejumi Smirnovu, kuris ir papasakojo šią istoriją). Matyt, atkerštinėjo Nepriklausomybės Koponovas išsikraustęs Minską, nes ten 1997 m. išleista pirmoji jo eilraščių knyga¹⁰⁹.

Apie šią knygą gal ir nebūt verta kalbėti, jei joje nebūt plagijuojami neoficialieji rusų poetų eilraščiai. Tokių yra bent du. Vienas – netiksliai,

¹⁰⁶ Asovskis atsimena, kad redakcijoje Didusenko buvo pasikabinęs ant sienos kažkokio Dubasovo eilraščių.

¹⁰⁷ Ergali Geras () – prozininkas, vertėjas, eseistas. Gimė 1954 m. Maskvoje, kur laiką gyveno Vilniuje (mokėsi mokykloje), 1982 m. baigė M. Gorkio literatūros institutą, 1982–1988 m. dirbo redakcijoje. Šiame leidinyje debiutavo kaip vertėjas, išgarsėjo 1989 m., Rygos žurnale (Šaltinis) išspausdinus erotinį apsakymą „ (Elektrinė Liza). Nuo 1991 m. gyvena Maskvoje, publikuoja prozą žurnaluose ir leidžia atskiromis knygomis; literatūrinį premijų Antibukeris, Andrejaus Belo, I. P. Belkino bei žurnalo nominantas.

¹⁰⁸ „ in: , 2006, p. 5.

¹⁰⁹ „ i », 1997.

matyt, iš atminties rekonstruotas Didusenko romansas (žr. Pried Nr. 3). Kitas nuplagijuotas tekstas, greičiausiai irgi netiksliai atkurtas iš atminties, – neoficialaus rusų poeto Aleksejaus Cvetkovo eilraštis „

...“ (Žmogus sugrąžo po išgertuvi). Kopėnovo plagiatas demonstruoja rašytojų ir skaitytojų aiškiai suvokiamus teksto statuso skirtumus savilaidoje ir oficialioje spaudoje. Savilaidos tekstai, daugelio mokami atmintinai, perrašinjami, tampa savotiškais liaudies karniais, kuriuos lengviau pasisavinti, – yra tikimybė, kad pats autorius niekada jų oficialiai nepaskelbs.

1986 m. Didusenko dalyvavo Šiaurės Vakarų jaunųjų rašytojų konferencijoje¹¹⁰. Po dvejų metų, 1988 m., debiutinis jo poezijos rinkinys

¹¹¹ [Tarpupis / Tarpkalbis] iš jo „Vagos“ serijoje „Pirmoji knyga“. Tais pačiais metais pasirodė publikacija rinkinyje

(Jaunasis Leningradas). „Pradedant iajam“ rašytojui tuo metu buvo apie 37 m. 1989 m. Didusenko išleido eilraščių knygą vaikams (Mūsų kiemas)¹¹². Nepaisant išleistų knygų, dalyvavimo oficialiuose renginiuose, autoriteto tarp rašančiųjų, Didusenko niekada nebuvo Rašytojų sąjungos narys (kitaip nei kiti Vilniaus rusų rašytojai, su kuriais jis draugavo, – Viktoras Čiubarovas, Ergali Geras, Vitalijus Asovskis).

Didusenko gyvam esant daugiau jo knygų nebepasirodė; prieš pat atkuriant Nepriklausomybę jis išvažiavo Rusiją, kur valkato ir girtuokliavo, nepritapo Maskvoje nei Peterburge (atrodo, neturėjo jo nei dokumentų, nei namų) ir galiausiai apsigyveno Maskvos srityje, Rastorgujevo gyvenvietėje. Tačiau sostinėse liko Didusenko karybos gerbėjai ir propaguotojai – tarp jų, pavyzdžiui, žurnalo redaktorė Olga Jermolajeva. Didusenko buvo nuolatinis šio žurnalo autorius. Viena iš publikacij net buvo nominuota

¹¹⁰

„...“, 2008 m. 07 01, Nr. 3–4(11–12) (prieiga internetu: http://www.litafisha.ru/hall/?id=798&t=t&n_id=65; žiūrėti 2012 09 17).

¹¹¹ , Vilnius: Vaga, 1988.

¹¹² Idem, , Vilnius: Vyturis, 1989.

premijai „Antibukeris“ (2000) – apie tai pats nominantas sužinojo žymiai vėliau.

1998 m. Peterburge Didusenko buvo parengęs savilaidos eilrašius rinktinėje (Geltonai ant balto)¹¹³, kuri padovanojo Vitalijui Asovskiiui (nežinoma, ar bėta tik vieno, ar keli šios rinktinės egzempliorai). Mašinraštis reikšmingas dėl autorinių paratekštų ir eilrašius pateikimo tvarkos, nes žurnalinės publikacijose dažnai tam dažnai turėjo takos redaktoriai. Rinkinyje yra ir kitur neskelbtų eilrašius.

Didusenko mirė Rastorgujeve 2003 m. spalio 26 d., kelias dienas gulėjo morge kaip „nežinomas vyras“. Rašytojas ir kritikas Ilja Falikovas konstatavo, kad Didusenko gyvam esant kritika neskyrė jokių rybių ypatingo dėmesio¹¹⁴, tik, žurnale pasirodžius kelioms Didusenko publikacijoms, pats Falikovas rašė apie naują domą poet¹¹⁵. Dvi eilrašius knygos, parengtos publikacijų periodikoje pagrindu ir papildytos keletu neskelbtų eilrašius, išėjo po Didusenko mirties:

(Susvetimėjimo juosta)¹¹⁶ ir
(Iš skurdžios rados)¹¹⁷. Pomirtiniams rinkiniams ir atsiminimams („...“, „...“)

“) parenkami pavadinimai pateikia ir savotišką Didusenko biografijos interpretaciją, pabrėždami visokeriopką rėjo distanciją su visuomene (susvetimėjimas, skurdas, nežinomumas ir t. t.). Štai kaip apie literatrinį Didusenko (ne)pripažinimą samprotavo Ergali Geras:

¹¹³ Idem, „...“, 1998 (mašinraštis) [Vitalijaus Asovskio asmeninis archyvas].

¹¹⁴ „...“, 2005, Nr. 5 (prieiga internetu: <http://magazines.russ.ru/znamia/2005/5/fa17.html>; 2012 09 17).

¹¹⁵ „...“, 1999, Nr. 1 (prieiga internetu: <http://www.arion.ru/mcontent.php?year=1999&number=20&idx=216>; žiūrėti 2012 09 12).

¹¹⁶ „...“, 2004. Recenzijos: „...“, 2006, Nr. 1 (prieiga internetu: http://www.zinziver.ru/1_2006/sorin1.html; žiūrėti 2012 09 17).

¹¹⁷ 2006. Recenzija: „...“, 2007, Nr. 10 (prieiga internetu: <http://magazines.russ.ru/znamia/2007/10/gro21.html>; 2012 09 17).

B damas jaunas maniau, kad tik bailumas trukdo Didusiui tapti dideliu, labai dideliu poetu. Visi kiti komponentai buvo. O ir eilės buvo nuostabios, bet vis dėlto, kaip man atrodė, – negarsios, kamerinės, be tos poetinės narsos, kuri suteikia poetui kvapavimo laisvę, žvalgumo gylį ir kartu – savą poetiką, tokią pat unikalią kaip akies tinklainė arba pirštų atspaudai. Didusis klausėsi mano žalią argumentą, piktaai blizgino akimis, bet prieštarauti bijojo. Jei pokalbis vyko prie vaišių – maukė patyliukais portveiną, apglostydavo barzdą, plastiškai persiknydamas iš peterburgiško pavyzdžio literato periferiną Katiną Baziliją [...].

Jo eilės buvo daug geresnės už jo prozą.¹¹⁸

Nelengvas poeto bėdas aiškėja ir iš Aleksandro Davydenkovo atsiminimų, kuriuose jis aprašo, kaip Didusenko, neturdamas kur gyventi, apsistodavo pas pažįstamus ir kartais jiems sukeldavo nemalonumų (pavyzdžiui, pats Davydenkovas buvo priverstas apnakvindinti Didusenko savo darbe, kur sveikias netysia sudaužė televizorių)¹¹⁹.

Didusenko atveju bene vienintelis prieinamas poeto autoreprezentacijų šaltinis yra knyga. Nėra nei interviu su juo, nei jo parašytų prozinių tekstų apie save ir knygą ir pan. Vis dėlto jo kasdienis elgesys, nors ir pakankamai vienpusiškai aiškiantis iš draugų pasakojimų, leidžia teigti, kad Didusenko gyvenimo bėdas labiausiai suartėja su „prakeiktojo poeto“ (*Les Poètes maudits*) modeliu, kuris buvo artimas sovietmečio poetams nonkonformistams.

Šio modelio rėmus, atrodo, sirašo ir kontrastiški rašytojo išvaizdos bruožai: aristokratiškumas ir valkataujančio žmogaus apsileidimas.

Didžioji dauguma Didusenko eilraščių yra metaeilrašiai – tai, iš dalies kompensuoja kitokios refleksijos stoka. Vienas svarbiausių ir viską knygą persmelkiančių jo poetinės savirefleksijos siužetų – polemika su Josifu Brodskiu. Šis siužetas verta pasirinkti analizei, nes jis puikiai iliustruoja teiginį, kad literatūrinis kovos nėra transcendentinis poezijos atžvilgiu, atvirkščiai,

¹¹⁸ , *op. cit.*, p. 5–6.

¹¹⁹ , *op. cit.*

tam tikra prasme jos yra pati poezijos šerdis. Verta prad ti nuo eil raš io, kuriame polemika su Brodskiu akivaizdžiausia.

, , N dien atsiminiau, kaip anais laikais,
, – , – poetas, panašus Trimalchion , –
, , – trumpai tariant, snukis netilpo kadr , –
, , girgž iodamas milicine oda,
, , žingsniavo sau Venecijos bala,
, . ir man atrod niekš niekšas.

. Kalb damas su draugeliu. Draugelis
, - , buvo liesokas, neturtingai valyvas,
... nekalbus... Skait savo eiles
, , šiek tiek per nos , kaktini užan i olon,
, , ir garsas t s si, o ne iš karto
, , pasimesdavo
(). (taip Okudžavai dainavo gaidžiai).

: Ir juos vis filmavo televizija:
, , aikšt je, kavin je prie kanalo,
– . kateryje – ir v l kavin je.
, , Jauna iuvyrta iš Maskvos,
, , vadovavo filmavimui, pakvaišusi
, . iš pieteto, nelyg išg rusi.
, , Ir aš buvau pakvaiš s, ži r damas
: televizori ,
, , . bej giškesnis už stoties kekš :
: , , ... visk supratau, nesuvokdamas k .
, . Man buvo gaila: j , sav s, Rusijos...
: Viskas kaip visada. Jei man s paklaust :
- ? – : . o vis d lto? – b iau atsak s: d lto.

, , Man atrod , v l mirštu,
 , kol žodžio atleistiniai,
 , – , vienas puikuodamasis, o kitas – juokais,
 - vaidino Kastor ir Poluks ,
 , , už honorar , už numer pusiau liukse,
 , ...¹²⁰ už teis gyventi pasauly kaip vaikui...

Eil rašio hipotekstas – dokumentinis filmas „Pasivaikšiojimai su Brodskiu“, kurio veiksmo vieta – Venecija, o vienas iš siužet – jaunystės draug , dviej poet Josifo Brodskio ir Jevgenijaus Reino susitikimas.

Spendžiant iš Falikovo recenzij (abiejose mini š eil rašt), jis man , kad eil raštis prasideda kritišku Brodskio aprašymu ir palyginimu su Trimalchionu, *Satyrikono* personažu, buvusiu vergu, praturt jusiu ir gyvenan iu puošnioje beskonyb je, norin iu atrodyti aristokratu. T a iau kalbama grei iausiai apie Rein – b tent jis filme vilki odine striuke ir šalia Brodskio atrodo apk nesnis. Be to, tik Brodskis šiame filme skaito savo eil raš ius, ir Didusenko aprašo b tent Brodskio skaitymo manier .

Falikov grei iausiai suklaidino tai, kad pradedama nuo vieno poeto, o kitas pristatomas kaip „draugelis“. Kadangi literat rin je hierarchijoje Brodskis yra centrin savo kartos fig ra, o Reinas dažniausiai suvokiamas kaip jo draugas, hierarchijos „apvertimas“ eil raštyje gali atrodyti keistas: atrodo, lyg pagrindin fig ra b t Reinas, o Brodskis – kuklus jo draugas. Nors Brodskis šalia Reino iš pradži pasirodo kaip teigiamas veik jas, eilut „taip Okudžavai dainavo gaidžiai“, kurioje slypi svarbi intertekstin nuoroda, lyrinio subjekto santykius su Brodskiu komplikuoja. Tai nuoroda Okudžavos tekst „Vis nakt klyk gaidžiai...“:

,
 ,
 Vis nakt klyk gaidžiai
 ir kaklais mataravo,
 tarsiu naujas eiles

120

, p. 135.

užsimerk skait .

Bet buvo tame klyksme kažkas
iš kartaus sielvarto,
kai susilenk namus eina
vyrai abejingi.

Ir buvo tas klyksmas tolimas tolimas
ir krito taip pat pro šalį,
kaip glamon jami, ži rint lubas,
svetimi ir nemylimi.

Kai jau glamon s nebepaken iamos,
ir atsisakyti sunku...
Ir tod l vis nakt , vis nakt
rytas neaušo.

Okudžavos eil raštyje gaidži klyksmas lyginamas su nauj eili skaitymu, o Didusenko eil raš io subjektui Brodskio skaitymas primena dainuojan ius Okudžavos gaidžius. J klyksme Okudžavos subjektas atpaž sta sielvart , ta iau tas klyksmas suvokiamas kaip tolimas ir pašalinis (t. y. svetimas klausytojui?). Panašiai ir Brodskio skaitymas nors ir gal jo sukelti gailest „jiems, sau, Rusijai“, ta iau vis d lto buvo svetimas Didusenko eil raš io subjektui.

Kita svarbi Okudžavos teksto izotopija: gaidži (poeto) sielvartas lyginamas su „susilenkusi abejing vyr žengimu namus“. Ši eilut gali b ti interpretuojama tolesnio Didusenko posmo kontekste – susilenk ir abejingi (nesuprantantys esm s) tam tikra prasme yra filmavimo komandos nariai (*iuvyrla molodaja*). Toks palyginim daugiasluoksniškumas – Brodskio skaitymas kaip gaidži klyksmas, kaip sielvartas – neleidžia vienareikšmiškai

¹²¹

...“, in: ,
, 2001, p. 218.

teigti, kam abejingi „ateiviai“ – ar Didusenko eil rašio subjektui, ar pa iam Brodskiui, ar abiem (poeto ir minios priešprieša). Iš tos pa ios nemyl jimo izotopijos ateinantis palyginimas: klyksmas tolimas ir krintantis pro šal „kaip glamon jami, ži rint lubas, svetimi“ tarsi apib dina ir pat poet (Brodska ? Didusenko? abu?) kaip abejing savo klausytojui, kurio vis d lto negalima atstumti.

Pirmieji Didusenko eil rašio posmai supriešina du poetus – Brodsk ir Rein , o tolesni sujungia juos vardžiu „jie“. Paskutiniame posme v l išryškina tiek skirtumas tarp j „vienas puikuodamasis, kitas – juokais“ (atrodo, kad ironiškas šiame filme b tent Brodskis, o Reinas – rimtas), tiek panašumas, v lgi ambivalentiškas: viena vertus, jie lyginami su mitologiniais dvyniais Kastoru ir Poluksu, kita vertus – abu tik vaidina „brolius“ ir daro tai, lyrinio subjekto poži riu, savanaudiškai, už honorar , numer pusiau liukse ir teis gyventi kaip vaikai (neatsakingai?).

Didusenko pam stymai apie Brodskio vaizd bei viet panteone neapsiriboja aptartu eil rašiu. Brodskiui mirus, jis paraš eil rašt nekrolog :

J. Brodskiui

Sunku patik ti, kad pasibaig j s
kiviras
su rus šnekta. Taip, mažos pergals
baigiasi pralaim jimu. Bet tai nereiškia
– veltui,
juk be eilu i dar lieka tarpai,
lieka galimyb b ti Caro carams
bent jau pat viu... Ir koks skirtumas,
kas dabar pranešios juos, tavo
aulinukus!
Mirtis iš ties geltonesn už kreid .

Brodskiui dedikuot eil rašt nekrolog logišškai prat sia kitas eil raštis, kuris tiek žurnale, tiek rankraštyje *Geltonai ant balto* spausdinamas iš karto po jo:

	Ryte r kalius iškv p
, –	paskutin karkal , –
- ,	pasirod vabalas skaptukas
, .	ir vabalas plaukikas.
,	Kas iš to, kad šis balsas
, ,	apskriedavo kartonin gaubl ,
, ? –	kas iš to, kad buvo gyvas? –
.	amžininkas primeluos.
, ,	Amžininkas ašaros,
, – ,	sakydamas, kad – bendravardis,
– – ... –	bendra – ir toliau – s n nas... –
, !	bendragenti, nepaikiok!
, ,	N ra poezijoje kaimynyst s,
– .	N ra – ir nebuvo giminynt s.
, ,	Tik karti šventpaikšyst ,
. ¹²⁵	Išbandymas prigimties.

Šiame tekste „netikros giminynt s“ izotopija tampa savarankiška tema, bet išvada lieka ta pati: poezijoje n ra gimini ir artim j . Nekrologas perauga literat ros pasaulyje veikian i d sni aptarim ir savojo k rybinio š kio skelbim . Kaip pagr stai žangoje Marinos Cvetajevos eil raš io „Naujametinis“ (parašyto sužinojus apie Rilke’s mirt) analiz teig Brodskis

¹²⁵

, *op. cit.*, p. 105.

„kiekviename eil raštyje ‘mir iai’ yra autoportreto element“, o jei mir poetas, autoportrete pasimatys kurianio poeto bruožai¹²⁶.

Metrinis potekstas šiame eil raštyje visai kitokia nei nekrologe. Eil raštis parašytas keturp džiū chor ju, kurio semantinis aureol, susiformavusi XIX a., rus poezijoje tyrinjo Michailas Gasparovas¹²⁷. Šis metrinis piešinys sunkiai leidžiasi siejamas su konkrečiu autoriumi ar semantiniu lauku, tačiau galbūt nereflektuojamu šio eil rašio intertekstu gali būti laikoma ankstyvoji Nikolajaus Zabolockio knyba. Vairius vabzdžius tragikomiškuose eil rašiuose itin mogo *oberiutai*, kuri knyba buvo svarbi daugeliui neoficiali sovietmečio poet¹²⁸. Du skirtingi Didusenko nekrologai gali būti laikomi tos pačios temos (poetas rašo apie kito poeto mirt) variantais, realizuotais skirtingomis metrinėmis (ir semantinėmis) tradicijomis.

Paskutinis Didusenko tekstas, kur verta aptarti polemikos su Brodskiu kontekste, yra eil raštis „Kaip jogas miegojau ant lentos su vinimis...“

„Kaip jogas miegojau ant lentos su vinimis.
Sakydavau „Jūs“ sveikiams.
Kol vyko apsikeitimas naujienomis
Maniau, kad nudvėsiu.
Ir ilga buvo ši vakardiena!
Jie kaip gandrai į dirvą,
Tik damiesi, kad neprasiblaivysiu,
Kad pasidalinsiu, pilsiu gramelę,
Kad rūp žman s nepasmaugs išgirusio,
Ir bob Ni r, savo motulę,
Jie praleisdavo priek. Girtai
Pašnekesys sruvo, ir štai: „Būtinai neblogai“

¹²⁶ „...“, in: „...“, 1998, p. 78.

¹²⁷ „...“, in: „...“, : Eesti Raamat, 1990, p. 5–14.

¹²⁸ Žr., pavyzdžiui, Leonido Aronzono eil rašt „...“, in: „...“, 1, 2006, p. 163.

...“ Jau ir išgerti tau su draugais...“
 , , B damas bomžas, bet ne lochas,
 . Juos nusiun iau pas Svam Vivekanand .
 , , ! Bomžink kol jaunas, berniuk!
 , ... - ! Bomžink kol jaunas... Mat kaip!
 , ? O jums penkiasdešimt, ir kas toliau?
 Juk ia ne Nal ikas ir net akto
 — Tau žiem neužpildys morge –
 . Vardu niekas ir niekur esu aš.
 , , Aš nežinomesnis už Richard Zorg ,
 , . Ir kuo toliau, tuo nežinomesnis.
 , ? Galb t nueiti ir pašnipin ti?
 „ — “ „Justas – Aleksui“. Pamazgose
 : „ Kreida rašyti: „Limonijos problema –
 - “ Neužtenka lov “.
 , , Kopk pal p ir leiskis r s ,
 , , Miegok po kr mu, atsakyk patruliui,
 , : Kad tu bomžas, ir neatgailauk:
 . Tav s ir dykai mentams nereikia.
 : - , Nebent leptels: pirmyn prie tiuzo,
 ... Ten ši nakt j siški daug...
 , „ “, ; Laužas ir g ralas, ir vaikšto si buodami;
 , , – N ra Dievo, kur slenks io n ra, –
 . Taip pagalvosi. Na ir tiek to.
 – Sumesi krepš tuš ius butelius –
 , Ir miegoti, ir tegul kelia triukšm
 .¹²⁹ Arab bomžas Osama bin Ladenas.

Šis eil raštis mezga dialog su Brodskio tekstu „
 ...“ (Vietoj laukinio žv ries aš tur jau narve s d ti¹³⁰),
 kur lyrinis subjektas atsirenka ir aprašo tam tikrus autobiografinius vykius –

¹²⁹ , *op. cit.*, p. 222–223.

¹³⁰ Josif Brodskij, *Poezija /* , vert Sigitas Geda, Vilnius: Baltos lankos, 2001, p. 25.

išbandymus (tremtis), socialin s patirties diapazon (nuo barako prie „
 „ – su fraku pietavau velniaižin su kuo), amži
 (keturiasdešimt), o pabaigoje teigiama, kad nors subjectas solidarus tik su
 sielvartu – iki pat mirties, jis vien už visk d kos. Didusenko eil raštyje
 netiesiogiai kviestionuojami Brodskio išbandymai. Aprašoma benamio butis,
 kuri, skirtingai nei Brodskio tremtis, nesibaigs „pietumis su frakais“, nes
 Didusenko likimo kontekste „gyvenimo dognas“ neturi vykin s priešpriešos,
 opozicija – tai pati poetin laikysena, kreipimasis atsitiktinius sug rovus
 „J s“. Didusenko interpretuoja gyvenimiškus išbandymus kaip paties
 pasirinkt dvasin kelion , tuo tarpu Brodskio eil raštyje žmogus yra vyki
 auka ir jo poži ris išbandymus – stojiškas d kojimas už visk , kas buvo. Ši
 skirtis ryškiausiai matyti per vinies vaizd : Brodskio tekste vinis yra priemon
 pranešti apie save, palikus užraš ant barako sienos (viena vertus, tai b das
 nepasiduoti aplinkyb ms ir kovoti su užmarštimi, kita vertus, t daro visi
 kaliniai), Didusenko eil raštyje lyrinis subjektas „kaip jogas miega ant lentos
 su vinimis“ (lygina sav s ne su, pavyzdžiui, Kristumi – vinies vaizdis perša ir
 toki analogij , – kuris priima kan ias d l kit , bet su jogu, kuris savo valia
 miega ant vini , kad užgr dint k n ir dvasi).

Brodskio fig ra Didusenko eil raš iuose konstruojama kaip
 pripaž stamo, neaplenkiamo, bet svetimo poeto tipas, tuo tarpu poeto Dylano
 Thomo fig ra pasirodo kaip jo *alter ego* (žr. eil raš ius „

...“, „ - , „ – Dylanas tai aš Dylanas, bet
 vis tik ne Thomas). Kaip ir Brodskio atveju, Dylanas Thomas lyriniam
 subjektui labiausia r pi kaip tam tikras poeto gyvenimo modelis.

<p>„ „ „ „ „</p>	<p>„ „ „ „ „</p>	<p>„ „ „ „ „</p>	<p>„ „ „ „ „</p>
--	--	--	--

Gyveno valas Dylanas Thomas,
 buvo niekšas ir poetas,
 o simyl davo – dulk s s kuriuodavo
 iš po nutrypt batuk .

Senov s Velso pokštai

... ant liežuvio jam...
, Taip sakant, lašišos šuoliu
. jo jis gyvenimo upe.

, Ir išgertuv se, ir vakaron se
, buvo pasiruoš s kelnes nuleist,
, pareišk s šauniai kompanijai,
„ “ kad viskas jam nusispjaut.

, , Kart gyveno, praradin damas draugus,
, , poetas nuostabus,
, bet syk mirt pamat
. kaip prošvaist je siel .

Ir tuomet t vo atminimui
, sugriež vilanel ,
, tarytum ištrauk iš oro
. valstie io švilpyn .

: Nuo laiko to kartojam
, , šventus žodžius:
, sako, t ti, viskas normalu,
. jei siela tavo gyva.

, , Teisyb , rus vertime
, , nieko panašaus n ra,
, lyg vert jas b t sumaiš s
. vilanel su vilajetu.

, Lyg per maža b tum š l s,
- , ir nachalas negana,
-

kad kažin koksai vert jas
m s plas iot m za.

Asovskis pasakojo si l s Didusenko versti lietuvi poetus, bet šiam tai nebuvo domu. Didusenko strategijos ašis – b ti tik poetu: „ , : / – „¹³² (Noriu pasakyti, kad tikiu – yra profesija: poetas“). Apsisprendimas b ti tik poetu rizikingas, nes „profesionalumas“ dažniausia reiškia, kad šiam darbui žmogus skiria daugiausiai laiko ir iš to gyvena, o kadangi užsidirbti iš grynios poezijos ne manoma, profesionaliam poetui reikia rasti kitoki pragyvenimo šaltini . Dažnai gelbsti paraliterat rin veikla (vertimai, publicistika, kritika ir pan.), kuri naudinga dar ir tuo, jog leidžia net ir nespausdinamam rašytojui likti aktyviu literat rin s bendruomen s nariu. Tačiau Didusenko atveju, ypa jam išvažiavus Rusij ir netekus dokument , „profesija poetas“ netur jo joki „bet“.

Rašytojas, išmanantis lauko istorij ir pretenduojantis viet panteone, žino arba nujau ia, kad buvimas *tik poetu* reikalauja ne tik visiško nesuinteresuotumo, pasiaukojimo, bet ir atitinkamos biografijos (palankios mito-legendos suk rimui) – nepripažinimas, kan ia, pomirtin kanonizacija. Teoriškai yra ir kitokia galimyb – išrasti kitok b d b ti poetu, tačiau paradoksaliai, b ti poetu *kitaip* manoma tik tuomet, jei per savo gyvenim poetas sugeba š nauj b d tvirtinti, t. y. b ti pripažintas. O nepripažintas autorius turi didesn tikimyb b ti prikeltas, jei jo trajektorija pasiduoda tam tikrai kult ros sankcionuotai interpretacijai.

¹³¹ , *op. cit.*, p. 98–99.

¹³² *Ibid.*, p. 133.

3. Apibendrinimas

Segmento struktūra sovietmečiu, jo dinamika ir galimybės erdvė

Lietuvos rusakalbi literatūra sovietmečiu turėjo aiškiai paskirtą centralizuotame tarptautiniame sovietiniame literatūros projekte. Autoriams buvo keliami vienakryptio tarpininkavimo uždavimai: verstis, recenzuoti lietuvių rašytojų kūrybą, rašyti publicistiką literatūriniais draugystės temomis. Tarpininkavimo vienakryptiškumas numatė, kad vietiniai rusų rašytojai rusų literatūros lauke atstovavo lietuvių rašytojams, tačiau neatstovavo rusų literatūrai lietuvių literatūros lauke.

Lietuvių literatūros lauko interesai vietiniame rusakalbiame literatūros atžvilgiu iš dalies atitiko centro programą. Mažiausiai patenkinti tokia padėtimi buvo patys rusakalbiai Lietuvos rašytojai, nes kai kuriems atrodė, kad literatūrinis tarpininkavimas rašytojui trukdo realizuotis rusų literatūros lauke. Priešingo požiūrio laikosi sostinių literatai: jiems atrodė, kad verta jas rusų kalba yra mielas tiems, kurie verčia, turi daug pažinimą tautiniame respublikos redakcijose, kur cenzūra ne tokia griežta, ir todėl turi daugiau galimybių spausdinti savo kūrybą (pavyzdžiui, Valerijaus Lipnevičiaus straipsnis „*„*¹³³). Tiek oficiali Dubasovo savilaida, tiek Grigorjevo *Rugpjūtis* paremia tezę, kad tam tikrais laikotarpiais net ir nelabai sovietiniame valdžios požiūriu patikimiems Lietuvos rusų poetams paviešinti savo kūrybą buvo paprasčiau nei Maskvos ar Leningrado poetams. Kita vertus, toks paviešinimas nesukeldavo reakcijos literatūros lauke. Vietinėse leidyklose publikuoti Lietuvos rusakalbių rašytojų kūriniai paprastai nebūdavo recenzuojami centriniame kritikos. Nors knygos nukeliaudavo didžiąją miestų bibliotekas, tiražai vis dėlto nenumatė platinimo už respublikos ribas.

Teoriškai rusakalbis Lietuvos rašytojas galėjo sulaukti pripažinimo ir publikacijų centriniame leidyklose – ten spausdinosi, pavyzdžiui, Vorobjovas, Metelskis. Tačiau skirtingose sovietinio Lietuvos rusakalbių rašytojų

¹³³ „*„*“, 2002, Nr. 3 (prieiga internetu: <http://magazines.russ.ru/druzhiba/2002/3/lip.html>; žiūrėti 2012 09 17).

strategijos siejamos pirmiausia su prozinink vardais – Vorobjovas, Kašnickis, Gelbachas, Metelskis. Vieni jų mir sovietmečiu (Vorobjovas, Kašnickis), kiti sulauk naujo vertinimo (nuvertinimo) – Gelbachas, Metelskis¹³⁴. Poetai, traukiami sovietmečio žodynus – tik Rybo kinas (atstovaujantis karo poezijai) ir Kobrinas (priklausantis „šestidesiatnik“ kartai ir atstovaujantis oficialiai lyrinei „opozicijai“). Rybo kinas mir sovietmečiu, o Kobrino strategija aptariama kitame disertacijos skyriuje tarp skėčių scenarijų.

Trys analizuoti *pralaimėjimo siužetai* leido pastebėti sovietinės ideologijos netoleruojamo literatūrinio elgesio skirtumus tarp nepripažint poetų, kurių karybos koncepcijos formavosi skirtingomis sociokultūrinėmis bei politinėmis aplinkybėmis: karo metu poezijai ir jos atlydžio metu reabilitacijai naiviai orientavosi Dubasovas (praktinė karybos koncepcija; menas skirtas amžinti žygdarbiams ir individualaus gyvenimo pavyksams); Atlydžio maištaujančia ir planetinė dvasia persmelkta Grigorjevo karyba (individualiai optimistinė karybos koncepcija; menas kaip išganymas); stagnacijos metu dainiaus Didusenko literatūrinė trajektorija realizuoja prakeiktojo poeto likimo siužetą (individualiai pesimistinė karybos koncepcija; aukojamasis dailininkas).

Visi šie atvejai rodo, kad rašytojų karybinės koncepcijos formavimosi bei debiuto laikas nepaprastai svarbus, nes dažniausia net ir augant meistriškumui patinė karybos samprata nesikeičia. Tokia ištykimų sau ir sampratos apie visuomeninę bei egzistencinę karybos reikšmę pastovumas, viena vertus, gali neleisti autoriui prisitaikyti prie nuolat kintančių lauko aplinkybių, kita vertus, viena iš kultūros sankcionuotų poeto savybių – nepriklausomybė nuo mados – sudaro sąlygas viliu (dažniausia po mirties) prikelti rašytojo vardą kultūroje; „nelankstum“ interpretuoti kaip „nenorėjimą

¹³⁴ Georgij Metelskij rašė ir poeziją, ir prozą, kuri oficialioje žanrų hierarchijoje užėmė aukštesnę poziciją. 1938 m. debiutavo žurnale „Lietus“. Vilniuje gyveno nuo 1944 m. (buvo deleguotas Vilniui dirbti laikraščio redakcijoje), rašė kandidato disertaciją. Nuo 1955 m. Rašytojų sąjungos narys. Nuo 1956 m. žurnalistinio darbo nebedirbo, tapo profesionaliu rašytoju, daug važinėjo po Sąjungą ir šiek tiek užsienį. Jo bibliografija rodo, kaip po Sovietų Sąjungos žlugimo buvęs junginio masto rašytojai tampa regioniniais tiktai žymybiomis, – paskutinis Metelskio knygos išleistas Brianske. Paskutiniaisiais gyvenimo ir karybos metais Lietuvoje Metelskis jautėsi esąs neberekalingas, rašantis „staliui“, bet vis vien nenutraukė karybinio darbo ir mirė prie stalo.

prisitaikyti“, laikyti tai jo ištikimybiu sau, savo pašaukimui rodymu, o patirtus gyvenimo vargus – pomirtine šlove (šventybe) apdovanotinomis kančiomis.

Tačiau krybinis koncepcijos bei elgesio modelio pastovumas gali būti susietas ir su nekintančia rašytojo padėtimi literatūros lauke. Žvelgiant iš šios perspektyvos, nepripažinimas gali būti palankus krybinis koncepcijos vientisumui, tuo tarpu pripažinimas ir šlovė gali tapti tikru krybinis koncepcijos išbandymu.

II. Lietuvos rus poet strategijos posovietiniame literat ros lauke

1. Segmento strukt ra ir kolektyvin s strategijos

1.1. Bendra posovietinio literat ros lauko charakteristika

Vis buvusi SSRS respublik ir jos satelit XX a. literat ros istorija bei periodizacija numato pertr k tarp sovietme io ir posovietme io. „Sovietmetis“ ir „posovietmetis“ yra jau tarsi savaim aiškios chronologin s kategorijos, nuolat vartojamos žurnalistiniame ir moksliniame diskursuose, ta iau bandant griež iau jas apibr žti konkre iame tyrime iškyla keblum . Vargu ar manoma sovietme io pabaig ir posovietme io pradži datuoti met tikslumu – kasdienio gyvenimo poži riu momentinio pertr kio tarp sovietme io ir posovietme io nebuvo. Reik t kalb ti apie pereinam j laikotarp , kurio ribos taip pat nelabai aiškios. Rus literat ros periodizacijoje naujojo laikotarpio pradžia paprastai laikomas 9-ojo dešimtme io vidury (tai sutampa su Pertvarkos pradžia). Lietuvi kult ros periodizacijoje skiriamas Atgimimo laikotarpis, kurio pradžia dažniausiai nurodomi 1987 m. Reikšmingas jau pats laikotarpio pavadinim skirtumas: „pertvarka“ numano poky ius toje pat sistemoje, taigi chronologin t stinum , o „atgimimas“ – ankstesn s sistemos sugr žim , tai yra ryši su chronologiškai artimesne praeitimi nutraukim . Taip tie patys Pertvarkos-Atgimimo metai Rusijos istorijos kontekste veikiau yra sovietme io pabaiga, o Lietuvos kontekste Atgimimas grei iau yra naujojo, posovietinio laikotarpio pradžia. Kaipgi tuomet reik t suvokti š laikotarp , kalbant apie Lietuvos rus literat r ir lietuvi –rus literat r pasien , jei šiam segmentui takos tur jo ir centro nurodymai bei vykiai, ir Lietuvos atmosfera?

Pereinamojo laikotarpio pradžia gal t b ti laikomi bet kurie metai nuo 1985 iki 1990. Tuo metu suaktyv ja rus poet knyg leidimas tiek per valstybines institucijas, tiek už priva ias l šas, Rašytoj s junga pasipildo naujais nariais (1985 m. stojo vert jas Georgijus Jefremovas, 1987 m. – poetas Viktoras iubarovas). 1987 m. žurnalas kei ia

periodiškum (pradedamas leisti kas mėnesį) bei paskelbia apie naujo žurnalo istorijos laikotarpio pradži (1988 m. keičiasi redaktorius, 1989 m. – pavadinimas). Tuo pat metu gausia rusakalbi rašytojų knygų leidyba, pasirodo Kobrino eilėraščių vertimai lietuvių kalba *Gl's ant akmens* (1987, „Vaga“); Didusenko poezijos knyga (1988, „Vaga“) bei eilėraščių rinkinys vaikams (*Moskiemas*, 1988, „Vyturys“); pirmoji Jefremovo poezijos knyga (*Šie tirštai gyvenami laikai*, 1988, „Vaga“); trečioji Iubarovo rinktinė (*Kabantys sodai*, 1989, „Vaga“); Dubasovo rinktinė *Maskva–Berlynas* (1989, „Periodika“). Tai rekordinis rusakalbi rašytojų poezijos knygų, per kelerius metus išleista „Vagos“ ir kitų leidyklų, skaičius. Disertacijoje posovietinio rusų literatūros Lietuvoje laikotarpio pradžia laikomi 1987 m., nes 1985 m. pokyčiai dar nelabai pastebimi, o nuo 1987 m. jie vis daugėja.

Pereinamuoju laikotarpiu galimybių erdvė itin išsiplėtė, nes dar sklandžiai veikė sovietiniai institutai, bet jau entuziastingai buvo naudojamos ir kitokiomis galimybėmis – pavyzdžiui, publikuoti asmeniniai laiškiniai. Šis laikotarpis, remiantis Jurijumi Lotmanu¹ (kuris savo ruožtu remiasi Ilja Prigožinu), vadintinas „bifurkacijos“ tašku. Tai reikštų, kad tokiu istorijos periodu atsitiktiniai elementai, fliuktuacijos ir asmeniniai pasirinkimai vaidina pagrindinį vaidmenį, tuo tarpu kitu metu vyrauja deterministiniai aspektai².

Pereinamojo laikotarpio pabaigę žymi 1991–1994 metai. 1991 m. dar gausiai leistos vietiniai rusų poetų knygos. „Vagos“ serijoje „Pirmoji knyga“ pasirodo debiutiniai keli autorių eilėraščių rinkiniai: Aleksandro Veleckio *Permains knyga* ir Sergejaus Lavrovo *Greitas laikas* (po vienu viršeliu, 1991, „Vaga“), tačiau tai paskutiniai šios serijos, nuo 1978 m. leidusios vietinius rusų autorius, metai. Kitose leidyklose pasirodo Kobrino eilėraščių rinkinys (*Vilniaus sindromas*, 1991, „Viltis“) ir Asovskio

¹ Lotmanas, J. „Kultūros sferos ir komunikacijos sferos“, *Vivos voco* (prieiga internetu: <http://vivovoco.rsl.ru/VV/PAPERS/LOTMAN/LOTMAN04.HTM>; žiūrėti 2012 09 17).

² Lotmanas, J. „Kultūros sferos ir komunikacijos sferos“, *Vivos voco*, 1986, p. 54.

(*Vilniaus divertimentas*, 1991, UAB „Lukas“).

Žurnalas 1994 m. grįžta prie tokio periodiškumo, koks buvo iki Atgimimo pradžios, – ir ši data Lietuvos rus literatūros segmente gali būti laikoma pereinamojo laikotarpio pabaiga.

Pereinamuoju laikotarpiu posovietinėse respublikose, pasitelkiant Dubino formulę, „valstybinė nomenklatūra kultūros ir literatūros valdymo modelis tam tikrose atkarpose keičia rinkos savireguliacijos mechanizmus“³. Svarbu ne tik tai, kad vienas modelis keičia kitas, bet ir tai, kad tai vyksta palaipsniui ir tik *tam tikrose atkarpose*. Taigi viena sistema, iš ankstesnio lauko struktūros, nyksta, bet lieka jos suformuoti lauko dalyviai, o kita sistema sigali – bet ne iš karto ir ne visur. Ši Dubino mintis disertacijoje tampa atspirties tašku aiškinantis posovietinio literatūros lauko struktūrą.

Siekiant atskleisti rus literatūros Lietuvoje egzistavimo sąlygas posovietinėiu, pirmiausia žiūrėta, ar jame tebeveikia sovietinio literatūros lauko dalyviai. Taip pat, kaupiant medžiagą disertacijai, stengtasi atsekti literatūrinis neoficialiosios erdvės veikėjai likimus bei tyrinti naujai atsirandančias kolektyvines ir individualias strategijas.

Išliko vienas svarbiausių sovietinio literatūros lauko institutų – Lietuvos rašytojų sąjunga. Pakito jos struktūra (pavyzdžiui, panaikintos visos sekcijos, tarp jų ir rus rašytojų), tačiau visi nariai išsaugojo sovietinėiu jiems suteiktą profesionali karjerą statusą, nors daugelio padėtis literatūros lauke pasikeitė dėl sigaliojusių naujų kurybos bei literatūrinio elgesio vertinimo kriterijų.

Pirmąją Lietuvos Nepriklausomybės dešimtmetį Rašytojų sąjungos periodinis leidinys rus kalba neužleidžia pozicijų kaip pagrindinis literatūrinio pasienio dalyvis – nors nemažai rusakalbi autori ir išvažiuoja, suvartojami mechanizmai, skatinant vietinius rus rašytojus užsiimti vertimais, gludinti meistrystę. Taigi žurnale bendradarbiaujančių rašytojų ir vertėjų ratas

³ „...“, „...“, „...“, 2002, Nr. 12 (prieiga internetu: <http://magazines.russ.ru/znamia/2002/12/dubin.html>; žiūrėti 2012 09 17).

nebeatsinaujina, o turint omenyje, kad lygiagrečiai prarandami skaitytojai už respublikos ribų ir mažinamas finansavimas, žurnalo egzistavimas vien iš (sovietmeio) inercijos pranašauja jam pasitraukimą iš kultūros arenos. Žurnalo istorija detaliau aptariama atskirame poskyryje.

1996 m. Vilniaus universiteto Rusų filologijos katedros bei laikraščio (Lietuvos Aidas) iniciatyva kurtas literatūrinis samboris „RusLO“ (– ; lietuviškai reiškia „vaga“). Šiam samboriui, kuris jung rusakalbius Lietuvos rašytojus iki 2000 m.⁴, vadovavo poetas, VU Rusų filologijos katedros docentas Aleksandras Lysovas (1947–2009), kadaise pats buvęs studentų kurybinio būrelio, o nuo 2001 m. – Lietuvos rašytojų sąjungos narys. Dalyviai rinkdavosi Vilniaus universiteto patalpose. Būrelis rengė skaitymus, rėpė meniniu narių ugdymu, jį knygų leidyba ir pristatymu visuomenei, siekė bendradarbiauti su rusų autoriais iš kitų Lietuvos miestų. Dauguma „rusliečių“ vėliau sitraukė kitą būrelį veiklą. Nors šis samboris buvo naujas darinys tiriamajame segmente, vis dėlto jis kurtas pagal sovietmeio literatūrinę sekcijų modelį.

Išsekus „RusLO“ veiklai, naujai besikurianiai rašytojų grupės (toki kaip „ (Plejada), „ (S skambis) ir kt.) nariai daugiausia buvo sovietmeio socialiai subrendusios, pensinio amžiaus sulaukusios asmenybės. Dalis jų debiutavo sovietmeio (pavyzdžiui, Ivanas Gažimonas), bet nesukaupė ypatingo simbolinio kapitalo, kiti savo literatūrinį pašaukimą suvokė jau Nepriklausomoje Lietuvoje. Šiuose samboriuose labai nedaug jaunesniosios kartos atstovų (šiems rašytojų laurai nebeatrodo tokie patrauklūs, o jei jie ir imasi „plunksnos“, paprastai turi kitokį adresatą bei pasirenka modernesnį debiuto būdą – internetą). Šios grupės nariai link orientuoti sovietmeio susiformavusi literatūros lauko struktūrą bei specifinius jos teisinimo būdus – popierines publikacijas, narystę profesinėse organizacijose,

⁴ „...“ ...“ („...“)“, *Allwrite* (prieiga internetu: <http://allwrite.saszko.eu/>; žiūrėti 2012 09 17).

valstybinius pripažinimo ženklus. Vairi profesini rašytojų organizacij nariams pripažstamas didelis autoritetas. Paprastai ši grupi nariai yra naiv s literat ros lauko dalyviai, kurie renkasi neatsižvelgdami šiuolaikinio literat ros lauko pad i visum ir naujai atsiradusi arba sovietme io tradicijas t sian i organizacij simbolinio kapitalo prigimt .

Tokie susib rimai neturi ambicingos estetinis programos ir siekio vykdyti perversm literat roje, neseka šiuolaikinio literat ros proceso aktualij . Dauguma j atlieka ne tiek literat rin , kiek socialin funkcij – buria žmones turiningam laisvalaikiui. J k rybinei refleksijai b dinga id j , mint , intencij vertinti labiau nei jos raišk .

Paprastai jie skelbia tiksl „išsaugoti rus kult r Lietuvoje“ ir d l to kartais susilaukia Rusijos bei Lietuvos valstybini institucij , atsaking už mažum politik , d mesio. 2004 m. Liudmilos Chorošilovos iniciatyva pirm kart surengtas „Respublikinis šiuolaikin s rus poezijos konkursas ir festivalis“, vyk s ir v liau – 2006, 2007, 2008 ir 2010 m. Šiuose renginiuose atrast rašytoj k ryba leista kolektyviniuose poezijos rinkiniuose, pavyzdžiui, ⁵ (*Viskas apie meil !*). Aktyviausiai šiuose konkursuose dalyvaudavo min t j literat rini samb ri nariai. Konkurs ir knyg leidyb r m ir palaik valstybin s institucijos: pavyzdžiui, 2006 m. rinkinio vadiniame žodyje d kojama Lietuvos Tautini mažum departamentui, Rusijos Federacijos ambasada Lietuvoje, Lietuvos rus kult ros fondui ir pan.

Didesn simbolin kapital sovietme iu sukaup oficial s ir neoficial s segmento dalyviai vienodai ironiškai žvelgia naujus literat rinius samb rius. Juos jungian ios kolektyvin s iniciatyvos susijusios arba su Rašytoj s jungos žurnalu, v liau almanachu, , arba su bandymais kažkokiu b du prat sti su neoficiali ja erdve siejamas literat rines praktikas (pavyzdžiui, po 2000 m. Sergejaus Rapoportro parengtas vienkartinis almanachas *Saviesiems*) bei pasinaudoti naujomis technologin mis galimyb mis.

⁵ *! C*
[leidykla nenurodyta], 2006.

Tolesniuose poskyriuose analizuojamos kolektyvinės strategijos atskleidžia Lietuvos rus literatūros kaip lauko segmento funkcionavimo konkretybės sovietmečiu. Iš pradžių aptariamas žurnalas „Rašytojas“, taisyti ir naujai prasminantis sovietmečio paveldas, – jo istorija tampa pagrindu sovietinio segmento istorijos periodizacijai. Tuomet nagrinjamas elektroninis leidinys „Rašytojas“ (Indoeuropietiškas diktantas), liudijantis naujų galimybių poveikį Lietuvos rus rašytojų literatūrinėms strategijoms.

1.2. Leidinys *Vilnius*: periodizacija ir strategijos

1987 m. padažnėjus Rašytojų sąjungos leidinio periodiškumas (iki 1994 m. leistas kas mėnesį) sutampa su rusiškos bei lietuviškos kultūrinės periodikos „sprogimu“, kai dėl naujos medžiagos padidėjo leidinių apimtys, kiekis, išaugo tiražai. Todėl, kad žurnalo tiražai beveik neišaugo periodikos „sprogimo“ metais (lyginami pirmieji kiekvieno metų numeriai):

Metai	1984	1985	1986	1987	1988	1989
Tiražas	7085	6755	5775	5965	7385	7755

3 lentelė. Leidinio „Rašytojas“ tiražas 1984–1989 m.

Palyginti: 1978 m. pirmojo numerio tiražas – 1900 egzempliorių, 1979 – 4320. Žurnalo istorija taip pat rodo, kad pokyčiai vyko palaipsniui: pradžioje 1987 m. žurnalas keičia periodiškumą, 1988 m. – redaktorių, 1989 m. – pavadinimą. 1995 m. žurnalas grįžo prie periodiškumo, kuris buvo iki 1987 m. (kas du mėnesiai). Tiražas nenurodomas, tačiau tikėtina, kad jis irgi sumažėjo. Atkūrus Lietuvos nepriklausomybę žurnalas platinamas tik Lietuvoje, potenciali skaitytojų ratas siaurėja. Daugelis sovietmečiu Lietuvoje debiutavusių ir susiformavusių autorių paskutiniu metu XX a. dešimtyje emigravo (daugiausia Rusijai ir Izraeliui). Leidinys skiria daugiau vietos naujosios rus literatūros problemoms.

10-ojo dešimtmėio pabaigoje, kaip ir daugelis kitų kultūros leidinių, sunkiai vertėsi finansiškai. 1999 m. žurnalo leidimas nutrauktas, o 2000 m. švietimo ministerija išvydo kartą per metus rengiamas almanachas (2001–2002 m. jis vėl nebuvo leidžiamas). Pasak Asovskio, redaktoriai jau buvo pavargę vaikšioti po institucijas bandant atkreipti šios valdininkų dėmesį – tačiau almanachą atgaivinti padėjo laimingas „atsitiktinumas“:

Tuo metu Lietuva dar nebuvo Europos Sąjungos narė, bet aktyviai tam ruošėsi, ir mūsų valdžia reguliariai atsiskaitydavo Briuseliui, kad tautini mažumų interesai Lietuvoje nepažeidžiami, ir kaip vien iš pavyzdžių pateikė ... žurnalą „Vilnius“ rusų kalba, kuris neva pasirodė kas mėnesį. Bet tai buvo grynu gryniausia dezinformacija. Žurnalas tuo metu išvis nebuvo leidžiamas.

Buvo parašytas laiškas šalies prezidentui, kur pasirašė aštuoni žinomi rusų inteligentai, gyvenantys Lietuvoje. Tarp jų – poetas Jurijus Kobrinas, profesorius Jevgenijus Kostinas, filosofas Andrejus Konickis, poetas ir vertėjas Georgijus Jefremovas ir kiti. Aš asmeniškai nuėšiau tą laišką prezidentui. Praėjo pusmetis, ir jokio atsakymo. Veikiausiai mūsų laišką tiesiog pametė. Surinkęs informaciją, taip pat ir apie dezinformuojantį pranešimą Europos Tarybai, jog žurnalas „Vilnius“ leidžiamas periodiškai, ir nesulaukęs jokio atsakymo rusų inteligentų laišku, eiliniame Lietuvos Rašytojų sąjungos suvažiavime paprašiau žodžio ir papasakojau apie susiklosčiusio žurnalo rusų kalba padėtį. Ir valdininkai buvo priversti reaguoti. Po kurio laiko mūsų žurnalas vėl gavo paramą.⁶

Europos Sąjungos mažumų politikos dėka 2003 m.⁷ atgijusio almanacho strategija pasikeitė. Sumažėjo dažnumas ir apimtis, o per tuos metus, kai leidinys nebuvo pasirodęs, jis prarado ir iki tol negausius skaitytojus. Kadangi

⁶ „30 metų „Vilnius“ rusų kalba“ [interviu su Vitalijumi Asovskiu], *„Nedėlia“*, 2008 06 24 (prieiga internetu: <http://www.nedelia.lt/rusworld/3221-30-let-zhurnaluvilnjus.html>; žiūrėti 2012 09 17).

⁷ Pažymėtina, kad tais pačiais metais poetui ir vertėjui Jurijui Kobrinui teikiamas valstybinis apdovanojimas – Lietuvos didžiojo kunigaikščio Gedimino ordino Riterio kryžius už nuopelnus Lietuvos Respublikai.

jo platinimas specialiai neorganizuojamas, retas Lietuvos rusakalbis apskritai žino, kad tarp rusiškų Vilniaus leidinių yra ir literatūros almanachas. Dėl sumažėjusios apimties jame spausdinama daugiausia lietuvių rašytojų knyga, šiek tiek kritikos, svarbiausi metiniai literatūros vykių apžvalgos bei vieno ar dviejų vietinių rusų rašytojų knyginiai (dažniausia tai vis nauji autoriai, nes apimtis ir periodiškumas tarsi neleidžia tam pačiam autoriui publikuotis dažniau nei kartą per kelerius metus). Bet žurnalas neatlieka ir naujų talentų paieškos bei pristatymo funkcijos: pavyzdžiui, pirmoji Lenos Eltang publikacija pasirodo autorei jau išgarsėjus rusų literatūros lauke. Taigi greičiau konstatuoja reputacijas nei jas sukuria.

Nuo 2005 iki 2011 m. almanachas leidžiamas kas pusmetį. Turint omenyje, kad leidinys nėra platinamas už Lietuvos ribas ir neturi atnaujinamos versijos internete, paradoksaliai atrodo, kad lietuvių rašytojų knyginiai vertimai rusų kalbą adresuojami vien rusakalbiams Lietuvos skaitytojams: pagal sociologinius apklausos duomenis, tik išėinančios rusakalbių Lietuvos gyventojų kartos atstovai visiškai nemoka lietuvių kalbos, tad vargu ar lietuvių literatūra besidomintis rusakalbis Lietuvos pilietis nepajęgtų skaityti knyginę valstybinę kalbą. Šiuo metu kultūroje leidinys gyvena vegetatyviniame gyvenime – kol gauna finansavimo „injekcijas“. Jei jo strategija nepakis, išskeliamas istorijos anapilinis yra tik laiko klausimas. Tačiau kokios yra teorinės strategijos pokyčių galimybės?

Jei žurnalas norėtų išlikti nekeisdamas turinio, jis turėtų arba pasiekti už Lietuvos ribas gyvenančius rusų skaitytojus, arba bent jau pasirinkti versiją internete (kuri egzistuoja, bet jau kelerius metus nebeatnaujinama) bei jos reklama rusakalbiame tinkle. Kita išeitis, kuri šioje pati žurnalo istorija (jo pradžia, prie kurios iš esmės sugrįžta, – visai nežinomi skaitytojai, mažai vertėjai, abejojama meniniu rusakalbių rašytojų knyginė lygiu), – leisti jam tapti visų pirma rusakalbių mažumos ir jos literatūros tribuna, nes taip gali atsirasti daugiau skaitytojų Lietuvoje. Bet tuomet lietuvių rašytojų knyginiai vertimai liktų tik priedas, o ne pagrindinis turinys. Teoriškai abi taktikas galima bandyti jungti, siekiant žurnalą padaryti domiu ir vietiniams, ir užsienio skaitytojams.

Posovietinio dvidešimtmečio literatūrinio lietuvi–rusų pasienio periodizacija, kuri šio žurnalo istorijos peripetijos, leidžia skirti keturis laikotarpius:

- I. 1987–1994. Žurnalo istorijos pikas.
- II. 1995–1999. Naujos tapatybės paieškos.
- III. 2000–2004. Finansavimo problemos, išlikimo klausimas.
- IV. Po 2005 m. Vegetatyvinis gyvenimas.

Sovietmečiu d li literatūros lauko centralizacijos leidinio istorija tapo patikimu segmento periodizacijos pagrindu, tuo tarpu daugiasluoksnis posovietmečio literatūros erdvė skatina atidžiau iširti alternatyvias kolektyvines strategijas.

1.3. Interneto projektas *Indoeuropietiškas diktantas*

Elektroninis leidinys ⁸ pradėtas 1999 m. – jie buvo paskutiniai žurnalai, vėl tapusiam almanachu. Idėja sukurti interneto leidinį kilo rašytojui ir filosofui orientalistui Vladimirui Korobovui, ir šia mintimi jis pasidalijo su kolega ir draugu Pavelu Lavrinecu. Pastarasis atsimena, kad pats tokį leidinį sivaizdavo „tradiciškai, kad būtų aiški programa, rubrikos, redakcija“⁹, o Korobovas norėjo sukurti kažką neprasta. Naujos techninės interneto sielos galimybės buvo palankios eksperimentams. Leidinys nepasimet tarp kit rusiškojo interneto leidinių – 2000 m. jis apdovanotas antrąją vietą rusų internetinės literatūros konkurse „Teneta“ (kategorija „Elektroninis literatūros žurnalas arba laikraštis“).

Pavadinimui svetainė paveldėjo iš antroje 9-ojo dešimtmės pusėje Korobovo ir Lavrineco sukurtą eilraščių ciklą, kuriame panaudota

⁸ (prieiga internetu: <http://www.russianresources.lt/dictant/>; žiūrėti 2012 09 17).

⁹ Šia ir toliau, jei nurodoma tik pavardė, cituojami Lavrineco atsakymai mano pateiktam klausimynui. Atsakymai gauti el. paštu 2012 04 07.

„indoeuropietiška“ anagramin poetika¹⁰. Verta paminėti, kad k rybinis Korobovo ir Lavrineco bendradarbiavimas viešoje erdvėje pastebimas nuo 1991 m., kai serijoje „Pirmoji knyga“ pasirodė Aleksandro Veleckio eilėraščių rinkinys (Permain knyga). Šie eilėraščiai, kaip ir „indoeuropietiškieji“, laikytini konceptualiais, nes yra sukurti (ar perkurti) bei sugrupuoti remiantis griežtu principu (Lavrineco pasakojimas):

Antroje 9-ojo dešimtmės pusėje sukuriu eilėraščių, o gal du, „Indoeuropietiškojo diktanto“ tipo, be punktuacijos ir su anžambemanais, parodyčiau Korobovui, kuris po kelių dienų perrašė mašinleisu tarpais, sugrupavęs eilutes šešias grupes, o parašė sudėtingesnius, vientisus ir nutrauktus, ir parodyčiau man: iš jo tarsi viena iš I Czin heksagramų. Tuomet mano bei jo kuriamus eilėraščius, remiantis tema ar nuotaika, priskirdavome vienai ar kitai heksagramai. Be to, prie jų pridėjome mažiausiai vieną velionio Michailo Novopolskio ir mažiausiai vieną Tatjanos Korobovos eilėraščių. Autorystė mums nerūpi: pagal mūsų koncepciją, poetas – tik tarpininkas ir ryškintojas ir t. t. (žr. pat. pavadinimą „Indoeuropietiškas diktantas“). Viena vertus, kiekvienas eilėraščių turi atskirą autorių, kita vertus, tuo metu artimai bendravome ir eilėraščių tam tikra prasme augo iš vienos dirvos. Dalis eilėraščių parinkti iš jau sukurtų, o kiti jau buvo parašyti taikantis prie nepanaudotų heksagramų. Pseudonimas atsirado berengiant publikacijai, sugalvojo ją, regis, Korobovas.

Taigi svetainės pavadinime slypi reikšminga nuoroda pamatinę k rybos sampratę, kuria remiasi leidinys, naudodamas jau anksčiau Korobovo ir Lavrineco parašytuose eilėraščiuose išbandytą bendraautorystės taktiką. Diktantas yra tai, kas parašyta kažkam diktuojant: diktavimo aktas atskiria rašymą nuo autorystės, teksto prasmė nepriklauso tam, kas ją užrašė. Toks požiūris artimas Roland'o Barthes'o žvalgoms, išsakytoms chrestomatiniame

¹⁰ Žr., pavyzdžiui: „...“, ... : ..., 1976 (prieiga internetu: http://philologos.narod.ru/semiotics/ivanov_gl4.htm; žiūrėti 2012 09 17).

straipsnyje „Autoriaus mirtis“¹¹. Svetainėje šis Barthes'o tekstas yra ir tiesioginis nuoroda; žr. rubriką „autoriaus mirtis skaitymo rate“.

Autoriaus (autorystės) mirtis iškeliant kaip vieną iš krybinių koncepcijos aksiomų, tenka atsisakyti visų tradicinių rašymo tikslų, kad ir kokie jie būtų – nuo visuomenės auklėjimo iki egocentriškos saviraiškos, nes jokia raiška nebelaikoma patikimu tarpininku už teksto esančioms prasmėms perduoti. Jau išant būtų formuluoti kitokios krybės tikslai, imamasi visokių gudrybių. Pagrindiniame leidinio puslapyje dėl padėties (viršuje, iš kairės, kur paprastai pradėdama skaityti) bei vienintelio paveiksluko skaitytojo dėmesį patraukia toks manifestas:

Mūsų tikslas nejuda

Streikuoja Rumunijos šachtininkai, klastingi maoistai grobsto Nepalo moksleivius, juodoji skylė surija vieną kitą reikalingą planetą – o mums tik duokite paskaityti.

Tarsi nuo skaitymo kas nors gali pasikeisti.

Bet galbūt būtumėte ir skaitome, kad nenorime, jog kas nors keistųsi. Tik tina, kad dėl tos pačios priežasties dabar ir rašome.

Tai nėra „žanras“, stilius, teisingumas, „Aš“ ar tiesos paieškos, o kažkoks begalinis artėjimas prie ramybės, kartais meistriškai pridengtas sielvartingu ekspansionizmu [...]; kartais, kaip Lenos Eltang knygoje [...], gaunantis srauto mirties linkui pavidalą; kartais maskuojamas metaforinis teroro [...].

Visi tikslai (objektyviai, deja) vienas¹², tačiau transporto priemonės, be abejo, skirtingos.

Autoironiškai pabrėžiamas *Diktanto* abejingumas aktualijoms, skaitymas suvokiamas kaip savaiminis vertybų, pastovumo ir ramybės garantas. Ramybės skelbiama esant pagrindiniu ir visus autorius vienijančiu tikslu, tačiau šis tikslas yra toks pat gudravimas kaip ir bandymas žmonijos vienybę pagrįsti

¹¹ „...“, 1994, p. 384–391.

¹² Žodis „vienas“ yra hipertekstinė nuoroda į virtualias Prahos radijo kapines.

ta aplinkybe, kad visi žmonės neva tur bendr tiksl – numirti, skiriasi tik j priemon s. Vis d lto toks retorinis manevras leidžia konceptualiai užskl sti *Diktant* , o skaitytoj ragina ieškoti s saj tarp kaimynyst je atsid rusi autori . Taip leidiniui suteikiamas savarankiško grožinio k rinio statusas, kurio prasm neišsemiamas, – kitaip skaitomas ir suvokiamas tradicinis periodinis leidinys, kuris paprastai yra tam tikros informacijos talpykla.

K rybinis manifestas, kuriame atsisakoma aktualumo, paprastai iškelia koki nors kit vertyb : pavyzdžiui, Rapoportui individualios, kasdieniškos b ties chaosas yra vertingesnis už k rybines ambicijas, tuo tarpu *Diktantas*, regis, orientuotas amžinyb – kad ir internetin . Abiem atvejais sureikšminama k rybin atmosfera, k rybiškumas kaip procesas, o ne kaip galutinis k rybinio akto produktas. Pasak Lavrineco, neišlikusiame interviu Levui Pirogovui 2001 m. pabaigoje Svetlana Martyn ik (Maks Frai), kalb dama apie *Diktant* , pasak , kad, „neva skirtingai nei Rusijos kult ros centr gyventojai, mes tiksliai žinome, kad niekam su savo rašiniiais nereikalingi, tod l rašome d l paties proceso“¹³.

Pagrindinio *Diktanto* puslapio apa ioje yra kitas manifest primenantis tekstas, t siantis žaidybišk autoreprezentacij :

[Indoeuropietiškojo Diktanto tikrov nesutampa (iš dalies ar visiškai) su jokiomis kitomis manomomis tikrov mis]

[redakcija neprisiima atsakomyb s už staig atsitiktini asociacij radim si ir dingim]

[Indoeuropietiškas Diktantas n ra masin s informacijos priemon]

[Indoeuropietiškas Diktantas išvis n ra priemon]

[ia nuolat viskas kei iasi]

¹³ Cituojami Lavrineco žodžiai iš atsakym klausimyn , ta iau panašias mintis Maks Frai išsako es „Niekam nereikalingumas“: „ , „ , „ - (prieiga internetu: <http://azbuka.gif.ru/alfabet/n/nikomunenuzhnost/>; ži r ta 2012 09 17).

Taigi leidinys deklaruoja es s savitikslis (ne priemon), sykiu nepastovus („ ia nuolat viskas kei iasi“) ir pastovus („m s tikslas nejuda“). Dar kart primenama, kad prasm nebeprisiklauso užrašiusiajam tekst : redakcija neprisiima atsakomyb s už asociacijas. Redakcija iš viso neprisiima atsakomyb s, nes niekur neparašyta, kas yra redaktoriai ir kaip su jais susisiekti.

Diktanto strategijos beveik ne manoma retrospektyviai nagrin ti kaip proceso (skirtingai nei popierini leidini ar popierinio leidinio principu sudaryt internetini), nes poky iai ir atnaujinimai nebeatsekami. Tad nors b tent procesualum , neišbaigtum *Diktantas* iškelia kaip svarbi leidinio ypatyb , nuo 2004 m. nebeatnaujinamas puslapis tampa paminklu sau pa iam; taisykl „ ia nuolat viskas kei iasi“ nebegalioja atnaujinim prasme; diktantas, atrodyt , pagaliau pasiek tobul ramyb s b sen . Vis d lto nuolat atsinaujinanti aplinkin interneto erdv suteikia *Diktantui* dinamikos: nors jis ir neatsako už „atsitiktini asociacij radim si ir dingim “, bet j ir neatsisako.

Kadangi analizei prieinamas tik galutinis leidinio pavidalas, o ne jo tapsmas, disertacijoje imamasi dvejopo skaitymo. Iš pradži , priimant paties *Diktanto* pasi lytas žaidimo taisykles, atliekama jo kaip „daikto savyje“ (nuo aplinkos atsiribojusio hiperteksto) analiz , o v liau š leidin žvelgiama kaip kolektyvin strategij .

Diktantas kaip hipertekstinio skaitymo labirintas. Pagrindiniame svetain s puslapyje pateikiamos nuorodos visus joje sud tus k rinius, kurie sur šiuoti rubrikas: „nauji pranešimai apie daiktus“; „indoeuropietiški užrašai“, „tiesaus ištiesinimas“; „les plaisirs et les jours“; „kategorij miškas“; „coito ergo sum“; „mananas – herojinis galind -jotvingi epas“; „autoriaus mirtis skaitymo rate“, „tekstai“, „epistolis“, „vertimai“, „manifestacijos“, „medžiagos ir tyrimai“. Naudojantis elektronin s erdv s galimyb mis žaidžiama tekstu – ta iau tik iki tam tikros ribos. Išorini nuorod mažai, daugiausia j vadiniame žodyje, o pa ios svetain s strukt ra organizuota taip, kad nuorodos visus tinklalapius iškeliamos pagrindin . Taigi griežt ja prasme *Diktantas* n ra labirintas – visi keliai veda iš ir pagrindin puslap ,

nors nuorodos, leidžiančios keliauti, vietoje tradicinio „atgal“ arba „sugrąžti“ gauna vis kitokį tekstinį pavidalą, kuris turi prasminį sąsają su puslapio turiniu, pavyzdžiui: nuoroda „lyg pradži, bet iš ties ...“ iš puslapio „Kova su diskursu“, nuoroda „O dabar eime į ją“ iš puslapio „Naujos žinios apie daiktus (konkursas)“, nuoroda „Suvalgyk mane“ iš puslapio „Naujienos apie maistą“ ir pan. Tai jau skaitymo labirinto spūdis, sukeltas žanrinis leidinio neapibrėžtumas¹⁴.

Persmelktas postmodernistini žaidimų dvasios, *Diktantas* ištrina ribas tarp skirtingų diskursų – mokslinio, dokumentinio, grožinio – bei jų specifinių verti. Greta patikimų archyvinų publikacijų ir vertimų yra ir tokie žanrine prasme sunkiai apibrėžiami tekstai kaip „žinios apie daiktus“, kur kasdieniai daiktai ir dalykai aprašomi derinant mokslinę retoriką ir terminiją su grožinio diskurso priemonėmis: asociatyvinių mąstymų ir sukeistinančių požiūrių daiktus. Pavyzdžiui, fragmentas iš esminiųjų „Stiklin“:

Dialektinio materializmo epochoje stiklin akivaizdžiai neigdavo hipotezų apie formos ir turinio vienybę. Nes skysti kūnai įpilami, o birsteriai be pasekmių užgriebiančiai formai. Pylimas ir birstimas tampa manomi dalykai apvalios stiklinės diametro dydžio angos. Ši konstrukcinė detalė taip pat leidžia atitinkamus kūnus išberti bei išpilti, bet tik jei nebuvo pilti statybinių klijų. Stiklin tinka bet kokiai rankai, o tai dar kartą patvirtina Visatos antropomorfiškumą.

Rubrikoje „kategorijų miškas“ akivaizdžiai sekama garsiosios Jorge Luiso Borgeso „gyvųjų klasifikacijos“ pėdomis, kuri mini ir Michelis Foucault vado veikalą *Žodžiai ir daiktai: humanitarinio mokslų archeologija* (1966) pradžioje kaip pagrindinį savo kvėpavimo šaltinį. Tik tina, kad leidinio autorius galėjo kvėpauti ne tik Borgeso kūryba, bet ir Foucault darbais.

¹⁴ Prie panašios išvados prieina ir Jelena Berns, kurdama tinklapio portretą: „ [], *RUSSIAN-CYBERSPACE.ORG* (prieiga internetu: http://www.ruhr-uni-bochum.de/russ-cyb/library/portraits/ru/portraits_diktant.htm; žiūrėti 2012 09 17).

Tarp vairi eksperimentini žanr yra ir toki , kuri precedentai ne visai aišk s: pavyzdžiui, atskir rubrik sudarantis herojinis galind -jotvingi epas „Mananas“. Sumanymas, pasak Lavrineco, buvo toks:

Iš savo orientalistini užsi mim Korobovas žinojo tokius epus kaip Heseriada, aš iš SSRS taut literat r kurso tur jau supratim apie visokius Manasus, ir abu gerai sivaizdavome, kokie iš esm s ir juokingi j herojai ir j žygdarbiai, kaip lietuviams tr ksta epo, kaip egzotiškai skamba „samprotavimas“, „kumpis“ ir „alus“ – ne pras iau nei budistiniai ar tantristiniai terminai; kilo pagunda sukurti tekst , kurio prasm iš esm s skirt si priklausomai nuo to, ar žmogus moka lietuvi kalb , ar ne, žino vairiausi reminiscencij pretekstus, pradant ritminiais, ar ne. Mums, kiekvienam savaip, patiko tokie mitologiniai, etimologiniai ir kitokio pob džio tyrimai kaip Toporovo, Ivanovo, Civjan, Jelizarenkovos darbuose, ypa žav jo protis esant progai atrasti pasaulio med , klasifikacines schemas, dvyni mit , [Griaustini valdov], mitologini strukt r Dostojevskio k ryboje, žvelgti panašum tarp galind migracijos krypties ir Goliadkino jud jimo. Ši tyrin toj darbuose prastos gausios nuorodos vairiakalbius ir vairiar šius tekstus.

Taigi galind -jotvingi epo pavadinimas „Mananas“ kilo iš Kirgiz herojinio epo „Manas“ pavadinimo, kur Manas – pagrindinis didvyris. Šis epas laikomas ilgiausiu iš žinom pasaulio ep . Lingvistinis b das, kuriuo iš Manaso sukuriamas galind -jotvingi epo herojus, mano manymu, gali b ti siejamas ir su kitu intertekstu – kultine 9-ojo dešimtme io daina „ , “ (Sveikas, berniuk banananai), absurdiškas dainos turinys nesutrukd „berniukui banananui“ tapti vienu iš laikme io heroj (ši daina skamb jo ir kultiniame Sergejaus Solovjovo 1987 m. filme „Assa“).

Svarbus tekstin s epo strategijos lygmuo, kur akcentuoja ir Lavrinecas, yra žaidimas teksto daugiaprasmiškumu, kuris sukuriamas per tarpkult rin ir tarpdisciplinin (nors kalbant apie moksl ir literat r gal tiksliau b t sakyti „tarpdiskursin“) k r j pad t. Humanitarinio išsilavinimo žmogui,

mokaniam rus ir lietuvi kalbas bei išmananiam mokslinio diskurso taisyklės, epio fragmentai su komentarais turėtų skambėti komiškai. Pavyzdžiui, 2 fragmentas (vienas trumpiausi):

Dr siai [1] grieb Mananasas,
Atsargiai išsitrauk [2].
Virš kuklios jotvingi pirkis
Išdidžiai kabojo Darius ir Gir nas. [3]¹⁵

[1] Kalbama apie vyriškojo Kupalos pavidalo pagrobimą; siužetas suklika diskusiją apie seksualinę Mananaso orientaciją, kurioje heteroseksualumo teorijos šalininkai, ignoruodami etimologinius D. Razausko atradimus, buvo linkę žvelgti *kumpyje* velniai žino k (žr. žurnalą „Liaudies kultūra“, 1999, Nr. 1), tuo tarpu akivaizdus sakralinis semantinis šis daiktas (*kumpio* ir *pilstuko*) kūrvis nekelia abejonių.

[2] Variantas: *pilnstukas*. Pasak žodinio padavimo, kuris išliko nutolusiuose Dzūkijos rajonuose ir Lietuvių kalbos ir tautosakos institute (Antakalnio g., 6, tel. 22 53 32), jaunystėje Mananasas atidavė Girnės šventosios išminties sergtojui už žinojimo pilnatvę. Plg. „žinojimo medaus“ motyvas Vyresniojoje Edoje.

[3] Luigi Biagolli nustatė, kad „skraidančių“ brolių Dariaus ir Girnos vaizdas yra archajiško indoeuropietiško dvynio mito refleksas (nepublikuotas pranešimas, skaitytas IV Pasauliniame galindistų kongrese, Liubliana, 1996). Simptomiška, kad rusiškajame substrate šis mitas transformavosi į siužetą apie vadinamuosius „brolius pilotus“.¹⁶

Sunku pasakyti, kokią prasmę šiame tekste galėtų išskaityti žmogus, kuris nemoka lietuvių kalbos, nėra filologas ar mokslininkas. Kitaip nei „kategorijų miškas“ ar „žinios apie daiktus“, epas nesinaudoja kasdienybėmis

¹⁵ Kadangi rusiškajame tekste lietuviški žodžiai transliteruojami ir rusų skaitytojui, nemokančiam lietuvių kalbos, neturi jokios reikšmės, lietuviškame vertime paliktas „originalus“ jų užrašymas, kad jie irgi sudarytų keistą ir nepažįstamą žodžių sąrašą.

¹⁶ „2“, (prieiga internetu: <http://www.russianresources.lt/dictant/Mananas/Fragment2.html>; žiūrėti 2012 09 17).

medžiaga, kuri daugmaž vienodai pažįstama visiems, – vairiausi intertekstiniai nuorodai gausa nepasiruošusiam skaitytojui pasiūlyti per daug tekstinių anomalijų, kad būtų galima, jas ignoruojant, skaitymo metu sukurti kok nors kitą bendrą prasmės lauką, kur kiekvienas elementas būtų galima paaiškinti iš teksto visumos bei santykiu su kitais elementais.

Iš viso epas sudaro 17 tokių fragmentų su komentarais bei vadas, pasakojantis epą „atradimo“ istoriją ir „rekonstravimo“ aplinkybes:

Kaip žinoma, herojinio indoeuropiečių epas, sukurtas galindų ir jotvingių tautos, tekstas „Mananasas“ netiesiogiai atrado Aldona Sapiegovienė viešosios pirties palėpėje Kazlė Rūdos mieste. [...]

Šiuo metu prie fragmentų rekonstrukcijos, vadovaujami filosofijos daktaras Onutis Kugeliensis, dirba 17 habilituotų daktarų iš vairių visuomeninių mokslų, 24 daktarai (iš jų 9 docentai), 19 vyresnieji mokslų darbuotojai, 14 mokslų darbuotojai, 6 asistentai ir 32 doktorantai, „Greitosios pagalbos“ brigada, mokesčių inspekcijos inspektorius, vienas pensininkas entuziastas, dvi pensininkės – tikrosios entuziastės, jaunas krašto tyrinėjėjas iš vidurinio mokyklos, kuri pageidavo likti nežinoma.

Deniso Jacutko recenzijoje užsimenama, kad *Diktantas* turį jo epigrafą (kurio dabartinėje svetainės versijoje nebūna) „Neapripiama erdvė ir nieko šventa“¹⁷. Toks epigrafas kondensuotai charakterizavo interneto erdvę ir postmodernistinę diktantorių orientaciją. Galvojant apie vairias mokslinio diskurso parodijas, galima būtų sutikti, kad „nėra nieko šventa“, – tačiau tai ne visai taip. Šventa atrodo pati teisė, kuri rybiškai žinoma, bet kokio diskurso taisyklės ir, priklausomai nuo nuotaikos ir tikslų, šioms taisyklėms paklusti arba nepaklusti.

Diktantas kaip kolektyvinė strategija. Autorystė *Diktanto* teritorijoje nuolat kinta pokštus: administratoriai bei dalis autorių naudojami

¹⁷ „...“, *EX LIBRIS*, 2002-02-14 (prieiga internetu: http://exlibris.ng.ru/internet/2002-02-14/2_game.html; žiūrėti 2012-09-17).

slapyvardžiais, todėl netgi tikri, bet egzotiškai skambantys vardai sudaro pseudonimų sąrašą (pavyzdžiui, Anri Ketegat).

Tikri leidinio redaktorių vardai niekur nenurodomi, tačiau smalsus skaitytojas nesunkiai juos rasti internete. *Diktanto* pasirodymo metais kurta viešoji staiga „Baltijos rusų kabininiai išteklių“, kurios pagrindinis tikslas – „taikant modernias technologijas plėsti kabinos išgales, kontaktus ir bendradarbiavimą kultūros, informacijos ir švietimo srityse“¹⁸. Šiai staigai atstovauja programų direktorius Vladimiras Korobovas, direktorius Pavelas Lavrinecas ir vyriausiasis analitikas Sergejus Rapoportas. *Diktantas* tapo vienu iš šios staigos vykdomo projekto greta „Baltijos archyvo“, „Trimitininko ant žirgo“ ir „XreNir“.

Pasak Lavrineco, užregistravus staigą „tapo manoma 1999 m. lapkritį pasirašyti sutartį su UAB ‘DBS.Ltd.Pte’ (dabar UAB ‘Skaitmeninio sertifikavimo centras’) dėl serverio suteikimo ir domeno vardo registravimo ir 2000 metams gauti finansinį Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondo bei Tautinių mažumų ir išeivijos departamento prie LR Vyriausybės paramą“. Tačiau *Diktanto* struktūra ir atnaujinimo dažnumas nebuvo palankūs atsiskaitymams už projektinį finansavimą. Ilgainiui viena iš *Diktanto* rubrikų (archyvinės publikacijos ir moksliniai straipsniai, skirti rusų kultūros Lietuvoje tyrimams) išaugo savarankišku projektu „Baltijos archyvas“, kuris reguliariai atnaujinamas ir sėkmingai veikia iki šiol, – tačiau tai jau yra mokslinis ir dokumentinis, o ne kabininis projektas, publikuojantis XIX–XX a. pradžios Lietuvos rusų rašytojų kabinų bei tyrimus. Taip *Diktanto* strategijoje kuriam laikui susijungę skirtingi jo iniciatorių interesai – moksliniai ir literatūrinės aspiracijos.

Leidinio literatūrinė strategija trisluoksnė: tiesioginiame deklaratyviame lygmenyje jo tikslas – skaitymo ramybė, tiesiogiai susieta su abejingumu aktualijoms. Paradoksaliai būtent interneto erdvės specifika tokia

¹⁸ „

“,
(prieiga internetu:

<http://www.rusorg.lt/rstrt/>; žiūrėti 2012 09 17).

nesuinteresuotumo išraiškai suteikia dviprasmiškumo: jei pavartojamas kažkoks žodži junginys, jis leidžia paieškos programoms surasti puslap . Taigi *Diktantas* smalsuoliui gali būti pasi lytas tarp naujien apie šachtininkus, maoistus ar juod sias skyles. Tad vien min damas aktualius žodžius leidinys save aktualizuoja deklaruojamo abejingumo aktualijoms bū du.

Kaip kolektyvin strategija *Diktantas* siek sukurti tai, ko anks iau nebuvo, naudodamasis grožin s k rybos priemon mis. Kod l vyraujantis atrodo b tent grožinis, o ne, pavyzdžiui, mokslinis ar dokumentinis diskursas? Pirmiausia d l paratekstini ypatybi , kurios br žia pageidaujamo skaitymo r mus (plg. su mokslinio dokumentinio projekto pavadinimu „Baltijos archyvas“). Pasak Marco Angenot, literat ros diskursas skiriasi nuo kit galimybe juos visus jungti, neprarandant savosios tapatyb s¹⁹.

Taigi pagrindinis diskurso organizavimo principas *Diktante* yra grožinis, ir nors anonimn redakcija tiesiogiai nekelia joki literat rini tiksl , netiesiogiai orientacija literat rin kokyb akivaizdi: „netur jome toki tiksl kaip iškovoti viet literat rin je hierarchijoje, padaryti literat rin karjer , tvirtinti savo estetik ir k rybin metod , tuo labiau n košmare nesapnavome pozicionuoti save kaip Lietuvos rus literat ros organ “ (Lavrinec). Taigi, viena vertus, *Diktantas* siekia aiškiai atsiskirti nuo literat rini samb ri (b tent j k ryba paprastai siejama su Lietuvos rus mažumos literat ra), kita vertus, atsisako kovoti d l vietos profesionaliojoje literat ros hierarchijoje. Ta iau literat ros lauko istorijos poži riu siekis sukurti nauj literat ros apibr žim yra net ambicingesnis nei siekis tvirtinti savo estetik ar padaryti karjer literat roje.

Diktantas, viena vertus, t sia neoficialiosios Vilniaus rus literat ros tradicij (neatsitiktinai vyriausiasis staigos analitikas yra Rapoportas). Su tryntravistais j suartina tiek žaidybin s literat ros ir humanitaristikos formos, tiek pabr žtinai nerimtas sav s pateikimas kult ros arenoje: joki specifiškai literat rini tiksl , nors *Diktanto* atveju akivaizdžiai veikia neskelbiamas

¹⁹ Marc Angenot, „What Can Literature Do? From Literary Sociocriticism to a Critique of Social Discourse“, *The Yale Journal of Criticism*, 2004, Nr. 2, p. 217–231.

kokybės ir novatoriškumo kriterijus, o tarp tryntravist – tam tikro elgesio kodeksas.

Net ir neturdamas tokio tikslo, leidinys kuriam laikui prisiima ir savo pozicijas praradusio žurnalo funkcij – atstovauti Lietuvos rusakalbei literatūrai. Atstovavimas nebūtinai visada prisiimamas sėmingai – kartais jis primetamas dėl atsivariusios struktūros spragos. Vairiuose elektroniniuose resursuose *Diktantas* dažnai pristatomas kaip „vienintelis elektroninis rus literatūros leidinys Lietuvoje“ – tai lemia paratekstinės aplinkybės: domeno vardas (lt), viešosios staigos pavadinimas (Baltijos rusų k. rybiniai resursai), finansavimo šaltinis (Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondas), mokslini ir pseudomokslini publikacijų kryptis, vertimai, publikuojama archyvin medžiaga. Būtent šitame kontekste pašaliniam skaitytojui paprasčiau prasminti leidinio strategiją. Pažymėtina, kad viena iš nuolatinių *Diktanto* autorių buvo Lena Eltang, kurios kūrybos samprata ir padidėjus lauke aptariami kitame disertacijos poskyryje. Jos literatūrinė strategija savotiškai – ir sėkmingai – taciau *Diktanto* „kov“ dėl tam tikro literatūros apibrėžimo.

2. Individualios strategijos: sėkmingi scenarijai

Analizei pasirinkti trys rusakalbiai Lietuvos rašytojai, atstovaujantys skirtingoms kartoms: Jurijus Kobrinas (g. 1943), Georgijus Jefremovas (g. 1952) ir Lena Eltang (g. 1964). Juos suartina kadaise padarytas pasirinkimas – gyventi Lietuvoje bei kurti poeziją rusų kalba, o skiria debiuto laikas, simbolinio kapitalo pobūdis, pripažinimo ženklai. Ši labai skirtinga trajektorija, strategija ir padidėjusi analizė leidžia gan išsamiai atskleisti galimybių erdvę, atsiveriančią šiuolaikiniams rusų rašytojams Lietuvoje, o Kobrino ir Jefremovo atveju – kalbėti ir apie (po)sovietinius strategijų pokyčius.

2.1 Jurij Kobrin: „rusiškas Lietuvos žemės nus“

Poeto Jurijaus Kobrino, gimusio Černogorske 1943 m. karininko šeimoje ir nuo vaikystės gyvenančio Vilniuje, literatūrinė trajektorija intriguoja tuo, kad vėlyvuose sovietmečiu jis buvo pagrindinis oficialus rusakalbis Lietuvos poetas, traukiamas žodynus bei enciklopedijas, o naujomis sociokultūrinėmis aplinkybėmis jo simbolinis kapitalas nenuvertėjo, kitaip nei daugelio kitų oficiali sovietmečiu rašytojų: 2003 m. už nuopelnus Lietuvai Kobrinas apdovanotas Lietuvos didžiojo kunigaikščio Gedimino ordino Riterio kryžiumi²⁰, 2005 m. paskelbtas „pripažintu Rusijos federacijos meno veikėju“²¹, o 2008 m. jam buvo teiktas Draugystės ordinas už indėlį plėtojant ir stiprinant rus–lietuvių kultūrinius ryšius²².

1961 m. Kobrinas debiutavo respublikinėje spaudoje (bet toks debiutas buvo laikomas rašytojo karjeros pradžia sovietmečiu, nuo jo skaičiuotas „stažas“). Pirmoji jo knyga pasirodė po penkeri metai²³, kai autorius buvo dvidešimt trejų ir bebaigė Vilniaus pedagoginį institutą.

Almanache buvo spausdinami Kobrino vertimai iš lietuvių poezijos. Taigi Kobrino literatūrinė karjera prasidėjo panašiai kaip ir Jurijaus Grigorjevo: debiutas respublikinėje spaudoje, pirmoji knyga atlydžio pabaigoje (Grigorjevo rinkinys iš jo 1968 m.), „privalomieji“ vertimai. Nors galima teigti, kad Grigorjevo debiutas buvo ryškesnis, nes 1966 m. jo eilės rašytos pasirodė centriniame storajame literatūros žurnale. Taip, savo ruožtu, vyko dėl to, kad Grigorjevas mokėsi Gorkio literatūriniam institute. Tačiau pasibaigus atlydžiui, Grigorjevas spausdino vien vertimus bei neryškius eilėrašius periodikoje, tuo tarpu Kobrinas 1971 m. išleido antrąją poezijos knygą (Pasveikimas), o 1973 m. tapo Rašytojų sąjungos nariu.

²⁰ Dekretas dėl Lietuvos Respublikos ir užsienio valstybių piliečių apdovanojimo Lietuvos valstybės ordinais ir medaliais Vasario 16-osios – Lietuvos Valstybės atkūrimo dienos proga, 2003 02 03, Nr. 2042.

²¹

²² Rusijos prezidento dekretas „

“, 2008 02 28, Nr. 264.

²³

, Vilnius: Vaga, 1966.

Kaip pats Kobrinas pasakoja es „Tarkovskio pamokos“, stojimas užtruks. Arsenijus Tarkovskis, su kuriuo Kobrinas susipažino Vilniuje, dar 1966 m. parašė jam rekomendaciją, Kobrinas pateikė dokumentus, tačiau jokio atsakymo nebuvo, – nors kažkas iš paštam jam buvo sakęs, kad reikalas aiškus ir problem nekilsi. Praėjus keleriems metams ir pasirodžius antrajam eilraščių rinkiniui, Kobrinas pasidomėjo savo dokumentų likimu, ir paaiškėjo, kad niekas jų nebuvo matęs – reikia pateikti iš naujo. Tarkovskis ir antrą kartą parašė rekomendaciją, o po kelerių metų savo dokumentus Kobrinas netysia aptiko besikraustančio iš Rašytojų sąjungos kitas patalpas žurnalo *Pergalė* redakcijos seife²⁴. Rašytojo autoreprezentacijos požiūriu domu pasvarstyti, kodėl ši istorija Kobrinui atrodė reikšminga ir verta papasakoti. Matyt, dėl to, kad ji akcentuoja „povandenines sroves“, kurios tarsi apsunks oficialų Kobrino karjerą. Kobrino atsiminimai apie Tarkovskį parašyti ir išspausdinti posovietmečiu, kai oficialus pripažinimas tapo dviprasmiškas. Papasakojęs istoriją Kobrinas parodė, kad jo negalima visiškai tapatinti su oficialia erdve, nes jis nebuvo labai pageidaujamas Rašytojų sąjungos narys. Jis rekomendavo Tarkovskis taip pat buvo ambivalentiška sovietmečio literatūros lauko figūra. Kaip poetas jis buvo žinomas ir vertinamas gana siaurame rate, nes jam mažai spausdino. Kita vertus, jis buvo Rašytojų sąjungos narys, garsus kaip vertas iš Rytų respublik kalbėti.

Vienos kartos atstovų trajektorijos turi bendrą reikšmingą tašką, pavyzdžiui, sovietmečiu tai pirmoji publikacija, pirmoji knyga, stojimas Rašytojų sąjungoje arba pasitraukimas iš oficialiosios erdvės ir pan. Tačiau konkretaus rašytojo atveju visada atsiranda literatūrinei biografijai individualiai svarbi vyki. Kobrinui tai pažintis su poetu ir vertė juo Arsenijumi Tarkovskiu, kuris oficialiai rekomendavo jį karybą, tapo literatūrinio elgesio orientyru. Šis individualus vykis priskirtinas tam tikrai vyki grupei, kuri galima pavadinti „literatūrinė globa“, – tai mokymasis iš asmeninio (dažniausiai vyresnio ar bent jau pripažinto) kito poeto pavyzdžio. „Literatūrinė globa“ yra svarbus momentas daugelio rašytojų karjeroje.

²⁴

, Vilnius: Žuvėdra, 2006, p. 293–298.

Pavyzdžiui, Brodskiui tokia svarbi figūra, asmeninjo sąsaja su ikisovietine rus literatros tradicija buvo Anna Achmatova; Georgijaus Jefremovo, kurio literatrinė strategija aptariama kitame poskyryje, literatros pasaulio vedlys buvo Davidas Samoilovas. Svarbu, kad literatrinė globa numano ne tik simbolinį apdovanojimą ir ne tiek poetikos paveldjimo galimybę, kiek „buvimo poetu“ mokyklą, todėl dažniausiai sekama bent laikysenos pavyzdžiu ir / arba jam priešinamasi. Literatrinis globos atveju vyresnysis (šiuo atveju svarbiau ne biologinis, o literatrinis amžius) kolega paprastai paremia jaunesnius savo simboliniu kapitalu, todėl mokinišimbolinis kapitalas iš dalies priklauso nuo to, kokia yra mokytojo padėtis literatros lauke.

Užtekstin Kobrino poetinį laikysena iki šiol dažnai interpretuojama apeliuojant bent Tarkovskį. Štai kaip savo pažintį su Kobrinu aprašo poetas ir vertėjas Aleksandras Radaškevičius:

Susipažinome III Tarptautiniame rus –guzin poezijos festivalyje 2009 m. birželį ir iš karto „atpažinome“ vienas kitą ir susidraugavome, lyg visada būtų tume būvę pažįstami. [...]

Vyriškoji dalis skaitė dažniausiai aprintais džinsais, suglamžytais šortais, tenisininko ir net futbolininko marškiniais. Ir štai iš jo jis, vasarišku popieriniu, smilgio spalvos švarku, su puikiai priderinta skara ant kaklo ir graškiais mokasiniais ant nuogos kojos, plieniniais, portretiškai sušukuotais žilais plaukais. Kas nors kitas tokiu džentelmenišku „rinkiniu“ būtų pasirodęs pižonas, o jis savo išvaizdą laikė natūraliai ir prigimtinai, tarsi Romos senatorius togą. Jis buvo rudas ir santūrus, ir šypsojosi kaip ir lėpė krašteliu, skaitė susikaupęs ir labai rimtas. Vėliau, susipažinęs su Jurijaus Kobrino knyba, supratau, kad, be gimtos elegancijos, tai buvo bent dinga dar jo mokytojui ir viso gyvenimo stabui Arsenijui Tarkovskiui, kurio iškalbingas išorinis vaizdis neatskiriamas nuo jo pasauližiros ir poetinės manieros [...].

O tuomet Gruzijoje, spinduliuojančiose epinėse rusų fone, atsiminiau Buniną, jo 1922 metų dienoraštyje rašė: „Tas, kas vadinamas ‘poetu’, turi būti jaučiamas kaip reto proto, skonio, siekiant t. t. žmogus. Tik tokiu atveju galiu

klaudytis jo intymiai, meilės [eilės] ir t. t. Kam gi man reikia durniaus, pleb jė, liokajaus sielos išsiliejimė, jei net fiziškai jis man atgrasus?“

Viskas maneroje, geste, savės pateikime, vidinio ir išorinio, pasauliui.

Aristokratiškumas, gimtas ir sėkmingai pasisavintas, – šiandien itin reta savybė, tokia pat reta ir tiesiogiai su juo susijusi, kaip mokykla, aukšta tradicija, ir tai visiškai priešinga niveliacijai, standartizacijai, tipizacijai, „demokratizacijai“, globalizacijai ir, galiausia, debilizacijai aplinkkultūrinės ir prošalliteratūrinės aplinkos. Būtent šia gera savybe dosniai apdovanotas Jurijus Kobrinas, kavalieriškas poetas, ordinonešis, žinomasis literatūrinis premijų laureatas bei mokslinis ir kitoki titulus turintis – viso to, ko reikia ne tik nusipelnęti, bet ir mokėti labai garbingai ir kukliai nešioti.²⁵

Nekasdieniška poeto Kobrino išvaizda – labai svarbus jo vaizdžio dalykas, kur neatitiktinai fiksuoja Radaškevičius. Sovietmečiu rašytojų nuotraukų padėtis knygoje buvo pakankamai griežtai reglamentuota: paprastai jos būdavo pateikiamos arba paskutiniame viršelyje (kaip „Vagos“ serijoje „Pirmoji knyga“), arba pirmuosiuose knygos puslapiuose. Po Nepriklausomybės atkūrimo pasirodžiusiuose Kobrino knygoje poeto nuotrauka arba paveikslas dažnai pateikiami pirmajame viršelyje²⁶, tarsi pati poeto figūra būtų pagrindinis knygos pranešimas. Dauguma nuotraukų rodo tuos pačius situacijas – progiškai apsirengęs (dažnai su ryškiais akcentais – pavyzdžiui, kaklaraištis su širdelėmis knygoje []) ir dailiai sušukuotas poetas „pagaunamas“ su cigarete, profiliu žiūrovui. Pirmame knygos [] / *Laisv pasirinkti* viršelyje reprodukuojamas paveikslas, sukurtas nuotraukos, spausdintos knygoje [], motyvais – poeto poza lieka ta pati, bet kinta fonas: vietoj nuotraukoje matomų medžių paveiksle atsiranda žydinčių alyvos (šis krūmas itin dažnai minimas

²⁵ [], „ [] : [] „ [] , 2011, Nr. 2(22) (prieiga internetu: <http://magazines.russ.ru/zin/2011/2/ra18.html>; žiūrėti 2012 09 17).

²⁶ Žr., pavyzdžiui: [], Vilnius: Vaga, 1996; Idem, []; Idem, [], Vilnius: Konstantino Vorobjevo fondas, 2010; taip pat asmenin poeto svetainės [] (prieiga internetu: <http://jurij-kobrin.narod.ru/>; žiūrėti 2012 09 17).

Kobrino eilrašiuose), už kuri – dangaus fone – bažnyčios, kaklaraišio širdelės gauna abstraktesnio ornamento pavidalą. Knygos pradžioje dedama dar viena nuotrauka su autografu, o poetas žiūri „kamer“ . Juodai balta nuotrauka panašiai dokumentines, poetas nesišypsuoja, o jo apranga vis atkreipia save dėmesį kontrastais – šviesus švarkas su tamsia skarele kišenėje, ryškūs ornamentuoti marškiniai. Taigi galima konstatuoti, kad poetas ne tik turi savo stilių, bet ir stengiasi, kad tai neliktų nepastebima skaitytojui. Pabrėžtinai nekasdien poeto išvaizda kaip literatūros strategijos dalis gali būti interpretuojama vairiai: vieni, kaip Radaškevičius, mato ją pagarbiai auditorijai, kitiems tai pozavimo, apgalvoto vaizdo kermo, tad ir neautentiškumo ženklas (neatsitiktinai Radaškevičius nejuokauja siekia apginti Kobriną nuo „pižono“ titulo ir bando tikinti, kad jo aristokratiškumas autentiškas).

Viešojo poeto Kobrino laikysena aiškiai ir išvairiai jo esybei interviu: pavyzdžiui, 1986 m. *Tarybini Lietuvi rašytojų autobiografijoms* parašytas tekstas išraiškingas kaip situatyvi savivokos raiška:

Prabėgus aštuoneriems metams po leidinio „Taryb Lietuvos rašytojai“ iš jimo mano autobiografijoje esminis pasikeitimas nevyko. Pasikeitė nebent tik bibliografinis sąrašas. Apie kitą smalsus skaitytojas galės sužinoti iš minėtos knygos, o ieškantis, tikrai norintis suprasti literatūros gyvenimą skaitytojas – iš eilraščių rinkini „Širdies valanda“ (, 1982), „Meilės dienoraštis“ (, 1986).

Mano požiūris kėrybinis procesas nepasikeitė. Kaip ir seniau manau, kad mokėjimas sulaikyti bėganį plunksn – tai poezijos, kuri, kaip žinoma, nepakenčia skubos, akumuliuojančios jos garantija.

Pastaraisiais metais lietuvių kalbos fonas ir fonetika daug davė mano poemai „Grindiniai“, kuri rašiau beveik dvidešimt metų. Tiesa, ji gal gale visai sutrumpėjo.

Kodėl labai daug? O todėl, kad rusų kalbą išverčiau keletą kartų į lietuvių poezijos eilutes. Didžiuojuosi, kad man buvo patikėta išversti Lietuvos Taryb Socialistinės Respublikos himn, džiaugiuosi, kad rusų kalba

suskambo Justino Marcinkevičiaus poemos „Donelaitis“ ir „Pažinimo medis“, kad keli rusų junginys skaitytojų surado „Meilės poema“. Didelį kryptinį pasitenkinimą suteikė Eduardo Mieželaičio ir Juozo Macevičiaus, Juozo Nekrošiaus ir Prano Rašaus knygos vertimas. Nors ir nedrįsu imtis tokio darbo, esu laimingas versdamas rusų kalbą Jurgio Baltrušaičio lietuviškus eilrašius.

Kodėl poema „Grindiniai“ labai trumpa? Todėl, kad ji parašyta apie Vilnių, mano jaunystės miestą, ir, kaip senbuvis miestietis, aš Vilnių suvokiū tarsi eilrašį. Kupinų ilgesio... Šiurkšt... Romantišk... Jis – kultūrinis lydinys. Jame – laikas, kuris visada vaikšto po miestą. Ir čia ne vieta daugiažodžiauti.

Šioje autobiografijoje akivaizdi orientacija lietuvių skaitytojus bei oficialius rašytojo karjeros etapus kaip rašytojo biografijos karkas – jokių per daug asmeniškų dalykų (jokių pokyčių per aštuonerius metus!), pasakoma tik tai, kas gali reikėti rybos skaitytojams. Skaitant Kobrino tekstą greta kitų rašytojų autobiografijų (lietuvių ir rusų), sudėt šioje knygoje, galima pastebėti, kad jo pasirinktas kalbėjimo būdas nebuvo vienintelis manomas (kitame disertacijos skyriuje analizuojama Georgijaus Jefremovo autobiografija, taip pat parašyta būtent šiam žodynui ir besiremianti visai kitais principais). Svarbu atkreipti dėmesį ir tai, kad čia kuriamas nedaugiažodžiaujančio žmogaus vaizdis. Dažnas Kobrino interviu prasideda žodžiais: „Jurijus Kobriną neduoda interviu, nors žmogus žinomas“²⁷. Gebėjimas „išlaikyti pauzės“²⁸ (vairiomis prasmėmis), anot Kobrino, yra svarbi tikrojo poeto savybė, nebūdinga grafomanams, – apie poetines Kobrino kovas su grafomanais žr. toliau.

²⁷

„ [interviu], 2008 08 04 (prieiga internetu <http://www.nedelia.lt/news-lt/kultura/4007-podlinnyj-master-vsegda-osoznaet-svoe.html>; žiūrėti 2012 09 17); Idem, „ [interviu], 2012 02 10, Nr. 6 (prieiga internetu: <http://www.litrossia.ru/2012/06/06804.html>; žiūrėti 2012 09 17).

²⁸

„ in: , p. 24.

Paratekstin taktika ir metapoezija. Apie Kobrino knyg paratekstus jau šiek tiek užsiminta kalbant apie poeto išvaizdos akcentavimo būdus. Tai jau verta aptarti ir kitus jo paratekstinės taktikos aspektus.

Sovietmečiu knygos leidimas buvo reglamentuotas, autoriai iki tam tikro literatūrinio amžiaus negalėjo leisti rinktinės, piktnaudžiauti pakartotinėmis kūrinių publikacijomis. Rinktinės bylojo apie literatūrinį stažą, pripažinimą, tai buvo klasikų prerogatyva. Sovietmečiu leistos Kobrino knygos daugiausia buvo naujų eilraščių rinkiniai. Pavelo Lavrineco nuomone, Kobrino literatūrinis karjeros viršūnė laikytini 1987 m., kai prestižinėje Maskvos leidykloje „Vaga“ išleido eilraščių vertimus lietuvių kalba (*Голос ант акmens*).

Atkūrus Lietuvos nepriklausomybę, pirmą kartą leidžiamas ir perleidžiamas Kobrino rinktinės didžiąją dalimi sudaro anksčiau parašyti ir spausdinti eilraščiai; kartais naują redakcija, kaip ir pati eilraščių atranka, byloja apie kultūrinio ir politinio klimato pokyčius.

Posovietinėse Kobrino knygos turi daug vadinių tekstų – recenzijų ir jų ištraukų iš vairių laikraščių ir autorių. Svarbu, kad ištraukos visada komplementarinos. Ši taktika dažnai naudojama spausdinant knygas asmeninėmis išomis (galima prisiminti Dubasovą). Kai leidykla nebegarantuoja skaitytojams knygos kokybės, rašytojas priverstas imtis kitų priemonių – pats pasirinkti savo kūrybos vertes argumentais.

Paratekstinė Kobrino eilraščių taktika labai nuosekli: visi eilraščiai turi pavadinimus ir yra „klasikiniai“ (t. y. specialiai nežymimi kaip kūrybinės inovacijos teritorija, pavyzdžiui, kaip Eltang poezijoje). Visi eilraščiai, kaip ir Dubasovo knygoje, kruopščiai datuojami (nors chronologijos rinktinėje nesilaikoma).

Dažnas Kobrino eilraščių paratekstas – nuorodos-komentarai, paaiškinantys kai kuriuos istorijos faktus, specifinius lietuviškus ar žydiškus žodžius, kurie gali būti nepažįstami Rusijos skaitytojui. Neretai aiškinami išsilavinusiam skaitytojui žinomi dalykai, pavyzdžiui, išveriamas lotyniškas pavadinimas „Exegi monumentum“, lotyniški žodžiai „ego“, „tempus fugit“,

„salve“, „homo homini“, „per aspera ad astra“, pranc. „la femme“, „mon amis“, aiškinama, kas yra Aidas (Hadas) ir taip toliau. Tokia strategija numano skaitytoją, kuris nežino pamatini kultūros ir literatūros dalykai. Tai atskleidžia populistinį Kobrino strategijos aspektą.

Paratekstai leidžia pastebėti svarbiausius knygos kuriamo skaitytojo bruožus. Ji pirmiausia adresuota „paprastam skaitytojui“, neturintiam specialaus filologinio išsilavinimo, nesiorientuojančiam literatūros lauke, neišmanančiam jo subtilių (pateikiamos labai skirtingų metų ir skirtingų reputacijų kritikų atsiliepimai) bei neseniai ankstesni Kobrino knyga (nes perleidžiami anksčiau parašyti eilėrašiai, vos pridėjus keletą naujų, kartojasi ir recenzijų ištraukos, tik auga jų skaičius).

Kobrino paratekstai galioja kalbėti apie autokanonizacinį rašytojo taktiką, kuri išryškėja ir jo metaeilėraščiuose. Vienas ryškiausių autokanonizacinės taktikos pavyzdžių – eilėraštis „Exegi monumentum“ iš ciklo „Vainikas Josifui [Brodskiu]“²⁹ (greta pateikiamas pažodinis vertimas):

EXEGI MONUMENTUM*

EXEGI MONUMENTUM*

Glebui

<p>, , , ; , , , ! , ... exegi monumentum. , ,</p>	<p>Min damas Puškin ir Blok , su jaunu Brodskiu, jaunas gėriau. Kalbėjome, ginėjome; epocha kaip valgykla kvėpavo jo kopėstiene. Aš dar užklupau tuos laikus, o jei netiki, tai persižegnok! Man skaitė gerą damas mano eiles, atmintinai Krasauskas Stasys... Sau pačiam exegi monumentum. , Aš su Tarkovskiu pasižinojau per lietuvius ir griauštinę,</p>
--	---

²⁹

, p. 70.

ir Vilnel , naudodamasi proga,
 , , mano tomel papyl sidabro.
 , , Pats žinau Kieno esu pasteb tas, pažym tas,
 , , Kas liep , vedžiodamas mano plunksn ,
 . tilstan ioje rus šnekoje
 tapti nepertraukiama grandimi.

26.05.98

98 05 26

* (.) * Pasista iau paminkl (lot.)

Eil raštis „Exegi monumentum“ – akivaizdi nuoroda tradicij , kurios pradžia laikomas Horacijaus eil raštis, cituojamas pavadinimu. Šiame eil raštyje minimi du gars s „paminkl sau“ architektai rus poezijoje – Aleksandras Puškinas („ ...“) ir Josifas Brodskis („ ...“). Kaipgi ia veikia žanrin atmintis ir kaip perprasminama tradicija?

„Exegi...“ žanro eil raš iams (kuri istorij rus poezijoje šiai analizei aktuali aspektu apžvelgia, pavyzdžiui, A. A. Fokinas³⁰) b dingi keli „privalomi“ motyvai. vairiausiuose Horacijaus vertimuose ir perdirbiniuose kalbama, kad poetas pats susikuria paminkl , tvirtesn nei iš kokios nors materialios medžiagos (varis Horacijaus, „nerukotvornyj“ Puškino), kuris yra aukštesnis už politin valdži simbolizuojan ius pastatus (Horacijaus – piramides, Puškino „Aleksandrijos stulp “); poetas pranašauja sau šlov , kuri gyvuos, kol gyvuoja: valstyb (Horacijaus vertimuose), slavai (Deržavino), literat ra – Puškino. Tradiciškai kreipiamasi m z (šiai tradicijai ištikimi ir Puškinas, ir Brodskis). Poetai taip pat dažniausiai mini, kod l yra verti šlov s: k naujo jie padar , ko iki j nebuvo. Be to, Puškinas bene pirmasis rus poezijoje nereikalauja sau laur vainiko, bet demonstratyviai jo atsisako, sakydamas, kad poetas turi vienodai sant riai priimti pagyrimus ir papeikimus.

³⁰ „Aere perennius“ (prieiga internetu: <http://krishnahouse.narod.ru/zam.html>; ži r ta 2012 09 17).

Perskaitytas „Exegi monumentum“ žanro kontekste, Kobrino eil raštis skamba naujoviškai ir keistai. Pirmiausia, jo paminkl tarsi laiko ant pe i kiti pripažinti k r jai-amžininkai (Brodskis, Krasauskas, Tarkovskis), kurie garantuoja k rybos vert ; k nauja iš ties neš poetas – nepasakoma. Stebina ir Vilnel , „pasinaudojusi momentu“ ir siamžinusi poeto šeš lyje (o gal jos „sidabro papylimas tomel “ n ra vienareikšmis ir nurodo pinig „sidabr “ už vertimus?). Taip pat paradoksaliai konstatuojama, kad poeto k ryba tapo „nepertraukiama grandimi“ rus poetin je tradicijoje, kuriai (tad ir poeto šlovei?) pranašaujama neilgai gyvuoti.

Kobrino eil raštis turi dedikacij – s nui Glebui, kuri, nepaisant priva ios formos (tik vardas arba tik inicialai paprastai žymi skaitytojams tarsi neturin ias r p ti dedikacijas), vargu ar gali b ti laikoma visiškai asmenine, nes Glebas Nagornas³¹ irgi yra pakankamai žinomas rašytojas (prozininkas, dramaturgas), nuo 2003 m. gyvenantis Maskvoje. Taigi eil rašt galima suvokti ir kaip estafetin s literat ros lazdel s perdavim s nui (jei literat ra ir gyvuos neilgai, tai s naus kartai, jos turb t dar užteks). domu, kad s nus, kaip k rybin vard pasirink s mergautin motinos pavard , atsisak galimyb s tiesiogiai paveld ti simbolin t vo kapital .

Autokanonizacin intencija Kobrino eil raš iuose ne visada tokia tiesmuka kaip „Exegi monumentum“ atveju, – ji dažnai reiškiasi netiesiogin s savosios pad ties literat ros lauke refleksijos arba kovos su grafomanais pavidalu. Atskirai verta aptarti eil rašt „Tariamoji nuosaka“, kur br žiami skirtumai tarp lietuvi rašytojo ir Lietuvos rus rašytojo s jungin s karjeros galimybi .

³¹ Giedr Milkevi i t , „Kod l poeto s nus pakeit pavard ?“, *Respublika*, 2011 02 08 (prieiga internetu: http://www.respublika.lt/lt/naujienos/kultura/kulturos_naujienos/kodel_poe_to_sunus_pakeite_pavarde/; ži r ta 2012 09 17).

TARIAMOJI NUOSAKA

, Jeigu būčiau lietuvių poetas,
... seniai būčiau tapęs laureatu...
Prisivažiną įs po pasaulį
, „ „. su savo kolega, „vyresniuoju broliu“.
, Būčiau tolerantiškas per susitikimus,
, gurkšnočiau viską po tris gurkšnius,
, samprotaučiau apie draugystę,
, neprieštaraudamas
, partijai nei akis, nei už akių.
, Auginčiau žuolius, šlovinčiau gintarį,
, emigrantus kviesčiau atgailos,
, pasmerkčiau viską, ką padarė Stalinas,
, jei pasiūlytų per susirinkimą.
– ! – Ilgi išpavaizduočiau žmogiškesnę,
, po rėstu – eilėse! – pakiščiau petį,
, nusišypsuočiau, uždegsiu žvakes,
, Gorkuose ant granito postamento.
, Kartu su rusų broliu principingai
, pasmerkčiau barzdą iš Vermonte,
, nusišalindamas nuo pavojingų kalbų,
, matydamas horizonte komunizmą.
, Rašyčiau rimais ir verlibrais,
, kad atrodyčiau saikingai netipiškas,
, gyvenčiau tigru nuosavoje sodyboje
, ir katinu sostinėse viešbutyje.
, „ „. Mane leistų kasmet „Sovpise“
, „ „. „... ir verstų „Progrese“...
, Aš reikščiau, kaip reikia, mintis,
, viską iki smulkmenų apskaičiuočiau,
, pasvėrėčiau.
, - ! Oi kaip europietiška gyvenčiau

, tarp treiosios Romos ir Niujorko!
 . Ir dekadoms kuriau dainas,
 Ir didžiuoiausi Cvirka ir Gorkiu.
 , ? Bet ar su mano snukiu
 ... kištis, jei gimiau Sibire?
 . Kitatautis... Štai ir nerpestingai
 , Vilniuje nutraukiau lyros styg .
 , ... Man nemielos nei kanklės, nei guslės,
 vis noriu kitko, vis bandau...
 . Nieko pasauly nebijau
 , ir su laiku nesikeičiu.
 * . Kgi, nebisiu laureatas,
 , su Markovu* nesiu prezidium .
 . Geriau nebūčiau nieko kaltam,
 nei durstyti atlap apdovanojimui.

1973–1978

*

32

1973–1978

* Ilgametis SSRS RS pirmasis sekretorius

Nors šis eilraštis Kobrino datuojamas 8-uoju dešimtmėčiu, pirmą kartą
 jis publikuotas sovietmečiu, trauktas 1996 m. rinktinėje
 „Tarybų Sąjunga“, taigi vėlesnėse rinktinėse nebepasirodė (Kobrinis, 2006;
 Kobrinis, 2010) – kaip ir dalis kitų eilraščių bei paratekštų,
 reaguojančių į Pertvarkos, Atgimimo ir pirmojo Nepriklausomybės penkmečio
 politines aktualijas.

Šis eilraštis mini svarbiausius sovietmečio kmingo oficialaus sovietmečio
 rašytojo bruožus, kurie tarsi nurašė dingę pačiai Kobrino poeto figūrai, nes jis,
 pirma, nėra lietuvių poetas, antra – nenori gauti jokių apdovanojimų. Jau
 minima, kad Kobrinui vis dėlto teko priimti keletą valstybinių apdovanojimų iš
 Lietuvos bei Rusijos valdininkų, – galbūt todėl šis eilraštis nebepasirodė

32

, p. 153–154.

naujausiose rinktinėse, nes greta paratekstuose vardijamą regaliją praranda taigumą .

Svarbus autokanonizacini Kobrino eilėraščių ypatumas – arši kova su grafomanais:

	ANT TAKO
[...]	[...]
-	Vienas pats baltos nakties pogoje,
-	Vienas pats iššaukiu žvaigždę .
,	Kaip jūs norjote mano draugystės,
!	Kartu išgerti savo nelaimėi!
,	Kur einu, ten išretėjš oras,
,	Dvasi, buvusi valstybi, negyvk n
,	šeš liai.
.	Kasdienyb su grsmingu prareg jimu,
,	Kad jau visk gyvenime spjau.
,	Take, siekian iame dang ,
,	Take, siekian iame žem ,
!	Nebuvau išvargintas puikyb s,
,	Bet ir gyventi nenor jau migloje.
,	J s kraujas be hemoglobino,
	Štai ir kv puojate vos,
...	Su balandžio nuolankumu
,	Linksta silpna galva...
-	Ligi nevilties baikštus
,	Dirsi odamas per pet ,
.	J s nešate nebyl žod
-	rusaraid spaud .
,	O epitetuose – pilkas nuobodulys
	Ir toks nemeniškas krakmolas,
.	Kad dulk mis apibirusi mus
,	Nudv s . Katinas nulaiž ir išv m .
,	? . O bukos straipsni kš i adatos,

Kobrino vertim rinktinis turi epigraf – citat iš Arsenijaus Tarkovskio eilrašio „Vert jas“ (1960): „ /
 ? / , , / :“
 (Kam geriausiai metus pardaviau už svetimus žodžius? Ak, Ryt vertimai, kaip nuo jos skauda galva.) Originaliame Kobrino eilraštyje tokiu pat pavadinimu „Vert jas“ Tarkovskio mintis tarsi perpasakojama kitais žodžiais:

VERT JAS

<p> , , , ?..</p>	<p>Poetas, kuris daug veria, atskiedžia save svetimam vyne, svetimame kraujyje, svetimam pripažinime, už kokia bausm ?..</p>
<p> : .³⁴</p>	<p>O už nieking monet : kišenį dažnai jos nėra.</p>

15.10.00

2000 10 15

Vertimas suvokiamas tik kaip darbas, kuris nesuteikia jokio karybinio pasitenkinimo. Poezijos vertimai yra atsakomybė : „ /
 , / , /
 „³⁵ (čia iš lietuvių rusų verčių eilrašius ir branginu kiekvieną žodį, jausdamas dvigubą krivę), o kartais ir pretekstas apkaltinti „išverstuosius“ abejingumu kultūriniam rusų palikimui Lietuvoje: „
 . / , , „³⁶
 (Puškinas ištremtas Markušus. Ir filosofiskai tylėjo tie, kuriuos aš išverčiau).
 Tai jau pati dvikalbių situacija Kobrino eilrašiuose minima su pasitenkinimu: „ /

³⁴ , , p. 102.

³⁵ , , p. 95.

³⁶ *Ibid.*, p. 94.

„³⁷ (Lietuvi kalb versdamas sav , / nepavargdamas žingsniuotu miestu); „ (Aš rusiškas Lietuvos žem s s nus). Tam tikra prasme vertim kaip netikros k rybos pasmerkimas yra poetin poza, b dinga ne tik Tarkovskio proteguojamam Kobrinui, bet ir, pavyzdžiui, Lenai Eltang.

lietuvi kalb Kobrinas yra išvert s Stas s Samulevi ien s, Justino Marcinkevi iaus, Juozo Macevi iaus, Juozo Nekrošiaus, Prano Raš iaus, Ramut s Sku ait s, Eduardo Mieželai io eil raš i . Kobrino eil raš ius lietuvi kalb savo ruožtu vert Albinas Bernotas, Alfonsas Bukontas, Aleksas Dabulskis, Antanas A. Jonynas, Robertas Keturakis, Juozas Macevi ius, Justinas Marcinkevi ius, Algimantas Mikuta, Violeta Pal inskait , Ramut Sku ait , Jonas Strielk nas, Vladas Šimkus ir kt. – daugiausia tie, kuriuos vert ir jis, su kuriais sieja „poetin draugyst“, šiuo atveju dar vadintina „abipusiu kreditavimu“. 2002 m. parašytame vertim rinktin s vade savo vertimus Kobrinas vadina „skolos gr žinimu“, prad damas nuo to, kad jo k ryba didžiausio palaikymo sulauk b tent iš lietuvi rašytoj , o ne Maskvos ar vietini rus k r j , ir buvo „beveik tuo pat metu“ publikuojama gimt ja ir lietuvi kalbomis.

Atlydžio pabaig ženklina trij Lietuvos rus poet pirm j kny g leidimai: Jurijaus Dubasovo, Jurijaus Grigorjevo ir Jurijaus Kobrino. Pagal gimimo metus šie poetai atstovauja skirtingoms kartoms ir periodikoje debiutavo skirtingu metu, ta iau pirmoji knyga padaro juos socioliterat riškai to paties amžiaus žmon mis – poetas, išleid s tik vien kny g ir dar gyvas, patenka pradedan iojo poeto kategorij . Iš trij Atlydžio metais debiutavusi Jurij tik Kobrinas padar oficiali j literat rin karjer – dar sovietme iu tapo Rašytoj s jungos nariu, buvo minimas žodynuose ir enciklopedijose.

„S kminga literato karjera“ Kobrino atveju reiškia, kad sovietme iu jis nuolat spausdino knygas ir vertimus, o naujajame šimtmeteje pripažinti jo nuopelnai Lietuvos ir Rusijos kult roms. Taip pat tarp jo regalij minimi: Europos gamtos moksl akademijos akademikas (Hannover, FRG),

³⁷ , *Laisv pasirinkti: eil raš iai*, Vilnius: Žuv dra, 2006, p. 337.

J. W. Goethe medalio laureatas (FRG, 2010), 2007 m. rus užsienio poetas (Tarptautin puškinist bendrija, Niujorkas, JAV), Maskvos žurnalo premijos laureatas. Kobrinas dažnai ir su dideliu noru atstovauja Lietuvos rus literat rai užsienyje bei b na vairiausi vietini poezijos konkurs arbitras.

Aršiai kovodamas su grafomanais, Kobrinas netiesiogiai skelbia, kad jo pad tis posovietiniame literat ros lauke yra pavojingai arti m g j , – pirmiausia d l to, kad kult rin modernizmo ir postmodernizmo patirtis beveik nepaliko p dsak jo k ryboje. Poetin s jo strategijos ašis – visada ir visur poetas („... , / – / , / „³⁸) – nuo kaklaraiš io iki širdies gilum . Poeto vaizdis patyr transformacij – nuo „intymaus“ sovietinio poeto prie naujosios rus mažumos balso, ta iau „nuoširdus“ kalb jimas pirmuoju asmeniu, publicistin , didaktin retorika liko tos pa ios.

Poeto polinkis autokanonizacij , orientacija naiv skaitytoj , iš kit lauk ateinantys pripažinimo ženklai (valstybiniai apdovanojimai) bei pati anachroniška poetin Kobrino poza kompromituoja j profesionali tiek lietuvi , tiek rus literat akyse ir nulemia ironišk poži r jo k ryb . O tyli ironija literat ros lauke pavojingesn nei vieši arš s gin ai.

³⁸

, p. 208.

2.2 Georgij Jefremov: „nepageidaujamas elementas“

Literatrinė Kobrino strategija pelnė jam valstybinį pripažinimą bei vietą sovietinėse ir posovietinėse Lietuvos rašytojų enciklopedijose, tuo tarpu literatriniai poetai ir vertėjų Georgijaus Jefremovo (g. 1952) nuopelnai kol kas viešai pripažinti gan siauroje kultūrinio lietuvi–rusų dialogo srityje: jis apdovanotas žurnalo „Literatūra ir menas“ premija už Justino Marcinkevičiaus ir Aido Maršalo eilraščių vertimus (1999, Nr. 3, 8); 2006 m. – Jurgio Baltrušaičio premija už nuopelnus lietuvių ir rusų kultūroms; 2007 m. jam suteikta premija „Vertimo Metras“ už vertimus iš lietuvių kalbos (B. N. Jelcino fondas). Toks profesinis pripažinimas elitinėse literatūros polaukyje vertinamas labiau nei iš kitų laukiamas pripažinimo ženklai, todėl Jefremovo ir Kobrino „sukūrimas“ būtų sunku matuoti vienu matu. Juos gretinti leidžia literatūrinės veiklos pobūdis (poezija, vertimas, veikimas kultūrinėje lietuvi–rusų pasienyje), tačiau jų padėtis ir atitinkamai jas atvedusios strategijos reikšmingai skiriasi.

Kitaip nei Kobrinas, kuris Lietuvoje atvyko kartu su tėvais, Jefremovas, gimęs ir vidurinė išsilavinęs Maskvoje, Lietuvoje atvažiavo savo valia. Keli biografiniai faktai, bylojantys apie tam tikrus pasirinkimus, Jefremovo trajektorijos sovietiniame atkarpe struktūriškai suartina su kitais neoficialiaisiais ar pusiau oficialiais rusų rašytojais: jau mokykloje jis buvo „nepageidaujamas elementas“³⁹; 1969–1971 m. studijavo rusų literatūrą Vilniaus pedagoginiame universitete, bet buvo pašalintas; nuo KGB dėmesio bėgęs iš Vilniaus į Maskvą (Jefremovas rašo, kad jo tėvai ir vėliau jo paties namuose visada būta neoficiali leidinių), kur pusantram nesio išbuvo psichiatrinėje ligoninėje. Daugiausia dirbo vertėju, o pirmąjį savo kūrybos knygą išleido žymiai vėliau, jau sulaukęs 30-ies. Šie faktai buvo palankūs kaupti neoficialiajam simboliniam kapitalui. Tačiau, be šių daugeliui

³⁹ Tai vieno iš Jefremovo eilraščių bei jo rinkinio pavadinimas. Žr., pavyzdžiui: [asmens rašytojo svetainė] (prieiga internetu: <http://www.jefremov.net/poems.html>; žiūrėti 2012 09 17).

Jefremovo kartos rašytoj bendr biografijos fakt , literat rinei jo trajektorijai ir savivokai svarb s asmeniniai veiksniai – t v šeimos ir mokyklos atmosfera, kuri iš dalies sudar s lygas jo draugystei su Davidu Samoilovu bei meil merginai iš Lietuvos, kuri paskatino dom tis lietuvi kalba, literat ra, kult ra, šalies likimu bei intensyvi veikl literat riniame lietuvi –rus pasienyje.

Jefremovas debiutavo 1970 m. almanache kaip Jono Strielk no eil raš i vert jas, b damas 18 m. – tai gana ankstyvas debiutas, kurio aplinkybes jis glaustai apraš memuariniame veikale

(Geltonos dulk s):

Žinojau, kad po mokyklos išvažiuosiu Vilni – ar iau savo aistros objekto. 1969 m. vasar Davidas [Samoilovas] išlyd damas patar :

Vis vien versi. Tu susirask tok Martinait – jis retas poetas, buvo atvažiav s ia jaun j rašytoj konferencij . Ten vietin s leidyklos „Vaga“ rus skyriuje šeiminkauja Alisa Berman⁴⁰. [...] Perduok jai mano link jimus. Ji tau pad s.

Maždaug taip ir padariau. At jau, perdaviau link jimus ir pasi liau leidiniui savo eiles. Po koki dviej savai i Alisa man atsak , kad eil s šiaip sau, vidutin s. O jei aš pasiruoš s versti – štai jauno poeto Jono Strielk no eil raš iai.⁴¹

Kit met almanache (1971) jau publikuoti ne tik Jefremovo atlikti Kazio Borutos eil raš i vertimai, bet ir du original s eil raš iai⁴². Jefremovo kaip vert jo iš „brolišk j respublik kalb “ pad tis, lyginant, pavyzdžiui, su vert jo iš užsienio kalb , sovietme iu atverdavo galimybes vietiniuose rusakalbiuose leidiniuose greta vertim spausdinti ir originali k ryb .

⁴⁰ Alisa Berman (1918—1993) 1947 m. gyveno Vilniuje, daugiau nei 20 met vadovavo rusiškajai leidyklos „Vaga“ redakcijai. 1977 m. emigravo Izrael .

⁴¹ „...“, 2003, Nr. 10, 11 (prieiga internetu: <http://magazines.russ.ru/druzhba/2003/10/efrem.html>; ži r ta 2012 09 17).

⁴² Idem, „...“, 1971, p. 109.

Jefremovo paveld tas šeimos socialini ryši kapitalas sudar s lygas nuolat b ti arti literat ros, t. y. b ti literat ros lauke net ir neturint oficialaus k r jo statuso. 1973–1975 m. Jefremovas dirbo literat riniu Davido Samoilovo sekretoriumi. Eiti šias pareigas Samoilovas pasi l , kai Jefremovas buvo priverstas nutraukti studijas, – kad gal t užsidirbti ir neb t apkaltintas velt dyste. Kai jau gal jo pakankamai užsidirbti pragyvenimui vertimais, liko Samoilov šeimos draugas.

1975 m. pasirod pirmoji Jefremovo vertim knyga – Eduardo Mieželai io *Mikropoemos*, o debiutin originali eil raš i knyga iš jo tik 1984 m.⁴³ Tap s Rašytoj s jungos nariu (1985), Jefremovas, kaip ir dauguma kit rašytoj , paraš autobiografij atnaujintam *Rašytoj autobiografij žodynui* (tekstas datuojamas 1986 02 11). Ši Jefremovo-rašytojo autobiografija pirmiausia prašosi b ti skaitoma kaip situatyvi savo literat rin s trajektorijos interpretacija:

Ankstyvoje jaunyst je svajojau b ti lak nu, garvežio mašinistu, v liau – teatro aktoriumi ar bent režisieriumi. Žodžiu, troškau daugiau jud jimo ir garb s. Laikui b gant, jud jimo reik jo vis mažiau, o garb s vis daugiau. Bandau kurti eil raš ius nuo dvylikos met . Ir vis d lto nemanau, kad kada nors kas nors gal s mane pavadinti literatu profesionalu. Ir tuo nesidžiaugiu.

„Prad jau literat rin darb “ ir „susijungiau su Lietuva“ beveik vienu metu: 1966 met vasar Nidoje simyl jau – ir labai stipriai. Prisipažinti bijojau. Pasteb j s, kad mano išrinktajai niekas nerašo laišk , sidr sinau ir, rodos, per trylika puslapi atskleidžiau mane deginant ir kaustant jausm . Atsakymo nesulaukiau. Pra jus dešim iai dien , aš virpan iu balsu paklausiau:

– Tu gavai mano laišk ?

– Taip.

– ???

– Žinai, tau taip gerai išeina... tu rašyk, rašyk toliau...

⁴³ Idem,

, Vilnius: Vaga, 1984.

Prabėgus dar pusei metų, mokydamasis dešimtoje klasėje, parašiau rašinį apie V. Žalakevičiaus filmą „Niekas nenorėjo mirti“, apie Lietuvą, tuomet dar iki galo nenusikraiusi pokario sūstingumą, apie tai, kaip su Rytų jomis smilgtakeliu ir tyliai kalbėjosi apie keistus ir, atrodo, tolimus dalykus: karą, dievą, kaimą. Už šį rašinį gavau vienintelį tikrą penketą.

Daugeliui vadinamąjį karybinį natūraliaipolnebingumą. Mane tirštai apgaubusi „meilės migla, aistrų migla“ (Davido Samoilovo posakis) grindžia daugelį kūrinių, kuriuos labai svajojau pavadinti literatūra! Kai kurie jausmų „išsiliejimai“ tarsi ir vėliau. Vis dėlto nemanau, kad apie tai verta rimtai ir ilgai kalbėti. [...]

Mėginu versti biulienų lietuvių eilrašius. Nelaimė, atsitiko taip, kad dažniausiai man pinigų moka už šiuos vertimus (jeigu juos taip galima pavadinti). Verčiau jau per dvidešimt metų ir turbūt šio to suspėjau išmokti. O apskritai manau, kad tai beviltiškas darbas, nors ir gražus, kaip ir visa, kas susiję su kvėpimu.

Aš laimingas, kad artimai (kiek tai buvo man leista) pažinojau ir pažįstu tokius žmones kaip Jonas Strielkūnas, Marcelijus Martinaitis, Sigitas Geda, Leonardas Gutauskas, Laimonas Noreika, Valerijonas Dombrovskis...

Kaip, kuo, kada grąžinti žmogiškumo skolas ir kuo atsakyti išminties ir tyrumo pamokas?

Matyt, egzistuoja dalykai, kuriuos mes turime grąžinti ne tiems, iš kurių pasiskolinome.

Dabar vis daugiau laiko praleidžiu Lietuvos kaime. Ir mirdamas norėčiau matyti rėkėvirš „savo“ ežerą ir girdėti jo švendrių šnabždesį.

Aš sitikinęs, kad būtis rašytoju – gėda. Nenorėčiau juo vadintis.

Mokausi šitą suprasti šiame vieninteliame ir nepaprastame gyvenime. Niekam nenoriu padaryti blogio. Stengiuosi tramdyti save ir nesiklausyti „savojo balso“. Juk beveik viskas mano gyvenime – tai ne aš. Norėčiau dar, kad ir neilgai, pagyventi.

Šis Jefremovo tekstas suvokiant kaip savosios literatūros trajektorijos interpretaciją ir padėties išraišką konkrečiu metu (Jefremovas tik stojo Rašytojų sąjungoje, neseniai išleido pirmą poezijos rinkinį) ir konkrečiame

kontekste (tekstas parašytas specialiai šiam leidiniui ir skirtas lietuvi skaitytojams), svarbu atkreipti dėmesį tai, kokie gyvenimo literaturoje faktai Jefremovui atrodė svarbūs ir verti paminėti: k rybinio gyvenimo pradžia (vaikiški eilėraščiai, meilės laiškas, rašiniai), „pirmoji“ meilė ir asmeniškasis santykis su Lietuva, tėvai-mokytojai, vertimai „iš meilės“, gyvenimas kaime. Šie „literatūriniai faktai“, matomi pro privataus gyvenimo prizmą, kuria tampa tarp rašytojo autobiografijos ir standartizuotų sovietinių rašytojų biografijų, pateikiamą žodynuose: gimimo data ir vieta, išsilavinimas, darbovietas, debiutas respublikinėje spaudoje, knygų bibliografija, stojimo Rašytojų sąjungoje data. Iš oficialios pozicijos parašytos autobiografijos skaitytojai taip pat galėtų tikėtis informacijos apie literatūrinį orientyrą ir mokytojus, k rybinius planus, santykį su tradicija, požiūrą literatūrai. Būtent tokį žanrą pasirinko, pavyzdžiui, Kobrinas, rašydamas šiam leidiniui autobiografiją.

Vyraujantis Jefremovo kalbėjimo apie save kaip rašytoją modalumas – kuklumas (kartais ties saviniekos riba): „bandau kurti“, „nemanau, kad kada nors kas nors galės mane pavadinti literatu profesionalu“, „kuriu, kuriuos labai svajočiau pavadinti literatūra“, „nemanau, kad apie tai verta rimtai ir ilgai kalbėti“, „mėginu verstis“ ir t. t. Tačiau šis modalumas nėra visiškai nuoseklus (vis dėlto Jefremovas nebuvo vienas iš tų, kurie atsisakė parašyti autobiografiją šiam žodynui kaip, pavyzdžiui, Ričardas Gavelis). Po „mėginu verstis“ konstatuojama, kad verčiama jau dvidešimt metų ir šio to išmokta; pačioje pradžioje prisipažįstama, kad vaikystėje trokšta garbės, kad k rybinis natūralumas (prie kurio turbūt save priskiria ir teksto autorius) anaipol nebingingas drovumas, kad savas neprofesionalumas nedžiugina. Taigi retorinis abejonų nepaslepia turimos literatūrinės patirties ir nesutrukdo subtiliai pademonstruoti literatūrinį draugystės kapitalą.

Šis savivokos prieštaravimas ir apskritai leidinio, reprezentuojančio profesionalius kūrėjus, kontekste netikėtai suskamba kategoriška formulė, panaši rašytojo *credo*: „Aš sitikinsiu, kad būti rašytoju – gėda. Nenorėčiau juo vadintis“. Savo minties rašytojas neišplečia, todėl galima tik spėti, kuo jo akyse rašytojai taip susikompromitavo. Pirmiausia kyla mintis, kuri, atrodo, tik

Tokiu būdu šitas nuolat vairiais būdais reiškiamas probleminis santykis su poeto titulu tampa svarbiu literatrinės Jefremovo strategijos dmeniu. Jo literatrinis *taktas* visiškai priešingas Kobrino autokanonizacinei *taktikai*. Tačiau jei autorius atsisako laikyti save poetu ir kovoti dėl pripažinimo, bet sykiu nėra visiškai pasitraukęs iš literatūros lauko, jo kaip lauko dalyvio savivokos pamatu turėtų būti kažkokia kita veikla.

Vertimo strategija. Jefremovo nuostata vertimo atžvilgiu taip pat ryškiai skiriasi nuo ambivalentiško Kobrino požiūrio: jis nuolat pabrėžia, kad yra vertęs jas „iš meilės“, o ne „dėl pinigų“. Tai patvirtina ir jo sovietinė bei posovietinė veikla – jis yra vertęs lietuvių pagrindinio leidinio rusų kalba, taip pat Sąjūdžio spauda, o naujausi poezijos vertimai rinktinė *Iš pradžių – skruzdėlė...*⁴⁶, nesulaukęs nei Lietuvos, nei Rusijos finansinio palaikymo, išleido už savo bei anonimais pageidavusi likti draugėlį šas.

Jefremovas vertė Algimanto Baltakio, Vytauto P. Bložaus, Algimanto Bučio, Sigitos Gedos, Vinco Giedros, Juliaus Janonio, Stasio Jonausko, Mariaus Ivaškevičiaus, Jono Kalinausko, Kosto Korsako, Jurgio Kunino, Maironio, Alfonso Maldonio, Justino Marcinkevičiaus, Aido Maršono, Marcelijaus Martinaičio, Eduardo Mieželaičio, Vinco Mykolaičio-Putino, Salomijos Neries, Jono Strielkono, Martyno Vainilaičio, Rimanto Vanago, Juliaus Anusavičiaus, Kazio Binkio, Vinco Kudirkos, Balio Sruogos, Vinco Stonio, Antano Vienažindžio ir daugelio kitų (ne tik lietuvių) rašytojų kūrinių. Tarp sovietmečiu verstų autorių yra ir socrealizmo klasikų, ir modernjančių lietuvių poezijos atstovų. Turint omenyje, kad sovietmečiu vertimai buvo užsakomi, kyla klausimas: kiek iš tiesų buvo manoma „versti iš meilės“? Akivaizdu, jog vertęs jas nelabai galėjo si lyti, – bet jis galėjo sutikti arba atsisakyti, ir tokiu atveju, atrodo, reikėtų pripažinti, kad visi Jefremovo išversti autoriai versti „iš meilės“. Tačiau tarp savo draugų ir žmonių, kuriems jau įsivardinkas bei skolingas, jis vis dėlto mini ne visus išverstus autorius: „Aš laimingas, kad artimai (kiek tai buvo man leista) pažinojau ir pažįstu tokius

⁴⁶ Idem, – : , :
-2000, 2012.

žmonės kaip Jonas Strielkėnas, Marcelijus Martinaitis, Sigitas Geda, Leonardas Gutauskas, Laimonas Noreika, Valerijonas Dombrovskis...“ Tad veikiausiai galima kalbėti apie svarbą laikysenos bruožams – neatsižadėti joki savo darbą ir pasirinkimą, nors ne visi rašytojui atrodo vienodai reikšmingi.

Nors Lietuvoje Jefremovas labiausiai žinomas kaip lietuvių literatūros vertėjas, profesinio pripažinimo jis sulaukė kaip vertėjas iš slavų kalbų. O vėliau Alfonso Maldonio buvo paragintas susikoncentruoti vertimus iš lietuvių kalbos (bet Maldonis rekomendavo Jefremovo Rašytojų sąjungai).

Kaip vienas pagrindinių literatūrinio pasienio tarpininkų, vertėjas neišvengiamai prisideda prie literatūrinės hierarchijos kėlimo ir transliavimo. Kartais iš pirmo žvilgsnio grynai stilistiniai pasirinkimai tampa ir „poziciniais“, kaip paaikškina toliau nagrinėjant Aido Marono eilraščių ir Jefremovo atliktą jų vertimą.

Marono eilraščių „Sena nakvynė Leningrade: improvizacija“ iš rinkinio *Vargšas Jorikas*⁴⁷ itin parankus kalbėti apie tarpkultūrinę erdvės galimybes, nes jis atskleidžia lietuvių–rusų literatūrinio pasienio ir literatūrinės hierarchijos formavimosi ypatumus. Jefremovo vertimas parodo, kas gali nutikti tautinėms literatūrinėms hierarchijoms, peržengiant kitos kalbos ir kultūros erdves. Be to, šis atvejis pakankamai iškalbingai perteikia Jefremovo vertimo filosofiją, principus, pasirenkamas dominantes.

SENA NAKVYNĖ LENINGRADE:

IMPROVIZACIJA

John Donne užmigo

Josif Brodskij. Didžioji elegija

Nevą, mėnulį ir koketę,
tabletes, vyną, cigaretę,
švilpius virtuvės virduklus.

Ir dar tyliau nei žiedui skleistis,
sodį leista snaigėms leisti,
užsnigti avilium, medžius,
tamsoje medžiojančius ežius,
gražiai meluojančius žodžius,
kur bandė teisintis ir teisti.
Atleisk.
Šit ryt blaus

⁴⁷ Aidas Maronas, *Vargšas Jorikas*, Vilnius: Vaga, 1998, p. 134–136.

Aš nugrimztu ir abejingas
neriu tamsi, sl pining
kelion ilg, pavojing –
eil m prekiaujantis pirklys.

„Šaunieji riteriai! Karaliai!
Aš j s pažad tai šaliai
ieškosiu Rakto, Kodo, Gralio, –
mieste vienatv s ir mirties.“
Ir nebijodamas lemties
neriu gilyn ir, po paraliais, –
iš ia n ra jau išeities.

Morfenas šoka Terpsichor s šok ,
g l m Tanato vainikuoti
aplinkui hipsteriai durnoki,
aus šnabždantys kažk .
Ir kambarys, ir miestas šoka,
ir nieks paaiškinti nemoka,
k reiškia ši šviesi ranka,
nakty pražydusi šaka, –
skaidrus eil raštis Buroko.
Nuo ia takelis sodan suka,
m nulis plaukia ir pro r k
po vis dang išsibarst
aukštyb j spindi šviesuliai.

Sapnuoja rož s roj , tarsi
pab g mano žingsni , garsiai
nei grumstai, byrantys ant karsto,
nakt dunksi obuoliai.
Ir sodo žem je giliai

lai moterišk siklauso –
suspurda vaisius po širdim.
Aš nubundu ir su manim
nubunda Brodskij ritmas, rimas,
galvoj kirilicos raidynas,
skurdus žodynas, ištvirkimas,
degtin , Venclovos vertimas,
dangus, t vyn po žolynais,
ledynas – gr žtantis naktin.

Lietus virš lankos, minut s,
pieštukas, laikrodži gegut s,
paminklas P tei, atvirut s,
nebedarbingos prostitut s,
balti girtuoklio kliedesiai,

j reivi žvaigžd s, v j bur s,
langai, užuolaid l s, durys,
šakut s, šaukštai ir keptuv s,
vagi liepsnojan ios kepur s
ir mano kaimo vieversiai.

John Donne nubunda: Leningradas...
Hipi komunos durnas vadas
nei peiliais blyksteli protu –
aguon išmintim – kretu,
lyg švirkštas venoje nakties.
Ir neb ra tam senaties.
Ir neb ra...

šaknim belaisv k n varsto
rožynas. K rebžda aviliai.

Mar no eil raštis turi dvigub pavadinim , nurodant veiksmo viet (Leningradas), laik (senai, nakvyn) ir žanr (improvizacija), bei epigraf – tai ištrauka iš Brodskio eil raš io apie John Donne’ , tiksliau, iš šio eil raš io vertimo, atlikto Tomo Venclovos. Iš pirmo žvilgsnio b tent šis tekstas pateikiamas kaip svarbiausias intertekstas, ta iau žymiai gilesnis dialogas užsimezga su Tomo Venclovos eil raš iu „Poeto atminimui. Variantas“⁴⁸ iš rinkinio *Kalbos ženklas* (1972).

Donne’as šiame tekste yra tarsi dekoratyvinis r minamasis elementas: užmig s pradžioje ir atsibud s pabaigoje, jis pramiegojo vis eil raš io „veism “, kurio pagrindiniai veik jai – neoficialiosios rus ir lietuvi kult ros epochos simboliai Brodskis, Venclova ir Rimas Burokas (svarbi bohemiškojo Vilniaus gyvenimo fig ra, sistemos auka. Jis mir kal jime 1980 m., b damas 27-eri)⁴⁹. Venclovos eil raštis „Poeto atminimui. Variantas“, kuris yra svarbiausias, bet neakivaizdus Mar no eil raš io intertekstas, irgi turi dvigub pavadinim bei epigraf iš Osipo Mandelštamo eil raš io (cituojama irgi iš pirmos eil raš io eilut s, – skirtumas tik tas, kad Venclova cituoja original). Tarp ši eil raš i rasime begal vairi s saj : b t galima daug kalb ti apie Mar no polemik su poetin mis Venclovos maksimumis – „išsenka melas, lieka menas“, o Mar nui „menas yra gražus melas“; apie j santyk su Leningradu-Peterburgu, rus kalba ir rus poetine tradicija (neatsitiktinai Mar nas epigrafe cituoja ne original , o vertim ir pabr žia sud ting savo santyk su kirilica – „galvoj kirilicos raidynas, skurdus žodynas, ištvirkimas“). Ta iau disertacijos tikslais svarbiau atkreipti d mes tai, kad Venclovos eil raštis Mandelštamo atminimui t sia tam tikro poezijos žanro tradicij – tai eil raš iai mirusi (ypa tragiškai žuvusi poet) garbei; rus tradicijoje žinomiausias b t Lermontovo eil raštis apie Puškin „ „ (Poeto mirtis). Taigi Mar no eil raštis, kuriantis dialog su šiuo Venclovos

⁴⁸ Tomas Venclova, *Pašnekesys žiem . Eil raš iai. Vertimai*, Vilnius: Vaga, 1991, p. 90–91.

⁴⁹ Rimas Burokas, *(Ne)gyvenimo fragmentai: eil raš iai, šviesraš iai, sugr žimai*, Kaunas: Kitos knygos, 2008.

tekstu, taip pat gali būti perskaitytas šios tradicijos kontekste (tuomet nuoroda Brodskio eil rašt apie Donne' irgi interpretuotina kaip žanrin užuomina).

Marino eil raštyje tragiškai žuvęs poetas – tai Rimas Burokas. Šalia Venclovos, kuris minimas tik kaip vertėjas („degtinė, Venclovos vertimas“) ir Brodskio, kuris pasirodo kaip būdvardis prie tam tikro ritmo ir rimo: „nubunda Brodskij ritmas, rimas“), bei dekoratyvinio Johno Donne'o, kuris tiek ir nuveikė, kad epigrafe užmigo, o eil rašio pabaigoje nubudo, Burokas yra vienintelis „tikras“ poetas, kuris sulaukia tik netiesioginės ironijos: hipsteriai eil raštyje minimi dukart, ir abu kartus vadinami durnais (durnokais).

Eil rašio struktūros ir kompozicijos atžvilgiu Buroko vardas yra kertinis momentas, kai tarsi atsiveria kelias kitas erdves: „nuo šia takelis sodan suka“. Turint galvoje ironiškas Marino replikas periodikoje Venclovos kaip Brodskio draugo adresu, priešprieša tarp Brodskio vertėjo Venclovos ir skaidri eili autoriaus Buroko svarbi; šios pavardės atitinkamai siejasi su skirtingomis erdvėmis: miestas – sodas, gyvenimas – mirtis.

Ši trumpa aspektinė eil rašio analizė skirta pagrįsti teiginiui, kad Buroko vardas yra nepaprastai svarbus šio eil rašio prasmei suvokti. Tai konstatavus, galima pereiti prie Marino eil rašio vertimo rus kalba. Šis Jefremovo vertimas publikuotas dvikalbiame rinkinyje *Turto deklaravimas*⁵⁰.

H :

–

,

,

:

.

.

,

,

,

,

–

⁵⁰

, 2002.

Vertime minimi Donne'as, Brodskis, Venclova, – bet visiškai pradingsta Burokas. Šiok tok paaiškinim si lo pats tekstas: toje vietoje, kur tur jo b ti Burokas, atsiranda žodžiai: „ „ (bet tai nuostabiai suguls eilut). Taigi išeina, kad Burokas nepakankamai „nuostabiai gul si eilut “. Tekstas, atrodo, s moningai nuslepia Burok – ta iau vargu ar kuris kitas vardas iš šio vertimo b t gal j s pradingti. Grei iausiai Burok buvo galima paaukoti, nes jo vardas mažai k sako rus skaitytojams – kitaip nei Donne'as, Brodskis ar Venclova. Kadangi Buroko vardas Mar no eil raštyje yra savotiška kult rin alternatyva ir „žanrinis žymiklis“, jo dingimas iš vertimo kei ia prasm : vietoj polemikos su tam tikra tradicija ir jos hierarchijomis atsiranda šios hierarchijos tvirtinimas.

Jei iš vertimo dingsta reikšmingas žodis, tai paprastai reiškia, kad jis aukojamas d l kit eil raš io prasmei svarbi dalyk , – šiuo atveju Buroko vardas rus tekste b t sunkiai der j s su metru ir ritmu. Eilut „skaidrus eil raštis Buroko“ yra keturskiemenis jambas su pirichiu tre iajame skiemenyje ir moterišku rimu, tuo tarpu rus kalba vien žodži derinys „eil raštis Buroko“ turi 10 skiemen : „ „, be to, jei b t siekiama vertime išsaugoti tiek Buroko vard , tiek metr ir rim , stipriojoje (rimuojamoje) pad tyje Burokas b t gal j s atsirasti tik vardininko linksniu: visuose kituose linksniuose jis turi form U-UU, taigi tobulai tinka užimti tik antrojo kir iuoto ir tre iojo (pirichio) eilut s skiemen pozicijas. Jefremovo pasirinktas šios eilut s analogas („ „) išsaugo moterišk rim ir keturskiemen jamb , kurio schema tampa „ideali“ (be pirichio).

Verta pamin ti, kad per Jefremovo vakar Rašytoj klube (2012), kur buvo pristatyta vertim rinktin – , Mar nas pasak , kad jam eil raštis „Sena nakvyn Leningrade“ jau buvo „mir s“. Turb t tai reiškia,

kad autorius nelaiko jo labai vykusiu: po *Vargšo Joriko* jis nebepasirodo Mar no rinktin se. Mar no sitikinimu, „mirusiam“ tekstui Jefremovas kv p nauj gyvyb . Šis pasakojo, kad versdamas konsultavosi su Mar nu ir paaukoti Burok autorius leido, taigi Mar nui šis vardas nebuvo eil raš io dominant , arba jis pritar esminiam nemielo eil raš io perk rimui, nes „nauja gyvyb “ šiuo atveju reiškia nauj prasm .

Aptart j originalo ir Jefremovo vertimo santyk domu palyginti su kitu atveju – Vlado Šimkaus eil raš io motyvais parašytu Jefremovo eil raš iu, kuris skatina probleminti rib tarp vertimo ir originalios k rybos:

() TOBULAS EIL RAŠTIS (Vladas Šimkus)

.
 , Vosilk rankoje laikai
 : , ! visai kitaip, negu po karo.
 , At jo nuostab s laikai.
 . Miške rasos žem i gai karo.

, Iš laim s, ne nuo pagiri
 , parkristum g l t vej !..
 : O virš gimt j pagiri
 . v jelis debes l veja.

, Kasdien k nors vis pamatai,
 – siel krinta g rio gr das.
 ia naujo namo pamatai,
 . ten teatr žmon s gr das.

, Ir plaukia marias galias
 . Šventosios up kaip ir plaukus,
 , ne bombos byra, o giles
 , tau barsto žuolas plaukus.

, , Pasiklausai dainos, kuri
 . galulauk j pabaido kišk ,
 – . ir tobulas eiles kuri,
 ... kurias kur nori, ten ir kiški.⁵²

 !
 !
 ,
 .
 51

Šis Šimkaus eil raštis ypatingas tuo, kad jo ne manoma išversti prastine prasme (jei vertim suprastume pagal Umberto Eco, kuris si lo „objektyv“ vertimo kriterij : kad ver iant „atgal“ eil raštis b t atpažintas): tobul eil raš io konstrukcij kuria tobuli rimai – homonimai, kuriems itin sunku rasti atitikmen kitoje kalboje. Vert jas, ribojamas kitos kalbos homonim por , turi arba aukoti leksin lygmen , arba bandyti kurti tobul konstrukcij kitokiomis priemon mis. Jefremovas renkasi pirm j b d ir, išsaugodamas homoniminius rimus, bando perteikti pagrindin eil raš io pranešim visai kitokiais žodžiai. Šimkaus eil raštyje žaidžiama tarpukario populiariosios kult ros šampais⁵³, ta iau vertime šio prasminio pj vio nebelieka, nes vartojama kitokia leksika ir kitame kult riniame kontekste. Iš vertimo aišk ja, kad pagrindiniu „Tobulo eil raš io“ pranešimu laikoma demonstruojama poetin technika bei ironiškas poži ris savitiksl poetin meistryst . Jefremovo tekste tobulumas gauna abstraktesn (tai pabr žia ir pavadinimas) ir sykiu subjektyvesn reikšm : Šimkaus tekste vengiama vartoti pirmojo asmens veiksmožodžius ir taip ryškinama distancija tarp kalban iojo subjekto

51

[leidykla nenurodyta], 2002, p. 28–29.

⁵² Vladas Šimkus, *Po žeme ir dangum*, Vilnius: Lietuvi literat ros ir tautosakos institutas, 2009, p. 144.

⁵³ D koju Daliai Satkauskytei, atkreipusiai mano d mes šios izotopijos svarb .

ir jo vartojam šamp , tuo tarpu Jefremovo subjektas kalba pirmuoju asmeniu ir su didesniu patosu konstatuoja beprasm savo k rinio tobulum .

Jefremovo vertimuose dažnai b tent forma pasirenkama kaip vertimo dominant – kaip parodo Mar no „improvizuoto“ eil raš io analiz , tai ne visada pasiteisina (šio Mar no eil raš io konstrukcija n ra griežta, o improvizacijos žanras, kaip atrodo, išlaisvina nuo sipareigojim eilu i skai iui ir rimui). Tuo tarpu Šimkaus eil raš io perk rimas, kuris net n ra pateikiamas kaip vertimas, gali b ti laikomas adekva iu vertimu, nes išsaugo svarbiausi pranešim : metaeil raštis, sukonstruotas rim homonimijos principu, ironiškai reflektuoja savo tobulum .

Šimkaus eil raš io vertimo-perk rimo atveju paantrašt „Iš Šimkaus“ nurodo laisv vertim , ta iau n ra visai aišku, kaip t pa i formul reik t suvokti kitame Jefremovo tekste:

IŠ ANKSTYVOJO BRODSKIO

, , – .	Valios n ra net nes mon ms, eil raš iams tuo labiau, striuk su lakštingal p kais – tokie mat niekai.
, ? - .	Nežinau dangaus, tik Lietuvos, o kaip man j perskaityt? ir kažkod l ieškojau meil s, kurios vis yra ir yra.
2003 ⁵⁴	2003 m. kovas

⁵⁴ [asmenin svetain] (prieiga internetu: <http://www.jefremov.net/poems/is-brodskogo.htm>; ži r ta 2012 09 17).

Akivaizdu, kad tai ne vertimas, nes ankstyvasis Brodskis k r tik rus kalba. Tuomet galima b t pagalvoti, kad „iš (kažko)“ gali reikšti ir stiliaus ar laikysenos m gdžiojim bei tam tikr kauk , kurios praktin prasm vairuoja. Pavyzdžiui, chrestomatiniame Aleksandro Puškino eil raštyje „

“ (Iš Pindemon io, pavadinimo variantas: „Iš Alfredo Musset“) nuoroda neegzistuojant original leidžia poetui apgauti cenzorius ir pasakyti jam r pimus dalykus: kad poetas neturi b ti priklausomas nei nuo caro, nei nuo tautos malon s ir tik sau pa iam privalo atsiskaityti. Taip formuluot „Iš [kažko]“ leidžia akcentuoti nuotol tarp lyrinio subjekto ir autoriaus, nes tarp j siterpia dar vienas „pasakotojas“. Jefremovo eil raš io pavadinimas taip pat uždraudžia tapatinti autori ir eil raš io lyrin subjekt , kaip kauk terpdamas „ankstyv j Brodsk “. Bet koki prasm i ši kauk neša tekst ? Tai eil raštis, kur tarsi b t gal j s parašyti ankstyvasis Brodskis (vadinasi, sivaizduojama, kad šis eil raštis neprieštaruja k rybos sampratai, išreikštai ankstyvojo Brodskio eil raš iais – tiek išraiškos, tiek poži rio taško plotm se). Manau, šitaip netiesiogiai išryškinamos Jefremovo ir Brodskio pad i paralel s – pavyzdžiui, simpatijos Lietuvai, kurios dangus artimas, bet visgi neperskaitomas; nepraktiškumas (striuk , prikimšta lakštingal p k , – kažin, ar šilta) ir t. t.

Aptartieji tekstai rodo, kaip nat raliai ir neišskiriamai Jefremovo literat rin je strategijoje suauga vertimai ir originali k ryba. Iš dalies tai paaiškina, kod l Jefremovo poezijoje beveik n ra joki vert jo patirties refleksij , nes, pavyzdžiui, Kobrino literat rin je strategijoje buvo br žiama griežta riba tarp savos k rybos ir vertim , tod l ji probleminama ir reflektuojama: vertimai atima j gas ir laik , kuriuos galima b t skirti originaliai k rybai.

Poži ris vertim implikuoja santyk tarp vert jo ir ver iam autori pad i . Jei rašytojui gaila laiko vertimams, vadinasi, savo originalius tekstus jis laiko vertingesniais už vertimus arba nemano, kad ver iami autoriai yra gera meistriškumo pamoka. Akivaizdu, kad Kobrino atveju vertimas yra grei iau ekonomiškai arba simboliškai pelninga pareiga, o ne vidinis poreikis

(reikšminga, kad jo glob j as ir laikysenos orientyras Tarkovskis sielvartauja d l laiko, sugaišto vertimams iš Ryt kalb , kuri literat rinis prestižas mažesnis nei Vakar ar rus).

Jefremovui, nendr stan iam vadintis poetu (jam šis žodis implikuoja vertybines prasmes), vertimas tampa profesin s savivokos atrama. Sovietme iu iš vertim buvo galima užsidirbti, o štai posovietme iu ši veikla tampa tokia pat sunkiai pakaltinama savanaudiškumu kaip ir poezija. Ta iau tapti profesionaliu vert ju vis d lto papras iau nei profesionaliu poetu: poezija jos šiuolaikiniame etape nuolat kvestionuoja savo buvimo pasaulyje b d , ver ia kaskart iš naujo aiškintis, k reiškia b ti poetu.

Pastaruoju metu vertimus ir originalias knygas Jefremovas vis dažniau pasirašo Juros Zbarskio vardu. Zbarskij – tai Jefremovo t vo pavard , o Jura – savotiška Georgijaus santrumpa. Paklaustas, kas paskatino j publikuoti eil raš ius ir vertimus slapyvardžiu, jei jo vardas yra žinomas skaitytojui, Jefremovas atsak , kad m gsta vairias literat rines mistifikacijas. Šis žingsnis literat rin s Jefremovo strategijos kontekste taip pat gali b ti suprastas kaip eilinis pasipriešinimas vardo simbolinio kapitalo kaupimuisi bei kaip nenoras keisti pad t literat ros lauke.

2.3 Lena Eltang: „šilkverp“

Lenai Eltang, gimusiai 1964 m. Leningrade, kaip ir Kobrinui bei Jefremovui, Lietuva nėra gimtinė. Baigusi Irkutsko universiteto žurnalistikos ir filologijos fakultetą, nuo 1988 m. ji gyveno Europoje. Vilniū apie 1990 m. atvedė santuoka, ir būtent čia prasidėjo literatūrinė Eltang karjera. Nors pagal amžį rašytoja galėtų priklausyti sovietmečiui (oficialiai ar ne) debiutavusi rašytoj kartai, tačiau gana vėlyvo jos debiuto aplinkybės buvo kitokios.

Apie 2000 m. skaitytojų ir redaktorių dėmesio sulaukė Eltang eilėrašiai, skelbti internete, – iš pradžių portale su laisva registracija *Stihi.ru*⁵⁵, vėliau – redaguojamose svetainėse⁵⁶,

⁵⁷, ⁵⁸, ⁵⁹,

⁶⁰. 2002 m. pasirodė pirmoji Eltang publikacija „storajame žurnale“

⁶¹, netrukus ir žurnale ⁶². Po šių publikacijų portalas

publikavo Alma Paterio (Pavelo Lavrineco) pokalbą su Eltang, kuriame ji bene pirmą kartą viešai reflektavo savo kūrybinę trajektoriją⁶³. Viena svarbiausių Eltang strategijai debiuto aplinkybė, išryškinti ne tik šiame, bet ir vėlesniuose jos interviu, – tai, kad patys redaktoriai susiranda rašytojų, šiai vos paviešinus kūrinį:

⁵⁵ „Lena Eltang“, [], [], [] (prieiga internetu: <http://www.stihi.ru/avtor/nutlet>; žiūrėti 2012 09 17).

⁵⁶ „ []“, [] (prieiga internetu: <http://www.netslova.ru/eltang/>; žiūrėti 2012 09 17).

⁵⁷ „ []“, [] (prieiga internetu: http://gondola.zamok.net/100/100eltang_1.html; žiūrėti 2012 09 17).

⁵⁸ „ []“, [] (prieiga internetu: <http://www.piiter.ru/gd.php>; žiūrėti 2012 09 17).

⁵⁹ „ []“, [], 2002 (prieiga internetu: <http://poetry.liter.net/jun02elt.html>; žiūrėti 2012 09 17).

⁶⁰ „La vie privée“, [], 2003 (prieiga internetu: <http://www.russianresources.lt/dictant/Plaisirs/Eltang.html>; žiūrėti 2012 09 17).

⁶¹ Idem, „ []“, [], 2002, Nr. 11 (prieiga internetu: <http://magazines.russ.ru/znamia/2002/11/eltang.html>; žiūrėti 2012 09 17).

⁶² Idem, [], [], 2003, Nr. 12 (prieiga internetu: <http://magazines.russ.ru/october/2003/12/i15.html>; žiūrėti 2012 09 17).

⁶³ [], [], [] (prieiga internetu: http://gondola.zamok.net/145/145lepater_1.html; žiūrėti 2012 09 17).

Stihi.ru – milžiniškas skaičius autorių: buvo domu, žmonės Rusijoje rašo. Užtaikiau ant kažkoki labai ger tekst, tiesiog pasisek – perskaičiau du tris padorius autorius, vardai buvo visiškai man nepažįstami [...]. Ten laisva registracija ir publikacija, aš iš karto užsiregistravau ir paviešinau kelet tekst. Mane užgriuvo visa banga laišku, atsiliepimų, sėdėjau kelet savaiti, tik atsakinėjau laiškus, visiškai siutau, nustojau ten dažniau publikuotis, nes ne manoma visiems atrašyti. O vėliau per *Stihi.ru* mane išgaudydavo patys redaktoriai. Gavau laiškus iš Georgijaus Žerdevo iš , nuo , kuriai mane nominavo Dmitrijus Legošinas, aš net nežinojau, kas tai per žmogus buvo... Žodžiu, mane traukė internetinė literatūrinė gyvenimo labai greitai, net nereikėjo ypatingai stengtis. Na, o tada sunkia Komandoro eisena atėjo Heruka [rašytojo Vladimiro Korobovo pseudonimas – TL] ir pačius geriausius tekstus pamačiau *Indoeuropietiškoji diktant*.

Pirmoji Eltang knyga *Eilės* () išspausdinta Kaliningrade 2003 m.⁶⁴ Tai gana vėlyvas debiutas, nes autorei jau buvo beveik keturiasdešimt. Tačiau Eltang ne tik nedramatizuoja savo vėlyvo debiuto, bet, atvirkščiai, linkusi į žvelgti teigiamai – pirmosios knygos dažniausiai nevykusios. Ir savo pirmąją knygą Eltang vertina kritiškai (cituoju iš Eltang interviu kanalui „Klasika“, 2010 01 15, Santara):

Leid jas pats mane surado. Leidykla buvo provincionali, kaliningradietiška; ir pasiūlyti išleisti rinkinį. Bet dar domėsi buvo ta aplinkybė, kad kai jis pradėjo ieškoti rinkiniui dailininko, eilėraščius atidavė nuostabiame dailininkui iš Piterio – Traugotui, kuris buvo mano mėgstamiausias dailininkas vaikystėje, – jis iliustravo Anderseną. [...]

Ir štai iš jo toks tarsi bendras mūsų rinkinys, nes jo grafika [...] nusveria poezijos vertę [...], bet aš tada buvo bepradedanti; šito rinkinio nesigėdiju: pirmoji knyga yra pirmoji knyga, nerinksiu ir nedeginsiu tiražų, kaip daro kai kurie poetai, kai tampa žinomesni [...]. Bet Traugoto dailininkai

⁶⁴ , , : , 2003 (žanginiai žodžiai: Tomas Venclova, Sveta Litvak; iliustracijos: Aleksandras ir Valerijus Traugotai).

knyga yra retenybė, t. y. šios nuostabios jo iliustracijos, palaiko knygos vertę, – tad tegul gyvena.⁶⁵

Deja, šiame interviu nebuvo užsiminta apie tai, kas ir kodėl pasirinkti rinkinio pratarėjų autoriai – Tom Venclov ir Maskvos poetė postkonceptualistė Svetlana Litvak. Tačiau šis pasirinkimas svarbus keliais aspektais: pirma, tokio literatūrinio masto figūros liudija provincialioje leidykloje leidžiamos debiutinės knygos neprovincianalumą; antra, išryškinamas geokultūrinis momentas – Tomas Venclova, ir pats baltarusiško pasienio figūra, Eltang priskiria prie sivaizduojamos Peterburgo–Vilniaus poetinės tradicijos, tuo tarpu Svetlana Litvak pabrėžia kitokias, postkonceptualistams aktualesnes Eltang poezijos ypatybes (temptus autoriaus ir lyrinio herojaus santykius).

Ši knyga nebuvo gausiai recenzuojama (ypač lyginant su vėliau pasirodžiusiomis Eltang knygomis), tačiau neliko ir visiškai nepastebėta. Knygos pasirodymą, pavyzdžiui, atsiliepi žurnalas „Klasika“, kuriame Eltang daugiausia publikuodavo eilėraščius⁶⁶. Valerijos Pustavajos recenzijoje knyga buvo vertinama kaip debiutinė – šiek tiek „iš aukšto“ nužymint jos privalumus ir trūkumus:

Knygoje yra dar apie dešimt ar penkiolika eilėraščių eskizų, kuriuos verta pažymėti. Jų grožio paslaptis – kuriamo vaizdžio vientisumas, pilnai išskleista tema. Poezija – daugelio atžvilgiu tikslios asociacijos menas, o Lenai Eltang, deja, ne visada pavyksta savo eilėraščių išsaugoti metaforų vientisumą. Dažnai vaizdži grandinėms nutrūksta, ir apie pusė eilėraščių rinkinyje – tai išardytas konstruktorius iš pabrėžtinai su vienu kitu atsitiktinai gražiu elementu deriniu.

⁶⁵ Kanalas „Klasika“, Santara, 2010 01 15 15 val.

⁶⁶ „Klasika“, 2004, Nr. 3 (prieiga internetu: <http://magazines.russ.ru/znamia/2004/3/pu15.html>; žiūrėti 2012 09 17).

Disertacijai nėra labai svarbu, kiek teisingos ir pagrįstos recenzentų pastabos (gali būti, kad ir Eltang, kritiškai vertinanti savo pirmą knygą, su jomis sutikt). Strategijos analizei svarbesnis pats recenzijos pasirodymo faktas, jos tonas bei joje konstruojama poetas (ir kritikų) pozicija. Eltang tvirtinama kaip poet naujok (kitoks manomas variantas būtų, pavyzdžiui, konstatuoti, kad debiutuoją jau susiformavęs autorius ir meistras, arba analizuoti autoriaus raidą, rinkinio koncepciją, jo vietą bendroje poetinėje situacijoje ir pan.). Kalbant apie pozicijas literatūros lauke ir įsąndras, būtų svarbu pasakyti, kad pati Valerija Pustovaja (g. 1982) yra profesionali kritikė, baigusi atitinkamą specialybą ir sugebėjusi susikurti vardą grynai kritine veikla, publikuodama manifestus, straipsnius, kuriuose kategoriškai, dažnai su patosu, reiškiamas vertinimas, ir taip dažnai provokuodama diskusijas bei ginčus. Apie prozą ji rašo žymiai daugiau nei apie poeziją.

Eltang kaip literatūrinio pakrašio bei pasienio figūros poziciją fiksuoja dvi 2004 m. pasirodžiusios knygos. Pirmoji – Taline išleistas keturi poetų rinkinys *Kitos galimybės*⁶⁷, kuriame Eltang „kaimynais“ tampa irgi internete išgarsę autoriai Aleksandras Kabanovas iš Kijevo, Michailas Gofaizenas iš Talino, Genadijus Kanevskis iš Maskvos. Antroji – antologija *Išlaisvintas Ulisas. Šiuolaikinė rusų poezija už Rusijos ribas*⁶⁸, kurioje Eltang vienintelė atstovauja Lietuvos rusų poezijai.

Greta eilraščių Eltang rašo ir prozą, nuo 2004 m. spausdinamą Makso Frajaus⁶⁹ antologijose. 2006 m. Sankt Peterburge pasirodė pirmasis jos romanas (Gervuogės metagė), patekęs keli prestižini

⁶⁷

, : Agia Triada, 2004.

⁶⁸

, 2004.

⁶⁹ Maks Frai () – virtuali literatūrinė asmenybė. Vardas, sukurtas pagal analogiją su „alcohol frei“ („frei“ vok. – laisvas), reiškia „be Makso“. Šiuo vardu buvo pasirašomos recenzijos, apžvalgos ir literatūriniai kūrinių, greitai tapę bestseleriais. Garsiausi iš jų tie, kur veikia autoriaus *alter ego* seras Maksas. Tikroji kūrinių autorė – menininkė ir rašytoja Svetlana Martynik (kai kurių knygų bendraautorė yra Igoris Stiopinas). Dalyvaudamas leidybos projekte *Fram* su Sankt Peterburgo leidykla „Amfora“, Maksas Frajus tapo savotišku literatūrinio prekiniu ženklu. Nuo 2004 m. Svetlana Martynik gyvena Vilniuje. Makso Frajaus knyga yra išversta lietuvių kalba.

Nors Eltang k rini lietuvi kalb versta ir anks iau (apsakymo „Nolio miesto pasakos“ vertimas spausdintas *Literat roje ir mene* 2004 m.⁷⁴; eil raš i vert Vladas Brazi nas, jie publikuoti Poetinio Druskinink rudens almanache 2008 m.⁷⁵ bei daugiakalb je antologijoje *Magnus Ducatus Poesis* 2010 m.⁷⁶), dom jimasis k ryba ir asmenybe išaugo jai sulaukus pripažinimo Rusijoje. Lietuvos periodikoje vis dažniau pasirodo pokalbi su Eltang bei jos darbus ir nuopelnus pristatan i straipsni ⁷⁷. 2011 m. pradžioje vyko keli dvikalbiai renginiai, skirti su rašytoja ir jos k ryba supažindinti Vilniaus publik : sausio 24 d. Rašytoj klube surengtas Eltang k rybos vakaras (dalyvavo aktor Jolanta Dapk nait , poetas ir vert jas Vladas Brazi nas, muzikantas Petras Vyšniauskas), vasario 10 d. klube „Jazz Kablys“ – Vyšniausko organizuotas vakaras su rašytojais Eltang ir Brazi nu.

Pagrindiniai Eltang autoreprezentacijos bruožai: nesuinteresuotumas išoriniais pripažinimo ženklais, profesionalus poži ris – literat ros procesas jai yra darbas nuo ryto iki vakaro. Ži rovams ir skaitytojams b na sud tinga nepasteb ti neeilinio rašytojos išvaizdumo, stiliaus, manier , kalbini kompetencij . Visi šitie bruožai b dingi ir jos ankstyvoje poezijoje kuriamai lyrinei herojei.

Eil raš i paratekstai. Eltang k ryba yra akivaizdus literat rin s daugiakalbyst s atvejis. Jos poezijoje gausu kitakalbi inkrustacij ne tik teksto, bet ir paratekst lygmenyje. Eil raš iams suteikiamos antrašt s pranc z , ital , ispan , angl , lotyn kalbomis. Anot Sergejaus Nikolajevo,

⁷⁴ Lena Eltang, „Nolio miesto pasakos“, vert *jonka*, *Literat ra ir menas*, 2004 07 09, Nr. 28(3009), p. 18–19.

⁷⁵ *Poetinis Druskinink ruduo 2008*, sud. Kornelijus Platelis, Vilnius: VO „Poetinis Druskinink ruduo“, 2008, p. 70–81.

⁷⁶ *Magnus Ducatus Poesis: rib veika: 2008–2009*, sud. Vladas Brazi nas, Vilnius: V „Vilnius“, 2010, p. 122–127.

⁷⁷ „Troliai, Dante, internetas. Pažintis su poete Lena Eltang“, kalb josi Pavel Lavrinec, *7 meno dienos*, 2004 01 16, Nr. 2(597), p. 4–5; Lilija Duoblien , „Pab gimias pagal Len Eltang“, *Šiaur s At nai*, 2007 06 02, Nr. 21(847), p. 9; Vladas Brazi nas, „Atrasti Len Eltang“, *Literat ra ir menas*, 2010 02 12, Nr. 7(3271), p. 16; Emeritus, „Vilniet – Rusijos literat ros žvaigžd “, *Delfi tinklaraštis*, 2010 08 16 (prieiga internetu: <http://blog.delfi.lt/emmeritus/7688/>; ži r ta 2012 09 17); Virginija Majorovien , „Kod l Lietuvoje gyvena garsiausia rus rašytoja?“, *Moteris*, 2010 11 12; „Reti susitikimai: paslaptis, vardu Lena Eltang“, *Verslo žinios*, 2011 01 21.

literat rin daugiakalbyst beveik visada gali b ti vadinama dvikalbyste, nes dažniausia kit kalb hierarchijoje dominuoja viena kalba. Eltang atveju – pranc z : tai matyti iš žemiau pateikiamos kitakalbi pavadinim , išrinkt iš vairi publikacij , lentel s⁷⁸:

pranc z (40)	se contredire, coupe de foudre, billet-doux, choisie, petites misères, correspondance suivie, la chanson grise, tranquille, angoisse, que faire?, à livre ouvert, hiver, faute de mieux, depause, cavamadame, dedoublement, enfin, la dentelliére pour bahit, cafe paradeisios, la perche, le frelon pour joan, tout court, quartiers d’hiver, mise au point, flûte à bec, orage, coupe de foudre, hipocrisie, par hasard, la chansonnette simple, la communication, chez lui, fatigue, mensonge vital, la chanson grise, du dernier ridicule, tableaux vivants, cinema, si je les quitte toutes, la vie privéé, humilité
ital (11)	si non e vero, in modo dubbio, tutti i versi sono faisi, ritardando, d’addio, ladri di biciclette, cigno, chinotto, il disio, abitato, all’alba, utopico
angl (7)	Central Park, fascia (fancy free), getting flu, pepper’s lonely days [variantas: pepper’s lonely hearts], check me out, indian summer, trip
ispan (5)	ventisquero, sombra, as muy difcil, el cuento el ctrico, teléfono sin hilos
lotyn (2)	historia arkana, usque ad finem, in absentia

4 lentel . Kitakalbiai Lenos Eltang eil raš i pavadinimai

Pranc z kalba gali b ti vadinama „antr ja“ Eltang tekst kalb hierarchijoje ne tik tod l, kad ja pavadinta daugiausia eil raš i , bet ir tod l, kad knygy skyriams bei eil raš i publikacijoms internete kartais suteikiamos kitakalb s antrašt s b na tik pranc žiškios. Pavyzdžiui, pirm j rinkin „Eil s“

⁷⁸ Pavadinimai pateikiami tokia forma, kokia yra Eltang publikacijose (knygose ir internete). Juose yra klaid , bet šios s moningai netaisomos.

sudaro trys skyriai, iš kurių du turi prancūziškus pavadinimus: *Se contredire* (prieštarauti sau), *Correspondance suivie* (nuolatinis susirašinėjimas).

Apžvelgdamas kitakalbių pavadinimų rusų poezijoje istoriją, Nikolajevs pastebi, kad XVIII a. poetai, siejami su poetinės rusų tradicijos ištakomis, juos vartojo retai (nors ir orientavosi Vakarų Europos ir antikinės poezijos pavyzdžius bei dažniausiai gerai mokėjo graikų, lotynų, prancūzų kalbas), tačiau migo kitakalbius epigrafus – ypač lotynų ir prancūzų. Nikolajevs daro išvadą, kad rusų poetai iki Aleksandro Puškino netoleravo „kalbų maišaties“ pagrindinėje, autorinėje teksto dalyje, tuo tarpu epigrafas buvo suvokiamas kaip pavyzdys, orientyras – bet toli gražu ne integralus kūrinių komponentas⁷⁹. Kitakalbiai pavadinimai XIX a. pabaigoje tapo madingi tarp simbolistų, Nikolajevs tai sieja su ypatingu dėmesiu formaliajai eilrašio pusei (tiek garsiniam, tiek grafiniam jų pavidalui). Tokių pavadinimų rasime daugelio autorių, priskiriamų rusų sidabro amžiui, poezijoje (Konstantino Balmonto, Igorio Severianino, Osipo Mandelštamo ir kt.). Nikolajevs pabrėžia tokius dalykus: kitakalbių pavadinimų mažiau turintys autoriai kūrė, kurie pabrėžtinai orientuojasi rusų kultūroje, tautosak (Sergejus Jeseninas, Nikolajus Kliujevas); jie dažnai pasitaiko autorių emigrantų kūrė (Vladimiro Nabokovo, Josifo Brodskio), tačiau tai ne dėsnis, o tik tam tikra tendencija. Kartais vienetini kitakalbių pavadinimai aptinkame ten, kur galėtume tikėtis jų rasti daugiau, pavyzdžiui, Nikolajaus Gumiliovo kūrė.

Dėl akivaizdžių priežasčių kitakalbiai pavadinimai nebuvo labai populiarūs tarp sovietinių poetų. Šiuolaikinė poezija daug eksperimentuoja vairiausiomis kryptimis, taip pat ir su kalba, tačiau net ir jos fone kitakalbių pavadinimų. Eltang poezijoje gausa yra ypatingas atvejis (jei ne kokybiškai, tai kiekybiškai).

⁷⁹

[...], ... - - : ..., 2006 (prieiga internetu: <http://31f.ru/dissertation/57-dissertaciya-fenomenologiya-bilingvizma-v-tvorchestve.html>; žiūrėti 2012 09 17); skyrius 3.3.: „... XVIII, XIX XX“.

Pagrindinis eilrašio pavadinimo funkcija – pakreipti skaitymą tam tikra linkme, todėl dažnai jame vardinamas žanras, tema ar „poetinė situacija“. Svarbu, kad rusų ir nerusų kalbomis Eltang poezijoje vadinamos skirtingos situacijos. Rusiški pavadinimai emociškai nuspalvinti labai silpnai. Dažniausiai tai daiktavardžiai arba bevardis giminis būdvardžiai, žymintys vietą, žanrą, koki nors eilrašio sukrimo aplinkybę arba paties eilrašio ypatybę (pavyzdžiui: *лес*, *поле*, *гора*).

Prancūziški pavadinimai kuria kiek kitoki atmosferą: nuovargis, gyvenimui svarbi išmona, išgertuvi dainelė, smulkios nemalonumai, žaibataurė, meilės raštelis, išrinktasis, visiškai juokinga, nuolatinis susirašinėjimas, noras, gyvieji paveikslai. Galima teigti, jog pirmajame eilrašio rinkinyje kita kalba (prancūzų) daugiausia funkcionuoja kaip jausmų kalba ir privataus gyvenimo ženklas, taigi – kaip nuoroda XIX a. „aristokratiškosios“ rusų literatūros tradicijai.

Eltang eilrašio pavadinimai neišplėtoji, taupūs, linkę žymėti vieną prasmę vienetu. Retais atvejais susideda iš kelių žodžių ir, jei tie žodžiai nesudaro idiomos, dažniausiai kuria savarankišką „poetinį“ tekstą – per kalbinį žaismą, aliteracijas, metaforas. Pavyzdžiui, (vardžiai entomologija): šiuos žodžius jungia ne tik prasmė, kiek garsų struktūra, ritmas (beveik metras). Kitas pavyzdys: *fascia* (*fancy-free*) – žodis *fascia* anglų kalboje turi keletą reikšmių – ko gero, turime jį versti kaip „iškabą“; antroji dalis *fancy-free* reiškia „laisvas nuo išmonės“, galbūt „neišradingas“. Perskaitys eilrašį, kuriame kelis kartus minima *Kalėdų eglutė*, pavadinime galima skaityti ir paslaptį prasmę „*fancy-tree*“ – kalėdinis medelis. Čia taip pat yra papildomas „garsinis efektas“ – visi žodžiai prasideda raide *f*.

Šie pavyzdžiai teikia papildomą argumentą teiginiui, kad Eltang poezijoje pavadinimas suvokiamas kaip savarankiškas poetinis vienetas. Net ir cituodami „populiarius“ tekstus, Eltang pavadinimai nebūna banaliai, todėl galima sakyti, kad jiems keliama originalumo užduotis: pavyzdžiui, kas pasikeičia, kai vietoj eilrašio pavadinamas *hiver* (ta pati žiema, tik

pranc. „ziškai“)? Pirmuoju atveju eil. raštis atsistoja begalin rus. eil. raš. i tuo pa. iu pavadinimu (ar ta tema) gret. . Pranc. „ziškas“ pavadinimas leidžia nurodyti reikiam. dominant. , bet sykiu „apvalo“ skaitytojo suvokim. , paruošia j. naujiems sp. džiams. Galima pateikti dar vien. tokio nuo neb. tin. aliuzij. „apvalan. io“ pavadinimo pavyzd. : „que faire?“ (k. daryti?) rus. kalba toks pavadinimas () ver. ia prisiminti Nikolajaus ernyševskio roman. bei tai, kad aliuzij. j. nuvalkiojo žurnalistinis diskursas.

Kai kurie kitakalbiai pavadinimai Eltang. poezijoje migruoja: pavyzdžiui, vienoje publikacijoje *tranquille* (pranc. „tylus“, „ramus“) pavadinamas eil. raštis „ , „ , o kitoje – eil. raštis „ . Tokie pavadinimai labiau susij. ne su konkre. iu tekstu, bet su tam tikra autoriaus nuotaika. Šiai praktikai turi takos interneto tinklaraš. io patirtis, kuri Eltang. labai svarbi – pirmasis jos romanas gim. iš tinklaraš. tini išgalvoto personažo užraš. , be to, autor. ilgai raš. ir asmenin. tinklarašt. , kuriame atskiri užrašai (nesvarbu, ar j. turin. sudaro skelbimai, eseistinio pob. džio tekstai, buitin. s replikos ar eil. raš. iai) dažnai turi kitakalbius pavadinimus.

Esama nuomon. s, kad pagrindin. kitakalbi. fragment. pavadinime funkcija yra intertekstin. nuoroda⁸⁰. Eltang. poezijoje kitakalbiai pavadinimai retai kada nurodo konkret. tekst. . Kai nurodo, lieka neaišku, ar b. tina prisitraukti š. tekst. , ar užtenka žodyno. Pavyzdžiui, pavadinimas *pepper's lonely hearts* (variantas: *pepper's lonely days*) nurodo kultin. grup. s *The Beatles* album. „Sgt. Pepper's Lonely Hearts Club Band“ (1967), o gal ir to paties pavadinimo film. (1978). Seržantas Pepperis primena personaž. , kurio vard. visi žino, bet kuris n. ra. siejamas su konkre. iu „objektu“. Taigi kiekvienas užpildo ši. form. savo nuoži. ra – štai 2004 m. pasirodžiusiame filme *Seržantas Pepperis* šis vardas atitenka šuniui. Už Seržanto Pepperio vardo slypin. ios prasm. s paieškos kituose tekstuose leidžia suprasti, kad

⁸⁰ . . . „ ()“, , 2006 06 09 (prieiga internetu: <http://science.rggu.ru/article.html?id=51179>; ži. r. ta 2011 09 17).

Pepperio vardas ir yra pats Pepperis, o jo fikcinis prigimtis išryškina paskutinį s
Eltang eilrašio eilutę: „ /

“ (nužudytas seržantas, pravardžiuojamas peperiu / bet pagal žaidimo taisyklę tebegyvas). Taigi iš esmės viskas, ką skaitytojas turi žinoti apie Pepperį, kad suprastų tekstą, yra pačiame tekste, – tačiau tai suprasti galima tik ap jus „intertekstinį ratą“.

Kitas intertekstinio pavadinimo pavyzdys – eilrašius „Historia arkana“ (Slaptoji istorija). Taip pavadintas Bizantijos istoriko Prokopijaus Cezario veikalas, tačiau eilrašius svarbus ne pats veikalas, o jo pavadinimas: kalbama apie vaiko užkastus „turtus“. Šis masto neatitikimas (nuoroda klasikinį veikalą ir didžią istoriją, už kurios slepiasi pabrėžtinai asmeninė vaikystės istorija) kuria ironijos efektą.

Dar viena pavadinimą cituojanti kitakalbi antraštė – *ladri di biciclette* („Dvirači vagys“, 1948, – garsus italų režisieriaus Vittorio De Sica filmas). Eilrašius su antrašte sieja „veiksmo vieta“ – Roma – bei pavogto dviračio motyvas. Kreipinys intertekste visgi parodo, kad ir be šios nuorodos manoma suprasti eilrašius bei paaiškinti jo ryšius su pavadinimu (pačiame tekste pakanka ženklų, leidžiančių suprasti, kad kalbama apie Romą: minima Palatino kalva, architekto Giovanni Lorenzo Bernini vardas). Pavogto dviračio motyvas neturi sąsajų su filmo siužetu ar veikėjais, tad svarbesnis yra ne nuoroda, o tiesioginis pavadinimo žodžių reikšmė.

Kitoks citatinio pobūdžio pavadinimas „*si non e vero*“ – italų posakio „*Se non è vero, è ben trovato*“ (net jei tai netiesa, tai gerai sugalvota) fragmentas. Šis pavadinimas pagal atliekamą funkciją artėja prie epigrafo, nes netiek „vardija situaciją“, kiek komentuoja eilrašius: pasiūlo žiūrėti jį kaip gerai sukonstruotą ir sau pakankamą melą.

Taigi Eltang pavadinimai, kuriuos galima laikyti intertekstiniais, dažniausiai cituoja vairių meno rėšnių ir žanrų klasikinius ar kultūrinius pavadinimus bei gerai žinomus posakius. Siekiant geriau suvokti kitakalbių pavadinimų funkcionavimo sąlygas bei jų specifiką, vertėtų pasižiūrėti, kaip kitakalbiai tarpai veikia pačiuose tekstuose.

Netransliteruot kitakalbi intarp , palyginti su transliteruotais, Eltang tekstuose nedaug. Pirmajame rinkinyje: code de femme (p. 108); Rach – man – in – off (p. 136); rinkinyje *Kitos galimyb s*: mon Dieu, Gainsbourg (p. 18), summer (p. 23), do not bother do not ask (p. 25), Arial Black (p. 36), la vie privee (p. 43); rinkinyje *k šv sti*: check me out (p. 5), east, west (p. 7), attach (p. 10), capitano, sole sole, (p. 11), glue, vata (p. 14). domu, jog vyrauja angl kalbos žodžiai – paprasti ir daugumai neanglakalbi žmoni paž stami (kompiuterin leksika: *Arial Black, attach* bei žodžiai ir fraz s iš „turisto žodyno“: *east, west, summer, check me out* ir pan.).

Tradiciškai kitakalbiai intarpai poezijoje funkcionuoja kaip kitos kult ros ženklai (siekiant perteikti „vietin kolorit“) arba kuriant komišk efekt (vadinamosios „makaronin s“ eil s). Bene vienintelis „makaroninis“ Eltang eil raštis yra (neapolietiška dainel), ta iau panaši paskirt kitakalbiai intarpai turi ir kituose eil raš iuose (pavyzdžiui, eil raštis). Kitos kult ros ženkl funkcijas atliekan i pavyzdži rasti irgi nesunku (pavyzdžiui, eil raš iai *faute de mieux, ventisquero,*), bet svarbiausia, kad tomis tradicin mis funkcijomis tekstai nesiriboja.

Viena iš retesni funkcij , kurias gali atlikti kitakalbis intarpas, yra kalbinis žaismas: pavyzdžiui, eilut „ glue vata“ iš eil raš io *trip* („kelion puškinu“ arba „puškino kelion“). ia perm stomas žymus Puškino posakis „

“ (poezija tur t b ti kvailoka), teigiama, kad poezija tur t b ti „klijai“ (angl. *glue* skamba panašiai rus.) ir „vata“, toliau ši metafora pl tojama (bet lieka neaišku – ar poezija tur t dar b ti ir *Poe?*). Kitas pavyzdis: Rach-man-in-off (eil raštis „“) – pavard s užrašymas angl kalba leidžia padalyti žod atskirus prasmingus žodžius ir atveria erdv interpretacijoms. Ši funkcij kitakalbiai žodžiai atlieka retai. Atrodo, kad dažniau jie pasirodo tuomet, kai transliteruotas užrašymas veda prie nepageidaujamos homonimijos, pavyzdžiui: *code de femme, check me out, sole sole*. Kai kitakalb fragment sudaro keli žodžiai, j

užrašymas originalo kalba yra „laiko“ juos kartu, skatina suvokti juos kaip prasmin vienet .

Pirmoji Eltang eil raš i kalba, be abejo, rus , antroji – pranc z , o tre ioji veikiausia angl : tekstuose ji dominuoja tarp kitakalbi intarp ir per kalbinius žaidimus itin glaudžiai suauga su pagrindine kalba. Taip svarstant b tina atkreipti d mes tai, kad, nors Eltang pozicija literat ros lauke siejama su konkre iu rus ir lietuvi kult ros paribiu, eil raš iuose n ra fragment lietuvi kalba (nors lietuvišk realij esama, o ir pati lyrin heroj kartais lyg koketuodama pasivadina „litvinka“). „Vilnietiškam koloritui“ b dingi lenk ir žyd kalb intarpai aptinkami tik teksto, bet ne paratekst , lygmenyje.

Esminis skirtumas tarp kitakalbi intarp tekstuose ir pavadinimuose tas, jog pa iame tekste toks žodis yra dar ryškesnis svetimk nis (nes apsuptas kitos kalbos), – neatsitiktinai kitos kalbos žodžiai tekstuose dažnai transliteruojami (tai neleidžia žlugti metrui ir ritmui), o j pateikimas lotyniškais rašmenimis visada turi konkre i priežas i (pavyzdžiui, taip išvengiama nepageidaujamos homonimijos). Kitaip yra su kitakalbiais paratekstais: j fakultatyvumas (kitakalbiai pavadinimai, kaip jau min ta, dingsta iš v lesni publikacij – o žodžio iš eil raš io taip lengvai neišmesi) numano, kad jie yra „visiška autoriaus savival “.

Aptartieji kitakalbi pavadinim atvejai, j sistema ir funkcijos leidžia daryti išvad , kad Eltang poezijoje vienas svarbiausi kitakalbio pavadinimo atliekam vaidmen – distancijos tarp autoriaus (kuris yra ir pavadinimo autorius – vadinasi, apr pia eil rašt kaip visum ir diriguoja jo suvokimui) ir eil raš io subjekto („gimstan io“ sulig pirm ja eilute ir „mirštan io“ paskutin je) išryškinimas. Debiutiniame eil raš i rinkinyje atotr kis tarp autor s ir lyrin s heroj s buvo žymimas ir kitokiomis paratekstin mis priemon mis. Rinkin r mina du tekstai: knyg pradedantis eil raštis, savotiška pratarm („ : “), ir eil raštis, išspausdintas ketvirtajame viršelyje („ “). Abu jie reflektuoja k rybos proces .

* * *

:

–

–

-

* * *

nuo autoriaus: patamsyje jo sielos

kartonas tempera amalgama

ir va – dvynys jo virpanti burna

ir vejami lyg vystyklai raišteliai

drobinio aplanko su užrašu

jis apmat dar apgrab praaugo

ir dr siai iš viršaus jau žvelgia jis

nutaiso min paaugliška niauki

bet nesutrikdo autoriaus visai –

gyvendamas jau antr kart už dyka

išlygina atliekam raukšlik

pirštu per švieži daž kad ir kaip⁸¹

* * *

* * *

lengvai atsižegnot skol

kaip užstat palikti kard

juokais pavogus rašal

ir popieriaus patirti vargo

tarp spanguolini saman

be ryšio t sti b v šit

nežinant net sav eili –

kaip šilkverpis nežino šilko

Pirmajame eil raštyje autorius pasirodo kaip visagalis ir nepasiekiamas per savo antrinink , o antrajame – kaip nusimanantis apie savo „mirt“, t. y. deklaruojantis, kad jam nebepriklauso galutin k rinio prasm : jam priklauso k rinys kaip procesas (šilkverpyst), bet ne k rinys kaip rezultatas (šilkas). K rybos kaip šilkverpyst s metafora yra viena kertini Eltang poezijoje. „ (šilkverpiei kaip mes) – taip pavadinta viena eil raš i

⁸¹ Š eil rašt vert Vladas Brazi nas: Lena Eltang, „nuo autoriaus: patamsyje jo sielos“, in: *Poetinis Druskinink rudo 2008*, p. 71.

publikacija periodikoje⁸². pavadinim iškeltas fragmentas iš eilrašio „ (ateik, aš noriu tave parodyti kaktusui): „ /

„ (šilkverpiai kaip mes auksiniai neporiniai / vis vien pabaigia austi savo audin). Gamtoje šilk verpia tik tam tikra ši vabzdži r šis, o neporiniais vadinama visai kita, kuri neverpia šilko ir net laikoma parazitais. Neporiniais šie vabzdžiai vadinami todėl, kad patinas ir patel labai skirtingi, tačiau metafora, be abejo, neprivalo paisyti vis biologinių niuans. Kur jis yra ne tik šilkverpis, bet ir neporinis; greičiausiai tai reikėtų suprasti tiesiogine prasme – negali turėti poros. Eilraštyje *trip* kur jo-šilkverpio metafora skleidžiasi kita linkme: „ /

„ (ir tokiu laikais silueto šilkverpe vargšele / neišlaikyti nepailginti o toliau švarus popierius).

Kartais poezijos paratekstų tyrinėtojai kalba ne apie pavadinimą, bet apie „pavadinimo kompleksą“, kurį eina epigrafi ir dedikacijos. Epigrafai Eltang poezijoje pasitaiko retai, o jų pasirodymas turi atsiktinumo bruožų: vienas epigrafas aptinkamas pirmojoje knygoje (eilraštyje), dar keli – interneto publikacijose ir dingsta iš vėlesni „popierinių“. Pirmajame rinkinyje yra kelios neeksplikuotos dedikacijos-adresavimai (. . . , . . . , . . . , . . . , . . . , . . .), tačiau visai nėra junginiame rinkinyje *Kitos galimybės*. Puškino fondo išleistoje knygoje yra viena dedikacija pozicijos prasme (. . . : eilraštyje „) ir dar šešios pavadinimo vietos: . . . , . . . , . . . , . . . , Šias dedikacijas pagal formaliuosius požymius galima skirti dvi grupės: 1. pavardiniai asmeniniai – tik vardas (pavardė) arba tik inicialai (inicialas); 2. viešosios – vardas (arba jo raidė) ir pavardė. Antruoju atveju numanoma, kad pavardė skaitytojui pažįstama. Todėl, jog visi „viešieji“ adresatai veikia tarptautinėje kultūros arenoje: Tomas Venclova, Sergejus

⁸² „ , „ „ , Nr. 12, 2006 (prieiga internetu: <http://magazines.russ.ru/znamia/2006/12/e13.html>; žiūrėti 2012 09 17).

Taskas (rus rašytojas, kur pirmiausia apeliuojama kaip vert j iš angl kalbos); Vokietijoje gyvenantis lietuvi violon elininkas ir dirigentas Dovydas Geringas.

Dauguma pirmojo rinkinio eil raš i (35) pavadinim neturi, 17 eil raš i turi rusiškus pavadinimus, 15 – kitomis kalbomis. Jungtiniame rinkinyje *Kitos galimybės* Eltang rinktin vadinasi (kaip ir viena iš knygos dali) *Fauno eisena*, ta iau ji papildyta kitais eil raš iais. Iš viso joje 20 eil raš i be pavadinimo, 8 turi rusiškus pavadinimus ir 17 – kitomis kalbomis. Tuo tarpu 2008 m. Puškino fondo išleistame rinkinyje „k šv sti“ kitakalbius pavadinimus turi tik 6 eil raš iai (rusiškus – 11 eil raš i ; 20 eil raš i yra be pavadinim). Atrodyt , esama pagrindo kalb ti apie poetikos evoliucij ir literat rin s strategijos transformacij . Ta iau, jei atkreipsime d mes ne tik atskiromis knygomis išleistus rinkinius, bet ir publikacijas periodikoje, pasteb sime, kad debiutin je publikacijoje „storajame“ žurnale n ra nei vieno pavadinimo kita kalba⁸³, tuo tarpu tie patys eil raš iai interneto publikacijose turi kitakalbes antraštes⁸⁴. V liau tame pa iame „storajame“ žurnale spausdinamose rinktin se kitakalbi pavadinim tai labai daug, tai išvis n ra. Taigi negalima atmesti ir publikacijos konteksto bei kompozicini sumetim reikšm s renkantis eil raš i paratekstin taktik .

Paratekstiniuose sprendimuose pastebima tokia tendencija: atsisakoma epigraf , daugelio pavadinim , dedikacij kaip atskiro elemento (jie susilieja su pavadinimais). Tai itin domu Eltang poezij lyginant su proza, kurioje nedideliu skyrius, dažniausiai imituojan ius dienoraš io užrašus ar laiškus, nuolat lydi kitakalbiai pavadinimai (romanas *Gervuog s met g* , apsakymas

⁸³ Idem, „ „, „, 2002, Nr. 11 (prieiga internetu: <http://magazines.russ.ru/znamia/2002/11/eltang.html>; ži r ta 2012 09 17).

⁸⁴ Idem, „se contredire“, „, 2002 07 31 (prieiga internetu: <http://www.netslova.ru/eltang/stihi.html>; ži r ta 2012 09 17).

*V lyvieji laisvalaikiai*⁸⁵) arba epigrafai (romanas *Akmeniniai klevai*, apsakymas *Kitokie b gnai*⁸⁶).

Kitakalbis fragmentas yra tekstinė anomalija, kurios nepastebėti (kaip citatos su kabutėmis) skaitytojas negali. Iškeltas pavadinimas, toks fragmentas tampa „dvigubai žymtu“, svarbiu poetikos ir autorinės strategijos bruožu, kuris skaitytojo atžvilgiu yra ne tik slenkstis, bet ir savotiškas išbandymas. Tokia paratekstinė taktika skatina samprotauti apie implikuotą skaitytojų poliglotą.

Sykiu matyti, jog kitakalbiai pavadinimai dingsta ir atsiranda priklausomai nuo publikavimo aplinkybių, tad žiūrėnt iš autoriaus pozicijos šis elementas nėra būtinas tekstui suvokti – tai pastebėjus, skaitytojas gali ramiausiai peržengti kitakalbį slenkstį ir atidėti jo vertimą ateičiai. Šis Eltang strategijos aspektas aiškėja ir iš jos interviu:

Gyvenu šioje kosmopolitinėje polifonijoje, tad kodėl turėčiau pati save nuginėti bijodama, kad skaitytojas manęs nesupras? Kitos kalbos žodis man dažniausiai yra postėmis, pageidaujamos asociacijų grandinė pradžia. Man paprasčiau pasakyti *in modo dubbio*, nei ieškoti rusiško atitikmens ir aiškinti skaitytojui, kad leidžiamas pragaro ratais. Skaitytojas gali neatpažinti nuorodos Dante, tačiau nieko nepraras, – jis paprasčiausiai pasuks kitu keliu. [...]

Tai kaip spektaklyje: visų veiksmų scenoje kabo šautuvas, bet iš teatro išeinantis žiūrovas neklausia savęs, kodėl jis ten kabojo. Pamanykit, neiššov. Tačiau kitam žiūrovui šautuvas iššov, jis atkreips dėmesį ir tai, kas kabo scenoje. Kai tekstas traukia kaip verpetas, kai lekia ta spirale nesuvokdamas, kaip ir kodėl tai vyksta, tai atrodo tarsi prestidžiūtacija: išdžiūtis iššoko triušis, tu negali atplėšti nuo jo akių – o iš kur jis atsirado, kokie jį veidrodžiai ar

⁸⁵ Idem, „...“, ..., 2010, Nr. 11 (prieiga internetu: <http://magazines.russ.ru/october/2010/11/e17.html>; žiūrėti 2011 02 11).

⁸⁶ Idem, „...“, ..., 2006 08 24 (prieiga internetu: <http://www.netslova.ru/eltang/barabany.html>; žiūrėti 2011 02 11).

virvutis, tau nesvarbu. Štai kok sivaizduoju ideal skaitytoj – visai ne t , kuris žvelgia nuorod Dante Alighieri.⁸⁷

Taigi skaitytojas-poliglotas n ra vienintelis tokio pob džio teksto kuriamas skaitytojo tipas. Kitas – „ezoterin s“ poezijos koncepcijos šalininkas, kitaip tariant – tas, kuris *sutinka nesuprasti*, nes gali m gautis ir nesuprasdamas arba turi filologo gyslel ir yra pasiruoš s ieškoti rakt tekstui atrakinti.

Viso pavadinimo komplekso atsisakymas (ryšk ja b tent ši tendencija) padaro tekst prieinamesn skaitytojui, tai savotiškos *visiems atviros durys*, o tai ypa kontrastuoja su kitakalbio pavadinimo ar kitokio save d mes atkreipian io *slenks io* „kvalifikaciniu išbandymu“. Š pokyt galima aiškinti tuo, kad tam tikr pozicij literat ros lauke Eltang jau už m : autoriaus vardas žinomas ir pats kaupia simbolin kapital , tod l nebereikia papildom paratekstini efekt .

Eltang eil raš i pavadinimuose jungiasi klasikin s rus poezijos tradicija (pirmiausia turima omenyje XIX a. ir jo rus –pranc z dvikalbyst bei pasaulin kult r atsigr ž s rus modernizmas) ir šiuolaikinis poži ris paratekst kaip visavert autoriaus individualumo raiškos aren . Kritikai, nor dami klasifikuoti Eltang fenomen ir apibr žti jo viet literat ros lauke per santyk su kitais literat ros reiškiniiais, dažnai teigia, kad Eltang proza veik postmodernizm . Pati autor pritaria tokiam poži riui ir prisipaž sta, kad dar iki galo „neišrov “ iš sav s „šios ligos“⁸⁸. Iš ties , kai kurie dalykai Eltang eil raš ius sieja su konceptualistine ir postkonceptualistine rus poezija: stilistiškai skirting žodži jungimas, vairi kalb nuotrupos, „autoriaus mirties“ id jos p dsakai (galime prisiminti, jog vienos iš knygos „Eil s“ pratarmi autor yra poet konceptualist Sveta Litvak). Ta iau Eltang visiškai svetima pagrindin konceptualist nuostata, apimanti visus poetinio teksto

⁸⁷ „Troliai, Dante, internetas. Pažintis su poete Lena Eltang“.

⁸⁸ „Troliai, Dante, internetas. Pažintis su poete Lena Eltang“.
2010 03 04 (prieiga internetu: <http://www.svobodanews.ru/content/Transcript/1509078.html>; ži r ta 2012 09 17).

lygmenis bei pasireiškianti knygos paratekstuose⁸⁹, – abejon originalios poetikos manomumu. Savo kalbiniuose ir kitokiuose žaidimuose Eltang lieka prie modernistin s k rybos koncepcijos.

Tad nenuostabu, kad Eltang poezija ir proza sudaro tam tikr kontinuum (prozoje yra autocitat iš poezijos, o poezijoje – aliuzij romanus) – tai yra skirtingos vienōs literat rin s strategijos apraiškos, o ne atskiros strategijos. Rašytojos proza daugelio atžvilgiu lieka poetin : apie tai byloja išradingi ir poetiški roman bei j skyri pavadinimai, taip pat ir pa ios autor s vardas, jos daniška pavard , turinti egzotikos atspalv , bei „suredaguotas“ (regis, vadovaujantis poetine logika) vardas *Lena* vietoje *Jelena* – taip autoriaus vardas tampa „metrizuotas“.

Šiuo metu Lena Eltang yra pagrindin Lietuvos rusakalb s literat ros atstov rus literat ros lauke – nors šis atstovavimas labiau primetamas nei pa ios prisiihtas. Pavyzdžiui, viename iš 2010 m. interviu paklausta, ar Vilniuje esama kokios nors „rusakalb s aplinkos“, „kit rusakalbi rašytoj , literat , redaktori , žurnalist “, ji atsako: „Man s dažnai apie tai klausia, ta iau aš galiu Jums pasakyti t pat , k , de ja, sakau, ir kitiems – kad rašytoj aš nem gstu“⁹⁰.

Neatsitiktinai Eltang poezijoje n ra lietuvišk pavadinim , nors pati autor laisvai bendrauja lietuvi kalba. Grei iausiai taip yra d l to, kad tokia poetin dvikalbyst , kitaip nei rus –pranc z ar rus –angl , neturi precedento – numanoma, kad potencialus eil raš i skaitytojas šios kalbos neatpažins. Ta iau literat rin Eltang strategija neprieštarauja savotiškai lietuviškai „literat rinei registracijai“, nors rašytojos pozicija konstruojama ne tiek konkre iame paribyje, kiek mažiau apibr žtoje tarpkult rin je erdv je.

Nauja literat rin laikysena (pirmiausia turint omenyje žanrinius sprendimus bei stiliaus ypatumus), kuri buvo atpažinta pasirodžius Eltang

⁸⁹ Pavyzdžiui, „ (internetu: http://www.litkarta.ru/dossier/strat-zagl/dossier_2174/; ži r ta 2012 09 17).

⁹⁰ „ [interviu], , 2010 06 14 (prieiga internetu: http://www.litkarta.ru/dossier/fasetchaty-vzgliad/dossier_1621/; ži r ta 2012 09 17).

romanams, leido rašytojai „vienu šuoliu“ atsidurti šiuolaikini rus prozinink panteone (nominacijos Nacionalinio bestselerio, Andrejaus Belo premijoms). Atrodo d sninga ir tai, kad Eltang proza, b dama labai svarbus, bet marginalus reiškiny, ši premij , turin i savas tradicijas, negavo – bet tapo pirm ja k tik steigtos premijos „NOS“, ieškojusios savojo veido, laureate.

3. Apibendrinimas

Posovietinio pasienio strukt riniai poky iai ir galimybi erdv

Žemiau si loma pereinamojo ir posovietinio laikotarpio periodizacija remiasi žurnalo istorijos etapais, bet yra patikslinta atsižvelgiant ir kitus veiksnius – leidybos rodiklius, naujai atsiverian ias galimybi erdves:

- I. 1987–1994. Pereinamasis laikotarpis („bifurkacijos taškas“). Išsiple ia galimybi erdv , koegzistuoja vairiausios strategijos.
- II. 1995–2003. Nauj tapatybi paieškos laikotarpis. Suaktyv ja nauji kolektyviniai segmento dalyviai.
- III. 2004–(2011). Naujausias laikotarpis. sitvirtina ir stabilizuojasi posovietin s Lietuvos rus literat ros egzistavimo formos.

Pereinamuoju laikotarpiu Lietuvos rus literat rinis gyvenimas išgyveno pakilim , kuris pastebimas tuo metu tiek lietuvi , tiek rus literat ros lauke. Š pakilim atspindi žurnalo / istorija, pagaus j s vietini rus rašytoj knyg leidimas bei strategij vairov .

Antruoju laikotarpiu sovietmetis jau pradedamas suvokti kaip praeitis (pavyzdžiui, praeities refleksijos almanache *Saviesiems*, 2001), dalyviai išgyvena tapatyb s kriz , kuri skatina nauj savivok paieškas ir kolektyvini strategij radim si. Aktualizuojama rus mažumos tema. Mažinama pinigini parama leidiniui , nebefinansuojama rus rašytoj knyg leidyba, ta iau atsiranda nauj iniciatyv : literat riniai samb riai, interneto leidinys . Internetas perima nebeegzistuojan i institucij

funkcij : ia publikuojami debutant k riniai, klostosi naujos reputacijos (pavyzdžiui, Lenos Eltang, Vladimiro Tablerio).

Lietuvai tapus ES nare, d l ES mažum politikos atsinaujina almanacho leidimas, stabilizuojasi jo periodiškumas (kart per pusmet). Nebenaujinamas elektroninis leidinys – tai sutampa su profesionali rašytoj nusivylimu interneto erdve, kuri masiškai apgyvendina rašytojai m g jai. literat r ateina nauja karta. Maks Frai apsigyvenus Vilniuje bei debutavus Lenai Eltang, pagyv ja Vilniaus rus literat rinis gyvenimas, o pastarajai sulaukus pripažinimo, š literat ros lauko segment atkreipiamas d mesys tiek lietuvi , tiek rus literat ros lauke. Profesional s rašytojai nebekuria kolektyvini strategij (jie jau arba sulauk pripažinimo, arba prarado entuziazm), bet m g j grupi nariai sitraukia užsienio rus rašytojus jungian i organizacij veikl (MAPP, Baltijos poet gildija ir pan), formuojasi regionin (Baltijos) rus rašytoj tapatyb .

Tarpliterat rin pad tis posovietme iu sudar s lygas vietiniams rašytojams b ti ne tik lietuvi kult ros atstovais rus literat ros lauke, bet ir atvirkš iai. Pavyzdžiui, 2000 m. išleistoje vertim rinktin je *Rus meil s lyrika*⁹¹ Jefremovo ir Kobrino eil raš iai spausdinami greta rus XIX ir XX a. klasik , ir gana akivaizdu kod l – tiesiog esama nemažai j vertim lietuvi kalb . Tai yra vienas esmini skirtum nuo vienakryp io sovietme io tarpininkavimo. Kitas svarbus skirtumas: pasienis, kaip ir pati literat ros erdv , neb ra centralizuotas, tod l sud tinga susidaryti jo visumos vaizd .

Analizuojant rašytoj strategijas bei bandant suvokti tyrin jamo literat ros lauko segmento strukt r , ne mažiau nei gyvendintomis galimyb mis buvo domimasi ir vairiais literat rin s buities faktais, kuriuose dažnai slypi alternatyvios literat ros lauko galimyb s (neaktualizuotos poetikos, neviešintos refleksijos, neaišk s likimai ir pan.) Žvelgiant Lietuvos rus literat ros segment sovietme iu ir posovietme iu, galima išryškinti

⁹¹ *Rus meil s lyrika 2: Su mylimaisiais nesiskirkit...*, sud. Julius Jasaitis, Vilnius: Žuv dra, 2000.

vadintis poetu (nes jam tai teb ra ne profesinis, o vertybinis apibr žimas). Didžiausio atgarsio sulaukusi Lenos Eltang k ryba irgi netapo Lietuvos rus literat r aktualizuojan iu vykiu, nes rašytoja n ra suinteresuota atstovauti periferiniam segmentui.

IŠVADOS

Lietuvos rus literatūra kaip literatūros lauko segmentas turi nevienareikšmį statusą, kuris suslygoja jo struktūros bei galimybių erdvės ypatumus. Rus literatūros lauko kontekste tai geografiškai ir istoriškai periferinis segmentas; lietuvi literatūros lauko atžvilgiu tai geografiškai ir istoriškai artimas, bet kalbos požiūriu periferinis segmentas. Tačiau svaresnė reikšmė šis segmentas gyja abiejuose nacionaliniuose laukuose, kai yra aktualizuojamas kaip dviejų nacionalinių literatūros ir kultūros laukų pasienis bei tarptautinis literatūros erdvės dalis.

Sovietmečiu Lietuvos rus literatūrai tak darotos pačios metropolijos įgosis, kurios veikė rusakalbius ir kitus tautinius SSRS respublikų segmentus. Galimybių erdvė, atsiverianti vietiniams rusakalbiams rašytojams, ribojosi veikla konkrečiame literatūriname pasienyje. Šis reikalavimas atitiko ir lietuvi literatūros lauko interesus (tarptautinį sklaidą ir pripažinimą), o tai sudarė palankias sąlygas ne tik formaliai laikytis šio reikalavimo.

Sovietmečiu segmentui oficialiai priskirtas literatūrinio tarpininko vaidmuo numanant vienakryptiškumą: vietiniai rus rašytojai vertimais bei recenzijomis atstovavo lietuvi literatūrai rus literatūros lauke, tačiau Lietuvoje nebuvo laikomi „didžiosios“ rus literatūros atstovais. Kontaktai su rus literatūros centru – Maskva – buvo mezgami tiesiogiai (komunikacijų palengvino priverstinis rus kalbos ir literatūros mokymas). Kadangi „iš viršaus“ buvo itin rėpinamasi sovietinės rus literatūros bei legituotos klasikos vertimu lietuvi kalba, o vietini rus rašytojai kuriamą literatūrą laikyta provincialia (kol jos nespausdino centro leidykla), išskirtinio dėmesio jimosi vietinė rus literatūra lietuvi literatūros lauke nebuvo. Tai susiję ir su tuo, kad nesusikūrusi takingesnis neoficialiosios lietuvi literatūros polaukis, kuris būtų siekęs ryši su neoficialia ja kitų respublikų literatūra.

Nors Lietuvos rus literatūrai ir dirigavo Maskva, vis dėlto negalima tvirtinti, kad visi rusakalbiai segmentai kitatautiškai SSRS respublikose plėtojosi pagal tą patį scenarijų. Lietuvi literatūros lauko išsaugota dalinė autonomija

nuo sovietinio rus literat ros lauko, kuriai buvo palankus kalbos barjeras ir egzistuojantis nacionalinis literat ros kanonas (kitaip buvo tose SSRS respublikose, kur raštija atsirado tik sovietmeiu), sudar s lygas ir vietiniams rus rašytojams pasinaudoti didesne laisve – taip 1966–1968 m. Vilniuje buvo išspausdinta k rini , kurie neb t gal j tuo metu pasirodyti Rusijoje, o gal ir kitose SSRS respublikose. Disertacijoje pasi lyta segmento periodizacija sovietmeiu (žurnalo / istorijos pagrindu) atskleidžia tiek jo priklausomyb nuo centro nurodym , tiek specifik , sietin su lietuvi literat ros lauko funkcionavimo ypatumais.

Sovietmeio Lietuvos rus literat ros segmentas tur jo pagrindines pad tis, b dingas ir rus literat ros laukui: karo rašytojus, ištikimus valdžiai rašytojus, Atlydžio met legalizuotus „maištautojus“, pusiau oficialius rašytojus-vert jus bei pogrind , kurio dalis pav luotai debiutavo sovietmeio pabaigoje, o kita dalis taip ir neiš jo iš už kult ros užkulisi . Retrospektyviai atrandamas net savas „Brodkis“ – Jurijus Grigorjevas. Ta iau segmentas nebuvo tik strukt rin rus literat ros lauko miniati ra. Geografin rašytoj pad tis veik j tapatyb ir savivok , skatino s moningai ar nes moningai aiškintis kult ros pasienio ir provincialumo problemas (ryškiausias pavyzdys – sociokult rin Sergejaus Rapoporto eseistika), prisiimti (kaip Georgijus Jefremovas) ar atmesti (kaip Michailas Didusenko) vert jo bei tarpininko vaidmen .

Po rimt strukt rini poky i , kurie v lyvuuju sovietmeiu ir posovietmeiu vyko nacionaliniuose laukuose, lokalin s j pasienio dalyvi dilemos iš esm s liko tos pa ios, nors ir gijo nauj atspalvi . Prasipl tus galimybi erdvei, tapo manoma ne tik prisiimti ar atmesti tarpininko vaidmen , bet ir pasirinkti tarpininkavimo krypt : pavyzdžiui, Lena Eltang never ia lietuvi rašytoj ir atsisako atstovauti lietuvi literat rai (bei vietinei rus literat rai) rus literat ros lauke, ta iau, sulaukusi pripažinimo rus kult ros sostin se, mielai atstovauja Lietuvoje „didžiai“ rus literat rai, tuo tarpu Georgijus Jefremovas mielai atstovauja lietuvi literat rai gausiai versdamas bei leisdamas vertim rinktines savo l šomis ir, nors ir turi Rusijos

literatūros sostinė su gyventojų simboliniu kapitalu, atsisako pateikti save kaip profesionalius rašytojus. Savo ruožtu visiems ir visur noriai atstovaujantio Jurijaus Kobrino literatūrinėje veikloje daugiau dėmesio skiriama ne grožinei kūrybai (publikuojamos rinktinės su vos keliais naujais eilrašiais, beveik nepasirodo nauji vertimai), o viešoms autoreprezentacijoms.

Posovietmeio segmento sociokultūrinis vaidmuo nėra griežtai apibrėžtas. Priklausomai nuo dalyvių padėties formuojasi skirtingos, dažnai tarpusavyje konfliktuojančios savivokos. Segmento struktūra yra tokia pat daugiasluoksnė kaip ir šiuolaikiniai lietuvių bei rusų literatūros laukai. Ilgainiui pradeda veikti naujos jėgos: ekonominės (rinkos dėsniai), technologinės (internetas), politinės (mažumų politika), kurios perstruktūroja šiam literatūros lauko segmentui istoriškai būdingas priešpriešas ir tarpas: sovietinis – antisovietinis, profesionalas – mėgėjas, vyraujanti kultūra – mažumos kultūra ir t. t. Nors sovietmeio institutai buvo panaikinti arba transformavosi, o rašytojų reputacijos iš naujo apsvaistytos, vis dėlto tam tikri legitimavimo mechanizmai išliko gyvybingi (kad jie veiktų, labiausiai suinteresuoti tie, kurie patys yra jų legitimuoti). Šiuos mechanizmus dažniausiai ignoruoja tie dalyviai, kurie savo tapatybę sieja su neoficialia sovietmeio (Sergejus Rapoportas) ar tarpkultūrine (Lena Eltang) literatūros erdve.

Lietuvos rusų rašytojų kolektyvinės strategijos paprastai turi mažumos ar diasporos tapatybės požymius (dažniausiai tam turi takos finansavimo šaltiniai ar kitokia grupėms bei leidiniams reikalinga materialinė bazė), tuo tarpu individualaus segmento dalyviai sukuria ir kitokią, dažnai unikalią lokalią tapatybę: jie mažiau sipareigojasi institucijoms, programoms bei manifestams. Geriausiai šį teiginį iliustruoja leidinio „...“ istorija, kurioje jaučiama tampa tarp individualaus meninio projekto ir kolektyvinės strategijos, tarp kūrybinis novatorias laisvės ir būtinybės už suteiktą paramą atsiskaityti fondui.

vairuosis ir reprezentatyvumo dėlei pasirinkus skirtingus dalyvius, jų strategijų tyrimas atskleidė konkrečius padėties santykius, literatūros

apibr žim ir rašytojo vaidmens suvokimo konfliktus. Tai, jog visos šios pad tys gali b ti apibr žtos vienos per kitas, leidžia teigti, kad jos sudaro vien sistem , o tai savo ruožtu patvirtina tyrimo pradžios prielaid , kad Lietuvos rus literat ra yra toks literat ros lauko segmentas, kuris gali b ti išskirtas kaip savarankiškas tyrimo objektas, nes esama pakankamai specifini veiksniai , veikian i visus segmento dalyvius.

Dažnai tyrimo metu atrandama ne (vien) tai, ko buvo ieškota. Tai ypa b dinga humanitariniams mokslams, kur rašymas yra ne tik rezultat pristatymas ir argument išd stymas, bet iš dalies – ir pats tyrimo procesas. Disertacijoje siekta pasirinkti kuo labiau vien nuo kitos literat ros lauke nutolusias dalyvi pad tis; papildomi atrankos kriterijai buvo kartos bei s km s aspektai. Tia u retrospektyviai paaišk ja, kad neatsitiktin s ir, pavyzdžiui, ly i proporcijos. Nuošali rašytoj moter pad t sovietme io literat ros lauke atspindi j nebuvimas tarp analizuojam trajektorij . Tarp „pralaim jimo siužet “ nei vieno moteriško disertacijoje n ra ne tod l, kad rašytojos padarydavo s kmingas karjeras, bet tod l, kad lauke jos apskritai dalyvavo epizodiškai. 1978 m. Rašytoj žodyne tarp aštuoni rus literat – Rašytoj s jungos nari yra tik viena moteris – vert ja Dalija Epšteinait -Kyjv. Tais paiais metais startavusioje serijoje „Pirmoji knyga“ rašytojos debiutuoja tik nuo 1989 m. Tuo tarpu posovietme iu moteriškos fig ros išeina avanscen – Maks Frai (Svetlana Martyn ik), Lena Eltang ir kt. Ši tendencija b dinga ir kitiems posovietiniams laukams, tod l pati savaime n ra atradimas, ta iau verta pastabos, nes lyginamoji segment analiz gal t atskleisti Lietuvos rus literat ros specifika ir šiuo aspektu.

Disertacijos kompozicija si lo strukt rini analogij , kurios nebuvo numatytos iš anksto. Pavyzdžiui, sovietme io dalis prasideda Dubasovo, o posovietme io – Kobrino trajektorij ir strategij analiz mis. Nors autoriai atstovauja skirtingoms kartoms, k rybos sampratoms bei literat riniams likimams, aišk ja, kad tiek Dubasovui, tiek Kobrinui b dingos autokanonizacin s taktikos, abu jie jau ia, kad riba tarp tikrosios ir netikrosios literat ros eina per juos (literat rin s instancijos tiesiog ignoruoja Dubasov , o

Kobrinas savo eilrašiuose nuolat kovoja su grafomanais, kurie visiškai nerpi n vienam iš kit aptariam poet). Be to, j abiej poezija turi publicistikos bruož : yra socialiai angažuota ir neproblemą lyrinio subjekto.

Atsiranda paraleli ir tarp Jurijaus Grigorjevo bei Georgijaus Jefremovo pad i : abiej k ryba vertinama profesionalios bendruomen s, bet vykiu literat ros lauke netampa. Ta iau negalima nepasteb ti, kad profesionalus abiej autori poži ris literat rin veikl , noras savo profesin gyvenim sieti b tent su šia erdve, polinkis kurti lokali tapatyb , nepaisant galimybi sitvirtinti „centre“, palank s j kaip vert j tapatyb s formavimuisi.

Didusenko ir Eltang – šiuolaikin s rus literat ros lauke vertinti aukš iausiai; originali j k ryba susilaukia daugiausia tyrin toj d mesio, ir – ko gero, neatsitiktinai – jie ne iš t , kurie pasiryžt skirti laiko lietuvi literat ros vertimams. Nors jiems irgi b dingi tarpkult rin s tapatyb s bruožai, ši tapatyb praauga konkreta us literat rinio pasienio ribas.

Kitas netik tai atrastas literat ros pasaulio d snis, atsiskleid s tiriant strategijas, – tai, kad k rybinei rašytojo koncepcijai ir literat rinei strategijai didžiausi reikšm turi pad i ir j g konfiguracija jo debiuto (t. y. s moningo žengimo lauk) metu. V liau k rybin koncepcija yra bene pastoviausias rašytojo strategijos d muo, iki jo pad t lauke išrinka radikal s poky iai, pavyzdžiui: neeilin s km (paskelbimas gyvuoju klasiku, tautos šaukliu, žvaigžde); išskirtin nes km (viešas pasmerkimas ar tylus lauko ignoravimas, tremtis); strukt riniai lauko poky iai, skatinantys iš esm s pertvarkyti literat rines hierarchijas.

Disertacijoje analizuotos poezij kurian i rašytoj strategijos, nes pasteb ta, kad dažniausiai b tent poetai atstovauja šiuolaikinei Lietuvos rus literat rai. Remtasi prielaida, jog poezija yra ar iau autonomiško lauko poliaus, tod l joje labiau išryšk ja konfliktai d l apibr žim . Galiausia kolektyvini ir individuali strategij analiz s skyriai sudar savotišk literat rini laikysen galerij , kuri gal t b ti perskaityta kaip siužetas apie poeto sociokult rinio vaidmens kait .

Sovietme iu rašytojo padėtis visuomenėje buvo privilegijuota, ir tai sudarė lygias formuotis savimi pasitikimo poeto laikysenai. Poezijos populiarumas ypač išaugo Atlydžio metais, papildė sovietini poeto laikysenų repertuaras. Poeto „šestidesiatniko“ vaizdis skyrėsi tiek nuo ideologijos ruporo, tiek nuo karo poeto laikysenos. Šis vaizdas aiškiai orientavosi Jurijus Kobrinas, pabrėžtinai kalbantis savo vardu tarsi tik apie jam asmeniškai rūpimus dalykus. Dalis šiuolaikinio lauko dalyvių ši laikysena vis dar orientuojasi, nors jai priešinosi ir alternatyvas kuria jau tos pačios kartos poetai nonkonformistai. Iš sovietmeio paveldotos laikysenos gyvybingos daugelio lauko naujokų strategijose, kurie dar nežino, kad poetas, pretenduojantis vietą literatūros olimpe, turi sukurti ir naują buvimo poetu būdą.

Kita iš sovietmeio paveldota laikysena, kuri yra priešprieša tiek savimi pasitikimo ir valstybės palaikomo poeto, tiek savo pašaukimu sitikinusio poeto nonkonformisto vaizdžiui – atsisakymas laikyti save poetu net ir sulaukus pripažinimo bei gijus profesionalaus rašytojo statusą. Numanoma, kad poetas yra kur kas daugiau nei tiesiog tas, kuris rašo eiles, ir net daugiau nei žmogus, pripažintas kaip profesionalus rašytojas. Tokia poetinė savivoka svetima daugeliui naujos (posovietmeio debiutavusios) kartos atstovų, kuriems žodis „poetas“ yra neutralus, o ne vertybinis.

Poezija paprastai siejama su kvipimu, o ne su nuosekliu darbu, tad jos vertinimo skalė dažniausiai neturi tarpinų padalos tarp genijaus ir grafomano. Dauguma literatūros lauko naujokų save pirmiausia išbando būtent poezijoje, nes kultūrinis poeto prestižas tiek Lietuvoje, tiek Rusijoje ilgą laiką buvo itin aukštas. Tačiau tik naujokui poezija sudaro trumpiausio kelio literatūros olimpą. Iš tiesų poeto padėtis literatūros lauke, ypač posovietmeio, kai poeto prestižo neberemia valstybės, atrodo labai nepatvari palyginti su vertimo ar prozininko, nes pastarųjų veikla gali turėti ryškesnį amato bruožą ir būti gerbiama kaip darbas (ir apmokama), o profesijai „poetas“ reikia kaskart išrasti iš naujo.

Rengiant disertaciją išryškėjo kelios tolesnės tyrimų kryptys:

1. Sovietme io Lietuvos literat ros istorij praturtint leidinio / / strategijos tyrimas analogiška SSRS leidini ir apskritai SSRS literat rintis politikos kontekste. Pavadinimo inversija leidžia tarti, kad jis tur jo ypatum , s lygot sovietin s Lietuvos specifikos, ta iau juos gerai suvokti manu tik leidinio istorij panardinus platesn kontekst .
2. Literat rintis sovietme io kasdienyb ir Vilniaus bohemos gyvenimas visai netyrin ti tarpkult riškumo, literat rintis daugiakalbyst s, geografin s vaizduot s aspektu – nors pati medžiaga atrodo labai palanki tokiai analizei.
3. Stinga Vilniaus ir Lietuvos vaizdžio tyrim sovietme io oficiali j ir neoficiali j rus kult ros veik j s mon je (literat roje, memuaristikoje, egodokumentikoje), išskyrus išsamiai aprašyt literat rintis Josifo Brodskio ir Tomo Venclovos dialog bei jo biografin kontekst .

Greta pagrindini praktini disertacijos tyrimo tiksl buvo keliamas papildomas teorinis uždavinys – išbandyti metodologin prieig , kuri pad t apibr žti poetinio teksto viet analizuojant rašytojo strategij ir jo pad t literat ros lauke bei sukurti universal model tarpkult rinio pob džio literat ros reiškiniams tirti. Toks analiz s kelias buvo sukurtas teoriškai ir išbandytas praktiškai, Pierre'o Bourdieu literat ros lauko sociologij derinant su, viena vertus, rus formalist ir semiotik bei pranc z (post)strukt ralist ir sociokritik žvalgomis, kita vertus – su Pascale Casanovos tarptautin s literat ros erdv s koncepcija. Atlikus tyrim galima konstatuoti, kad toks sintetinis poži ris leido pamatyti, jog labai skirting rašytoj strategijose vienodai neišskiriamai susiplaka grožini tekst visumos kuriama poeto fig ra, literat ros lauko situacij ir pad i išsid stym orientuoti tekstiniai ir užtekstiniai rašytojo gestai bei geo-bio-grafini aplinkybi s lygotos prievol s. Rašytojo strategijos socialumo ieškota keliuose grožinio teksto sluoksniuose:

paratekstuose, pasaulio modelyje bei variose tekstin se anomalijose, skaitytojo d mes kreipianiose teksto „tekstiškum“. Btent ši sluoksni pasirinkimas analizuoti pasiteisino, nes labai skirting estetini paži r , išsilavinimo, laikmeio, talento poet k ryboje jie vienodai iškalbingai liudijo literat rin strategij .

Tarptautin s literat ros erdv s koncepcija nacionalini lauk nesureikšminamo periferinio segmento strukt roje pad jo žvelgti pagrindines patiems laukams b dingas tarpas: tarp vietinio (nacionalinio) ir išorinio (tarptautinio) pripažinimo; tarp vidini (autentiškumo, novatoriškumo) ir išorini (paklausos) literat rin s kokyb s mat ; tarp literat ros amatinink , verslinink ir pomirtin s šlov s vardan rizikuojan i poet . Pasaulinis kontekstas paskatino atkreipti d mes toki aplinkybi , kurios ne visada priklauso nuo paties rašytojo, kaip k rybos kalba ir gyvenamoji vieta, svarb literat riniam likimui. „Pasaulio literat ros respublikoje“ nacionalin s lietuvi bei rus literat ros t ra nedidel s provincijos – o k jau kalb ti apie mažos Lietuvos mikroskopin rus poezij ? „Mikroskopiniu rus poetu“ viename iš eil raš i save pavadinov lyvuoju sovietmeiu Lietuvoje gyven s poetas Viktoras iubarovas. Taciau kaip kiekvienoje k no lastel je yra užkoduota informacija apie b tyb s visum , taip ir smulkiausiame, jei nors kiek savarankiškame, literat ros lauko segmente slypi strukt rin s nuorodos neapriam pasaulin literat ros kn , kur galb t tik taip ir tegalima pažinti.

PRIEDAI

Nr. 1. Almanachas Saviesiems, 2001. žanginis S. Rapoportto žodis

Šešiasdešimtaisiais Vilniuje s bravo tokia apsvaigusi jauna gaujel , ir šis svaigulys buvo tarsi kil s iš ateities, bet – paaišk jo – jokios ateities ir nereik jo, tai buvo jaunyst kart ir visam laikui. Sala – vidury svetimo gyvenimo, bendro kolektyvinio m s likimo ilgumo, kur laiko matuoti n ra prasm s. [O lik s laikas, kuriam tas pats, – sukaišiojo mus k kur]

Štai šie puslapiai – tai b das susirinkti ir pabandyti jungti – atmintyje – anuometin s šaunios karusel s balsus ir sceneles.

Yra dvi gyvenimo teritorijos: istorija, susidedanti iš SVETIM vard , vyki ir bevardžio masi maišalo, ir už-istorijos-tvoros – tai SAVIEJI, prie pat – visu giu – gyvi. Tai balsai, fig ros, akys, gestai ir vykiai, kuri neperteikia jokios „publikacijos“ – tik vos nuženklinti ši tekst – išspausdinti manyje, mumyse, tebegyvenan i tiražu (tiražas išsenka); bet kol lieka bent vienas iš dalyvi su atmintimi – visi autoriai gyvut liai.

Šie tekstai buvo rašomi kaip tuometinio m s buities stiliaus dalis – sau, saviems, tariamai literat rai, netur jusiai nieko bendra su ofiali ja; jokio poreikio tur ti anonimin adresat , kaip nepretenduoja juos ir šis rinkinys; o saviems nereikia joki paaiškinim ar pasiteisinim . Pasirodo, visiems m s tekstams ir kitiems meniniams poelgiams ir nestigo kokyb s mato, nes jie buvo tiesiog gyvenimo dokumentai-faktai, ir n ra šiandien prasm s j vertinti v lyvomis akimis ir, tarkime, „gerinti“.

M s b rys buvo sulipdytas iš labai skirting žmoni ; visus juos jung stilius – aišku, „bohemiškas“, numanantis pajuokiam santyk su svetimu išoriniu pasauliu (ne tiek d l politini , kiek d l estetini priežas i). **artim j fon** kartais buvo nukreiptas stilizuotas pozavimas – kai m s chebra sitaisydavo kavin je ir kitose viešose staigose. **Tolimasis fonas** buvo nervingai ironiški santykiai su oficialiuoju pasauliu – GB, tarnyba, mokymosi

staigomis ir t. t. (Smagu, kad neseniai atsidariusiuose KGB archyvuose mūsų gaujos elgesys buvo užfiksuotas kaip „tryntravist grup“.)

Audringas buvo mišinys: ir g rimas, ir dykin jimo, ir visoki cinizmas, ir k rybos, ir poz , ir didybės manij ... žengimo cenzas – bet nepanašiam išorinius – buvo betinas ir snobiškas: ir profesional s bepro iai, prijaukinti mūsų kompanijos, ir original s nusikalt liai, ir dainiai, ir literatai.

Pagaliau, buvo mūsų gretose ir „tarpini“ personaž – manan i , kad j buvimas mūsų tarpe yra biografiškai laikinas, prieš šuol didel karjer kult roje. Tai traumuoti kult ra – trokštantys vardo: oficialioji kult ra tur jo priimti ir pripažinti j dovan ir išvilkti iš bevardyst s ir „mirtingumo“. Trumpai tariant: jiems nepasisek ; kapanojosi, bet atkrisdavo atgal – privat gyvenim , kuriam ner pi istorinis laikas: ir vietoje mirties si lomas atsitiktinumo chaosas ir normalus visuotinis dingimas iš laiko-erdv s – su visa sala.

MENO ESM

« , „Nepaisant jo geraširdiškumo,
dažnai buvo k sinamasi jo gyvyb .
Jo persekiojimas gavo nesveik ,
azartin charakter “.
».
() (Gajus Svetonijus Trankvilas)

Žvak . Portjera

Pasislinko virp dama.

Už jos – banditiško peilio šeš lis.

Romos valdovas Titas Domicianas

V l nemiega. Ne tai kad bijo.

Miklesni už Nubijos beždžiones

Paskui j seka žudikai.

Už kiekvieno pos kio – žmogus,

Ranka apsiauste, rankoje – prietaisas,

Kuriuo kei iama valdysena,

Žodžiu, kažkas, kuo – per galv ...

Visos sienos sal se apmuštos marmuru,

Kad ten, veidrodis je gilumoje,

Bet koks šeš lis nuo kat s iki bandito

B t pakankamai atpaž stamas.

O veidrodis tamsus ir nesuprantamas –

Juk marmuras gyvena savo gyvenim :

Praskleisk užuolaid – praspr s

– : spindulys:
 . Kas pusvaland kert šok d m s.
 – . , O naktis – kaip peilis. O gal, patikrinti
 Akmentaš ? Galb t jis niekšas?
 ? , ? – Liucinij ! – šaukia jis pagaliau.
 – ! – . Prietemoj trenkiasi durys,
 ,
 Du riktel jimai sutinka ant slenks io
 Akmentaš , kukl kaip pel :
 , , : – Kas veidrodžiui, bjaurybe? – (tai
 – , ? – (griežtas)
) Ir trafaretinis š ksnis: – Kaip stovi?
 : – ?
 Ir visiškai persigand s Liucinijus
 , Atsidus s prieina prie marmuro lentos:
 , – Titai! – sako jis. – Marmuro gabalas
 : Slepia linij atgaivinimo stebukl .
 – ! – . –
 Apdirbtas, jis sugeria švies
 . Ir šios šviesos d ka spinduliuoja:
 Taip negyvas daiktas atgyja –
 , Visas menas remiasi šituo:
 :
 – Febas-Apolonas apdirbt vag ...
 : Bet ia valdovas užriko visa kr tine:
 – Tu k , manai, kad meno esm –
 – ... Neduoti valdovams užmigti?
 :
 – Kokia man nauda, durniau, iš tavo
 ? šedevro?
 ? Man reik jo sargybinio, o ne dievo!
 Spj vis d m , spj vis Liucinij ,

, , Skambutis rankoje – duryse pretorietis.
?

, ! – Gn jau Fulvijau Krispai!

, , Parodyk savo men :

– . Sumušk niekš , kol nieko nebejaus!

– ! Tempk j dabar už užuolaidos:

: Tegul jis spiegia ir pl šosi, kaip gyvat .

! Apdorok jam užpakal iki blizgesio –

Supratai, Gn jau? Iki marmurinio

: blizgesio.

, .

– Kad jis bent nakt neišsimiegot . Kaip aš.

, ?

.

. .

Literatūros sąrašas

Literatūros sociologija, sociokritika bei kiti darbai, svarbūs teoriniu aspektu

- Angenot, Marc, „What can Literature Do? From Literary Sociocriticism to a Critique of Social Discourse“, *The Yale Journal of Criticism*, trans. Robert F. Barsky, 2004, Nr. 2, p. 217–231.
- Barb eris, Pierre, *Ren e, un nouveau roman*, Paris: Larousse, 1972.
- Barb eris, Pierre, „Sociokritika“, in: Daniel Bergez, Pierre Barb eris, Pierre-Marc de Biasi, Marcelle Marini, Gis le Valency, *Literatūros analizės kritiniai metodai*, vert. J. R. Skersys ir kt., Vilnius: Baltos lankos, 1998, p. 129–164.
- Biron, Michel, „Sociocriticism“, *Encyclopedia of Contemporary Literary Theory: approaches, scholars, terms*, ed. Irena R. Makaryk, Toronto, Buffalo, London: University of Toronto Press, 1993, p. 189–193.
- Bourdieu, Pierre, *The Rules of Art: genesis and structure of the literary field*, trans. Susan Emanuel, Stanford: Stanford University Press, 1996.
- Bourdieu, Pierre, „O kas gi sukūrė kūrėjus?“, vert. Karolina Jakaitė, *Šiaurės Atėnai*, 1999 08 07, Nr. 30(471), p. 1, 10.
- Bourdieu, Pierre, „Kas gi sukūrė menininkus?“, vert. Odeta Žukauskienė, *Metai*, 2000, Nr. 7, p. 123–129.
- Bourdieu, Pierre; Loïc J. D. Wacquant, *vadas refleksyvi sociologija*, vert. Vilija Povilionienė, Vilnius: Baltos lankos, 2003.
- Bourdieu, Pierre, „Apie meno sociologiją“, vert. Žilvinas Gaižutytis, in: *Estetikos ir meno filosofijos teritorijų kaita*, Vilnius: Kultūros, filosofijos ir meno institutas, 2006, p. 544–554.
- Bourdieu, Pierre, „Kultūros produkcijos laukas“, vert. Loreta Jakonytė, *XX amžiaus literatūros teorijos: chrestomatija aukštųjų mokyklų studentams 1*, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2011, p. 273–327.
- Casanova, Pascale, *The World Republic of Letters*, trans. M. B. DeBevoise, London: Harvard University Press, 2007.
- Chinn, Jeff; Robert Kaiser, *Russians as the New Minority: Ethnicity and Nationalism in the Soviet Successor States*, Boulder, CO: Westview Press, 1996.
- Clark, Katerina, *The Soviet Novel: history as ritual*, Chicago, London: The University of Chicago Press, 1981.

- Cros, Edmond, *Theory and Practice of Sociocriticism*, trans. Jerome Schwartz, Minneapolis: University of Minnesota Press, 1988.
- esnuityt , Vida, „Matrimonialin s elgsenos strategijos šiandienin je Lietuvoje: atspindys žiniasklaidoje“, *Socialinis darbas*, 2008, Nr. 7(2), p. 35–43.
- David, Jérôme, „On an Enigmatic Text by Pierre Bourdieu“, *Paragraph*, 2012, Nr. 35, p. 115–130.
- De Certeau, Michel, „Foucault and Bourdieu“, in: Michel de Certeau, *The Practice of Everyday Life*, Berkley, Los Angeles: University of California Press, 1984, p. 45–60.
- Dumont, François, *Usages de la poésie. Le discours des poètes québécois sur la fonction de la poésie*, Québec: Les Presses de l'Université Laval, 1993.
- Escarpit, Robert, *Sociologie de la littérature, Que sais-je?*, Paris: Presses Universitaires de France, 1958.
- Gaižutyt -Filipavi ien , Žilvin , *Pierre'as Bourdieu ir socialiniai meno žaidimai*, Vilnius: Kult ros, filosofijos ir meno institutas, 2005.
- Ge ien , Ingrida, „The notion of power in the theories of Bourdieu, Foucault ir Baudrillard“, *Sociologija. Mintis ir veiksmai*, 2002, Nr. 2, p. 116–124.
- Genette, Gérard, *Paratexts: Thresholds of interpretation*, trans. Jane E. Lewin, Cambridge: Cambridge University Press, 2001.
- Jakonyt , Loreta, „Pierre'o Bourdieu literat ros sociologija“, *Literat ra*, 2005, Nr. 47(1), p. 57–72.
- Jakonyt , Loreta, *Rašytojo socialumas. Lietuvi rašytoj savivoka XX amžiaus 10-ajame dešimtmetyje*, Vilnius: Lietuvi literat ros ir tautosakos institutas, 2005.
- Intercultural spaces: Language, Culture, Identity*, ed. Aileen Pearson-Evans, Angela Leahy, New York: Peter Lang, 2007.
- Komaromi, Ann, „The Unofficial Field of Late Soviet Culture“, *Slavic Review*, 2007, Nr. 4(66), p. 605–629.
- Leenhard, Jacques, *Lecture politique du roman „La Jalousie“ d'Alain Robbe-Grillet*, Paris: Éditions de Minuit, 1973.
- Lewin, Kurt, *Lauko teorija socialiniuose moksluose: rinkiniai teoriniai straipsniai*, vert U. Lembutyt , Vilnius: VU Specialiosios psichologijos laboratorija, 2007.

- Matonyt , Irmina, „Socialinis kapitalas: nuo mokslini tyrimo perspektyv prie empirini pasteb jim . Gero valdymo klausimas“, *Sociologija. Mintis ir veiksmas*, 2004, Nr. 1, p. 22–37.
- Mouillaud, Geneviève, *Stendhal „Le Rouge et le noire“, le roman possible*, Paris: Larousse, 1973.
- Pelletier, Jacques, „La fonction sociale de la poésie“, *Voix et Images*, 1993, Nr. 1(55), p. 188–197.
- Popovic, Pierre, *La Contradiction du poème. Poésie et discours social au Québec de 1948 à 1953*, Candiac: Les Éditions Balzac, 1992.
- Stepšys, Juozas, *Poezijos socialumas*, Vilnius: Vaga, 1986.
- Šidlauskas, Marijus, „Rašytojo socialumo briaunos“, *Knyg aidai*, 2006, Nr. 4, p. 11–15.
- T t sy de Zepetnek, Steven, „Literary Theory, Ethnic Minority Writing, and the Systemic and Empirical Approach“, *Canadian Ethnic Studies. Literary Theory and Ethnic Minority Writing*, 1996, Nr. 3, p. 100–106.
- Trilupaityt , Skaidra, „Menin produkcija ir socialin erdv Pierre’o Bourdieu meninio lauko teorijoje“, *Menotyra*, 2000, Nr. 1(18), p. 26–29.
- Žukauskien , Odeta, „Modernios pranc z meno sociologijos metodologin s metamorfoz s (P. Francastelis ir P. Bourdieu)“, *Humanistica*, 2000, Nr. 2(8), p. 73–78.
- „ , „ „ , : . , : , 1994, p. 384–391.
- „ , . : , 2000.
- „ , „ : „ , 2003, Nr. 60, p. 38–53.
- „ , „ : „ , in: , : Socio-Logos, 1993, p. 35–52.
- „ , , . . : Socio-Logos, 1994.
- „ , „ „ , 2005, Nr. 3(6), p. 60–74.

„, in: : Eesti Raamat, 1990, p. 5–14.

„, 1998, Nr. 34, p. 110–111.

, München: Verlag Otto Sagner, 1993.

, 2001.

„, 2002, Nr. 12 (prieiga internetu: <http://magazines.russ.ru/znamia/2002/12/dubin.html>; ži r ta 2012 09 17).

2009.

„, 1995, Nr. 13, p. 120–129.

„, 1995, Nr. 13, p. 130–132.

11: , 1979, p. 3–25.

, 2005.

„, 2003, Nr. 60, p. 30–37.

, 1976.

1918–1940 .: „, in: (1918–1940): , Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas, 2001, p. 62–77.

„?“, *Vivos voco* (prieiga internetu: <http://vivovoco.rsl.ru/VV/PAPERS/LOTMAN/LOTMAN04.HTM>; ži r ta 2012 09 17).

2007.

; , : , 1986.

2002.

(prieiga internetu: <http://bourdieu.name/>; ži r ta 2012 09 17).

„ , 1998, Nr. 34, p. 109–124.

„, in: , 1977, p. 255–270.

„, in: , 2001, p. 49–59.

Lietuvos rus literat ros ir tarpkult rini pasieni tyrimai

Campt, Tina, „The Crowded Space of Diaspora: Intercultural Address and the Tensions of Diasporic Relation“, *Radical History Review*, Nr. 83, 2002, p. 94–113.

Griffin, Farah Jasmine, „Thirty Years of Black American Literature and Literary Studies: a review“, *Journal of Black Studies*, 2004, Nr. 2, p. 165–174.

Kvietkauskas, Mindaugas, *Vilniaus literat r kontrapunktai. Ankstyvasis modernizmas / 1904–1915*, Vilnius: Lietuvos rašytoj s jungos leidykla, 2007.

Lavrinecas, Pavelas, „Lietuvis rus literat roje: Su lokena ant pe i“, *Naujasis Židinyš-Aidai*, 2008, Nr. 3, p. 107–112.

Lavrinecas, Pavelas, „Rusiškas Vilniaus tekstas“, *Naujasis Vilniaus perskaitymas: didieji Lietuvos pasakojimai ir daugiakult rinis miesto paveldas*, sud. A. Bumblauskas, Š. Liekis, G. Potašenko, Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2009, p. 258–277.

- Lee, A. Robert, *Multicultural American literature: comparative Black, Native, Latino/a and Asian American fictions*, Edinburgh: University Press of Mississippi, 2003.
- Literatūra ir kalba* 18: *Literatūriniai ryšiai*, vyr. red. K. Korsakas, Vilnius: Vaga, 1985.
- Potašenko, Grigorijus, „Istorijos kultūra šiuolaikinėje Lietuvoje: daugiakultūriškumo samprata visuomenėje ir LDK tyrimuose“, in: *Lietuvos Didžiosios Kunigaikštijos tradicija ir tautiniai naratyvai*, Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2009, p. 275–299.
- Sakalavičiūtė, Kristina, „Konstantino Balmonto ir Vinco Krivės literatūriniai ryšiai“, *Žmogus ir žodis*, Nr. 2(8), 2006, p. 41–48.
- Sakalavičiūtė, Kristina, *Konstantinas Balmontas ir Lietuva. Poezijos vertimų studijos*, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2011.
- Spivak, Gayatri Chakravorty; Sneja Gunew, „Questions of multiculturalism“, *The Cultural Studies Reader*, New York: Routledge, 1994, p. 193–202.
- Tötösy de Zepetnek, Steven; Asma Sayed; Domenic A. Beneventi, „Selected Bibliography of Work on Canadian Ethnic Minority Writing“, CLCWeb: Comparative Literature and Culture (Library), 2011 (prieiga internetu: <http://docs.lib.purdue.edu/clcweblibrary/canadianethnicbibliography>; žiūrėti 2012 09 17).
- Vasilevičiūtė, Ingrida, „Skaitytojo vaizdinys Jurgio Baltrušaičio poezijoje“, *Žmogus ir žodis*, 2005, Nr. 2(7), p. 51–55.
- Vasilevičiūtė, Ingrida, „Jurgio Baltrušaičio poezija kaip (ne)galimas literatūros daugiatautiškumo tyrinėjimo objektas“, *Respectus Philologicus*, 2007, Nr. 11(16), p. 91–96.
- Venclova, Tomas, „Vilnius/Wilno/Vilna: the Myth of Division and the Myth of Connection“, trans. Tatyana Buzina, *History of the Literary Cultures of East-Central Europe: junctures and disjunctures in the 19th and 20th centuries* 2, Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 2006, p. 11–27.
- Vidugirytė, Inga, *Balmonto Lietuva: kultūros dialogo interpretacija*, Kaunas: Santara, 2005.

XX „*Literat ra*, 1992, Nr. 33(2), p. 22–29.

„*Literat ra*, 1992, Nr. 33(2), p. 41–50.

„*Literat ra*, 1990, Nr. 32(2), p. 19–28.

„*Literat ra*, 1991, Nr. 33(2), p. 3–11.

„*Literat ra*, 1992, Nr. 33(2), p. 30–40.

„*Literat ra*, 1992, Nr. 33(2), p. 61–72.

XVII –
XIX „*Literat ra*, 2004, Nr. 46(2), p. 1–14.

„*Žmogus ir žodis*, 2005, Nr. 2, p. 45–50.

Vilnius: Vaga, 2008.

Vilnius: Petro ofsetas, 1999.

Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 1999.

Strategij analiz s medžiaga

Bagušauskas, Juozapas Romualdas, *Lietuvos jaunimo pasipriešinimas sovietiniam režimui ir jo slopinimas*, Vilnius: Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centras, 1999.

- Baltic Memory: Processes of Modernisation in Lithuanian, Latvian and Estonian Literature of the Soviet Period*, ed. Elena Baliutytė, Donata Mitaitė, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2011.
- Brazina, Vladas, „Atrasti Leno Eltang“, *Literatūra ir menas*, 2010 02 12, Nr. 7(3271), p. 16.
- Brodskij, Josif, *Poezija /* , vert. Sigitas Geda, Vilnius: Baltos lankos, 2001.
- Burokas, Rimas, *(Ne)gyvenimo fragmentai: eilrašiai, šviesrašiai, sugrįžimai*, Kaunas: Kitos knygos, 2008.
- Geda, Sigitas, „Dainos, kuri išmok motina“ [2007], *Šiaurės Atėnai*, 2010 02 26, Nr. 8(978), p. 5.
- Gelbakas, Povilas, „Keletas pastabų apie rusų pradedančių rašytojų sekciją“, *Literatūra ir menas*, 1949 01 09, Nr. 2(120), p. 3.
- Genzelis, Bronius; Aurimas Švedas, „Man marksizmas rėpjo kaip istorinis fenomenas“ [interviu], *Naujasis Židinys-Aidai*, 2009, Nr. 3–4, p. 108–113.
- Duoblienė, Lilija, „Pabėgimas pagal Leno Eltang“, *Šiaurės Atėnai*, 2007 06 02, Nr. 21(847), p. 9.
- Eltang, Lena, „Nolio miesto pasakos“, vert. Jonka, *Literatūra ir menas*, 2004 07 09, Nr. 28(3009), p. 18–19.
- Eltang, Lena, „Troliciai, Dante, internetas. Pažintis su poete Lena Eltang“, kalb. josi Pavel Lavrinec, *7 meno dienos*, 2004 01 16, Nr. 2(597), p. 4–5.
- Eltang, Lena, [eilrašiai], vert. V. Brazina, in: *Poetinis Druskininkų ruduo 2008*, sud. Kornelijus Platelis, Vilnius: VO „Poetinis Druskininkų ruduo“, 2008, p. 70–81.
- Eltang, Lena, *Akmeniniai klevai: romanas*, vert. V. Brazina, Vilnius: Vaga, 2012.
- Emeritus, „Vilnius – Rusijos literatūros žvaigždė“, *Delfi tinklaraštis*, 2010 08 16 (prieiga internetu: <http://blog.delfi.lt/emericus/7688/>; žiūrėti 2012 09 17).
- Kmita, Rimantas, *Išrinkimas iš fabriko. Moderniųjų lietuvių poezija XX amžiaus 7–9 dešimtmėiais*, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2009.
- Lietuvių literatūros enciklopedija*, red. V. Kubilius, V. Rakauskas, V. Vanagas, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2001.
- Literatūra 1940–1960: Dokumentų rinkinys*, sud. Jonas Vosylius, Vilnius: Academia, 1992.

- Magnus Ducatus Poesis: rib veika: 2008–2009*, sud. V. Brazi nas, Vilnius: V „Vilnius“, 2010.
- Majorovien , Virginija, „Kod l Lietuvoje gyvena garsiausia rus rašytoja?“, *Moteris*, 2010 11 12.
- Mar nas, Aidan, *Vargšas Jorikas*, Vilnius: Vaga, 1998.
- Mar nas, Aidan, *B tieji kartiniai: apžvalgos, žvalgos, peržvalgos*, Vilnius: Apostrofa, 2008.
- Milkevi i t , Giedr , „Kod l poeto s nus pakeit pavard ?“, *Respublika*, 2011 02 08 (prieiga internetu: http://www.respublika.lt/lt/naujienos/kultura/kulturos_naujienos/kodel_poeto_sunus_pakeite_pavarde/; ži r ta 2012 09 17).
- Ozerovas, Levas, *Dar ne vakaras. Lyrika*, Vilnius: Vaga, 1975.
- Rapoportas, Sergejus, *Vilniaus snobai (VII–VIII dešimtmetis)*, Vilnius: Unitas, 1994. [Redakcijos žodis], , 1954, Nr. 1, p. 3.
- „Reti susitikimai: paslaptis, vardu Lena Eltang“, *Verslo žinios*, 2011 01 21.
- Rus meil s lyrika 2: Su mylimaisiais nesiskirkit...*, sud. Julius Jasaitis, Vilnius: Žuv dra, 2000.
- Šimkus, Vladas, *Po žeme ir dangum*, Vilnius: Lietuvi literat ros ir tautosakos institutas, 2009.
- Tarybini lietuvi rašytoj autobiografijos*, sud. Aldona Mickien , Vilnius: Vaga, 1989.
- Venclova, Tomas, *Pašnekesys žiem . Eil raš iai. Vertimai*, Vilnius: Vaga, 1991.
- Venclova, Tomas, „Bergždžios pastangos: kunigaikš io Andrejaus Kurbskio istorija“, *Vilties formos: eseistika ir publicistika*, vert A. Danielius; A. Kal da, Vilnius: Lietuvos rašytoj s jungos leidykla, 1992, p. 384–393.
- , , 2- , - : , 2006.
- , , : , Vilnius: Vaga, 1987.
- , , „30 ‘ ’“ [interviu], - , 2008 06 24 (prieiga internetu: <http://www.nedelia.lt/rusworld/3221-30-let-zhurnalu-vilnjus.html>; ži r ta 2012 09 17).
- , , : , Vilnius: Vaga, 1978.

„
“, 2000, Nr. 2 (prieiga internetu: <http://magazines.russ.ru/znamia/2000/2/efremov.html>; ži r ta 2012 09 17).

: [leidykla nenurodyta], 2002.

„
“, 2003, Nr. 10, 11 (prieiga internetu: <http://magazines.russ.ru/druzhba/2003/10/efrem.html>; ži r ta 2012 09 17).

– :
: -2000, 2012.

„ (, ,)“; in: , : , 1994, p. 54–68.

[Veraleek], „ ()“; 2009 10 26 (prieiga internetu: <http://veraalek.livejournal.com/88193.html>; ži r ta 2012 09 17).

: , Vilnius: Vaga, 1989.

„ ? “; , 2010, Nr. 3 (prieiga internetu: <http://magazines.russ.ru/interpoezia/2010/3/ig11.html>, ži r ta 2012 09 17).

„ [] “ (mašinraštis, nedatuotas) [Vitalijaus Asovskio asmeninis archyvas].

(prieiga internetu: <http://www.russianresources.lt/dictant/>; ži r ta 2012 09 17).

„ , 1967, p. 3–7.

– : Perlov Design Center, 2010.

, Vilnius: Vaga, 1966.

, Vilnius: Vaga, 1996.

; Jurijus Kobrinas, *Laisv pasirinkti. Eil raš iai*, Vilnius: Žuv dra, 2006.

[interviu], 2008 08 04 (prieiga internetu: <http://www.nedelia.lt/news-lt/kultura/4007-podlinnyjj-master-vsegda-osoznaet-svoe.html>; ži r ta 2012 09 17).

, Vilnius: Konstantino Vorobjovo fondas, 2010.
6 “, „ “, „ “,
, 2011, Nr. 181, p. 56–65.

„ [interviu], 2012 02 10,
Nr. 6 (prieiga internetu: <http://www.litrossia.ru/2012/06/06804.html>; ži r ta 2012 09 17).

, : -
,, i “, 1997.
, “, 2008, Nr. 4(42)
(prieiga internetu: <http://magazines.russ.ru/ra/2008/4/ko32.html>;
ži r ta 2012 09 17).

, “,
REFLECT..., 2004, Nr. 17(24) (prieiga internetu:
<http://polutona.ru/?show=reflect&id=106>; ži r ta 2012 09 17).

, “,
, 2002 11 12 (prieiga
internetu: <http://www.netslova.ru/kruchik/brodsky.html>; ži r ta 2012 09 17).

, “,
” 1, 1980 (prieiga internetu:
<http://kkk-bluelagoon.nm.ru/tom1/prev.htm#1>; ži r ta 2012 09 17).

; ,
, 2002 (prieiga internetu: http://kkk-bluelagoon.ru/Litovskij-Divertisment_web_version.pdf; ži r ta 2012 09 17).

, “,
, 2002, Nr. 54, p. 262–282.
,, “, 2002, Nr. 3
(prieiga internetu: <http://magazines.russ.ru/druzhba/2002/3/lip.html>; ži r ta 2012 09 17).

„...“ , 2011, Nr. 2(22) (prieiga internetu: <http://magazines.russ.ru/zin/2011/2/ra18.html>; ži r ta 2012 09 17).

„...“ , 1987, Nr. 1(52), p. 3–9.

„...“ (, 60–70-x)“, , 1997, Nr. 1, p. 119–136; Nr. 2, p. 91–111.

: XIV–XX . , c . . , Vilnius: Lietuvos rašytoj s jungos leidykla, 1998.

(prieiga internetu: <http://www.russpremia.ru/>; ži r ta 2012 09 17).

[asmenin svetain] (prieiga internetu: <http://juriy-kobrin.narod.ru/>; ži r ta 2012 09 17).

„...“ (, 2008 09 19 (prieiga internetu: http://www.litkarta.ru/dossier/strat-zagl/dossier_2174/; ži r ta 2012 09 17).

[], , Paris, New York: Interlanguage Literary Associates, 1967.

[], „ ?“, (prieiga internetu: <http://antology.igrunov.ru/authors/synyavsky/1059651903.htm>; ži r ta 2012 09 17).

„...“ : , Vilnius: Vaga, 1986.

„...“ , 2006, Nr. 1 (prieiga internetu: http://www.zinziver.ru/1_2006/sorin1.html; ži r ta 2012 09 17).

”

“ 11 , Nr. 2/2-3619, 1964 12 31. LYA, f. K-1, ap. 3, b. 627, l. 337.

„...“ [interviu], , 2010 06 14 (prieiga internetu:

[http://www.litkarta.ru/dossier/fasetchaty-vzgliad/dossier_1621/;](http://www.litkarta.ru/dossier/fasetchaty-vzgliad/dossier_1621/)

ži r ta 2012 09 17).

, Vilnius: Vaga, 1983.
„, 1970,
p. 104–107.

, Vilnius: Baltos lankos, 1998.

, 2004.

, Vilnius: Vaga, 1990.

„ ()“,

, 2006 06 09 (prieiga internetu:

<http://science.rggu.ru/article.html?id=51179>; ži r ta 2012 09 17).

, 2008.

„, 2010, Nr. 104 (prieiga internetu:

[http://www.nlobooks.ru/rus/magazines/nlo/196/1953/1979/;](http://www.nlobooks.ru/rus/magazines/nlo/196/1953/1979/)

ži r ta 2012 09 17).

„, 1999, Nr.1 (prieiga internetu:
<http://www.arion.ru/mcontent.php?year=1999&number=20&idx=216>;

ži r ta 2012 09 12).

„, 2005, Nr. 5
(prieiga internetu: <http://magazines.russ.ru/znamia/2005/5/fa17.html>;

ži r ta 2012 09 17).

„ („Aere perennius“), Alex Fokin, (prieiga internetu:
<http://krishnahouse.narod.ru/zam.html>; ži r ta 2012 09 17).

, 2001.

, 2006.

, Ann Arbor: Ardis, 1981.

, Vilnius: Vaga, 1981.

[], „“, 1954 08 31 (prieiga internetu: <http://vlshmerling.narod.ru/ar/0096.htm>; ži r ta 2012 09 17).

„“, 2002, Nr. 11 (prieiga internetu: <http://magazines.russ.ru/znamia/2002/11/eltang.html>; ži r ta 2012 09 17).

„se contredire“, 2002 07 31 (prieiga internetu: <http://www.netslova.ru/eltang/stihi.html>; ži r ta 2012 09 17).

[], 2002 (prieiga internetu: <http://poetry.liter.net/jun02elt.html>; ži r ta 2012 09 17).

: , 2003.

„La vie privée“, 2003 (prieiga internetu: <http://www.russianresources.lt/dictant/Plaisirs/Eltang.html>; ži r ta 2012 09 17).

[], 2003, Nr. 12 (prieiga internetu: <http://magazines.russ.ru/october/2003/12/i15.html>; ži r ta 2012 09 17).

; ; ; : Agia Triada, 2004.

„“, 2006 08 24 (prieiga internetu: <http://www.netslova.ru/eltang/barabany.html>; ži r ta 2012 09 17).

„“, 2006, Nr. 12 (prieiga internetu: <http://magazines.russ.ru/znamia/2006/12/e13.html>; ži r ta 2012 09 17).

, - : , 2007.

„“, 2010, Nr. 11 (prieiga internetu: <http://magazines.russ.ru/october/2010/11/e17.html>; ži r ta 2011 02 11).

; [], „“, (prieiga internetu: http://gondola.zamok.net/145/145lepater_1.html; ži r ta 2012 09 17).

[], „“ (prieiga internetu: <http://www.piiter.ru/gd.php>; ži r ta 2012 09 17).

„“, (prieiga internetu: http://gondola.zamok.net/100/100eltang_1.html; ži r ta 2012 09 17).

, „ . . . – “, , 1985, Nr. 3 (prieiga internetu: <http://kolonna.mitin.com/archive.php?address=http://kolonna.mitin.com/archive/mj03/dubasov.shtml>; ži r ta 2012 09 17).

, „ „, in: , : , , - : „ -15“, 1993.

, „ „, *EX LIBRIS*, 2002 02 14 (prieiga internetu: http://exlibris.ng.ru/internet/2002-02-14/2_game.html; ži r ta 2012 09 17).